KEMAL TAHİR

DAMAĞASI

Kemal Tahir - Damağası

AÇIKLAMA

Yazarın en çok merak edilen, sabırsızlıkla eklenen romanlarından birisi olan «Damağası»nı Kemal Tahir, bilindiği gibi, tamamlayamadan aramızdan ayrılmıştı. Bu kitaptan, elimizde, 1948'den başlayarak tuttuğu notlar, ünlü sarı defterlerindeki bazı müsveddeler, bu müsveddelerin tekrar tekrar elenip işlenmesiyle geliştirilmiş bazı taslaklar kal-uştır. Kemal Tahir'e ait herşeyin yayınlanması ararmda olan yayınevimiz, yazarın eşi Sıdıka Ke-lal Tahir'ce derlenen «Damağası» dosyasını okur-rına sunuyor.

İlk bakışta görüleceği gibi bu dosyada roma-in hareket noktasını oluşturan 1948 tarihli 'Not-ır', 1949'd'a yazarın cezaevinde iken giriştiği ilk amanlaştırma denemesi, ömrünün son yıllarında u denemeye vermeye başladığı yeni biçimin bazı ölümleri bulunmaktadır. «Notlar» bir yana bıra-lırsa, çalışmaların hiçbirisi son biçimine kavuşa-lamış, yazarın ölmeden eliyle düzeltmeler yaptığı ısım bile yarım bir taslak halinde kalmıştır. Ya-ınevimiz, çalışmaları, tarih sırasına koyarak yanlamayı uygun gördü, böylelikle Kemal Tahir gi-i bir romancının kafasında bir romanın hangi oktalardan başlayarak doğduğu, nasıl değiştiği ve eliştiğinin daha iyi izlenebileceğini düşündü.

Kitap baskıya hazırlanırken 'sarı defterler'den aktilo edilmiş notlara sadık kalınmakla birlikte,

Odur

okunamamış ya da yanlış okunmuş bazı sözcük] rin yerini boş bırakmamak, ya da tamamlama için eklenen takı ve sözcükler ayraç içinde göst rildi. Bunun dışında metin bütünüyle Kemal T hir'in kaleminden çıkan metindir. Başından son na okunduğu zaman, yazarın bu romanını bitir meden göçmüş olması daha derin bir üzüntü ka nağı olmaktadır.

Bütün bu aşağıda okuyacağınız zincirleme meselelerin, günlerden bir gün, Çorum Cezaevi'nde, mahsustan yere düşürülüp, kırılan bir saatten doğduğuna inanmak güçtür. Amma neylersiniz ki, re-aüst bir hikayeci

sıfatıyle, şüphecileri şüphelerinde serbest bırakarak, hakikati gördüğümüz gibi kaydedeceğiz.

Çorum Cezaevi birinci sınıf gardiyanlarından Hasan Kıratı' efendi, iyi kalpli bir insandı. Tahtakurusu şurada dursun, mahpusları bile herhangi bir maksatla ezmek istemezdi. Bir devirde, bizim memleket, iyi kalpli insanı korkak ins(an karşılığımda kullandığından, bu ezmek istememek meziyetini Çorum Cezaevi birinci sınıf gardiyanlarından Hasan Kırat efendinin, manasız korkusuna verenler çoktur. Hasan Kırat, mensup olduğu aile dolayı-Siyle, korkak bir adam olmamak icabederdi. Çünkü, evvelâ, kahraman bir Türk zabitinin mahdumu idi. Sonra, askerliğinde önce jandarmalık etmiş, ihti-yatsı çağrılınca sahil muhafaza kıtasında bulunmuş, inzibatlık yaparak, belinde tabanca, kolunda kırmızı pazbant taşıyarak, Bursa kerhanesinde askerlerin orospularla temasına mani olmak için saj-bahlaraı kadar nöbet beklemiş'J. Yine inzibatlığı sırasında, alay komutanının muvazaa ile kiraladığı meyve bahçesini cansiperane müdafaa, etmiş, tavukları bile telörgüden beriye geçirmemişti.

Yüzbaşı pedere gelince, onun ahvali bütün vi

lâyetçe meşhurdu. Çorum vilâyetinin pek garip bi

talihi var. Burası padişahımız efendimize alaylı za

bitler, cahil emir kulları yetiştirir. Bunların en şaşaalısı Yedisekiz Hasan Paşa'dır. Abdülhamid'ir

eli sopalı, ağzı küfürlü Beşiktaş Muhafızı, Çorum lu öldüğüyle —yani padişahımız efendimizin en sa dik beldesi ahalisinden bulunduğuyle— senelerce iftihar ettiği gibi; Cumhuriyet inkılabından çok sonra, 1942 senesinde, Çorum Halkevi tarafından neşredilen «Çorumlu» nam inkılâpçı mecmuada, münevver Çorumlular da, Yedisekiz Hasan Paşa' nın Çorum hemşerilerinden oluşuyle iftihar etmek için bir seri makale kaleme aimışlarmış.

Çorum Cezaevi birinci sınıf gardiyanlarından Hasan Kırat efendinin merhum yüzbaşı pederi, Ço rum'un korkunç zaptiye kumandanlarından bir alaylı yüzbaşı idi. İşine çavuşlukla başlamış, Abdülha-mid devrinde jöntürk

sürgünlerine yollarda göz açtırmadığından şöhretlenerek süratle yükselmiş; 31 Mart'ta marifet bırakmayıp çıkardıktan sonra., it-îîhatçılarca, tabii bir yanlış eseri olarak tekaüde ssvkedilmiş; Balkan Harbinde tekrar zabitliği iade olunmuş; Seferberlikte, Ermeni tehciri işinde yararlığı görüldüğünden, rütbesi mülâzimisânilikten

(şimdiki asteğmenlikten) mülâzimievvelliğe (teğmenliğe) çıkarılmış; Mütareke devrinde, kuv-vayi milliyecileri takipte ve Geyve baskınında gösterdiği maharet sayesinde Liyakat Madalyası verilmiş; sonra kuvvayi milliyeciler tarafına geçip, Yozgat'ta Kavla Ali nam şakinin af numarasıyle ele geçirilip idam edilmesinde ayrıca kendini gösterdiğinden; yüzbaşılığı gelmiş, Çorum Merkez Bölük Kumandanlığı vazifesine geçirilmişti. Burada İstiklâl Madal-yasi'nı taktıktan iki sene sonra tekaüt edilmişti. Gerek Ermeni tehcirinde, gerek Rum katliamından para vurduğu, Çomar'daki bağı, Çöplük mahallesindeki evi bu para ile aldığı; bundan başka, eşkıyaJ-k devrinde, eşkıyalara el altından mermi satarak, Sa-aîhane'deki dükkânın hissesine, karıştığı söyleniyor-

u. Tekaütlüğünün ikinci senesinde, Yüzbaşı bey, 'aşa Hamamı'nı kiralayıp çekmecenin başına kurul-[u, beş sene kemal-i ciddiyetle hamamcılık yaptı. !38 senesinde, küçük evlâdı Hasan Kırat kura as-'kerliğini yapmak için götürüldükten iki ay sonra, bir gece Yüzbaşı beyi halvette ölü buldular. Sırtını sabunlayan çocuk feryad ederek dışarı fırladı. Kahraman askeri çekemeyenler, her ne kadar, ahir ömründe kulamparalığa bu derece kuvvet vermemesini kaç kere tembih ettikleri halde dinletemediklerini söylemişlerse de, büyük caminin imamı hiç kulak almayıp, memleket şerefi namına bir büyük cenaze merasimi tertip ettirmiş, zaptiye yüzbaşısının tabucunu. Vahdettin tarafından verilen Liyakat Madalyası ile Musltafa Kemal Paşa tarafından verilen İstiklâl llvladalyası ile süsleyerek, —bilhassa fesini giydirmek şartıyle— azametle kaldırmıştı.

Hasan Kırat efendi tezkere alıp yetişinceye kaı-dar, agabeysi sürücü Kör Ahmet, dükkân hissesiyle ev hissestfni derakap elden çıkarıp, Ala Yusuf'un kah. vesinde kumara bastı. Hasan Kırat efendi tezkeresinde 'muallim nefer' kaydıyle dönünce, kendi hisselerini de evlenmek için sattı. Çomar'daki bağ ikiye bölündü. Çaresizlikten ne yapacağını şaşıran Hasa,n efendi —eski

harfleri, yeni harfleri, bildiğinden efendiliği hak etmişti— Yüzbaşı evlâdı olmanın icap ettirdiği yoksulluk karşısında hiçe sayarak Ebniyazade-ier'in hurda dıemir ambarına, .mahiye on iki lira maaşla, yardımcı girdi. Tuttuğu iş ne olursa olsun, gayretle çaılışmak, Hasan Kırat efendiye babadan sirayet etmiş bir meziyetti. Hurda eşya arasında, kendisini o kadar paraladı ki, Çorum'da hasisliği ile msşhur olan Ebniyazadeler bile prensipleri haricine çıkarak, delikanlının maaşını dokuz ay sonra/ on iki liradan onbeş liraya çıkarmak mecburiyetini hiss^t-tiler.

Fakat talih yine yâr olmadı. Kime karşı olduğu pek bilinmeyen askeri hazırlıklar. Hasan Kıra,t efendi, yi, ikinci defa şerefli vatan vazifesine çağırdı. On-dört ay süren ihtiyatlıktan geri gelince, Ebniyalar'da

artık eski iş kalmamış, diğer büîün büyük tüccarlar gibi bu firma da, kârın mal satmakta değil, mal sat-mamaktai olduğunu anlamıştı. Binaenaleyh, müşteriyi memnun ©den hizmetkâr^ aftık ihtiyaçları yoktu. Şimdi boş bir dükkânda nargile içerek, —zoraki bir kederle kaşları çatılmış— oturuyorlar, borcunu istemeye gelenlere bile ağız alışkanlığıyla «Yok» diyorlardı. Ticaret işi gündüzden geceye intikal etmişti. Yalnız emniyetli akrabaların eliyle dönecek hâle gelmişti. Halsan Kırat iyi idi, hoştu amma, biraz saftı. Karısının yaren kullandığını bile, iki günlük ahbaplarına, «Namus meselesidir, ssr arşımızda kalacak birader. Ya ben anlatamadım, ya sen anlaya-madın» kaydıyla hikâye ekmekten çekinmezdi. Halbuki artık Ebniyalaır, malları gece vakti satmayı âdet edinmişlerdi. Çorum Mebusu Doktor Mustafa beyle ortak iş yaptıkları fısıldaşılıyordu. Hatta Mustafa beyin yeğeni Müteahhit Eşref bey tarafından yaptırılan asri cezaevi mahzenlerine, şeker sandıkladı kahve çuvalları istif edildiği, vilâyete ihbar edilmişse de, Vali el altından haber uçurup, dağ gibi emtiayı bir gece içinde Ortamektebe naklettirmiş-ti. Vilâyete gelen gazyağları, Ebniyalar'm eliyle, köylüye tenekesi doksan liradan satılıyor; Emniyet Müdürü evinde, ekseri geceler, mum yakmak mecburiyetinde kalıyordu. Bütün bu işlerde Hasan Kırat'ın göreceği bir vazife kalmamıştı. Binaenaleyh, ekmek parasını başka kapıdan aramak lazımdı. Gene Eb-niy,£iz!ad'eler'in yardımıyle o ziamanın Müddeiumumisi meşhur Kemal Kan'a —bu zat sonraları karaborsayı ve her türlü irtikâp ve irtişayı önlemek

vazifesiyle. Zonguldak Toplu Millî Korunma Mahkemesi Reisliğine tayin buyurulmuştur— takdim edildi. Kema,l bey de Hasan Kırat efendiyi ondokuz lira ücretle cezaevine gardiyan verdi. Maaşın aslı yirmi lira idi. Her ay bir lirası vergiye kesiliyordu. Gene o sıralarda bu para ile geçinmek kabildi. Çünkü damağalığından kalma bir âdetle, mahpusaneye girenlerden de, çıkandan da baç alınıyor; bu baç, bir elde toplanıp, hafta sonu, gar-

diyanJar hissesi iktidar derecesine göre pay olunuyordu. Filhakika Hasan Kırat efendinin bu işteki iktidarı pek parlak sayılmazdı. Lâkin ne de olsa, gene hissesi vardı. Bundan başka üç öğün yemeği, diğer gardiyanlar gibi, mahpusların üzerinde idi. Haftanın ziyaret günlerinde gelen ziyaretçilerin, adamlarına getirdikleri bilcümle yiyecekten münasip bir miktarı da gardiyanlar için ayrılıp bir yere toplanıyor, bunlar müsavi hisselere bölünerek evlere taşınıyordu. Binaenaleyh, ondokuz lira maaştan, para biriktirmek bile kabildi.

Hasan Kırat pek uzun boylu, pek zayıf, ipert-ropi bulunan sırtı kamburca, bir delikanlıydı. Her rastladığı yazıyı, ne kadar acele işi olursa olsun, okumak âdetiydi. Kendisine dehşetli itimadı olduğu halde, kibirli değildi. Herkese, yaşça daha, küçük olanlara biie, «ağabey» demekten çekinmez, bu suretle etrafında meydana getirdiği bütün anti-p^tileri bir kısa müddet için de olsa,, giderirdi. Hiç kimseye yüzyüze fenalık etmeye cesaret edemez, faka^t kahraman arkadaşları bir mahpusun elini bağlayıp dövmeye başladılar mı, aradan ve de(ima arkadan «namussuzun kıçına» mükemmel tekmeler atar, çelmeler takardı. Herifin yüzü gözü kanre-van içinde zindana atıldıktan sonra, keyifle çay içmeye koyulan arkadaşlara bir hizmet yapıyormuş gibi, nöbette olsun olmasın, anahtarları ajır, mahpusları kontrola gitmek bahanesiyle mutlaka zindana iner, dayaktan yarı ölü bir hale gelmiş zavallıya bir şey isteyip istemediğini sorduktan sonra sesini gayet alçaltarak, başta Müdür ve Sergeırdiyan olmak üzere, kendisinden başka bütün gardiyanların «puşt» olduklarını sföyler, su i&-terse su, ekmek isterse ekmek getirerek, kendini temize çıkarırdı. Bir huyu da bütün iyi işlere meraklı olmasıydı. Kimde bir güzel mintan, bir gü-zıel yelek, bir iyi çorap, mendil, kundura, şapka, gıravat, ten fanilası, palto, elbise, teşbih, kol

düğmesi, halı heybe, seccade, semaver, çay ve kahve fincanı, bilhassa saat görse, derhal gönlü akar, idi gelip tekraır tekrar bakar, bütün bu eşyaları

eller, Ebniyazadeler'de çalışmanın verdiği selâhiyet-!e manifaturacıların, züccaciye eşyaları satanların hususi tabirlerini kullanarak metheder, birkaç günlüğüne kullanmak için ister, sahibinden daha iyi giyip, daha itina ile taşıdıktan sonra, içini çekerek

iajde ederdi.

Dünyada iki tarıe hakiki emeli vardı: Birisi başgardiyan olmak, diğeri bir saat satın almak.

Başgardiyan olmaya imkân göremediği belliydi. Fakat bu ihtirasını, gece olup el ayak çekilince, — bahusus Başgardiyanın diğer uçarı arkadaş-larlaı beraber, meyhaneye, kerhaneye gittikleri gecelerde— pekâlâ tatmin ediyor, böyle sıralarda tek başına sergardiyan rolüne çıkarak, mahpusane içinde sanki gardiyanlar varmış da onları teftiş ediyormuş gibi azametle dolaşıyor, kapıların kilitlerini yokluyor, şayet sergardiyan olsa, buralara nasıl nizam vereceğini uzun uzadıya düşünüyordu. Böyle gecelerde bir de telefon çalmışsa derhal önünü kavuşturup koşar, ahizeyi hörmetle alır, «Burası Merkez Cezaevi, ben Cezaevi Memuru Hasan Kırat!» diye kendisini takdim ederdi. Buna o kadar alışmıştı ki, artık gündüzün kalabalığında da böyle söylüyor, 18 seneye mahkûm Tuburlulu Deli Bekir tarafından alaya alınıyordu.

Cebi asla saatsiz kalmadığı, her hafta başka bir saat 'taşıdığı, çeşitli Serkisofları, Omegalsn, Ze-nithleri, Arlonîafi, Lonjinleri, bunların kol ve cep için yapılanlarının başka başka biçimde olanlarını, âriyeten kullandığı halde, kendisini bir türlü tatmin edemiyor, ille bir saat sahibi olmsk istiyordu. «İnsana saat gibi dost yoktur» diyordu, «Ya ben anlatamıyorum, ya siz anlamıyorsunuz! Saat bir kere iyi maldır. Ne zaman satarsan para... Tık tık işlen. Kurarsan işler. Çıkarır, bakarsın. Vakti bildin mi, nöbete zamanında girersin. İzinden zamanında dönersin. Ya ben anlatamıyorum, ya siz anlamıyorsunuz.»

Hasan Kırat biraz somurtmakla beraber şakaya dayanıklı idi. Yani kundurasını banyo küvetinde yüzdürseler seslenmez, gözünün kör

olduğunu,

14

iki adım ilerisini görmediğini söyleseler aldırmaz, el-yazısını çirkin bulsalar, eski harfleri okuyamadığını ileri sürseler, gülüp geçerdi. Yatağından yün çıkarıp satmışlar, yastığını değiştirmişler, evden getirdiği peynirli börekleri çalıp yemişler, battaniyesine tükürmüşler, şapkasına ve ceplerine çamur doldurmuşlar, umursamamıştı. Her şakadan sonra, yatağını hsjsmyle beraber başka bir köşeye naklediyor, orada diğer bir şakaya kadar tek basma yatıyordu. Arkadaşları olsun, mahpuslar olsun, kendisinden bir büyük fenalık ummadıklarından, işine nihayet vereoek kadar ileri gitmiyorlar, arada sırada, "birbirlerine düşüp karşılıklı gardiyanlıktan koğula-cak iftiradır 'lertip ettikleri, bazı yolsuzluklar hakkında istidalar yazıp ifadeler verdikleri sırada, Hassan Kırat efendiyi akıllarına bile getirmiyorlardı. Bu sebeple gardiyan oldu olalı,

Çorum Cezaevinde, üç müdür, üç kâtip değiştiği, müddeiumumi gelip gittiği, bilhassa, dokuz kişilik gardiyan kadrosu, —kendisi müstesna—, başgardiyandan karı gardiyana kadar, yukardan aşağıya birkaç kere yenilendiği haıde, Hasan Kırat efendi yerinde kalabilmiş, hem zorlamadan —harp dolayısıyle yükselen ve muhtelif sınıflara ayrılan gardiyan ücretlerinden— kırk liralık birinci sınıf gardiyanlığa kadar terakki etmişti.

Günlerden bir gün, hükümetin aynî yardımları, altı ayda toptan vereceği haber alındı. Aynî yardım harp içinde icad edilmiş bir acaip dermandı ki memurlarla halkın arasını açmaktan, bu suretle «parçala) hükmedersin» sözünün doğruluğunu isbat etmekten başka, pratik ve ekonomik yararı görülmemiştir. Şeker otuz kuruşken evine bir kilo şeker adamayan küçük memura, ailesinin nüfusuna göre, 9 kilodan 49 kiloya kadar, hem de beş kilosu 125 kuruştan şeker dağıtmak, nüfus başına metresi 99 kuruştan basma vermek, ne gibi iktisadi faydalar temin eder, anlaşılır bir şey değildir. Küçük memur, bu toplu parayı bir günlüğüne alır, şekerin iki kilos(unu kendisine ayırıp, geri kalanını kilo başına 25 kuruş kârla beş bakkala

tılan şekeri bakkal yüzelli kuruştan temin etmiş olur, memurun elinde 10 kilodan 250 kuruş kâr kalır.

Ahval böyle olmasına rağmen, halk «Tanrı uludur, Tanrı uludur; / memurlar İsmet'in kuludur, / İsmet'ten başka yoktur, tapacak!» diye lâtife etmeyi — hâşâ sümme hâşâ— âdet haline getirdi.

Nihayet mal sevkiyatının bir iş© yaramadığı Ankara'da bile sezilerek, ve bunun müşkülâtı, bilhassa trenlerdeki alenî soygunculuktan sonra anlaşılarak, aynî yardım ismi bakî kalmak şartıyle, işbu yardımın maktuen onbeş lira üzerinden nakit halinde ödenmesi kararlaştırıldı. Bu suretle maaşlar ve ücretler, birdenbire onbeşer lira yükseldi. Bir müddet bu şekil münasip ve mükemmel görüldü ise de, gerek Perihan Altındağı meselesinden gayrı insan içine çıkmaya yüzü kalmayan, gerek Reisicumhurun «Hırsızlığı çok şükür büyük makamlarda oturanlar yapmıyor» tesellisine rağmen memleketin umum bağlarını ayırmaktan Bakanlar Kurulu içinde barınması nihayet imkânsız görülen. Maliye Vekili Fuat Ağralı beyin istifasından (sonra) yerine geçen yeni Maliye Vekili, selefinden geri kalmamak, ve mutlaka bir «nümayiş etmek» gayretiyle, işbu maktuen onbeş lira tahmin edilen aynî yardım paralarını her altı ayda bir kere toptan vermek davasını çıkardı. Bu suretle, her ay elli beş lira küsur kuruş ücret alan Hasan Kırat efendiye ve emsali misillü aylardan bir ay, — galiba mübariek bir yıl başında— altı aylığı doksan lira tutar aynî yardımla beraber, tam kırk beş lira küsur kuruş veriverdiler. <

Bütün arkadaşları gibi, gazeteler aylardanberi bu yem borusunu çaldığı halde, Hasan Kırat efendi de,

paraları eline almadıkça meselenin hakikat olabileceğine inanmajmtştı. Cezaevi Mutemed Muavini Çökük Rıza bankonotlafi önüne sayınca Hasan Kırat efendi bir kere sarsıldı. Yutkundu, o anda derhal bir saat almağa şart etti.

....wirum — paıuuıı L/^K ayı — Ol-duğU halde henüz bir palto uyduramamış, haftalar-

danberi «Eğer gazeteler yalan yazmıyorsa, parayı alır ajlmaz paltoyu sırtımıza sardık ağabey... Ya ben anlatamıyorum, ya siz anlamıyorsunuz.» diyen Hasain Kırat efendi, maaşının' yüz kırk beş lira küsur olarak dağıldığı gün, başgardiyan odasında, palto şartını tamamiyle unutup niyeti saat almaya nasıl çevirdiğini, aylardan sonra bile bir türlü anlayamamıştır. Soba pek şiddetli yanıyor, insa,nı terletiyor, ondan mı; yoksa Cezaevi Mutemedi Muavini Çökük Rıza, hesapta ajlta kaçırıp tarn aim dört lira açık verdiği için bar bar bağırıyordu onun için mi, işte her nedense saat kararı verildi. Dünyada hiç bir kafar, — hatta Mareşal Fevzi Çakmak'ın komünistleri mahkûm etmek için, kurşun kalemle «onbeş seneden eışağı olmamak üzere» diye havale buyurduğu mahut ve melun kararlar bile — bu kadar kati nâkabil-i temyiz olamamıştır. Karısının ağlaması, kendisinin paltosuzluktan titremesi, ve gece nöbetlerinde, buz dolabına benzeyen beton binanın, mütemadiyen ceryan yapan koridorunda, dizleri arasında bir mangal ve sırtında yorganla

oturması, «Yahu oldu olacak, saatlerin fiyatı düşer... Sen delirdin mi?» diyenlerin baba öğü'Jeri dahi para etmedi. Hasan Kırat efendi bir münasip saat tedarikine girişti.

Evvelâ Çorum'daki bütün saatçileri gezdi. Cezaevinde, Adliye Sarayında, saatli adamlara birer kere başvuruldu. Hiçbirinde gönlü çekecek bir saat yoktu. İşte bu sırada Ebniyalar'ın küçük kardeşi istanbul'a gidiyordu. Hasan Kırat efendi, İstanbul' oep .getirilmesinin saate elbette bir başka şeref vereceğini düşünerek eslki patronuna koştu. İstanbul'dan bir münasip saat alarak diğer emtia ile bereler, fakat kendi namına mağazaya yollamar sini, burada parasını peşin vererek alacağını söyledi.

Bundan sonra günler feci bir bekleme heyecanı içinde geçti. Her postada Hüseyin Kırat efendi, bir kere mağaızayaı koşuyor, saatt soruyordu.

tonıyaıar m ı\uvuı\ ı\aıu^p, satır» almayci gitmişti. Apartman almaya uğraşan bir zatın, Hüseyin Kırat'a ait saati ne derece aklında tutacağı kolayca; kesftirilir. Hasan Kırat efendi güdük kaleme çöktü. Birisi eski, birisi yeni türkçe olmak üzere, haftada iki mektup döşeniyor: «Velinimetim

efendim, ya ben anlatamıyorum, ya siz anlamıyorsunuz.» diye başlayıp, «Velinimetim "

(efendim) ya ben anlatamıyorum, ya siz anlamıyorsunuz!» diye biten istidanameler donatıyordu.

Bu aylardaı Hasaın Kırat efendinin cebinden mektup, pul, zarf, kâğıt su gibi aktı. Bu nasıl bir belâ idi? Hasan Kırat efendi ömründe bir kere, ya derdini anlatamıyor, yaı karşısındaki derdini anlayamı-yordü. Şimdi tutsa, bir Arlon sıaati alıp göğsüne soksa... iyi amma, İstanbul'dan gelecek mübareği ne yapmadı? Koca Ebniyazadeler'in küçük kardeşine, «Ben saat aldım, yaj ben anlatamıyorum... » denir mi? Parayı da(evde karıdan, Cezaevinde arkadaşların muzipliklerinden saklamak için helak oluyordu. Saat bedeline ayrılmış bu yirmibeş lirayı, — iki onlukla1 bir beşlik —, mahpuslardan emniyet ettiği kaç kişi varsa hepsi, birer hafta müddetle ve sıra ile emanet olarak sakladılar. Nasreddin Hoca'mını parasını yere gömüp sonra bir k^ç adım geri çekilerek, «Ben hırsız olsam, elimle koymuş gibi bulurum...» diye tekrar geri alması gibi, haftaı sonunda manasız bir şüphe ile «Saat gfeldi, parayı verir misin ağabey?» diye geri

Bu cehennem azabı da, kitabın kavlince ömründe bir kere «Lâilâhe illallah» diyenlere müjde-tendiği gibi, nihayet sonuna vardı. Bir günı öğleden sonra, Kırat efendi Cezaevine gelip en güvendiği mahpusu — yarıi hikâyenin muharririni — bir kenara çekerek kulağına: «Saat geldi. Aldım. Eve koydum.» dedi. Eve koymasının sebebi, arkadaş-, larının şakasından korktuğu içindi. Bunlar hep cahil ve görgüsüz ve serseri güruhundan idiler. Ne olacak, birisi gardiyan olmadan evvel leblebici kalfası (idi), birisi balta oumuzunda odun kesiciliği,

larda su sattığı, lağım temizlediğini herkes biliyordu. Hasan Kırat efendi, hiç kimseye göylememek

şartıyle, bir gün saati gizlice getirip göstermeyi vaadetti ve yarım saat sonra, bu hiç kimseye söylememek şartıyle yaptığı vaadi o kadar çok mahpusa tekrarladı ki, daha aşağıya inmeden bütün gardiyanlar saat kıssasını duydular. Cezaevi Mu-temed Muavini Çökük Rıza, pek kurnaz bir herifti.

Alaydan evvel kârı düşünerek arkadaşlarına lâzım gelen talimatı vermişti. Hepsi birden ciddî bir eda ile saati tebrik ettiler.

Ha(san Kırat efendi hipermetrop gözlerini kırpıştırarak herkesin yüzüne ayrı ayrı baktı. Alay tabiatında olmadığı için bir şeyden şüphelenmemiş-Xi. Sevindi ve bu sevinçle «Haydi kahveleri ısmarla bakalım,» teklifini kabul etti. Kahveler içildikten sonra, ertesi gün saati getireceğine yemin verdirdiler.

Ertesi gün saat lâcivert bir abadan kese içersinde, henüz münasip bir kordon bulunamadığından kordonsuz olarak cezaevine getirildi. ^

Bu «Tissot» marka, kalın ve kuvvetli bir sa-gtti. Maşallah fabrika gibi işliyordu. İçinde tam on-beş tane taş olduğu kapağında yazılıydı. Hem de meselâ Lonjin saatlerinde kaç tane madalya resmi varsa, bunun da o kadar madalya resmi vardı. Her ne kadar Corum'da henüz «Tissot» marka (sı) duyulmamıştı amma, Hasan Kırat efendinin iddiasına göre bu fabrika pek eski bir fabrikaıydı, üzerine saat yapan bulunmaz bir fabrika... Bunun malları daha İstanbul'dayken kapış kapış satıldığından Ankara'dan beriye tabiî geçmiyordu... Hikâyenin muharriri fransızca bildiğinden, derhal idareye cel-bedilerek, markanın altındaki frenkçe yazıyı tercüme etmek vazifesiyle «ödevlendirildi.» Hikâyenin muharriri «Non-Magnetique» ibaresini aziz: Türkçe-mize keüme kelime çeviremedi. Yalnız bunun ne manaya geldiğini şöylece izah etti: «Efendim saa,t kısmı nazik bir alettir. Soğuktan sıcaktan müteessir olur. Bilhassa miknatıslı cisimler bunun sihhatine

tısmış, yıldırımmış, elektrik ceryanı imiş hiç aldırmaz. Tıkır tıkır işler. Non Magnetique demek bu demek». Sıcaktan soğuktan müteessir olan bir

saati orada mevcut bulunanlar ömürlerinde duymamışlardı. Alay vesilesini boğazından yakaladılar. Çökük Rıza, «Aman soğuk almasın!» dedi; Başgardiyan Muavini Deli Ömer, «Terlemeyecek, duydun mu?» diye Hasan Kırat efendinin omuzuna hoyratça vurdu. Latifeler bu mevzuda o kadar uz-edı, Har san Kırat efendi o kadar bunaldı ki, hikâye(nin) muharriri giderek hakareti kendi üzerine almaya başladı. Tren yolu demirlerinin bile soğuktan

ve sıcaktan uzayıp kısaldıklarını anlatmak mecburiyetinde kaldı'. Tren yolunda çalışanlar bu sözü tasdik ettiler. Hasan Kırat efendinin saati sayesinde «bütün manyetik» denilen fizik meselesi bir gün içinde bütün mahpuslar tarafından öğreniidi. Bu öğreniş saatin itibarını birdenbire o kadar yükseltti ki, gardiyanların cümlesi Hasan Kırat efendinin saejtine düşman kesildiler.

Başka bir hususta olsaydı Hasan Kıra1; efendi, etrafını .saran kıskançlık çemberini fark bile etmeden ferah ferah elli sene yaşardı. Fakat saat meselesinin ne demek olduğunu biliyordu. İşi hemen sezdi. Senelerdir içinde biriken karma karışık aküleri, hiç farkına varmadan meydana vurdu. Onların zıdıdıneı basmak istiyormuş gibi, saati elinden düşürmez oldu.

Her dakika çıkarıp bakıyor, kulağına götürüp dinliyor, camına hohlayıp elinin ayasıyla silerek «Saat değil... Alman fabrikası!» diye zevkle içini eskiyordu. Saat başları, nerede olursa olsun, cümle kapısına koşmayı âdet edinmişti.

Orcjda bulunanları sükûta davet ettikten spn-ra, saat elinde, vücudunu sol tarafa doğru biraz ksykıltar^k, parmağını şakağın?) dayayıp «işte vuracak!» diye bekliyor, Yedisekiz Hasan Paşa ta,ra-fından kulesi kırmızı taştan yaptırılıp mavnası Av-rupa'deın getirtilen saatin1 sesini dinliyordu. Hasan

gidiyordu.

O kadar doğru gidiyordu ki bizzat Hassan Kırat ve diğer gardiyanlar, bu saatin ona İstanbul' dan yirmi liraya geldiğini unutarak, baha biçilmez bir mertebeye yükseltiyorlardı.

Kıskançlık almış yürümüştü. Mahsustan üstüne hücum ediyorlar, saatin resmî ceketin sol göğüs cebinde durduğunu bildiklerinden, oralım yumruk-luyorlar, kazajya getirilip kürek saplarını, mahpuslara yemek getirilen bakır bakraçları oraya vurmak istiyorlardı. Böyle hareketlerde. Hasan Kırat, kalbi durmuş bir hspta gibi ağzını açıp elini göğsüne götürerek sendeliyor: «Dikkat! Burada senin evinin değeri var!» diye bağırıyordu. Bu söz

arkadaşları büsbütün çileden çıkarmaktaydı. Nihayet Başgardiyan Muavini Deli Ömer'in pervasızlığına güvenerek kurtulmak için bir çare düşündüler.

Ömer, günlerden bir gün, saat taşları üzerinde münakaşa açacak, kendi saatinde Hasan Kıra(t efen. dnin saatinden, daha fazla olduğunu iddia edecekti. Coşar da saati eline verirse, Allah kerimdi.

Vaka bir Cumartesi günü öğleden sonra vuku buldu.

ömer iddiaya girişti. Bütün arkadaşlar, ayarlı yâpmsik kavliyle, saatlerin taşlarını tetkike karar verdiler. Makinalar açıldı. Kırmızı, kırmızı, mayi mavi parlayan minimini taşlar sayılıp dururken, bir kaza (!) neticesi Hasan Kırat efendinin saati Başgardiyan Muavini Deli Ömer'in elinden kurtulup betonun üzerine düştü.

Hasan Kırat kalbinden kurşun yemiş gibi kendini yere attı. Saatini kapıp kulağına koydu. Yan düştüğünden mi nedense, çamı bile kırılmamıştı, ama, artık işlemiyordu. Geceleri yatınca yastığının altından bile duyduğu sevimli tiktakları kesilmiş, saat ölmüştü. Hayır ölmemişti, onu şu namussuz Deli Ömer katletmişti.

Hasan Kırat efendi kazaya sebep olan herifin, yarım ağızla «Yirmi lira değil mi, öderim, kolay!»

SOZUriU IŞIUIIGUI U1IC... Luaum yu.ıı-.ı -• T

yüzüne ayrı ayrı baktı ve kararını derhal verdi.

Pciito yerine saat almaya da, gene bu odada, aşağı yukarı bu durduğu yerde, bu kadar kafi olarak karar vermişti .. Vallahaı da, billâhs da... Şart cüsun ki... Hepsinden intikam alacaktı... hepsinden...

II

Hasan Kırat bu işe nereden başlayacağını düşünmeye girişti.

O sıralarda Çorum Ceafeevindeki vaziyetin içyüzünü anlamak için biraz tarihi malûmaıta ihtiyaç vardır*.

Yeni yapılan beton binaya taşınmadan evvelki envali y8(detmek, hem mevzuumuzun dışında kalır, hem de Hasan Kırat efendinin devrini hikâye etmediğinden, lüzumsuzdur. Şu kadarını söyleyelim ki eski mahpusane, taşhan ve depo diye iki ayrı binadan ibaretti. Depo esjki cephanelikti. Tsşhan da bir han harabesiydi. Küçük odalara- kapatılan mahkûmlar, geceleri, kapı diplerine konulan tenekelere pislerler, ayaklanma olduğunda jandarmalar, yakın minarelerin şerefelerine çıkıp avluya kurşun yağdırırlardı.

Yeni yapılan bina, kocaman bir avlunun, daha doğrusu tarlanın ortiasındaydı. Harp patladığında etrafına «ihata duvarı» çekilmemişti1. Çorum Cezaevi tarihinde çok mühim bir yer işgal eden «Sarı Müdür» yeni binaya birtakım yeni nizamlarla, beraber girdi. Bir kere duvarlara çıkıp çivi çivilemek, yani bir şey asmak yasakçı. Koğuşlarda maıngaJ, tencere, sandık, sepet bulunmayacaktı. Müdür bey gelip giderken pencereden bakmak, seslenmek, türkü söylemek, büyük suçlardan sayılıyordu. Bütün bu lüzumsuz tazyik Müdür beyin aptal bir hırsız olduğunu meydana koyar:

yepyeni, gıcır gıçrr, bir binaya taşınan mahpuslar, evvelâ sevindiler. Bina, içinde oturmaya, kıyılama-yacak kadar yeniydi. O kadar ki ilk günler ap-desthaneye korka korka gidildi.

Müdür bey, defter sırasıyle, herkesi rantlarına — ranza: altı üstü tahta karyolalar — altlı üstlü

yerleştirdikten, aylardaınberi kararlaştırdığı yasakları saydıktan slonra, taşınma telaşıyla yorulan mahpuslar, ikindi üzeri olmasına rağmen derhal yataklarına girdiler. Ertesi gün kuşluk zamanına kar dar, öksürmeden, sağa sola dönmeden, uyudular. Bütün aıkşarn, yatsı, sabah namazları kazaya kaldı. Öğleye doğru yemek yiyip namaz kılanlar tekrar yattılar. Ancak yatsıyaı doğru, ağızlarının içi bir hoş, kafaları kabak gibi kalkıldı. «Yahu temiz havaya çıktık, Yaırabbi şükür!» diyorlardı. Fazla uyku ve tembellik daha iki gün devam edip, gitikçe berbat bir şekil alınca, başta 30 seneye

mahkûm Terzi Çerkeş Hoca, «Aman çocuklar, beton bizi çarpacak, yatmayalım!» diye feryada başladn.

Mahpusların yüreğine ölüm korkusu düştü. Bu sjefer voltaı vurmaya giriştiler. Çan kaygısıyle, dizlerinde derman kalmayıncaya kadar, duvardan duvara, gidip geldiler.

Çeizaevi, dört ayrı koğuştan ibsıretti. Dört koğuş şöyle tertiplenmişti; Ağırceza — Mevkuf — Dört senelik — İki senelik. Hep iç içe yaşamaya alışmış mahkûm ve mevkuflara;, bu hal acayip geliyordu. Kumarbazlar fena halde şaşırmıştı. Gardiyanlar, «eski ağza yeni taam» fetvasınca, anahtarları para kesesi gibi en sağlam ceplerine yerleştirmişlerdi. Kumar erbabı kapı açtırıp yeni bir koğuşa girebilmek için maktuen elli kuruş vermek mecburiyetinde kaldı. İş fenaı değildi. Gardiyanlar devlete millete dua. ediyorlar, yeni binanın uğurunu metli ede ede bitiremiyorlardı.

Bu fani dünyanın bizim hissemize düşen Anadolu kısmında, maalesef, millî şeflerden ve millî rejimden başka hiç bir şey ebedî değildir. Sene isimleri bile... Takvimdeki rakkam 1939 Haziranında

iğfaline kapılıp, her sene bir ucundan değişerek kahraman, feragatkâr, arsilam, mert, namuskâr, dayanıklı, cesur, gözü tok, misafirperver, şerefli, muzaffer, efendi kalabalığa birtakım kötü huylar öğretiyordu. Her ne kadar jandarma, gardiya,n, demir parmaklık ve zulüm tarafından muhasara edilmiş olsalar da, Çorum Cezaevi mahpusları da bu kötü huylardan haberdar almışlardı. Artık vekâlete istida veriyorlar, «hak» diye bir şey arıyorlardı. Har-' bin bir fenalığı oluyor, insanlar muharebe devirlerinde ölümü o kadar çok duyuyorlar, okuyorlar, görüyorlar ki, artık kanıksıyorlar, bir edepsiz cesaret peydahlıyorlar.

Sarı Müdür'ün işkenceleri artık eski tesirini yapamaz olmuştu. Sen Müdür şurada durdun, mahpus, Müddeiumumi'yi, hâkimleri bile saymıyordu.

Dsdo Kahraman denilen tek gözlü kurt, müteaddit istidalarla. Vekâleti o kadar iz'aç etti ki, tren işlemediği, yani yanaklı ve lokantalı vagonlar Çorum'a kadar gelmediği halde, Vekâlet müfettiş göndermeye kalktı 1. Çalık

Hakim'in foyası meydana çıktı. Halkı, «Türk milleti namına icra-yı adaılete, itayı hükme mezun» mahkemelerin burda nasıl soyup soğana çevirdikleri, çarıklarında ip bırakmar yıncaya kadar nasıl sızdırdığı anlaşıldı. Seneler-denberi parayı veren düdüğü çalmış, keyfî adam j vuran üç sene ile kurtulmuş, parasız olanlar kanunun en şiddetli maddelerine çarpılarak göz; yıldırıl-mıştı. Mevkuf olarak gelenler, iki gün sonra. Başgardiyan Hasan Pehlivan tarafından huzura getirilerek, iktisadî vaziyeti bir güzel 'tahkik ediliyor, gücünün yeteceği bir meblâğ üzerinde uyuşuluyor. Çalık Hakim'in tavsiyesi üzerine yalancı şahit tedarik edilerek, arabasını dağdan aşırıyordu.

Müfettişin gelmesinden sonraı Çalık Hâkim başka bir memlekete yollandı. Müddeiumumi bey — yukarda bir münasebetle söylediğimiz gibi — Zonguldak Millî Korunma Mahkemesi Reisliğine tayin edilcH. Ağaları gidince vaziyeti beğenmeyen San Müdür ve Sergardiyan, başlan kaygısına düş-

rî cezaevlerinden birisinde idare memurluğuna kendilerini naklettirdiler.

Müdürsüz kala,n Çorum Cezaevine Kâtip vekâlet etmeye başladı.

Kâtip polislikten istifaya mecbur edilmiş. Lütfü bey isminde, uzun boylu, sert bir aıdamdi. Polislikten atılmasına bir cinayet sebep olmuş, Samsun'da bir mesire mahallinde, sarhoşlukla birisini vurup öldürmüştü. Bundan dolayı 27 ay kader mahpus yattıktan sonra beraat ettiğini söyler, memlekette adalet bulunduğunu iddia ederdi.

Çorum'un meşhur kerhane patronu Yanığın Hadım'ın evinde bir dos'iu vardı. İki çocuklu bir aile baba-sfı olduğundan, her gece de içtiğinden, kırk elli liralık mahpusane kâtipliği ma&şiyle geçinmesi imkânisızîdı. Sarı Müdür ve Başgardiyanı gözleri yaş içinde, üçyüz küsur inekli bir güzel çiftliği bı-rajkıp savuşunca,

Kâtip Lütfü efendi, Başgardiyanı Muavinini başvekil tayin ederek, merkezden davul ve ilim beklemeksizin istiklâlini ilân etti. Çorum Cezaevinde bir yeni devir açıldı. Bu devrin bir hususiyeti vardı ki, eski devirden daha iyi idi. O d£\, haraçların maktu olması idi. Meselâ yüksek

Vekâlet, tifüs illetinden korkarak milletin $ıhhî selâmeti namına, mahpusanelerde on beş gün karantina âdeti çıkarmıştı. Âdet şüphesiz pek faydalı idi. Dışardan gelen bir adam «mikrop taşıyıcı» olabilirdi. Kapaılı bir yerde iç içe yaşayan insanların arasına birdenbire sokuvermek, mazallah felâketlere sebebiyet verirdi. Tıp kitaplarının yazdığı gibi tecrit etmek, eşyasını etüvden geçirmek, yıkamak, saçını sakalını bıyığını falan kazıtmak lâzımdı.

Fakat yeni cezaevi yapılırken karantina ihtiyacı akla bile gelmediğinden, ortada hüsnüniyet vardı amma, vasıtai yoktu. Çaresizlik karşısında, toprak seviyesinden iki metre aşağıdaki zindan kısmı tec-rithane yapıldı. «Belki hastadırlar» düşüncesiyle vatandaşlar, ancak cezaevinde bir suç işleyenlerin doktor feıporu ve müddeiumumilik kararıyla muayyen bir müddetle kapatılacak bir yeraltı kısmı-

olan, asker bir millet olduğundan acıkmamaya, üşü-memeye, uyumamaya, hic' bir vaziyet karşısında asla şikâyet etmemeye, hatla «Hasta olmayacaksın, ölmeyeceksin, esneyip öksürmeyeceksin» gibi emirlere bil© itaat etmeye mecbur bulunan Türk milletinin, hiç bir iktisadî faydası olmadıkça hastalanması bir çeşit vattan ihaneti, kan bozukluğu demekti. Cezayı müstelzim bir hareketti. Zindan değil, cehenneme atılmak icabetiirirdi. Lâkin bundan bile, bir kâr çıkarmak mümkündü. Radyoyu biz icat etmedik ammaı, böyle çapraşık vaziyetlerde meşru kâr temin etmenin şüphesiz üstadı olduğumuzdan Müdür Vekilf Lütfü bey işe girişti.

Evvelâ traş meselesi geliyordu. İhtiyeırlar sakallarını, aleviler bıyıklarını, delikanlılar saçlarını kestirmek istemezlerdi. Binaenaleyh bir kere bunlar birer maktu tarifeye «tâbi kılındı. Filhakika saçları, sakalları kestirmek için değil, kestirmemek için birer ücret almak, şeytanın bile aklına gelmezdi. Fakat Türkiye'mizde senelerce polislik etmiş bir çıdam şeytana, pabucunu ters giydirecek marifetler öğrenmiştir. Sakal kestirmemek elli kuruştu, saç kestirmemek 75 kuruş. Aptal alevîler ise bıyıklarını ancak bir lira mukabilinde dudaklarının üstünde ve burunlarının altında muhafaza edebileceklerdi. Kırmızı bir tevkif müzekkeresiyle ayağını

bu güzelim beton binadan içeri atanlar, Müdür Vekili beyin huzuruna çıkarılırlar, cürmüne göre bir mükemmel haşlanırlar, içinde «mahpuslara şefkatle ve mülâyemetle muamele etmeyi» emreden tamimlerin de durdukları masaya yumruklar vurularak savrulan tehditlerden sonra, «Kesin şunun sakalını yahut bıyığını, yahut saçını» nağrasıyle Başgardiyan Muavini'ne devredilirdi. Başgardiyan Muavini «Berberi çağırın!» kumandasını (verir), ya-.hut (o) ortadan kaybolunca nöbetçi gardiyan kesilecek olan şey her ne ise» yazık vallaha, ne güzel seç!.. Yazık... ya'zık! diye lâf açar, nihayet berberi kandırmak, türlü akıbeti göze alacağından biçareye bir kaç para vermek suretiyle işi idare edebilece-

cavlak, paralılar saçlarını sakallarını bıyıklarıyla boylarlardı. Orada onları Cankınlı Ömer karşılardı. Çankırılı Deli Ömer bu dünyada* herkesle. Reisicumhurdan, dağ köylerinin henüz karpuz yememiş çobanlarına kadar herkesle, serbest serbest konuşmasını bilen bir adamdı. Hırsızlıktan yatıyordu. Afyonkeştil. Ufak tefek olduğu için yaşını göstermezdi amma, bulunduğu mahpusaneleri saymaya başlayınca bunların kaç tane olduğu değil, bulunmadıklarının kaç tane olduğunu akılda tutmanın daha doğru olduğu anlaşılırdı. Bu suretle hepsinde onar gün yakmış sayılsa bile yaşı ferah ferah kırkını boylamış demekti. Kaldı ki, yalnız iki sene tımar-' hanede kaldığını bu münasebetle Mazhar Osman'ı, Fahrettin Kerim'i yekinen tanıdığını iftiharla kendisi söylerdi.

Cezaevi'nin zemin katına indirilen bir yabancı adamın ilk duyacağı his, — bu histe yalan yoktur, çünkü hikâyenin muharriri aynı yerde tornam onbeş gün yattı— bir kaybolmak, bir daha dünya; yüzüne asla çıkamamak duygusudur. Buradaı dört tane kapı (!) görülür. Bunlara kapı demek için, bizde diktatörlük yok demek kadar hüsnükuruntu lâzımdır. Genişliği ve yüksekliği 60 santim olam bu dört köşe deliklerden daracık birer koridora geçilir. Bu koridorlarda sıra sıra hücre kapıları vardır. Hücrelerin pencereleri toprak seviyesinden aşağıdaı olduğundan betondan bir oluğa açılır. Bir insanın kollarını açıp gerinemeyeceği kadar daracık ola^ bu hücreler, merdiven altında duran ve nereye gideceğini kestiremeyen yeni gelmiş bir zavallı için adeta cennet köşkü gibi iç ferahlatıcı görünür. Çünkü Cankınlı Deli Ömer, misafiri sırtında iterek aptesthaneye slokmuştur.

Buranın aptesthanesini tarif etmek şu sebepten mümkün değildir ki, hiç bir tarafından penceresi olmadığından, elektrik de yanmadığından bir şey görünmez. Yalnız ilk adımda su ile dolu —su lâfını muharrir ilk akla geldiği için kullandı, doğrusu sidik— bir çukura basılır. Bu su derhal iskarpin-

27

lâzım geldiğini bu suretle anlatır. Malûm koku gırtlağa sarılmıştır. Gayr-ı ihtiyari azan bir nefis müdafaası hasebiyje misafir geriye teper. Bu hareketi bekleyen Ddli Ömer'e çarpmış olur. Deli Ömerl in feryadı hazırdır. Etinden cımbızla et koparılmış gibi bir nağra vurur. Bu nağrayı bekleyen gardiyan sövüp sayarak merdivenden iner. «Daha gelir gelmez gdam mı öldüreceksin, adam mı boğacak-' sm, adam mı keseceksin, adam mı öldüreceksin? Burası dağ başı mı? Şapkanı çıkar rezil! Karşı mı geliyorsun? Sen âmirini tanımaz mısın. Kes sesini.. » Bunlar gardiyanın sözleridir ki Deli Ömer'in «Boş böğrüme, vurdu Rıza efendi! Beni zedeledi... Nefesim tıkandı benim... Ameliyatlı yerim açıldı! Bittim! feryatlarına karışmıştır. Derken bir alaycı peydahlanır. Sayhciar alçalır. Deli Ömer'in halbuki yüreği acımış, Orta yerde durduğunu görse Müdür bey Muavini dayağının altına yatırırmış... Şurada beklesin de, akşama Başgardiyan kendisine bir yatak yeri göstersin diyerek... Şurada beklesin diye işaretlediği yer aptesthane.... İşte tam bu sırada bir başkası zuhur eder. Yeni gelenin nereli olduğu za^-bit varakasında yaîzılı ya... Artık memleketine göre, Çorum'un içinden ise, Marangoz İbrahim, Alaca'dan ise,

Alaca'lı Hasan, Sungurlu'dan ise, Berber Deli Sülük, İskilip'ten ise. Aşçı Hasan, Osman-ciklı'lara ise Küçük Ahmet taraftar çıkarlar. «Canım bizim hemşeriye kerem et Rıza efendi! Yahu biz öldük mü? Bizim adamımız... Birader hele durun... Sen kimlerdensin koçum?» falan derken, iş

yatak bulunmadığına, burada herkesiin «müsavi» olduğuna, önüne gelen hiç kimsenin şuradan şuraya git diyemeyeceğine, Sungurlu'lu Mal Müdürü beyin bile tam on gün meydanda kaldığına getirilir. Yalnız bir çare kalmaktadır. O da fıkaranın birini para kuvvetiyle razı edip yerinden kaldırmak... Misafirin üstü arandığı için, malî kudreti malûmdur. Elli kuruştan iki buçuk liraya kadar bir helâllik kah rarlaştırılır. Deli Ömer yerinden kaldırılacak fıka-rayı razı etmeye koşar. Birisini deliklerden birin-

28

rak çıkarır, misafiri o delikten koridora geçirerek, öir hücreye yerleştirir.

Bu arı kovanı gibi uğuldayan binanın birçok ihtiyaçları vardır ki, en mühimi süpürgedir. Mahpus milleti pisiik içinde oturacak değil ya... Buralar hep süprülmek ister. Binaenaleyh yeni misafir hücresine henüz yerleşmeden karşısına elinde tabakla iki babayiğit dikilir. Yarı rica, yarı tehdit süpürge parasjnı alır.

Günler ne kadar uzun olursa olsun, nihayet akşam üstü, ortalığın kararması mukarrerdir. Akşam vakitleri her tarafta, her insanın içine bir bî-keslik, bir ümitsizlik düşürmez mi? Çorum Cezaevi zindanlarmdaki biçareye gelince, bu hisler onda halat düğümleri gibi kat kat, ajgla çözülmez bir hcldedirier Bre aman ışıklar yanmayacak mı? Bre aman dertleşecek bir can yoldaşı bulunmaz mı? Hani her taraf dolu idi?

Koridor üzerindeki sekiz tane hücrede canlı mahlûk neden yok? Deliğin kilidi işte tam bu esnada şıngır şıngır eıçılır. Deli ömer görünür. Misafir Deli Ömer'i kardeşini görmüş gibi sevinçle, bir yere tutunuyor gibi karşılar. «Nasıl, rahatsız ettik mi hemşeri?»... «Allah razı olsun!...», «Bir şeye ihtiyacın var mı? Cıgaıra falan. Ekmek...», «Ekmek...», «Neden daha evvel söylemedin? Şimdi bakkal kapattı. Hele parayı ver. Bakkalım bir şey uydurabilir miyiz?». Yirmi kuruşluk cıgara, yirmibeş kuruştur. Elli de olsa misafir razı... Bulunan şeyleri getirdikten sonra, Deli Ömer kurt kuranını açar, mırıl mırıl okumaya başlar: «Bak kardeşim, seni benim ruhum sevdi. Hep din kardeşiyiz! Kaza kader kurbanıyız! Felâket arkada-ş;yız! Buranın arsa©1! vaktiyle kabristan imiş. Karanlık çökünce mübarekler dolaşmaya çıkarlar. Işıksız yatanları rahatsız ederler. Sakın korkma! Başına yorganı çek, üç Kulvallah bir Elham oku... Yatıver. Allah muinin olsun!...» Allah muinin olsun ne demek? Bire aman!.. Bire medet! Misafir yutkunur, dudakları kuruyuverir. Gözlerini yukarıya, Allah'a değil, tabiî elektrik ampulüne kaldırır7. «Bu

29

rader? öyleyse... Öyleysesi... Lâmba var amma ge£ yağımız yok. Yani misafir parasına acımazsla bir lâmbaı uydurmaya Deli Ömer çalışacak. O

da, in- " saniyet namına...

Ve ertesi gün, gene bir gün evvel kendisini keneften kurtaran hayırlı hemşerinin yardımı ile, tem onbeş gün yatacağı bu cehennemden, yukarı çıkılmak müzakeresi başlar. Fiat kesilir.

Yallah mevkuf koğuşuna!... Oh! Dünya varmış. Burası Cennet-i âlâ. Birkaç gün geçmeden işi misafir de anlar amma, başından geçenler, herkesin uğradığı bir dert olduğundan, artık şakaı haline gelmiştir.

Kendisi de, daha sonraki misafirler tadını tatsın diye, adeta pusuda bekler. İş yürür.

Bundan başka tayını çıkmak, karavanaya yazılmak, muayyen tarifeye tâbidir. Ziyaret günleri adamla reıhat konuşmak için de münasip bir bedel ödenecektir.

Velhasıl insana başka hiçbir ihmal bu kadar bol kâr getirmez. Gardiyanlar, hükümetin mahpus milletini neden gaz döküp yakmayarak böyle beslediğine ancak bu kârı düşünerek akıl erdirirler.

Sarı Müdür'ün ve Başgardiyanın gitmesinden sonra Kâtip Lütfi efendi işte böyle bir çiftlik tapusunu üstüne yürüttüğünü zannetmişü. Hazır müddeiumumi de yoktu. Yerine muavinlerinden birisi vekâlet ediyordu. İşler tıkırında idi. 1943 senesinde, cihanın ateşe yandığı aylarda, dünya üzerinde, Türk hükümeti, Meclis, karaborsacılar, bir de Çorum Cezaevi Müdür Vekili Lütfü Özbalcı'dan daha keyifli insanlar bulmak imkânsızdı. Ankara'daki velinimetler ile muhtelif vilâyetlerdeki karaborsacıların bu keyfi nasıl çıkardıkları tabiî oralarda yaşa-yanlsrca malûmdur. Lütfü Özyalçın'a gelince, onun neşesini bütün mahpusane hergün pencerelerden j kahkahalarla gülerek seyrediyordu.

Lütfü efendi daireye gelir gelmez şapkasını portmantoya asar, kapı önüne çıkardı. İlk iş olarak eski tenekeleri başıboş sokak köpeklerinin kuyruğuna bağlatır, hayvanların deli gibi koşması-

malarını emir buyurur, orada bir koltuğa kurularak güreş yaptırırdı.

Gece olunca, orada rakı sofrasını kurup, karılar koğuşundan Şaziye hanımı da çıkararak kafayı çektiği, kulaktan kulağa söylenmekte idi. Müdür Vekili Lütfü efendiye bu kadarcık keyif çok görülür mü? Karılar koğuşunun hesabı da bir başka hesap. Kapının üstündeki küçük delikten, oynak karıları Öpmenin bile maktu ücreti vardı. Parasına ecımayanlar, Çorum Defterdarı'nın hırsızlıktan yatan ahretliğini deliğe çağırıp, dilini emiyorlardı.

Kumar serbestti. Kazanan her yerde olduğu gibi, yüzde on miktarında mano veriyordu. Asrî Cezaevi'ne gitmek artık mühim bir mesele olmaktan çıkmış, bir kilo leblebi almak kadar kolaylaşmıştı. Nizamname mucibince cezanın altıda bir yatılması mecburî değildi. Sabıkalı falan olmak, inzibatî ceza gördüğünden iki sene beklemek gibi mecburiyetler hamdolsun bertaraf edilmişti. Herşey uydurulup kaydırılıyordu.

Bütün bu işleri bildiğinden şımarıklığı arttıran ve bir gün nedense «Boklukları meydana koyarım ha!» diye idareyi tehdide kalkan orta hizmetçisi İbiş'i Müdür Vekili Lütfü efendi, geee vakti koğuştan çıkarıp, tabanca kabzasıyla bayıltana kadar dövmüş, sonra da< sesini duyarsa geberteceğine yemin edip, ağırce*zaya atıvermişti.

Bundan sonra sesini çıkaran da bulunmadı.

Çorum Cezaevi Müdür Vekili Lütfü efendi, her postada müdürlüğe asaleten tayini emrini beklerken, günlerden bir gün, bir acayip mektup aldı.

Mektup Uşak'tan yazılıyordu. Altında Mehmet Kayahan diye bir de imza vardı. Yüksek Vekâlet tqrafindan Çorum Cezaevi'ne müdür tayin edildiğini bildirdikten sonra, harcırah beklediğini, onbeş, yirmi güne kadar vazife-i memuriyeti başına hareket edeceğini, maaile geleceğinden Cezaevi'ne yakın bir mahalde, elektrikli, akar sulu, çocukların oynamalına müsait bahçeli, iki kat üzerine, rutubetsiz, yenice bir ev tutulup, kadın gardiyanı vasıtasıyle mü-

telgıraflayacağından, eşyalarla uğraşmak üzere birkaç gardiyanın karşı çıkarılması ve bilhassfa kendisi gelinceye kadar Cezaevi muamelâtına ve maıh-pusların durumuna âzami dikkat sarfolunması emir

buyuruluyordut.

Alman mağlubiyeti hükümetimiz için ne kadar beklenmedik bir facia olmuşsa, bu mektubun getirdiği kara haber de Çorum Cezaevi Müdür Vekili LüJü Öz (balcı) için o derece büyük bir inkısar-ı hayal ve ümitsizlik doğurmuştu. O zamana kadar «Halimize bin şükür... Aman kâfirler bize değme-sinler, boğuşs>un gebersinler! Allah devlete millete zeval vermesin! Vatan uğruna canım kurban olsun!» diye göğsünü yumruklayan Müdür Vekili, birdenbire lisanını değiştirerek, bu memlekette hamiyetin zerresi kalmadığını, suyu getirenin de, testiyi kıranın da bir olduğunu, hak adalet denilen şeyin erbabı namusa verilmediğini, karısı güzel olmaya-na|,

dayısı bulunmayana ekmek düşmediğini, rejimin dayanamayıp yıkılacağını yeminle temine başladı. İstifadan, şikâyetten, nakilden dem vurdu. Her tarafa yazdığı mektuplarda, Cezaevi Müdürü sıfatını çoktan kullanmaya başlamış, bilhassa kerhanedeki dostu «Müdürün Dostu» unvanını çoktan kabullenmişti. Lütfü Özbalcı'ya en fazla ağır gelen de bu cihetti. Çorum'a yeni bir müdür tayin olunması, doğrudan doğruya kendisinin kabiliyetsizli-ğini ilân etmek değil mi idi? Vilâyetin yerlisi olduğundan, dost düşmaın sahibi bulunuyordu. Bütün bunları Ankara'dakiler neden düşünmezlerdi yarab-bi! Halbuysa,, onu müdür tayin etseydiler. Cezaevi bahçesine kocaman bir ha,vuz yaptıracaktı. Daha neler de neler yaptıracaktı. İnsanda neşe

bırakmıyorlardı. İşlerimizin yürümemesine başka bir sebep yoktu. Bir sebep vardı. İnsanda; neşe bırakmıyorlar...

Haber mahpusları da düşündürmüştü. Sarı Mü-dür'ün hırsızlığına mukabil, Lütfü efendi de, evet, yiyordu. Zaten yemeyen kim ki... İnsan ağzı olur da hiç yemez mi? Yaılnız Allah için söylemeli, Lüt-

yüzlü, babacan bir adamdı. Sarı Müdür gibi lanet, yüzü gülmez bir herif değildi. Haydi bakalım, şimdi yabanın garibi ile kim uğraşacak. Her yeni gelen bir yeni usul nizam çıkarır. Hitamında o da yola gelir ammal, yola gelinceye kadar çekilenler çabaya gider. Lütfü efendiyi müdür tayin etmemek, doğrusu haksızlık...

Lâkin olan olmuş, olana ölümden başka çare kalmamıştı. Lütfü efendi, vaziyeti gerek içerde, gerek dışarda kurtarmak için, yüreği yana yana bazı sahtekârlıklara teşebbüs etti.

Bir gün makinada gizlice bir tezkere yazdı. Tepesine Adliye Vekâleti Sicil Müdüriyeti diye bir antet kondurdu. Altma müsteşarın imzasünı taklit etti. Bunu hatırı sayılır mahpuslara göstererek, onlar vasıtasıyie herkese vekâletçe icraatının pek takdir edildiğini. Corum Cezaevi Müdüriyeti'ne asaleten tayin olunmamasının memleketin yerlisi bulunmasının sebep gösterildiğini, kabul ettiği takdirde, beş lira terfien Kastamonu Cezaevi Direktör-lüğü'nün; uhdesine verildiğini yaydı. Aynı müzekkereyi bir kere de götürüp Yanığın Hanım'ın kerhanesinde okudu. Dostu evin en güzel kızı

olduğundan. Yanığın Hanım, sermayesini kaybetmemek için telâşlandı. Kızına, Kastamonu karılarının dünya, güzeli olduğunu, bütün Anadolu'da orospuların en

makbulünün orada yetiştiğini, arkasından oraya gitse bile bir aya varmadan Lütfü denilen hovarda herifin kırmızı yanaklı bir Kastamonu kızı bulup kendisini şurada bırakıvereceğinden açtı, fikrini çeldi. Ayrıca Lütfü'ye yabancı memlekette Cezaevi Müdürlüğü maaşıyle geçinemeyeceğinden başlayarak birçok diller döktü. Lâfın en haklı yerinde kıza bir işaret çekti. Kız da kararlaştırdıkları üzere hüngür hüngür bir ağlama tutturdu. Bu suretle Lütfü Efendi, dostunun hatırı için istikbalini tekmelemiş oldu. Vaziyet bir parça kurtulduktan sonra hadige-ye muntazır kalmayı ve fırsatlardan gereği gibi istifade ederek gelecek adamın ayağını ilk fırsatta caydırmayı kararlaştırdı.

düşman kazanan Mehmet Kayahan, bir yağmurlu gecede otobüsten indi. Lütfü efendi işi gardiyanlara emanet etmeyi münasip görmediğinden

arkasında Sergardiyan olduğu halde, Müdür beyi karşılamaya koşmuştu.

Tanıştılar. Maalesef, Cezaevi'ne yakın bir ev bulunamamıştı. Hıdırlıkta bir yerde şimdilik muvakkaten oturacaktı. Evde akar su bulunmadığı gibi, elektrik de yoktu.

Ertesi gün, Müddeiumumi Muavini beyle gö^ rüştükten sonra Müdür bey Cezaevi'ne geldi. Lütfü Özbaılcı tarafından mahpuslara takdim olunup makam koltuğuna kuruldu.

Mehmet Kayahan bey, Uşak Adliyesi'nde dolaşmadık daire bırakmamış, icra Dairesi, Sulh Hukuk M&hkemesi, Sulh Ceza Mahkemesi, Ağırceza, Asliye Hukuk Mahkemeleri Zabıt kâtipliklerinde bulunmuş, her yerde, alıngan tabia'tı yüzünden âmirlerine darılarak, nihayet vilâyetin bütün kazalarını birer sene, ikişer sene gezdikten sonra, barınamaz hâle gelip, ahir vilâyet cezaevlerinden; birisine müdür tayin edilmesini istemişti.

Başına gelen felâketlerin bir tek sebebi vardı. Kendisini alâkadar eden her söze inanır, inanınca top gibi patlardı.

Corum Cezaevi Müdürlüğüne tayin olunduğu bildirilince, ilk iş olarak, elden düşme bir brovning tabancası aldı. Kanaatınca sanki harbe gidiyordu. Kanlı katillerin arasında hayatı her an tehlikedeydi. Bu fikri o kadar benimsemiş, muhatarasını öyle korkunç bir şekilde hikâyeye başlamıştı ki, biçare karısının ağlamasından konu komşu bizar olmuştu. Makam koltuğuna kurulduğu gün, nöbetçi gardiyana içeriye kimseyi koymamasını şiddetle tenbih ettikten sonra Lütfü Özbalcı'yı karşısına aldı. Vaktiyle Uşak'ta mahpusane kâtipliği ederken, yeni gelen müdürlerin kendisine söyledikleri nutuklardan aklında; ksıle.nları sıraladı. Teşrik-i mesai edeceklerini, birlikte ve kanun dairesinde, hak ve adaletten ayrılmadan, kötüye kötü, iyiye iyi muamele ede-

bir adliyeci olduğunu, bilhassa hapisanecilikte tecrübeliliğini, insan sarraflığı kendisine verildiğinden bir lâfta karşısındakinin değerini

anlayacağını, ona göre mueımele yürütüceğini, kendisinin kırk para yiyemediği için başkalarına da on para yedirme-yeceğini, gardiyanlara yüz vermemek icab ettiğini, bu gibi dairelerde disiplininin ehemmiyetini anlattı. Sonra içerdeki casusların adedini, sözlerine ne kadar güvenebileceğini sordu: Böyle casusflar yoksa, derhal her koğuşta bir iki tane peydahlanmasını, ayrıca gardiyanlar arasında da söz getirecek bir neferin, sadık bir arkadaşın seçilip vazifelendirilmesini emretti.

Daha sonra önüne bir beyaz kâğıt çekip kalemi mürekkebe batırarak, kumarbazları, esrarkeşleri, gemalmazları, velhasıl hapisane nizam ve disiplinini bozanları, adlı adınca tesbit etmeye kalktı. Bu kabil rezillere zinhar göz açtırmayacağına, kendisine Uşsk'taı Deli Mehmet denildiğine, şerrinden bütün Uşak Adliyesi'nin yıldığına, zaten bu sebepten Çorum'a gönderildiğine, yola çıkınca düşmanlarının mevlût okutup Allah'a şükür eylediklerine yemin etti.

Kâtip Lütfü efendi, her sözü tasdik ediyor, Müdür'ürf cıgarasını yeniliyor, kibrit tutuyordu.

Mahpussnenin ahlâksızlarını kaydetmek üzere hazırlanan kâğıdın en başına Sungurlu kazasının ağalarından Rıza Kahraman'ın adı yazıldı.

Rıza Kahraman, soyadı kanunundan sonra 'Kahraman' adını almadan evvel de eğer kahramanlıkta gaddarlık da varsa, hakikaten kahraman bir acteımdı. Ayrıca Erzurum'un asilzade bir ailesine mensjup olduğu • için, sülâleden beydi. Bu taraflara Rus istilâsından kaçanlarla beraber muhacir gelmişti. Rıza beyle kabilesinin Corum toprağına geldikleri zeman, Çorumlu, bir malı bir köyden alıp öteki köye götürmek, orada buna ihtiyacı olanlara ufak büyük bir kârla satmak gibi bir işin mevcut olduğundan bile haberdar değildi. Erkekler kamilen askere gittiğinden köyler ihtiyarlara ve kadınlara

kalmıştı, üozunu DuaaKtan sa^ vaziyelen istifade ettiler. Birkaç sene içinde Orta Anadolu ovasının bu uyuşuk, manda gibi zor kımıldar ve zor öfkelenir insanlarını sindirdiler. Elli haneye karşı, bir tek Kürt evi köyü zaptetti. Eşkıyalık, hırsızlık, bilhassa çerçilik aldı yürüdü. «Köylü için Kürtie kurdun farkı yok», «Kürtten evliya, koma kapıya», «Allah Kürdü, Kürt Allah'ı

bilmez», «Dokuz keçili Kürt, bir küçük hükümet» sözlerini Çorumlu, Erzurum muhacirleri geldikten sonra öğrendi. Sürüler adeta yağma edildi. En meşhur yaylalar, tapuda üzerlerine yıktırılmadan, Kürdün yedd-i tasarrufuna geçti.

Rıza bey, hırsızın, eşkıyanın domuzu idi. Ellerin mavzerle vuramadıkları hedefleri, Rıza bey onlu tabanoa ile ortasından deler, beş altı tüfeklinin üstüne bir sopa i!e seğirtir, etrafını kasıp kavurut-du. Kumarbazdı, ırz düşmanıydı. Kumarbaz olduğundan para tutamamış, ırz düşmanlığından kabilesi onu adeta: afaroz etmişti. Bu sebeple arazi alamadı. Sungurlu'dan önüne yirmi otuz sığır katar, bunları Ankara'ya gidene kadar kırk başa çıkarır, orada: sjatıp, anaı sermayesiyle beraber kumara ve kerhanelere yatırıp, ip özengi tah'ia kılıç geri dönerdi.

Kahraman ailesinin en ünlü adamı «ağabey» aynı sıralarda, dağı taşı namına tapulatırken, Rıza bey, vurduğunu zara, karıya yatırarak dolaşıyor, ha-oislere girip çıkıyor, rezillik bırakmayıp yapıyordu. Cumhuriyet idaresi kuvvetlenince işler kesatlaştı. Amoa oğlu «Ağabey»e dehalet etti. Çiftliklerinden birisine kâhyaı oldul.

Ağabey, Sungurlu'nun sözünü taşa geçiren bir derebeyi olmuştu. Hoşuna gitmeyen kaymakamları arkasından teneke çaldırarak def ediyor, ipten adam alıyor, Akçakoyun Çiftliği'ndeki konağında Çorum Valisine ziyafetler çekiyordu. Bu ziyafetlerde, sofraya oturulunoa, Ağabey ortaya dört beş kutu getirir, hepsini açar, «Hangisiyle yemek istersiniz?» diye sorar; bu suretle, altın suyuna batmış olandan başlayarak, gümüş, fakfon, pek sanatkâ-

lara kadar poker oynarlar. Ağabey kaybederken neşelenir, cüzdanını göstermekten, parasını oriaya saçmaktan zevk duyardı. Ankara'ya gidişinde, Ta-barin Bar'da her gece beşyüz Iira< yediği meşhurdu. Yüzyirmi ortakçısı, beheri beşyüz koyunluk on-beş sürüsü, halis Arap atları, iyi silâhları vardı, amma, hiç çocuğu yoktu.

Ağabey, Sungurlu kazasının köylerinde nasıl hüküm yürütüyorsa, kaza merkezinin eli basjtonlu hükümdarı da Emirali Mustafa beydi.

Emirsli Mustafa beyin hayatı, tüfekle, tabanca ile dolu olmadığı halde, Ağabey'in silâhşorluk hayatından daha enteresan, daha heyecanlı idi. Emirali Mustafa bey işe pek küçük yaşta kendi sâyi ile başlamıştı. Ondört yaşında Sungurlu kasabasının Kıran Harmanı denilen mevkiinde, beş kişinin taarruzuna uğrayarak ırzına geçildiğini bilenler hâlâ "sağdır. Bu felâketten sonra Mustafa oğlan haftanın bir çok gecelerini hamamda geçirir, bu yüzden babası Hacı Hasan efendinin oğlunu evlâtlıktan reddettiği söylenir.

Biraz daha büyüyünce Mustafa oğlan, kumarbaz tellâllığı yapmaya, gizli kumar oynatılan evlere kumarbazları götürmeye, onlar oynarken başlarında ayakta durup saatlerce ışık tutmaya başladı. Rakı tükenirse rakıya koşuyor, sızanların ceplerini karıştırıyor, kumardan artan ufaklıkları, yazma mendilleri, eğizılık ve tabakaları aşırıyor, kapananlardan bahşiş alıyordu.

Seferberlik patladığı sırada askere gidecek yaşta değildi. Babasının «hacı» lâkabından istifade ederek başına bir sarık dolamış, çerçiliğe başlamıştı. İşte o sırada Ermeni katliâmı Hacı Mustafa oğlanın imdadına yetişti. Karakolun yanında Mıgır-dıç gâvura ait taş mağazayı kiralamış gibi cebren açtı. İçine yerleşti. Geceden geceye, kepenkleri ka-pat'jktan sonra, çıra ışığında her tarafı kazdı. Nihayet iki gaz tenekesi dolusu altın buldu. Altını bulduğundan altı ay sonra Hacı Mustafa oğlarv, Emirali Mustafa bey oldu.

Kuvvayi Milliyede Cihet-i

teahhit işleri, Emirali Mustafa beyin inhisarına verildi. Sungurlu çarşısında öyle günler oldu ki, beyin satın aldığı buğday çuvalları geçecek yol bırakmadığından Kaymakam bey bile, arka sokaklardan dolaşaraık makamına gidiyordu.

«Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!» emri üzerine ölenler (bir yana),-düşüp kalanların bir kısmı hastahanelere, bir kısmı İzmir'e girdikten, Lozan'da Türk kurtuluşu altın kalemle tarihe kaydedilip cumhuriyetin ilanıyla memleket hürriyet ve istiklâle kavuştuktan sonra, Sungurlu gözünü açınca karşısındaki iki muazfcam kudreti gördü. Bunlardan birisj bizzat eşkıyalık eden ve bütün gelmiş geçmiş eşkıyalara yataklık yapan Kürt

Ağabey, diğeri macerasını kısaca hikâye ettiğimiz Emirali Mustafa beydi. Bu iki bey hamdolsun düşmandan kurtarılmış bir vatanda bulunuyorlardı. Gerek Rumların, gerek Ermenilerin emlâki ortada kalmıştı. Farzı fevt etmek millî hamiyete yaraşmazdı. İkisi iki taraftan paçaları sıvadılar. Biri bir değirmen aldı, birisi üç mağaza tapulattıysa, öteki de üç mağaza tapulattı. Ağabey'in uçsuz bucaksız çiftliklerine, yüz yirmi hanelik esirlerine karşılık, Emirali Mustafa bey muazzam buğday ardiyeleri ve Sungurlu için hakikaten büyük ve çeşitli bir manifatura mağazası açmıştı. Diğer köylüler de muhtelif vesilelerle —kız kaçırmak, tarla sanırlarını tecavüz etmek, su sulamak, hayvan sürmek, vuruşmak meseleleriyle— hükümete işleri düştükçe Ağabey'e koşarlar. Ağabey onların namına jandarmayı, Müstantiği, hâkimi görür, aldığı paranın yarısı ile işlerini düzeltir, diğer yansım cebine atardı. Sungurlu köylülerinin geri kalan mallan da, harmanda ödenmek şartıyle Emirali Mustafa beyin: defterindeki borca karşılık tutulurdu.

Böylece seneler geçti. İki taraf da Halk Parti-si'nin «halk için, halkla, beraber» prensibinden faydalanarak git gide şiştiler. Mukabil istikametlerden gelen bü^ük seller gibi, araziyi, insanları, hayvanları, ağaçları, hatta, otları ve karıncalarına kadar

miyarlar, kımıldadıkça birbirlerine çarpıp, birbirlerini rahatsız ediyorlardı. Evvelâ iki taraf da kabadayılığı e'lden bırakmadı. Belediye kahvesini herhangi birisi iki bin liraya pekâlâ kapatacak iken, karşı karşıya iddialaşıp 12 bin liraya çıkardılar. Emirali Mustafa bey daha tüccar olduğundan, Ağabey'in izzetinefis meselesi yaparak, icabında; yüz oniki bin liraya kadar arttıracağını da kestirerek müzayededen çekildi 1. Sıra diğerine gelince el altından haber yolladı. Münasip bir komisyon vereceğini, bu satışa hiç karışmamasını Ağabey'den istedi. Ağabey bunu hakaret saydı. Mustafa bey'i sokak ortasında bastonladı. Değirmen müzayedesi daha beter oldu. Arada sekiz bin lira oynadı. Zafer gene Ağar bey'de kalmıştı.

Emirali Mustafa bey vaziyetin fenalaştığını görür görmez başka bir plan düşündü. Kız kardeşi Fadime hanımı Ağabey'e musallat etti. Fadime hanım, enine boyuna-, tıkız, etli canlı bir kızdı. Sungur lu'da küfvü bulunmadığından yirmibeş yaşına geldiği halde, evlendirilememişti. Kara

gözleri erkeksizlikten çakmak çakmak parlıyor, kocaman memeleri kişneyen bir kısrak sağrısı gibi bıngıldıyordu. Ağabey gençliğini, at üzerinde, eşkıyalıkta, hayvan sürüleri kovalayarak geçirdiğinden kadına karşı mukavemetsizdi.

Derebeyliğin bir şartı da, pehlivanlıkta ve eşkıyalıkta olduğu gibi, uçkuruna sağlam olmaktır. Ortakçı ve hizmetkârların karısıı ve kızı de-rebeyin baba. ana bir bacıları sayılır. Bu hususa dikkat edebilen mütegallibeler köylünün yalnız malını değil, derisini bile kolayca soyarlar. Karşılığında isyan yerine hayır duası alırlar. Ağabey kırkbeş yaşına kadar bu kaideyi asla bozmamış, harama uçkur çözmemişti. Ankara ve İstanbul barlarında, hetta randevu evlerinde yüksek memur ahbaplarına en pahalı ziyafetleri çektiği gecelerde bile, onları çifter çifter yatırdıktan sonra, bastonunu aavu-rarakîan sokağa çıkar, akrabalarından bekçibaşı Süleyman'ın Kalebaşı'ndaki evinde tek başına^ yatardı.

git bir Erzurum kızıydı. Senelerce, en muhtaç zamanlarında, kocasına yalnız karılık değil, her türlü arkadaşlığı yapmıştı. Yaylada eşkıyalarla beraber kurşun atmışlar, muhacirliğin ilk senelerinde beraberce aç kalmışlardı. Şimdi artık iki gözü trahomdan kapanmış, dizleri romatizmadan tutmaz olmuştu. Evde bir sürü yeğenler, akraba çocukları vardı. Ama, ne de olsa eski bir derebey ailesine mensup olan Ağabey sülâlesinin kendisiyle beraber kaybolup gitmesini de istemiyordu. İşte gerek bu düşünce, gerek karısının kadınlık vazifelerinden hiçbir şey yapamaması, hovardalıktan mahrum geçirilmiş bir gençliğin yürekle bıraktığı gittikçe faz-lalaşan teessüfü ve bilhassa. Emirali Mustafa bey'-le artık tehlikeli bir şekil alan iktisadî çatışmalar, Fadime hanımın kazanma şansını arttırdılar.

Ne kadar zengin olursa olsun, evde kalmış bir kız sayılmamın hacaletinden artık usanan Fadime hanım, ağabeysi Mustafa beyin fikrini kabul etti. El altından cadı karılarla Ağabey'e yanıp tutuştuğunu bildirdi. Ağabey evvelâ bu işte rakibinden alınacak umulmaz bir intikam fırsatı buldu. Kurnazca yumuşadı. Yakın tarihe rastlayan bir Şeker Bayramı da imdada yetişti. İki düşman sureta barıştılar. Emirali Mustafa bey, müstakbel damadını haftanın dört günü evine davet etti. Nihayet araya hacılar hocalar müftüler karışarak Fadime hanımı Ağabey'e aldılar1 Balayı seyahati İstanbul'da geçti ve üç ay

sürdü. Üç ay sonra Sungurlu'ya sanki başka: bir Ağabey gelmişüi. Yıkılmaz zannedilen bu iki metre boyundaki adam, derisinin içinden okkalarca et çıkarılmış gibi porsumuş, yanaklarındaki renk solmuştu. Fadime hanım erkeğe doymak bilmeyen isterik kadınlardandı. Dayak yemekten zevk aldığı kadar, etrafındakilere maddî eziyetler vermekten büyük bir zevk duyuyordu. Yani hem mazohist hem de sadistti. En umulmadık sıralarda kocasını kızdırır, kızdırdıkça edepsizliği arttırır, etrafına hükmetmeye alışmış bu korkunç adamı korkutarak

kendisine doyasıya dayak attırırdı. Her dayak faslı,

ler için, korka korka takib edilen bir oyundu. Kadının feryadı dünyayı tutar, sonunda dişleri kilitlenir, ağzı köpürür, vücudu simsiyah, yüzü gözü şişmiş, düşer; aklı başına gelince üstübaşı yırtık pırtık ağabeyin içerden kilitlediği oda kapısına koşar, yalvarır, ağlar, kapıyı açtırır, kendisini dünyanın en cilveli orospusu halinde onun koynuna verirdi. Kavgalarının hemen akabinde yaşlı kocasını şaşırtan bu kızgın kadınlığı olmasa, Ağabey Fadime hanımı çoktan defedecekti. «Belâya çattık ya-rabbi!» diye, böylece sevildiğine mağrur, tahammül ediyordu.

Dayak tayını Fadime hanımın vücuduna tam on. beş gün dehşetli bir rahat(lık) verirdi. Onbeş gün evinde herkeste karşı nazik, terbiyeli, bu kadar zengin bir ailenin kızı olup hoyrat, kadir bilmez kocası tarafından dövülmekten şikâyetçi gezer, sonra birdenbire değişirdi. Bu sefer ruhunun ikinci perdesi açılıyor(du). Etrafındakilere, insan olsun, hayvan olsun, ezâ etmeye başlıyordu. Hizmetçilerin etlerini çürütecek derecede burar, onları cıyak cıyak bağırtır, kediyi tekmeler, her eline geçen tabakları bardakları kırar, gizlice eşeklerin, ineklerin sağrısına çakı ile yaralar açardı. Kızını doğurduktan sonra, bütün hıncını ondan almak istiyor gibi, hem de sever görünerek çocuğun butlarını kan çıkarın-caya kadar ısırır, göğsünü siyahlatıncaya kadar emer, sonra ağlamasına öfkelenerek, saçlarını yola yola kendisi de ağlardı.

Artık Ağabey'in kırkaltı yaşındaki erkekliği onu doyurmatz olmuştu. Kocasının kifayetsizliğini herkese, hizmetçilere, uşaklara, akrabalarına, memur kadınlara söylüyor, çareler arıyordu. Halk arasında dilden dile gezen

macun reçetelerini yaptılar. Fakat dünyada taşıma suyla dönmeyecek iki değirmen versa, birisi de birdenbire yorulmuş erkeğin kuvveti idi. Bu hal Ağabey'i karısına karşı büsbütün mahcup, büsbütün mukavemet edemez hâle getiriyordu. Kabahat kendisinde idi. Bu kahpeyi on sene evvel alıp iyice doyurmadığından...

4(

bey bir çeşit şehvet kılıbığı olmuştu. Artık Fadime hanımın elinde kocaman bir oyuncaktan ibaretti. Evde öyle bir hayat başlamıştı ki, iki sene evvel Sungurlu Kaymakamı böyle yaşıyor deselerdi, Ağabey memleketin ahlâkı namına birçok zararları göze alarak herifi bir gecede temizletiverirdi.

Ook sarhoş olduğu bir gece, bütün gayretine rağmen vazifesini yapamamış, utancından hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Böyle bir fırsat gözleyen Fadime hanım, onbeş yaşındaki hizmetçisini çağırdı. Beye yardım etmesini söyledi. Küçük hizmetçi ile beraber Ağabey'i ortalarına aldılar. Ertesi s|abah, geceki rezaleti hatırlayarak insan içine bir türlü çıkamayacağını düşünen Ağabey, bir haftada; buna daı alıştı.

Artık hizmetkârları, ortakçıların oynak karılarını, körpe kızlarını kocasının koynuna! Fadime hanım koyuyor, karşılarına geçip, ağzı bir karış çarpılmış, gözleri süzgün seyrediyordu. Çeşni değiştirmek erkeğin yorgunluğunu ancak öteki kadınlar için biraz gidermiş, Fadime hanımın hiçbir işine yaramamıştı. Bunun üzerine gerek Allah, gerek insanlara karşı kendisini yerden göğe kadar haklı çıkaran Fadime hanım önüne her rast-gelen erkekle yatmaya girişti. İlk zamanlar çoban çocuklarını koynuna alır, yabancı erkekler ararken, giderek beyin uzak yakın akrabalarına da el attı. Hatta bunlardan daha başka türlü daha acayip bir zevk almayaı başladı. İlk zamanlar bu azgın karının hücumlarından kurtulduğuna sevinen Ağabey memnundu. Sonra sonra, biraz şüphelendi. Nihayet günlerden bir gün karısını yeğeni Rıza beyin koynunda yakaladı.

İkisini birden vurmayışının sebebini ihtiyar bir ahbabına kısaca söylemiştir: «Karının oros|puluk etmesi, düşmanların 'karısını orospulukta yakala<fi' demesinden daha hayırlıdır.»

Mustafa bey işte bu sırayı bekliyordu. Düşmanının maddi ve manevi kuvvetleri mahvolmuştu. Damadının en tehlikeli silâhşoru Ri2a beyi de el altından razı ettikten sonra dört tane çerkes ge-

vel, kahveden, eve dönen Ağabey'i kapısının önünde pu,s(uya düşürüp yirmiyedi yerinden kurşunlayan rak öldürttü. Ağabey son bir gayretle ifade vermeden ölmemek, düşmana meydanı serbest bırakmamak için dişini sıktı. İnsan üstü bir kuvvet gösterdi. İfade verdi. Vuranları tanımıştı. Vurduran da kayınbiraderi Emirali Mustafa beydi.

Sungurjlu Jandarması, Sungurlu Müstantiği, Sungurlu Müddeiumumisi, hatta Adliye ile hiçbir alâkası olmayan Sungurlu Kaymakamı fırsatı kaçır- madılar. Emirali Mustafa bey, aylıklı katilleriyle beraber tevkif edildi. Derhal kesenin ağzı açıldı. Bir taraftam Sungurlu Adliyesi Mustafa beyin büyük servetinden ve büyük zaferinden hisselerini alırlarken, bir taraftan da Fadime hanımı bol bol kullanan akrabaları Ağabey'in mevcut servetini yağmalıyordu. İki taraf da olan işten memnundu.

Sungurlu hissesini alınca işi Çorum'a havale etti. Çorum Adliyesi de hissesini alınca davayı bilmem hangi kanun maddesine uydurup Ankara'ya naklediyordu.

Ankara Adliyesi de böyle bir iş bekliyordu. Arayı biraz soğutmak için celseler celseleri, keşifler keşifleri, şahitler şahitleri takip etti. Nihayet Emirali Mustafa bey ve dört tane aylıklı katili delil bulunmadığından beraat ettiler.

Rıza bey bu müddet içinde beyini vuran herifi mahkûm ettirmek gayreti güdüyormus gibi yürüyen mailleri, yani bütün sürüleri, atları, sığırları satarak Ankara'ya yerleşmiş, kumar oynamaya girişmişti. Davanın beraatla neticelendiği tarihte, o da spn elli liralığı bir ikibirle kaybetti.

İki taraf da Sungur'luya döndü.

Fadime hanım, kocası vurulduktan sonra bütün altınları alarak ağabeyinin evine yerleşmişti. Razı bey, Emirali Mustafa beye vaadini hatırlattı.

«Fadime hanımı bana verecekti. Dünürü ne zaman göndereyim?» diye sordu. Mustafa bey bu haberi getiren karıyı bastonla kovaladı. Sungurlu'nun bütün davavekillerini mağazasına çağırarak, kız

yarı deli kızı namına vekâletnameler verdi. Miras davası açtı. Bir taraftan yeğenlerinden birisini verip kendisine damat ettiği Sungurlu Müddeiumumisi, Rıza bey vasitasıyle «kürtleri» s(ikıştırmaya başlamıştı. Artık her gün sıralı sırasız evler taharri ediliyor, kahveler basılıp kürtlerin üzerleri başları aranıyor, «silâh var» ihbarı yapılmış gibi delikanlılar karakollarda işkenceye tâbi tutuluyordu. Az vakitte Sungurlu'ya yerleşmiş ve Ağabey'in hükmü sürerken bütün kazaya bir işgal kuvveti gibi hükmetmiş ikiyüz kurt ailesi ne yapacağını şaşırmıştı. Rıza bey suyu başından kesmek için Fadime hanıma bir haber yolladı. «Çıksın kaçırayım» dedi. Kedin razı olmayınca, öldüreceğine yemin etti. Evin avlusuna birkaç gece adamlar atladılar, silâhlar attılar. Nihayet vaziyeti vahim gören. Rıza beyin kendisine Ağabey'den daha işe yarar bir koca olacağına emin bulunan Fadime hanım, evlenmeye razı olduğunu, yalnız ağabeysi hayatta iken bunun imkânsızlığını bildirdi. Aynı sebepler heryerde aynı neticeleri meydana getirdiğinden Rıza bey derhal paçaları sıvadr. Artık Kürt evlerinde gizli gizli iç-timalsr yapılıyor, delikanlıları: «Ağabey'in kanı yerde kaJacak. Bizde erkeklik yok mu?» diye soruluyor, daha sonra evlerin arandığını, namusun ayak alanda kaldığını, kimsenin silâh taşıyamadığını, daha beteri, eğer buna yakı^ vakitte bir çare bu-iunmazsa cümlesinin Trakya'ya sürgün edileceği ileri sürülüyordu. Yapılacak işin neticesinde, bilhassa Fadime hanım Rica beye alınırsa* Ağabey'in bütün emlâki yabancıya gitmemiş olacaku. Bu miras üzerinde Sungurlu Kürtlerinin üç ağası Osman Ağa, Aziz Ağa, bir de Rıza bey, anlaştılar. Kâr üçe bölünecekti. Bu böiüşmeye mani olacak gözünü budaktan sakınmaz kaç delikanlı varsa, bazısı para kuvvetiyle, bazısı namus belâsı işe sürülecekti. Plana, meselenin içyüzünü bilmek şurada dursun, böyle bir karardan hiç şüphesi olmayan kocakarılar bile yardım ettiler. Gelinlerin tumanları, genç kızların çeyizleri, jandarma ayağı altında kalmıştı. Her-

olan ihtiyarlar, Trakya'ya sürülmekten pek korkuyor. fardı.

Uzun müzakerelerden, gayretlerden, propagandalardan sonra Vahit Kahraman, Dedo Kahraman ve bir de Süleyman Selçuk namındaki delikanlılar işe razı oldular. Vahîc Kahraman askerliğini jandarma olarak yapmış, 1927 Dersim harekâtına iştirak etmiş, orada Kürt kardeşlerinden 50-60 tanesini bizzat öldürüp, bir o kadarının da ırzına geçmiş, iki çocuk babası bir adamdı. Ankara İş Bankası'nda kavaslık ediyor, bankayı soymak değil, taşına kol süreni bir işaretle öldürecek kadar sadakat gösteriyordu. Müdürler, müddeiumumiler Vahid'i bastıracak yer bulamıyorlardı, adeta başlarında taşıyorlardı. Rıza bey Vahid'in hasisliğini iyi bildiğinden, bunları işten sonra kendisine vereceğini vaadederek, önüne birkaç bin liralık

desteler koymuş, «Yiğenim, malım mülküm senin olsun yiğenim.» diye hitamında en zengin yerden bir de kız alacağına yemin basmıştı.

Beş bin lira vaadedilen Süleyman Selçuk, Ankara Bekçibaşı'sı Osman Ağa'nın üvey oğluydu. Bir Türk ana ile bir Kürt babadan doğmuştu. Anası genç yaşında* dul kalmış, köyde epey ceviz kırmış, nihayet fettanlığı sayesinde genç bir çoban olan Osman'ın aklını çelip kendisini ona nikâhlatmıştı. Osman, Ankara'ya ilk göç edenlerdendil. Ankara, ilk payitahttık zamanlarının insansızlık devrini bir türlü atlatamadığından bu ekleme hemşerilerine her zaman büyük ehemmiyet ve imtiyaz vermişti. Osman' in fazladan Kürt patırtıları sırasında Millî Emniyet'e v© Emniyet Umum Müdürlüğü'ne büyük faydalan olmuş, Kürtlüğü sayesinde birçok Kürtleri hükümete kolayca teglim etmişti.

«Bütün Ankara'yı terbiye ettim, üvey oğlumu terbiye edemedim» diye Süleyman Selçuk'tan daima şikâyetçi idi. Süleyman kafasında büyük bir (okunamıyor) taşıyan, esmer, ufaktefek bir çocuktu. Kumar oynar, hırsızlık eder, dövüşmeyi severdi. Osman Ağa bir taşla iki kuş vurmak, hem Sü-

ganimetten hisse koparmak için. Rıza beyin verdiği tabancayı beline bizzat bağlayarak «Seni göreyim, namın buraya senden evvel gelsin! Yüzbir sene verseler, seni mahpusta fıstık üzümle besilerim» demişti. Süleyman'a iş bittikten hemen sonra, peşinen iki bin lira ile ikiyüz altın da verilecekti.

İçlerinde heyheye giden yalnız Dedo Kahraman vardı. Tek gözünü cicek hastalığı söndürdüğünden yüzünde biralz çopur, bir tane kocaman, pek güzel maıvi göz vardı. Bütün ömrü Ağabey'e hizmetkârlık etmekle geçmiş, ona bir baba gibi bağlanmıştı. Paranın lâfını bile ettirmedi. İntikam alacaktı.

Bir arife akşamı, Emirali Mustafa beyi vurmak için Sungurlu çarşısına çıktığı zaman, evde iki aylık karısını ağlar bırakmıştı:

Emirali Mustafa, bey, maiyetinde iki tane Çerkeş silâhşor, yanında Müddeiumumi damadı olduğu halde, mağazadan çıkıp evine gelirken, iki kurşunla vurulup öldürüldü. Bu aradaı Müddeiumumi Recsi bey de kalçasından yaralandı. Katiller, karakola gidip tesjlim oldular. Süleyman'la Vahit, büyüklerinin aylardanberi ezberlettiği ifadeyi verdi. Ağa-bey'in katilinden intikam almak için hareket etmişlerdi. Kendilerini bu fiile Adliye Vekili, kapıp koy-vermekle teşvik eylemişti. İkisi de Ağabey'İ nasıl sık sık rüyalarında gördüklerini, onun nasıl başına yeşil bir sarık sarmış olduğu halde «Benim kanım hâlâ yerde mi kalacak?» diye sorduğunu anlatırken ağlıyorlardı. Yalnız Dedo Kahraman kimseyi öldürmeye kasdetmediğini, Emirali Mustafa be. yin ve yanındaki Müddeiumuminin maiyetindeki çer-keslere «Şunları vurun» demesi üzerine silâhlar atıldığını, kendisinin de bu arada canını müdafaa için silâhını havaya boşatarak karakola kaçtığını söylemişti.

Rıza beyi de teşvikçi diye tevkif ettiler.

İşte Kâtip Lütfü efendinin Müdür'e hapishanenin en edepsiz adamı olarakl takdim ettiği Rıza Kahraman bu Rızaı Kahraman'dı ki, daha bir gece

Müdür Vekili Lütfü efendi ile karşılıklı rakı içiyor, koğuşda gardiyanların getirdiği iskambil kâğıdıyle kılıç çekiyordu. Msiıpusaneye maiyetiyle gelmiş bir kurt beyi gibi hükmetmekteydi. Lütfü bütün Müdür Vekilliği sırasında Rıza beyin bir sözünü ikiietme-mişti. Kendisinden borç namı altında ikiyüz yirmi lira da para almıştı.

Rıza beyin ismi altında yazılan ikinci şahıs Yüzbaşı beydi.

Yüzbaşı bey o kadar ufaktefek bir adamdı ki, insan, ömründe böyle küçük bir yüzbaşı görmediğini düşünerek, bunun herhalde ordudan tard edildikten sonra «dert ile» küçüldüğünü zannederdi.

Suratı iki tane gayet kalın, gayet siyah, gayet çatık kaştan ibaretti. Omuzları daracık, bacakları bi. raz çarpık, elleri insanı şaşırtacak kadar kocaman, yamru yumru idi. Derisi a,ncak kömürcülerde görülen esmerlerdendi. Bu kavruk vücudun bütün erkekliği yalnız sesine toplanmıştı. Belki de askerliğinde yüzbaşılıkta: kalıp oradan tekaüt edilmesinin sebebi de sedasının akıl almaz kocamanlığı olmalıydı. Teftiş veren bir alaya tek başına kumanda ettiğini, sesinin ovayı kaplayıp uzaktaki dağlara çarparak tekrar geriye geldiğini söylerdi. Koğuş uyuduktan sonra büyük bir mecburiyet duymadıkça konuşmaz, çünkü fısıldaşmayı bilmezdi. Birisinin kulağına bir söz söyleyecek olsa, en uzak ranzanın en derin uyku sahibi zıplayıp kalkıyordu. On-beş sene hapse mahkûmdu. Niçin mahkûm olduğunu anlayan bir tek kişi çıkmamıştı. Kürtlere, alevî-lere bu hikâyeyi başka türlü söyler, Türklere, Laz-lara, Çerkesi ve Arnavutlara başka türlü hikâye ederdi. 1937 Dersim harekâtına bölüğüyle beraber iştirak etmiş, aslen kurt olduğundan ve aslını inkâr edene çingene denileceğinden yapılanlara dayanamayarak öteki tarafa kaçmıştı:.

Dersim'i nasiıl dört cepheden kuşattıklarını, as-

pılmış postalların dağılıp neferlerin tekmil yalınayak dolaştıklarını, ayaklarının paralandığını, bir çift çarığa haiis fransız kösele verilse ele geçmediğini, cıgarasızlıktan imanlarının nasıl gevrediğini, Hizan' daki seyyar fırın ekmeğini iki saatlik mesafeye iki günde getirtemediklerini, getirilenlerin de kamilen kül ufak olup efrada avuç avuç dağıtıldığını, binaenaleyh bu vaziyette bu hükümetin üç buçuk milyonluk Suriye ile döğüşemeyeceğini söylerdi.

Dersimlilere yapılan hakarete gelince, bunu söylemek bile dile kolaydı. Bir kere teslim olan erkeklerin zenginleri, ağaları, beyleri seçilip sürüldükten sonra, fukaranın cümlesi Kutu Deresi kenarında iplere bağlanarak süngülenmişti. «Köy yakmak cıgara yakmaya döndü kardeşler» diyordu,

«Sabiha Gökçen bile köyleri bombaladı diyeyim de gerisini artık sen tasavvur et.»

Asjker aç çıplak, Dersimli pireyi gözünden vuran keskin nişancı... «Ölüm korkusuna düşmüş aç çıplak asker ne demektir ben bilirim. Çünkü gözümle gördüm kardaşım... Eşek herifler sanıyor ki burada sürünmelerinin kabahati Dersimlide... Halbuki Dsrsimli kendi toprağında uslu akıllı oturuyor... Gel de bunu askere anlat... Tarama emri veriliyor. Köylü asker çeviriyor. Köylerde erkek bulunsa canım yanmaz, karılar, çocuklar var. Avcı hattına yayılıp köye doğru muhasara hattını daraltıyorlar. Yaklaşınca bir yaylım ateş... »

Türklere gelince bu hikâye başka bir şekil alıyordu. Yüzbaşı bey Tabur Kumandanının hasedine kurban gitmiş, kendisi kürde benzediğinden, uzun müddet o taraflarda vazife görüp kürtçeyi bildiğinden, aslilerin ahvalini öğrenmek üzere bizzat General Kâzım Orbay tarafından aşiretlerin içine casus gönderilmişti.

«Bizim Türkümüz neden ilerlemez», diye içini çekiyordu. «Yola çıkarken Kâzım Paşa sırtımı sıvazladı. Aptullah Paşa alnımı öptü. Ayağımızda* bir beyaz don, sırtımızda bir beyaz gömlek, saç sakal birbirine karışmış, kafada bir keçe külah, dağın yolunu tuttuk. Kürt müsün? «Lo...», Alevî misin?

«nu...», gıraiK aralarına... Herifler dağ yabanisi arkadaş, ayıdan bir farkları yok... Lâkin atıcı teresler! Tüfengi omuza dayamak, sol gözü kapatıp «gez, göz, arpacık» demek ne siktirir. Kurşunu sanki götürüp bi'dm askerin kafasına çekiçle mıhlıyordu. Tüfengi bir kaldırdığını görüyorsun. Bereket topçuluğa, mitralyoza akılları ermiyordu. Mitralyoza geveze diyorlardı da pek korkuyorlardı. Bir de dağ keçisi gibi herifler... Düz kayaya tırmanıp çıkıyorlar Dersim kadar cenabet yer olmaz. Safi mağara,... Bir geçidi bir kişi tutsun bir alaya karşı koyar. Bereket versin tayyarelerimize: verdiler bombayı, verdiler bombayı... Cebel topları da çok iş gördü. Yoksa halımız dumandı. Erkekler şurada dursun, karılar gördüm uçara atıyor... Hepsi de alevî bunların... Allah Muhammet tanımaz).. Alevî ne demek? Gâvurdan beter... Malûm ya bir alevî müslüman olmak istese evvelâ gâvur dinine girecek de, sonra ihtida edecek, isllâm olacak...

Bir türkü çağırıyorlar, hâşâ süitime hâşâ... Günahı vebali boyunlarına, dinle arkadaş... Hiç böyle bir türkü duyulmuş mu Türk ilinde...

Dağlan başına çiğdem takınır Kızları eline kına yakınır Hiddetinden yedi düvel sakınır Allahtan kavidir beli Dersimin.

Tövbe yaraıbbi, tövbe! İçlerine girdim. Biz Erzincan mahpusundan kaçmış oluyoruz. Aslen Kemahlıyız.

Bize inandılar. Lâkin ben erkekliğimle uta-nıybrum. Şimdi gece oldu mu, cümlesi bir yuvarlak yorgenın altına giriyorlar, anadan doğma soyunup... . işte o yorganın altında artık eline geçen eline geceni uyduruyor. Amma kızın rastgelmiş, amma öz anan... Kızılbaş dedik ya... Kızılbaşın da domuzu... Geceleri

baskın yapıyorlar. Ellerine geçen Tür'k askerini kesiyorlar. Bu gözlerim neler gördü... Şimdi Tunceli Vilâyevi buradan iyi. Altunu tepsiyle başına koy, bir başından bir başına git...»

Zafer kazanılınca Yüzbaşı bey binbaşılık bek-

ummuş... Alay Kumandanına ne söylemişse söylemiş, Alay Kumandanı, Tümen Kumandanını, Tümen Kumandanı Kolorduyu, Müfettişliği şişirmiş, herkes Yüzbaşı'dan Dersim haizinelerinin yerini öğrenmek istiyormuş. Adamcağız vatana hizmetten başka bir şey düşünmez, bu uğurda Dersim'lerde sürünürken altın mı düşünmüş sanki... Velhasıl derdini anlatamamış, «iki tarafa çalıştı» diyerek, on beş seneyi sırtına sarakomuşlar... Sözün burasında Yüzbaşı bey, iki diz üstüne gelip, «Yavrum Alman! Yavrum Almajı! Ha seni göreyim Führer! Şu Rusu çabuk tepele de, bizim namussuzlara yüklen... Bir devran da biz sürelim sayende..» diyordu.

Yüzbaşı bey de, ufak tefek insanların yüzde doksan beşi gibi, üşenmek yılmak, yorulmak nedir bilmözdi. Kocaman, yamru yumru elleri, son derece hamarat, işe yatkın, hezarifen şeylerdi. Saat, gramofon, kilit tamir eder; elektrik tesisatı yapar, her çeşit yün örgüleri becerir, çamaşır yıkamayı değme kadınlardan daha iyi hak eder, yamar ütülerdi. Bilhassa

marangozluğu dillere destandı. Köylümüz •sanki: «Ta,htadan şeytan arabası yapar da susa yoluna doğru koşturur gezer!» sözünü Yüzbaşı bey için söylemişti. Çorum Cezaevi'nin atölyesi, Yüzbaşı gelmeden evvel rüyasında bile görmediği şeyleri, onun marifetli ellerinde gördü. Çeşitli kutular, insanın bir bakışla muhabbetini kazadan komodinler,

konsollar, orta masaları, açılır kapanır iskemleler yaptı. Hele kilitli bir çekmece meydana getirdi ki, günahı çırakların boynuna, yediyüz parçadan ibaretti. Dünyanın en akıllı adamları, yüz yıl düşünseler, nereden açılacağını bilmezlerdi. Yüzbaşı bey işte bu akıl durduran çekmecenin içine bir af istidası koyarak vekâlet'© yolleımıştı da, af verilmese bile, hiç değilse beşyüz lira beklerken, Adliye Vekili Halan Epçioğlu'ndan bir kuru teşekkür ve tebrik tel-grafıyla, on lira —evet yalnız on liracik— alabilmişti. Mahpusane bir hafta Vekil'in hasisliğine sövdü, nihayet ikinci hafta çekmeceyi orada bir türlü açamadıklarına karar verdi.

. T. „„,, YVIUM UOTQCVI NE UU KUCA SANDIK DOLUSU MARANGOZ TAKIMI GETIRMIŞ, GELDIĞININ ERTESI GÜNÜ CEVIZI TAHTASI TEMININE GIRIŞMIŞTI. SERGARDIYAN, GEDIKLI BAŞÇAVUŞLUĞUNDAN ISTIFAYA MECBUR OLMUŞ ESKI BIR ASKERDI. YÜZBAŞI'YI GÖRÜNCE YENIDEN ESAS VAZIYETE GEÇMEK IHTIYAÇLARI DUYUYORDU. ZATEN BIZIM KÖYLÜMÜZ IÇIN BIR ADAMIN MAREŞAL OLMASINDAN YÜZBAŞI OLMASI YEĞDI. ÇÜNKÜ AKLININ ALDIĞI EN YÜKSEK MAKAM BUYDU). ASKERLIKTE KONUŞABILDIĞI BIRICIK «ALLAH.»

Sergardiyajı evvelâ samimî olarak ceviz tahtası aradı. O gün ele geçirebilseydi mağdur olmuş bir yüzbaşıya hizmet etmekten başka şey düşünmeyecekti. Fakat aradan birkaç gün geçip tahta bulunamayınca fikri biraz dalgalandı. Dersim hazinelerine tek başına konmuş olan bir adamdı, velev ki bir yüzbaşı da olsa beş on parasını vurmak hiç de ahlâksız bir hareket sayılmazdı. Bu fikre gelir gelmez, bir başka türlü paçaları sıvadı. Tahta alıp devretmek n© de olsa yalnız sefil bir komisyon bırakacaktı. En iyisi tahtayı bizzat çektirmekti. Derhal Cezaevi bakkalı Kevükçü'nün Faili nam şahıs^-la istişareye oturdular.

On dakika içinde anlaştılar-Akşama doğru iki tane manda kadar ceviz tomruğu mahpusane önündeki aygır deposunun duvarsız avlusuna,

yuvarlandı. O gece hızarcı kahvesine gidildi. Usta hızarcılar kimbilir hangi cehenneme sa-vuşmuşlardı. Meydanda yalnız acemiler vardı. İki tanesiyle pazarlık uydu. Hemen ertesi sabah tomruklar harıl harıl biçilmeye başlandı. Ameliyeyi Yüzbaşı bey Ağırceza koğuşunun pencerelerinden seyrediyordu amma, hazırlığın kendisi için olduğundan haberdar değildi". Hızarcıların manzarası, kendi tah-tasızlığını her an aklına getirdiğinden günde üç defa Sergardiyan odasına inip tahta soruyor «Araştırıyoruz» cevabını alıyordu. Ömründe bir kere bile Corum'a gelmemişti. Burada kimseyi tanımadığından kendi başına sipariş vermesine imkân yoktu.

Günlerden bir gün —unutulur gibi değil— bardaktan boşanırcasına yağmur yağdığı bir «sonbahar günü». Yüzbaşı beyi aşağıya çağırdılar. «Tahta geldi. Müjde!» dediler. Sergaırdiyan, Kuıagı Diraz y işittiğinden —filhakika bu özür mahpusaneciler için bulunmaz bir mazhariyettir. Çünkü mahpus kısmı da çoban kısmı gibi başı daralınca önüne gelene alenen söğer— gülümseyip duruyordu. Yüzbaşı birkaç kere teşekkür edip heyecanla cümle kapısının önüne çıktı. Tahtaları gprür görmez, sevinci dudaklarında dondu. Marangozluğa başladı başlayalı, ceviz tahtasına hiç rastlayamamıştı. Bir kere tomruk ta(ze kesilmişti. Senelerce suda kalmış gibi ıslaktı. Sonra hızarcılar acemi olduğundan 'tahtaların bir tarafı dört santim ise, bir tarafı iki milimetre idi. Hem de bu marifet boydaş boyaı devam edememiş, birer karış ara ile dört santimlik taraf iki milimetreye, iki milimetrelik taraf dört santime çıkmıştı. Bunlarla ceviz mobilya imal etmek değil, Yunus Emre gibi tekkesine düşüncesiyle ve yürekten merbut bir derviş için tekke mutfağına, odun yapmak bile imkânsızdı. Yüzbaşı bey, kendisi uğruna bir haftadır bol bol sarfedilen hüsnüniyet ve gayreti

düşünerek, Sergardiyan'ın gönlünü almak istedi. Tahtaların maalesef hiçbir işe yaramayacağını, bir kere ıslak olduklarını, ıslak tahta ile bir-şey yapılacak olsa, yaz gelip de kaba yel esmeye başlayınca, her tarafın çatır çatır açılacağını, ağzının yüzünün bir tarafa gideceğini, böyle malzemeden birşeyler yapıp müşteriye vermenin «Bir daha semtime uğrama! Mahalleden, köyden kimseyi sakın haı yollama!» demek olacağını, kaldı ki hızarcıların bunları muntazam biçmediklerini, böyle yamrı yumru, çarpık çurpuk keres'Leyi buraya satıcının ne yüzle getirdiğini anlayamadığını, bunların tanesini sekiz liradan değil, sekizer kuruştan verseler, hatta para istemeseler de bedava bağışlasaiar, atölyeye götürmeye kendisinin şahsen

hicap edeceğini söyledi. O kadar haklı idi, o kadar katiyetle tasdik bekliyordu ki karşısındaki sağır zatın gülümsemeyi birdenbire kesmesi, kaşlarını çatması, ellerini oğuşturmaya başlaması acayibine gitti. Bakkal Faz-lı ağaya da birden bir ha! oluvermişti. Dipleri çürümüş esrarkeş dişleriyle cıgarasmı ot gibi çiğniyor:

i! lyııiK yaramaz demedim mi?» diyordu. Sergardiyan nihayet kendini topladı. Çorum'da ceviz tahtasının pek kıt olduğunu, hatta fenerle arensa bulunamadığını, şöyle pencerelerden bakılı-verilse etrafta ilâçlık için, bir ceviz ağacına gözün ilişemeyeceğini, zaten bazı melun tüccarlar yüzünden bu memlekete henüz trenin gelmediğini, tren gelmeyince o memlekette hayat, medeniyet, ticaret, ziraat velhasıl hiç bir şey bulunamayacağını, kuru ceviz tahtasknı kendisi yirmi senedenberi görmediğini, buradaki bilcümle marangozların böyle yaş tahtalarla çalıştıklarını, buna müşterilerin alışık olduklarını, hem bunun sanatkâr kısmı için büyük kârlar temin eylediğini, çünkü yaptığı bavul, sandık, çekmece, konsol, komodin, iskemle gibi şeylerin senede üç dört kere tamir istediğini, bu vesileden isüfade edilerek fazla para; kazanıldığını, tahtaların gayr-ı muntazam oluşuna gelince, buna bu derece ehemmiyet vermenin manasız bir hareket sayılacağını, zira 4 santim genişliğinde bir tahtanın da nihayet marangozlar tarafından ortasından kesildiğini, buna hacet bırakmamak için hızarcıların —Allah razı olsun— bunları böyle inceli kalınlı çıkardıklarını, ince yerini ince, kalın yerini kalın olarak kolayca kullanabileceğini, fiyat meselesine gelince, beher tahtaya her ne kadar sekiz lira isti-yorseı da, herif yakın arkadaşı olduğundan yedi yüz doksan beş

kuruşa hatır için kapatacağını, bir de —burada sesini alçaltmıştı— her ay başı bit temizlemek için etüv yaktıkça bizzat başta durup bir kenara ateş ayırtacağını, bu ateşlerle tahtaların

pekâlâ kurutulacağım, buna namusu ürerine söz verdiğini, maksadının eski bir kumandana yardımdan ibaret olduğunu, bu işde Cezaevi Atölyesinin şenlenmesinden gayri bir gaye gütmediğini söyledi.

Bütün bu sözler, tahtaların arzettikleri feci manzarayı zerre kadar değiştirecek mucizevî bir kuvvete malik değillerdi. Yüzbaşı bey imkânsızlık

karşısında «Bana yaramaz» • cevabından başka bir kelime daha ilâvesine lüzum görmedi. Fazla da

ta olduğundan kıl kadar şüphelenmeden geri döndü. Daha merdivene yetişmeden arkasından koştular. İki gardiyan şeflerinin imdadına şitap etmişlerdi. Üc onlar, bir de mahpusane bakkalı, sonradan münakaşaya karışan birkaç mahpus.   Yüzbaşı beyi ortaya aldılar. Her kafadan bir ses çıkıyor,

konuşanların çoğu meselenin içyüzünü tamamıyle bilmediklerinden

birbirini asla tutmayan lâflar ediliyordu. Gardiyanl Çökük Rıza, bu mahpushanenin bildiği mah-pusanelere benzemediğini, adeta kız mektebini andırdığını, kavga gürültü çıkamayacağını, birisi bir edepsizlik yapmışsa gece olur olmaz zindana indirip terbiyesini pekâlâ verebileceklerini söylerken.

Başgardiyan Muavini Deli Ömer, Çorumluların kül yutmadığını, adamın gözlerini padatır insanlar olduklarını, kendisine Hidırlıklı meşhur Deli Ömer denildiğini, Yanığın Hanım'ın kerhanesinde ne adam olduğunun kolayca tahkik olunacağını, şu kadar tar_ layı, şu kadar bağı bahçeyi, dört beş bap haneyi, iki çift atla bir durgun, bir de yaylı arabasını yok pahasına sattığını, üc tane dostu olduğunu, buraya Müddeiumumi bey 'tarafından umum mahpusları ıslah için gönderildiğini tafsil ediyor, mahpuslardan birisi eğer ranzasının yerini beğenmediyse işin kolayca hallolunacağını, bunun için de bir usul mevcut bulunduğunu, meselâ beş lira verildiği takdirde bunca senelik ranzasını kendisine hatır için ter-kedeceğini, ranzanın hem pencere önünde olduğunu, hem de içinde yatanları gece uyku arasında, cinlerin, perilerin, karakuruların rahatsız

etmeyeceğini ballandırıyordu. Nihayet Sergardiyan bu hayhuy içinde esas meselenin müzakeresine im kân göremedi. Bir nağra ile herkesi dağıttı. Yüzbaşının koluna girerek onu atölyenin önündeki aralığa cek-tı. İş öyle umulmadık bir sırada fiyasko vermiş, şu kadar kazancı cepte farzedip sevinirken birdenbire öyle bir zarar karşısında kalmıştı ki, artık mukaddimeye falan lüzum görmemesi haklıydı. Kendisini vallaha billaha

mahpus saymadığından, adeta, kulakları çınlasın, 63. alayın ikinci tabur beşinci bö-

sun diye bu tahta meselesine giriştiğinden, bulamayınca bizîzat tomruk satın alıp biçtirdiğinden, temam 160 lira sarfettiğinden, bu paranın yarısını kendisi, yarısını bakkal Fazlı verdiğinden, ayın 18' inde memur bir adamın seksen lirası olmayacağına göre, hissesini İsikilip'li Mustafa Yıldız ağadan on günlüğüne borç aldığından, hatırı için oyun bozan-lık etmemesi lâzım geldiğinden, zarar da olsa rıza göstermesi lüzumundan ve bilhassa ilerde bu acıyı yüz kat çıkartacağına işte askerlik şevki üzerine söz verdiğinden yanık yanık bahis) açtı. «Gel Yüzbaşım! Senin aklın ermiyor. Bu tahtalar gibi tah'ta bulun-maiz. Şunları alıverelim gitsin!» diye yalvardı. Yüzbaşı bey, yalvarmaya ömründe kulak asmadığından, «Olmaz» diye kestirip attı. Gülümseyerek yukarı Ciktı. Ranzasının üstüne kuruldu. Pijamasının pantolonunu, ıslık çalarak, tamire devam etti.

Buraya geldi geleli kumar oynamadığı ve kumar oynamaya hiç de niyeti olmadığı halde yeni gelen Müdür Mehmet Kayahan beye mahpusanenin en edepsiz, en kumarbaz adamı diye takdim edilmesinin sebebi işte bu tah'ta meselesiydi. En fenası, pek kumarbaz; bir adam olduğu halde, Yüzbaşı bey bu işten zırnık kadar şüphelenmemişti.

IV

Mehmet Kayahan bey, makamına kurulduğunun ikinci günü, mahpusanesinde mevcut üçyüz küsur mahkûm hakkında esaslı malumat sahibi olduğuna kanaat getirdi. Önüne sürülen esrar listesi pek işe yaramıştı amma, bunu Kâtip'e belli etmek istemedi. Katip'in gerek Rıza beyden gerekse Yüzbaşı beyden bahsetmesi tuhafına gitmişti. Biçarenin bu rezillerden korkuyor gibi bir hadi vardı. Öyleyse işte tam bu noktadan başlayacak, mahpusanenin asayişini bozan, idareyi zar ağlatan bu şerirlerin hadlerini bildirecekti. Suyu baştan kesmek lâzımdı. Bir

yıueiuı.

Mahpusun bahçeye çıkarıldığı aırada, nöbetçi gardiyanından, elini ağzına siper ederek, Rıza Kahraman ile Yüzbaşı'yı kendisine, kimseye farkettir-meden göstermesini istedi. Rıza Kahraman bey işte şu uzun boylu, ne zayıf ne şişman, kırçıl bıyıklı herifti. Cam yarması gibi bir Kür1.:... Vay çanına! Demek ki Yüzbaşı dedikleri zıkkım da şu yerden bitme kerata! Tevekkeli bir kulp takarak ordudan dehlemişler! Yüzbaşı değil ya-, bu kılıkla dümen neferi olamaz. Karamürsel sepeti gibi bir herif! Bir tokatlık canı var.

Dünyada, «Karamürsel sepeti gibi herif» olmanın pek çok mahzurları görülmüştür. Bunların en berbatı kimin olursa olsun birdenbire gözüne kesı-tirilmektedir. Müdür Mehmet Kayahan bey de Yüzbaşı'yı iŞt© böyle bir bakışta gözüne kestirmiş, ilk icraatının en münasip mevzuu, dişine uygun bir parça saymıştı. Hemen ertesi gün sabahleyin Baş-gardiyan'ı çağırdı. Talimatını verdi. Bu talimat şöyle bir plana istinad ediyordu.

Corum Cezaevi'nin Ağırceza Koğuşu bir koridor üzerinde iki büyük odadan ibaretti. Koridorun dış kapısı dajma kapalı durur, odaların kapıları ise, daima, gece gündüz açık dururdu. Mahpuslar, bahçeye

çıkmadıkları zamanlarda koridorda volta vururlar, odadan odaya gezerlerdi. Hatta o kadar ki San Müdür gittikten sonra, h'er isteyen, her anda yatağını omuzlsyıp, cadde üstündeki odadan bahçe üstündeki odaya, bahçe üstündeki odadan cadde üstündeki odaya taşınabilirdi.

Müdür Mehmet Kayahan bey, Sergardiyan'ı çağırıp şöyle buyurmuştu: «Yukarı kat nöbetçisine der. hal emir ver. Yüzbaşı yattığı odadan çıkıp öteki odaya giderse bana bildir! Yalnız dikkat edin, ben yukarıya çıkınca onu yatmadığı odada bulmalıyım!»

Vakit galiba onbir buçuk sularında idi ki, Yüzbaşı beyin Öteki odada «Konyalı» denilen bir mahkûmun ranzası üzerinde çay içmekte olduğu müjdesi Müdür Ahmet Kayahan beye ulaştırıldı. Müdür

vein oiqugu için Başgardiyan Muavini Deli Umerı siarak, yola revan oldu1. Fazla ihtiyatlı davranmış olmak için, tabancasını, arka cebinden çıkarıp yan cebine sokmuştu. Ağırceza Koğuşu'nun dış kapısı önünde mırıl mırıl

«İnnafetahnaleke» duasını oku. du. Sağ eli silâhının kabzasında, kaşları çatılmış koridora girdi.

Celâdete sahne olması evvelce münasip görülen odanın kapısmi şiddetle açtı. Gezinen mahpuslar durup başlarını açtılar. Oturanlar ayağa kalktı. Yüzbaşı bey de misafir bulunduğu ranzanın üzerinde doğrulmuştu. Koğuşun yegâne münevver adam; olmak haysiyetiyle «Buyurun Müdür bey!» diye seslendi. Bu sesleniş Müdür beyin işini kolaylaştırdı. Lanet bir yüizJe:

— Senin yatağın nerede? diye sordu.

— Benim yatağım mı?

— Evet. Türkçe anlamaz mısın?

— Öteki odada.

— Burada ne arıyorsun?

— Oturuyoruz. Cay içiyoruz.

— Sen onu babana yuttur. Ben enayi değilim. Bana Uşaklı Deli Mehmet derler...

— Rica ederim . Müdür bey...

— Bir de rica ederim diyor. Zaten doğru bir adam olsan şanlı ordumuzdan tart edilmezdin. Buralara sürülmezdin...

— Ne demek? Bunlar sizi alâkadar etmez.

— Alâkadar etmez mi? Ayağa kalk bakayım... Burada kumar oynayacak... Bir de bizi alâkadar etmezmiş... Kalk ayağa... Senin karşında daire âmir* var!

:— Bu nasıl bir daire âmiri? Sen içtin mi? Müdür bey? Ne demek istiyorsun?

— Bir daha seni burada görmeyeceğim.

— Ya nerede göreceksin?

— Yatağında oturacaksın.

Yüzbaşı kendisini ancak şimdi toplayabilmişti. Gök gürültüsünü andırır bir sesle gürledi:

vermiş... Ben çanımın istediği yerde otururum. Elinde benim ih'tilâttan memnu olduğuma dair bir karar var mı?

— Yok... Lâkin mahpusanenin, dahili inzibatı benden sorulur. Eski devirler geçti. Senin kumar oynadığın devirler...

— Ne kumarı yahu? Dalga mı geçiyorsun hem-şeri!

— Terbiyeli ol...

— Terbiyeli mi? Vay anasını avradını... Müdürü vay!

Yüzbaşı lastik top gibi ranzadan atladı. Yakın-daı duran mahkûmlar onu, gardiyanlar da Müdür'ü tuttular. Müdür Mehmet Kayahan bey, planı buralara kadar düşünmemiş, meselenin böyle bir hale geleceğini tahminlememişti. Şimdi ne yapacağını şaşırmış bir halde duruyor:

— Yaaa... Demek böyle ha! Yaaa... Demek böyle! Ben namussuzum ki... Ben alçağım ki... diye tekrarlıyordu.

— Elbele namussuzsun Müdür! Elbette alçaksın! Ulan bana kumar oynadı diyenin gelmişini geçmişini bellerim... Ulan siz kendi halînde duranları delirtecek misiniz? Bak Müdür, işte şuraya

yazıyorum, ben bugünden itibaren kumar oynayacağım, sen de yiğit isen mani ol...

— Oyna... Hele oyna!..

— Oynayacağım.. Şartolsun oynamazsam... Şuna bak!:. Kumar kâğıdını senin gardiyanların getiriyor. Yüzde on haraç alıyorlar. Bir de gelmiş... Fesuphanallah...

— İşte bu kadar söylüyorum... Bir de gardiyanlara iftira ediyor. Hakkında zabıt tutarım ha...

Vicdanım razı gelse... Bana Uşaklı Deli Mehmet derler... Şartolsun... Namussuzum ki...

Yüzbaşı öfkesinin son perdesine çıkmış, daha beter öfkelenemediginden gülmeye başlamıştı. Müdür bey bunu da beklemiyor olmalı ki şaşırarak sustu. Sonra başını salladı. Çekildi gitti.

O dakikadan itibaren bü'cün mahpusane yeni

58

ru gardiyanlar da artık bu isme alışmışlardı. Biçarenin adı Çorum Cezaevinin tarihinde bundan sonra «Deli Müdür» olarak kaldı. «Sarı Müdür»den sonra «Deli Müdür» lisana da> kolay geliyordu.

Daha Müdür koğuşun dışkapısından yeni çıkmış, kilit şakır şakır yeni kapanmıştı ki. Yüzbaşı bey kumarbazlara seslendi:

— Ulan reziller! Hey Konyalı... Hey Ankaralı Hafız... Hey bana bak Siverekli Kenan, Lâz Ali...

Buraya gelin köpoğlu köpekler! —Göğsünü yırtacak gibi paralanarak çözmüş, kocaman bir cüzdan çıkarmıştı. Bunun içinden ellilik, yüzlük bankonot-ları tutamla çekip havada salladı—: Bunlara para derler oğlum! Hodri meydan!

Hemen ortaya bir minder atıldı:

— İki buçuğun biri önüne... diyerek Çorum Cezaevinin o zamana kadar hiç görmediği kadar büyük bir kumar başladı ve geceli gündüzlü tam üç gün sürdü. Yüzbaşı bu işde de itoğlu it olduğunu ispat etmişti. Barbute dehşetli zar tutuyordu, kılıçta kimseye sezdirmeden kâğıt düzüp kapaktan kız

çıkarıyordu. Üç günde üçyüz lira kazandı. Kumarbazların birisinde bile yatak yorgan, yastık, ceket, pantolon, bulgur, soğan, nişan yüzüğü, sustalı bıçak bırakmadı. Hepsini anadan üryan edip

şuraya koyuverdi. Seyredenler «İlâhi Deli Müdür, çocuklara edeceğin bu mu idi senin?» diyerek öle-yazdılar.

Lâkin Yüzbaşı gene de öcü alınmış saymıyor, Müdürün lâfı geçtikçe suratını asıyordu.

Mehmet Kayahan bey, suyun başını ilk kürekte istediği gibi kesip kesemediğinin pek farkında değildi. Kendi yüreğine kalsa iş ummadığı bir şekilde neticelenmişti. Halbuki aldığı raporlar —yani Sergardiyan'ın ve Kâtibin raporları— müsbetti. İki-

denilen habisin kaç gündür başka ranzalara gıtmeK değil, yatağından bile kalkmadığını söylüyorlardı. Fazladan mahpusaneye bir korku çökmüş, mahpusun gözü yılmıştı. Bilhassa Kâtip efendi, kendisini buraya Allahütaâlânırt yolladığını, eğer bir haftaya kadar gelmemiş olsaydı, istifasını vereceğini, herkesin mahpusaneciliğin hakkından gelemeyeceğini ancak şimdi anladığını, mahpusanenin bütün insanlarının dua ettiklerini söylüyordu. «Ne haber?» diye sordukça Sergardiyan âdeta eline davranıyor, «Sayende rahatız Müdür bey! Yalnız şu Rıza beye de bir çare bulsanız!» diyerek yalvarıyordu. Baştan yanlış hareket edip Rıza beyi fena anlatmışlar, öfkesinden, deliliğinden, kuvvetinden bahsetmişlerdi. Müdür beyin onu Yüzbaşı gibi kolayca gözüne kes-liremediği meydandaydı. Kâtip'le Sergardiyan bir gece rakıya oturup, mükemmel bir plan kurdular. Hemen ertesi gün Müdür bey gelir gelmez tatbike karar verdiler.

İyi bir tesadüf eseri olarak Müdür o sabah refikasıyla bir ağız dalaşı etmişti. Suratından düşen bin parça oluyordu. Koltuğa oturup zile bastı. Önünü kavuşturarak hıföurunda elpençe divan duran Sergardiyanına:

— Ne haber? diye sordu.

— Sağlığın Müdür bey! Biz bu gece sabaha kadar uyuyamadık.

— Sebep? Kavga mı oldu?

— Keşke kavga olsaydı. Mevkuf koğuşunda sabaha kadar kumar oynadılar.

— Yakalayıp zindana atsaydın ya...

— Rıza bey...

— Rıza bey oynuyordu. Gardiyanlar gittiler. Üstlerine yürüdü. «Siz karışamazsınız, ben inadıma oynuyorum, Müdür gelsin kaldırsın! Ben matrut Yüzbaşı değilim!» diye bağırdı.

— Vay bu ne küstahlık... Ben şartolsun ki... Ulan ona Kürt Rıza derlerse, bana da Uşaklı Deli Mehmet derler... Namussuzum ki... alçağım ki... çağırın şu hergeleyi huzuruma...

— tsaşusftune ıvıuaur oey... ^agıraıım aa Dir-kaç lâf söyleyin. Malûm ya burası mahpusahe... Birisi böyle yaparsa ötekileri nasıl zaptederiz?

— Ulan ne yapabilirmiş?... Mahpusun hürriyeti elinden alınmıştır. Sen beni bilir misin, benim adam vurmaya salâhiyetim var. Adam vurmaya... Getirin şu rezili... Derhal getirin...

Başgardiyan dışarı fırladı.

Biraz sonra iki gardiyan Müdür'ün huzuruna süklüm püklüm girdiler. Yukarı kat nöbetçisi olduğunu söyleyen Çökük Rıza:

— Müdür bey, dedi, Rıza beyi çağırtmışsın. İçeri girdim. Hâlâ kumar oynuyor, «Ver beş liraya bir kız» diye bağırıyor. Biz koğuşa girdik, karşısına dikildik de köpek mi geldi, insan mı geldi!... Rioa ederim Müdür bey, bizi böyle itin hergelenin ayakları altına verme... Biz canımızdan bezdik. Burada hem hayat tehlikesi... Hem de hakaret... Biz de anaı baba evlâdıyız Müdür bey... Sen bizim baba-mızsın...

— Müdür çağırıyor demediniz mi? >

— Dedik. Haşa huzurundan, ben öyle Müdürün anasını avradını... dedi. Yakasını tutacak oldum,

bıçaklasam bir damla kanı akmaz. Ölsem daha iyiydi ya... Sen darılırsın diye sesilenmedim. Arkadaş da kolumdan çekti...

— Bana sövdü ha?

— Evet, koğuşun ortasında sövdü bey baba!

— Bana sövdü... Ulan ben puşt muyum? Ulan ben... Ulan bana sövecek daha anasından doğmadı.

Beni buraya yüksek Vekâlet ıslah için gönderdi... Getirin şu rezili...

— Getirelim amma... Bunlar dört kişi... Yukarda gürültü çıkarmayalım. Buraya insin...

Müdüriyet tarafına bir kere geçsin... Belki üzerinde pıçak da vardır. Birdenbire arkasından dalarız. Yere yatırır kelepçeyi takarız. Arkadaşlar fena kızmış bey baba... «Müdür bey isterse bizi kovsun, biz bu acıyı alacağız. Biraz tımar edeceğiz» diyorlar.

— Elbette... Dayak cennetten çıkma... Biz an-61

ğiz. Getirin şu haydudu.

— Buraya sokmadan yere yığıp kelepçeleyelim mi?

— Kelepçeleyin.

— Biraz da okşayacağız.

— İcabına bakın.

— Hay Allah senden razı olsun bey baba!

Çökük Rıza böyle söyleyerek Müdür beyin eteğine vardı. Dışarıya çıkınca kapıya kulak veren Sergardiyanına:

— Oldu. Arkadaşları hazır et! diye güldü. Bütün bu sözler edilir, haizırlık yapılırken Rıza

Kahraman bey, yeni uyanmış, yatakta kahvesini içiyordu. Müddeiumumiye geçen hafta bin lira ulaştırılmış, önümüzdeki celsede gayrımevkuf bırakılacağı müjdesine kavuşmuştu. Kaç gündür o kadar memnundu ki, en azılı düşmanlarını bile şu anda affedebilirdi. Çıkacağı için artık kumar da oynamı-yordui. Allanın kendisine yardım ettiği kanaatına vardığı için namaza başlamış, dün gece yatsıdan sonra bir iki saat kadar sallanarak Kuran okumuştu.

Oöküik Rıza gülerek koğuşa girdi.

— Merhaba. Rıza bey! diye haykırdı. Yaklaşıp yanağını okşadı. Birkaç dakika soytarılık bırakmayıp yaptı. Sonra:

— Müdür bey seni çağırıyor! dedi.

Rıza bey acele giyindi. Ankara'dan para bekliyordu. Herhalde göndermiş olacaklardı. Yiğenle-rine:

— Siz yemeği hazırlayın! diyerek, birşeyden habersiz aşağıya indi. Müdüriyet'in camlı kapısından geçti. Karılar koğuşuyla. çocuk koğuşu arasında, apansız, arkadan taarruza uğrayıp yere yıkıldı-Tekme, yumruk arasında elleri kelepçelendi. Bağırmayı bile ancak ayağa kaldırıldıktan sonra akıl etmişti ve ilk feryadı ürerine mahpusaneye bir hal oldu.

Sanki merdiven basamakları, sesleri birkaç mis. li büyülterek yukarıya çıkarmışlar, karşı karşıya bu-62

maz haberi bir anda ulaştırmışlardı. Mahpusanenin yepyeni binası, koşa koşa yorulmuş bir muazzam hayvan gibi, bir derin nefes aldı. Ve bu nefes, bir ağızdan, muazzam bir feryat halinde pencerelerden dışarıya ve Çorum Vilâyetinin üzerine boşaltıldı.

— İmdat!... Adam öldürüyorlar! İmdat!

Kapılar rezelerinden fırlayacaklarmış gibi sarsılıyor, pencere demirleri yumruklanıyor, feryat her saniye birkaç misli artıyordu. BÜLÜn şeşlerin üzerinde Yüzbaşı beyin havsalaya sığmaz derecede kalın ve yüksek sesi inim inim inliyordu.

— Atatürk!... Atatürk! Bizi kimlere bıraktın da gittin Atsm?... Burada adam doğruyorlar! On yaralı yedi ölü var. Ben de yaralıyım... Ben Yüzbaşı... Ben de yaralıyım.:. İmdat! Müslümanlar! Gâvurlar...

insanlar! İmdat!

Haykırma arzusu aşağı koğuşları da nihayet sardı. Artık yalnız imdat istenmiyor, türkü çağırılıyor, nağra atılıyor, sövüp sayılıyordu.

Cezaevi Karakolu derhal silâhbaşı yaptı. Aygır deposunun samileri don gömlek dışarıya uğradı. Mahalleli Cezaevi'ne doğru koşar adım yürüdü. Nihayet Corum Vilâyeti Merkez Jandarma Bölüğü, tam mevcuduyla, başlarında yüzbaşıları olduğu halde, göründü. Derhal binayı muhasara edip mevzi almak kumandası verildi. Arkadan polisler, bekçiler yetiştiler. Nihayet iki muaviniyle beraber Müddeiumumi, daha sonra da borusunu öttürerek Vali gelip dayandı.

Dışarda kalabalık toplanır, âmirler seğirtir, koğuşlar neşe öfkeyle karışık korkunç haykırışa gayret verirken, İdare ne yapacağını şaşırmıştı. Müdür elinde tabancası, yerden alıp masasının üstüne koyduğu incecik kâğıt sepetinin arkasına iltica etmiş, öylece duruyor, gardiyanlar elleri kelepçeli Rıza beyi bırakarak, kaçacak delik arıyorlardı.

Rıza bey, bereket versin, Müdürün odasına girmeyi akıl edememişti. Yoksa dayanılmaz bir korkuya kapılmış olan Mehmet Kayahan bey, belki de silâhını kullanır, insanları islâh etmekten ibaret olan

mukaddes va'ziîesını icra eaerKen oıçuyu Kaçırmanın cezasını senelerce çekerdi.

Müddeiumumi de, Yüzbaşı bey de açık kapıdan içeri geremediler.

Polis komseriyle Jandarma gedikli çavuşuna meseleyi anlamak emri verildi. Onlar çarnaçar, tabancalarını kaldırarak hayatlarını tehlikeye attılar. İlk karşılaştıkları adam, hepsinin pek iyi tanıdığı Rıza bey oldun. Kürt beyinin ellerindeki kelepçe ve oraların tenhalığı korkularını biraz dağıttı. Bir şey sormalarına meydan kalmadan Rıza bey:

— Neredeniniz: yahu? Artık kanun kalmadı mı? diye kendisini onlara doğru fırlattı. Mahpusanede sesinin kuvvetini denemiş, memleketi buraya topladığından mağrur, hâlâ kükrüyordu:

— Atatürk! Atatürk!.. Bizi kimlere bıraktın Atatürk?

Meseleye bu suretle çok tehlikeli bir siyasi vaziyet de karışmış oldu Millî Şefin karşısına Ebedî Şefi çıkarmak istiyorlardı. Yani millî birliğimizi parçalamak için kullanılacak en dehşetli silâhı... —bilmeden — ateşlemişlerdi.

VI

Müddeiumumi bey, ceza kanununu, bu kanunların binüçyüz küsur maddesini bir kaç kere tadil eden sayısfı yalnız Allah tarafından malûm ve küçük küçük kâğit parçalarına basılan maddelerini şüpheste biliyordu daı, galiba maaşının bu fukara milletin bu fukara insanları tarafından verildiğinden, yani göğüs cebinde, cüzdanında sakladığı pa-racıklarının, bitli, frengili, veremli köylerden, o köylerin bitli, frengili, veremli halkının pis alınterinden çıktığından zerre kadar haberi yoktu. Üstünde millî ve ebedî şeflerin

arslan gibi resimleri basılı rengârenk bankonotların herhangi bir Berlin matbaasında basıldığını zannediyor, Avrupa mamülatı olduğu için bu cicili bicili kâğıtlara itimat ediyordu. Eğer

------------- ~—.*. •]« uzunlun yamıucm aıtması

olduğundan zerre kadar şüphelenseydi, kimbilir ne kadar şaşırır, ne kadar üzülürdü.

Bunu mahpuslar işte böyle düşünüyorlardı. Günkü Müddeiumumi bey iki üç ayda bir kere Ce-zaevi'ni teftiş mecburiyetinde kalınca. Müdür odasına iner, orada birkaç kahve içip vakit geçirdikten sonra, asıl Cezaevi'ne girip kısım kapılarından geçer, koridorlarda, insan kanına ve insan cesetlerine basmak istemiyormuş gibi kunduralarının burnu üzerinde ihtiyatla yürür, koğuş kapılarında dururdu. Buraya gelince, sol elinde tuttuğu mendili bir gaz mas|kesi gibi ağzına burnuna bastırır, gözlerinin nefretli bir bakışıyla en yakın mahpusa «Ne var, ne yok?» diye sorardı. Mahpuslar bu bakışın manası kadar, mendilden intişar eden kolonya kokusuna da alışıktılar. Kendilerinden bu derece nefret eden ve bu hissini saklamaya asla lüzum görmeyen, karı elli —elleri uzun ve beyazdı— adamı hiç sevmezler, ondan daima fenalık göreceklerini sanırlardı. Zaten mendille tıkalı ağzından bir söz çıkmazdı ki... «Bre Müddeiumumi bey! Bre gözümün nuru! Çek elini... Sen bize namahrem misin, sultanım?»

Arkasimda Müdür ve Başgardiyan dururdu. Dostlarından başkasıyle yüzyüze konuşmasını hiç sevmeyen Türk milleti, şikâyetçi olduğu adamların huzurunda, hafîalardanberi takviye etmeye çalıştığı cesareti bir anda kaybeder, ilk hızla birkaç söz söyleyecek bile olsa, arkasını getirmeyip, haksız düşerdi.

Amma, Müddeiumumi beyin de bir yapacağı var. B'ır&z yüz verse böyle Türkçesini unutan «ça-rıklı erkânı harpler» birbirini tutmaz, salâhiyetinden hariç neler istemezler kil... Meselâ: Elazizli Kürt Ali, ziyarete gelmeyen kardeşini şikâyet eder, Nar-lılı Bekir cezası çoktan tasdik edildiği halde, «Bey. bana cezayı çok verdin!» diye yanıp yakılır. Alacalı Ceiâl: «Vak'a mahalli şöylece el ayama benzeyen bir yer olup... şahitler iki kilometre mesafede» falan diyerek ancak mahkeme reisine anlatılacak bir nok-

tayı, sakız gibi yarım saaı çıgneı, nnn, = UD ..^ ediği belli olmazdı. Ölüm kasdıyla ceza giyen marangoz Salim'e neden 8 sene ceza verilip kendisine niçin 12 sene verildiğini Alaca Kartal Ahmed'e bir senedir izah etmek çaresi bulunamamıştı.

Bütün bunlar, hayvan heriflerdi. Müddeiumumi -bey, bu hayvanlıklarına rağmen mahpusıaneyi niçin sevmediklerini anlayamıyor, buna da ayrıca

öfkeleniyordu.

Durup dururken o kadar sık sık, o kadar büyük öfkelenmişti ki, bu gürültü gününden daha fazla kızmaya imkân göremediğinden, ömründe yabancı bir erkek tarafından ilk defa öpülmüş bir genç kız gibi şaşırmıştı. Mendili burnunda, ihtiyatlı adımlarla içeri girdi. Mevkuf Koğuşu birdenbire susmuştu. Burada olup bitenlerin farkında olmadıklarından diğer koğuşlar var kuvvetleriyle söyledikleri şikâyet türküsünü kesmemişlerdi. Biraz uzaktan duyulan ve taş kesilmiş insanlar karşısında daha ürpertici bir ahenk alıveren feryat sürüp gidiyordu.

Müddeiumuminin önüsıra yukarı çıkarılan Rıza beyin elleri şaşkınlıkla henüz çözülememişti. Bey, demirli bileklerini uzatarak önüne dikildi:

— Halime bak Müddei bey... Şu halime bak... Bizi vurdular!

— Vurdular mı? Kim vurdu?

— Nah şu pezevenk!

Müddeiumumi bey, kaba etine iğne batırılmış gibi, pezevengi görmek için döndü. Müdür bey sükût ederek yere bakıyordu. Kürt beyi artık coşmuştu:

— Bu namussuza hey Müddeiumumi bey, sen bizi toptan mı hibe ettin? Bunlar bizi öldürecekler yahu!

— Ne oldu?

— Bilmem? Bilmem beni bigünah olarak aşağı çekip dövdürdü.

— Bir şey yapmışsındır.

— Ne yapmışım bakalım?

— Ben bilir miyim, sebepsiz adam dövülür mü?

— Dövülür, işte bizi dövdüler.

sonra...

«— Karışmam» diyecekti. Vali bey içeri girdi. Arkasında iki sivil, iki resmî polis vardı.

Senelerce jandarma yüzbaşılığı yapmış, sonra İstanbul Polis Müdürlüğüne tayin edilmişti. Sarayda nüfuzlu akrabası olduğundan terfian Corum Valiliğine tayin edilmişti. Burada Mustafa Kemal gibi hüküm yürütüyordu. Cezaevi'nin gürültüsünden evvelâ ürkmüş, sonra buna memnun olmuştu. Yüzlerce kanlı katilin üzerine kırbacıyle yürüdüğünü öğle yemeğinde Sevgilisine anlatacak, kızı gene korkutacaktı.

— Ne olmuş? diye sordu.

Rıza. bey «Vali Paşa'yı» tanımıyordu amma, Müddeiumuminin telâşından, bilhassa mendili aşağı indirmesinden bunun büyük bir adam olduğunu anlamıştı:

— Bey bunlar bizi öldürüyor! diye bağırdı, bizi bunlar yediler tekmil.

— Ne oldu?

— Bizi dövdüler!

— Bir şey yapmışsınızdır.

— Haşa!... İşfe Müdür bey... İşte Başgardiyan... Bir suçumuz varsa söylesinler.

Vali bey, Cezaevi Müdürünün yüzüne baktı. Müdür, elleri göbeğinde — namaza durmuş gibi— konuştu:

— Beyefendimiz... Bu adam bir kere Kurttur. Rejim düşmanıdır.

— Haşa... Ben bir vakit kabul etmem... Biz Türkoğlu Türküz bey.

— Hayır,. Kurttur.

— Kürdüz. Lâkin Kürtle Türkün ne farkı var? İkisi de müs|lüman... Biz Türküz... Kürtlük akıl demektir.

— Ne demektir, ne demektir?

Rıza bey Kürtlüğüyle alay edenlere böyle cevap vermeye alıştığından bu sözü ağzından kaçırmıştı. Kendisini derhal topladı:

— Yani, demem o deme değil... Bîz akıllı

Kurauz Deyim... 90yu w«>ı .*------ —a__

Kürtsek bizi döven gardiyan da Kürt... Allah Allah!

— Oraları bırak... Ne yaptın? Karşı mı geldin?

— Kimseyi görmedim ki karşı geleyim...

— Bu ne dernek Müdür bey?

— Beyefendi hazretleri... Kumar oynuyor Gardiyanlar mani olmak istediler, karşı geldi. Daireye çağırdım. Bana koğuşun içinde ana avrat sövmüş. Neiice aşağı indi. Orada da Sövüp saymaya başladı. Eline kelepçe vurduk. Cezaevi Nizamnamesinin...

— Amanın yalana bak... Amanın yüzüme beraber...

— Yalan mı söylüyor Müdür bey?

— Yalan söylemiyor da ne bok karıştırıyor... Ben kumarı nerede oynamışım?

— Kumarı nerede oynamış?

— Burada... Koğuşta... Efendimiz!

— Gardiyanlar bana nerede mani olmak istemişler?

— Nerede mani olmak istemişler?

— Burada koğuşta efendimiz!

— Ben onlara nerede karşı gelmişim?

— Nerede karşı gelmiş?

— Burada koğuşta efendimiz. Namussuzum ki...

— Dur Müdür bey, telâş etme... Ben sana. nerede sövmüşüm?

— Nerede sövmüş?

— Namussuzum ki burada sövmüş efendimiz. Burada... 87 mevkufun önünde...

— Öyleyse hapı yuttun Müdür bey... İşte koğuş halkı burada... Hepsine sor! Ben kumar oynadım mı? Buraya gardiyan geldi mi? Ben sana sövdüm mü? Haydi sor.

Veü bey koğuş halkına baktı. İçlerinde beyaz sakallı bir ihtiyar vardı. Ona sordu:

— Duydunuz mu siz?

— Hayır beyim... İki elimiz yanımıza gelecek... Biz. duymadık. Rıza bey namaz kıldı. Abdesti ile oturdu, Kuran okuyordu. Hizmeiçisi «Seni İdare'-

kıp gitti. İşte bak, ranzasının üzerinde açık duruyor Ivlushaf-ı şerifi!

Bu esnada sarhoşlukla hükümete âövmekten tevkif edilmiş Süleyman bey kalabalığı yararak Va-liniii karşısına dikildi:

— Merhaba beyim! diye güldü.

— Merhaba Süleyman bey! Siz de burada mısınız? Bunların hangisi doğru söylüyor.

— Rıza bey doğru söylüyor. Vak'a Rıza beyin anlattığı gibi cereyan etti. Ne kumar oynadığı var, ne de gardiyanın geldiği... Müdür beyi, kendi maiyetinin aldattığı meydanda... Tabiî aşağıda neler olduğunu bilemeyiz.

Vali bey, Cezaevi Müdürü'ne hışımla döndü:

— Duydun mu?

— Duydum efendimiz... Bunlar... Aman yarab-

bü... Namussuzum ki... Ulan Sergardiyan... Pardon... Huzurunuzda... Şartolsun...

— Vilâyetin huzurunu idaresizliğiniz yüzünden ihlâl ettiniz... Bu hususta ayrıca takibat yapacağız.

Tabii Müddeiumumi bey de işi tahkik eder. Size gelince Rıza bey, bir istida ile Adiiye'ye başvurun... Ben vilâyetimde böyle rezillik istemem... Adamın boynunu koparırım Müdür... —Mahpuslara döndü— Siz de arkadaşlar sakin olunuz. Adalet yerini bulacaktır. Siz© söz veriyorum.

— Sağol!

Vali bey, arkasında polisleri, daha arkada Müddeiumumi, en arkada Sergardiyan olduğu halde, koğuştan çıktı.

Öteki kısımlar, her ne kadar, kısım kapılarını sarsarak:

— Bizim de maruzatımız var! Bizi de dinle Vali bey! diye feryat ettilerse de Vali bey işin kuru gürültüden ibaret olduğunu, çoktan anlamıştı. Geçip gitti.

Müdür bey, dairesinde yalnız kalınca, dehşetli bir ümitsizliğe kapıldı.

Artık mahpusaneden çıt bile çıkmıyordu. Sanki bir fırtına elektrik yüklü ağır bulutları dağlardan aşağı yuvarlayarak, bu beton binanın tepesinde patlamış, Sonra, alnındaki terleri ve sırtındaki soğuk ürpermeyi bırakarak

defolup gitmişti. Sükût, pusu gibi idi. Pusu gibi değil, ıssız bir yolda arkadan vurulup öylece terk edilmiş bir ölü gibi.

— Aman yarabbi! Aman yarabbi! diye fısıldayarak terlerini sildi.

Parmakları birdenbire sanki şişmiştiler. Hiçbir şey duymuyorlardı. Adeti olduğu üzere yeleğinin koltuklarına sokup bir aşağı bir yukarı doıaşmaya başladı. Önce ayaklarını sürüklerken adımları gitgide hızlanmış, nihayet betonu balyoz gibi ötiur-meye başlamıştı. Nihayet:

— Sergardiyan! Sergardiyan! diye gürledi. Sergardiyan da önünü ilikleyerek içeri girdi. Kısa boyu daha kısalmış, yüzü daha esmerleşmişti. Duyamamaktan korktuğu için başını biraz büküp uzatıyor, bu haliyle acınacak değil, insanı

öfkelendirecek bir zavallı oluyordu.

— Sergardiyan bu nasıl iş?

— Efendim biz...

— Ben Sizi sormuyorum. Bu nasıl iş?... Ulan Sergardiyan! Ulan rezil.

— Efendim.

— Efendinin avradını eşekler bellesin Sergardiyan! Eş-şek-ler... Anladın mı?

— Anladım efendim.

— Bir de anladım diyor... Ulan ben kimim? Ulan bana dalavere olur mu? Bana kim derler? Bana Uşaklı Deli Mehmet derler... Deli Mehmet...

— Evet efendim...

— Herif Kuran okuyormuş...

— Evet efendim... Kuran...

yarabbi! Namaz kılıyormuş herif!

— Evet, namaz kılıyormuş...

— Ulan siz uyuyan yılanın kuyruğuna neden bastınız? Vali beyin dediğini duydun mu?

— Duydum...

— Bir de yalan söyler... Sağır kulağına başlarım... Ulan siz benim ekmeğimle oynadınız... Ekmeğimle...

— Gardiyanlar...

— Gardiyanlara dedirme... Yıkıl karşımdan... Yıkıl... jstifanı yaz...

— Başüstüne...

Sergardiyan kurtulduğuna sevinerek gumeye davranınca öfkesi yeni yeni son haddine yaklaşan Müdür, sanki Başgardiyan dışarı çıkmıyormuş da üstüne hücum ediyormuş gibi gerileyip elini arka cebine attı:

— Dur!... Dursıana... Dur dedim... Dur dedim. —Arka cebinden küçük brovniğini değil de adeta uzun bir saldırma çıkarıyormuş gibi bükülerek koca-man bir hareket yaptı. Silâhını çekmişti:— Nizamname banaı hak veriyor... Aç ağzını Sergardiyan!.. Aç ağzını, yum gözünü... Yum dedim... Ağzını aç-sana namussuz!

Başgardiyan dilini doktora muayene etiriyor-muş gibi gözlerini yumup ağzını açtı ve dişlerinde namlunun sertliğini duyar duymaz geri sıçradı:

— Aman beyim!

— Amanı yok... Ben nasıl olsa öldüm... Seni de geberteyim de dünya temizlensin! Bana Uşaklı Deli Mehmet derler. Deli Mehmet...

- Başgardiyan ilk defa Deli Mehmet'in hakikaten «Del

- — Bir lira pek çok bir şey değil ama, hele süpürge
- — Eğlen avanak İskender... İstanbullu olup Malatya
- — Akıl ya... Nasıl bu bizim işimiz Çofum'da?
- — Dur oğlum, nereye gitmektedir bu kudurgan kahpe!

Başgardiyan ilk defa Deli Mehmet'in hakikaten «Deli» olduğuna inandı. Deliye karşı en mükemmel müdafaa her sözünü tasdik etmekti.

— Dur beyim, dedi, benim bir suçum yok. Bu işi gardiyanlar yaptı. Onlar da iyi olsun diye yaptı. Lâkin suç benim sayılır. Dur kanım helâl olsun!

Uşaklı Deli Mehmet hakikatte son derece merhametli bir adamdı. Küçük bir çocuk görse, bu çocuk isterse pek keyifli olsun, ıslık çalarak, zıplaya-

—sebepsiz yere— gözleri yaşarırdı. Sergardiyanin teslimiyeti, birdenbire, doğrudan doğruya kalbine dokundu.

— Çoluk çocuk sahibisiniz, diye bağırdr. Git karşimdan Kâzım... Seni bugün gözüm görmes|in... Defol... Bana Rıza beyi çağırsınlar... Müdür bey rica ediyor desinler...

Rıza bey, dayaktan yıldı da gitmedi demeyeceklerini bilse, yerinden bile kımıldamayacaktı. Doğrusu islenirse, onun da gözü yılmıştı. Yaş kemalini bulduğundan, artık yüreği ne kadar da hükmet-se, bacakları eski taşları atlayamıyordu.

Merdivenleri ürkek ürkek indi. Azametle gerdanını şişirmişti ama siyah gözleri etrafa fıldır fıldır bakıyordu. Müdür Mehmet Kayahan, Rıza beyi ayakta karşıladı. Gülümseyerek:

— Gördün mü başımıza gelenleri bey! dedi. Rezil olduk Vali Paşaya...

— Daha rezillik geride... İstida vereceğim... Adliye Vekâletinden müfettiş isteyeceğim. Başvekâlete Sungurlu mebusu yollamazsam namerdim...

— Aman kardeşim... Benim ne auçum var. Namussuz gardiyanlar!

— Ben gardiyanlara kızmadım. Sanaı kızdım.

— Neden? Ne münasebet? Ben, ne yaptım ki kardeşim... Dinim hakkı için...

— Sizde ne din var ne iman!

— Rica ederim Rıza bey... Şöyle otur. Sana meseleyi anlatacağım.

— Oturmam... Haşa! Bana anlatacak mesele de yok. Yarın Vali Paşanın huzurunda görüşürüz.

— Vali Paşanın huzurunda mı? Rıza bey vazgeç...

— Neden vazgeçeyim?

— Davadan...

— Sen çocuk musun Müdür? Sen beni baldırı çıplak mı sandın? Bütün Sungurlu kazası.. Keskin kazası... Alaca kazası... Çorum Vilâyeti bizi tanır... Rıza Kahraman deyince on dakika düşüne-

amenna... Vermezlerse ben almasını bilirini... Ben adamın canını alırım Müdür.

— Öfkelenmişsiniz haklısınız... Ben de öfkelendim. Az kalsın Başgardiyanı dairede vuracaktım.

— Vazgeç, senin vurduğun adam beş dakika s;onra dirilir... Bana söyleyeceğin bu mu?

— Hayır! Biz bir suç işledik. Sana dehalet ediyorum. Benim de çoluğum çocuğum var. Yedi sene sonra tekaütlüğüm gelecek... Vazgeç... Ekmeğimle oynama...

— Senin ekmeğinle ben oynamadım, maiyetindeki deyyuslar oynadı.

— Zarar yok... Sen bey adamsın. İnsanlık sende kalsın... Ne dersen ben oradayım, emret!

— Estağfurullah Müdür bey... Bak sonra kahpelik olmasın. Ben davamdan vazgeçmem..

— Beni işten atarlar... Biliyorsun... Buğdayın okkası 16 lira... Açlıktan ölürüz. Evde iki kölen var.

Saçı bitmemiş yetimler... Bana acımazsan onlara acı.

Müdür bey, dehşetli bir ağlama tutturdu. Rıza bey hiç de yüreği yufka adamlardan değildi. Fakat o da şaşırdı. Öldürttüğü Emirali Mustafa beyin Sungurlu memurlarından işine gelmeyenlere yaptığı meşhur teklifi hatırladı:

— Bir şartla yakanı bırakırım Müdür, dedi. İstifa eder buradan defolursun!

— Olurum. İstida vermez misin?

— Vermem.

— Pekâlâ. Teşekkür ederim. Yalnız bana müsaade edeceksin. Yarın izin isterim. Vermezlerse rapor alırım. Ankara'ya yüksek Vekâlete giderim. Orada nazırlardan, sizden iyi olmasın ahbaplarım var. Başka bir cezaevine becayiş ettirirler. Razı mısın?

— Razıyım!

— Allah senden hoşnut olsun! Teşekkür ederim. Haktaalâ seni evlâtlarına bağışlasın. Hasretine kavuştursun! Burası ne biçim memleketmiş yahu?

— Sen ne sandın Müdür? Burasına Çorum t 73

«Çorumlu haindir geçin solundan/Sohbet alın aptal ata dilinden/Hatip boğazından Göre belinden/Dönmez bir diyara geçin yoloular.»

— Haklısın bey, Çorumlu hain olurmuş.

— Çorumlu hain amma, sen de avanakmışsın Müdür! Bir kere sormadın mı?

— Neyi?

— Rıza beyin burada kaç sjene yattığını, bu kadar zamanda kaç kere dayak yediğini?

— Sormadım:.

— İyi öyleyse... Yarın ben hastalık bahane eder ifadeye gitmem. Sen izin alamazsan Öbür gün Allah izin verirse Valinin huzurunda görüşürüz.

— İzin alınmaz olur mu? Vallah billâh...

— Eyvallah Müdür bey.

Müdür bey, ertesi gün izin aldı. Bir daha da Çorum'a dönmedi.

VIII

Lütfü efendi Müdür Vekiü olarak makama kurulmuştu. Lâkin hiç beklenmedik bir hadise keyfini gene kaçırmıştı. Sarı Müdür'ün meşhur Başgardiyanı Hasan Pehlivan, tekrardan Başgardiyanlığa talip olmuş. Çorum Adliye Encümeninden tayini bile çıkmıştı.

Bu işde bir uğursuzluk vardi vesselam. Sinirli bir adam olan Müddeiumuminin başka bir yere tayin edilip, bekâr ve hovarda Muavin Rıfat beyin buralara karışacağı bir sırada, Hasan Pehlivan belâsına ancak uğursuzluk denebilirdi.

Hasön Pehlivan, Sarı Müdür'le Müddeiumumi Kemal Tan beyin gitmesinden sonra, Çorum'da taban tutturamayacağını anlamış, Karabük Asri Cezaevi İdare Memurluğuna müracaat ederek oraya gitmişti.

Buradayken maaşı 40 lira idi. Orada, yüz lira alıyordu. Şimdi yüz lirayı bırakıp tekrar 40 liralık

içyüzüne vâkıf arifler anlamışlardı.

Pehlivan eski hesaplara gidiyor, üçyiiz kişiden günde onar kuruş çarpsa yövmiye otuz lira toplayacağını hesaplıyordu.

Şişman, kara yağız, kendisine göre samimi, hoş sohbet bir adamdı.

Genç çocuklara müptelâ idi. Hatta San Müdürün zamanında, orta hizmetçiliğine çıkardığı Osmancıklı Yusuf'u kullandığı, uzun müddet dedikodu halinde kulaktan kulağa dolaşmış, nihayet mah,pus)!ar tarafından o sıralarda Adliyeyi teftişe gelen müfettişe mesele gizlice duyurulmuş, çocuk bizzat Müfettiş bey tarafından Başgardiyanın yatağında uyurken yakalanıp bera-yı muayene has-tahaneye sevk olunmuştu. Doktor raporu delikanlının bakir olduğunu meydana koyunca müştekiler işin içyüzünü birdenbire kestirdiler. Müfettişe «Öyleyse başgardiyanın kendisi müstameldir, biz bu hususu da ispata hazırız,.

Herkes söylüyordu da bu kadarına ihtimal veremiyorduk. Meğer doğru imiş. Allah Allah!» dediler. Çingene oğlanı, Arnavut oğlanı ifadeye çekildi. Hepsi de utana sıkıla başlarından geçenleri hikâye ettiler. Sergardiyanın yatak halini, yatak halinin acayip hususiyetlerini, uydurmaya imkân olmayacak bir sadakatle mübayenetsiz anlattılar.

İşte Çorum Merkez Cezaevi'nden İdare Memurluğuna geçmesinin, yani 40 liradan 140 liraya terfi etmesinin hikmeti bundandı.

Şimdi aradan iki sene bile mürur etmeden Pehlivan geri geliyordu.

Şikâyetçilerin bir kısmı asri cezaevlerine gitmiş, bir kısmı beraat etmişti amma, bir kısmı hâlâ burada bulunuyordu. Bunları bir telâş aldı. Fakat asıl telâşlanan Müdür Vekili Lütfü beydi. Tam aşı kurtarıp başına çökeceği sırada, bir korkunç ortak geliyordu.

Derhal paçaları sıvadı. Çorum Adliyesi Başkâtibi, Müddeiumumi Kâtibi, iki tane Zabıt Kâtibi ak-rabasıydf. Cezaevi Müdürlüğünü kendisine daha

raber hazırlamışlardı. Şimdi herşeye yeniden başlamak iktiza edecekti. İlk tedbir olarak, münhal bulunan Başgardiyan Muavinliğine yeğenlerinden Deli Ömer'i tayin ettirdiler.

Yeni Müddeiumumi beyin gelip işe başlamasından bir hafta sonra, uğursuz bir Salı günü Hasan Pehlivan Çorum Cezaevine girdi.

İlk emri şöyle verdi:

— Mahpusları salona toplayın, kendilerine birkaç lâkırdı söyleyeceğim.

Mevkuf ve mahkûmlar koğuşlarından çıkartılıp salona dercolundu. Pehlivan bir eli pantolon cebinde, öteki eli Napolyon gibi ceketinin ilikli düğmesinin üzerinde, merdivenleri ağır ağır, azametle çıktı.

— Merhaba! diye gürledi.

— Merhaba...

Durup dört tarafına fena fena, şüpheli şüpheli

baktı.

— Beni tanıyanlar vardır, diye söze başladı, ne adam olduğumu onlar bilir. Bilmeyenlere anlatsınlar. Serserilikten, kumarbazlıktan, terbiyegizlik-ten hoşlanmam. Namuslu adama namuslu, namussuza namussuzum. Terbiye olursanız ne âlâ, olmazsanız sonunu siz düşünün. —Bir kaç adım yürüyüp tanıdıklarından birisinin önünde durdu:— Nasılsıın ulan Recep?

— İyiyiz Pehlivan ağa!

— Nasılsın Rıza bey?

— Sağol Pehlivanı ağa!

— Sen nasılsın rezil?

— İyiyim.

— Saçlarını neden kestirmedin?

— Sen de kestirmemişsin Pehlivan!,

— Ben de mi? —Bir hareket oldu, bir acayip şey patladı:— Al öyleyse...

Üzaktakiler başlarını uzattılar.

— Vurdu ulan!

— Tokadı yapıştırdı!

— Yok canım? Gelir gelmez mi?

76

Mahpusların içine bir korku düşmüştü. Pehlivan ağa, bu ilk cüretten sonra sök söylemeyi lüzumsuz saymış olmalı ki, aynı azametle merdi-vefnleri inip makamına gitti.

Herkes Bekir'in başına toplanmıştı. Ankaralı Deli Bekir, —kaynanasını vuracağına yanlışlıkla karısını vurduğundan 19 seneye mahkûm bir adam— gülüyor:

— Vursa> ne lâzım gelir develer... Bugüne bugün atamız sayılır... diyordu.

Akıllılar, Pehlivan'ın da burada duramayacağını bu hareketinden anladılar. Koca Müddeiumumi ilk gelişinde koğuşları ayrı ayrı gezmiş, herkese gülümsemiş, dertlerini sormuş, teselli vermişti.

Müdür Vekili Lütfü bey de, milleti böyle içtimaa çekip terbiyesizlik istemem demiyordu. Pehlivanın terbiyesizlik etmemelerini ihtar ettikleri aracında, üç tane tahsildar, bir tane malmüdürü, iki muallim...

IX

Corum Merkez Cezaevinin Sergardiyanı Hasan Pehlivan, bütün anormal insanlar gibi anlaşılmaz bir adamdı. Bir kere hem cesur hem korkak, hem sinsi hem cömert, hem yumuşak hem sert, hem mert hem kancık, hem dost hem de düşmandı.

Otuz senelik mahkûmları, kelepçesiz falan. bshçe sulamaya' gönderir, buna mukabil, birisi gözünün içine dikkatle baksa. Müdür odas(ına kendisine derdini anlatmadan giriverse yüreği hoplardı. İki çeyreğe tenezzül eder, halbuki aynı akşam önüne gelene onbeş liralık ziyafet çekerdi. En kaba şakalara gülümsediği halde, aynı adam kapıyı vurmadan huzuruna girse, köpürürdü. Bir mahkûm sabahleyin sustalısını gösterse almaz, akşam üzeri

aynı adamı gizli bir emirle aratarak, üstünde çıkan bir jilet bıçağından dolayı zabıt tutardı. Ailesine ait

karşısındakini dostluğa kabul eder, birafz sonra bir hiç yüzünden biçareyi bütün koğuş halkının önünde rüsvay ederdi.

Nargile tiryakisiydi. Marpuou eline alıp ayak ayak üstüne atıp koltuğa kuruldu mu, makamını fazlasıyla doldurduğuna emin, lâf ataoak adam arardı.

Böyle sıralarda, baldızını nasıl sevdiğini, yirmi senedir bu aşk yüzünden neler çektiğini, maniler koşmalar düzdüğünü, bir yatakta yattıkları halde nikâh düşmediğinden el sürmediğini, karısı sene-leroe dul olduğundan buna dayanamayıp hastalıklara, sinir illetlerine giriftar olduğunu bütün tafsilatıyla öğrenmek kabildi. Sarı Müdür zamanında nasıl rüşvet aldıklarını, hâkimlere zarf içinde hisselerini nasıl götürdüğünü, falanca ağanın evine iki koyun, filancanın bir sağmal inek bağladığını, oğlanın ırzına geçti iftirasından nasıl kurtulduğunu, biçare çocuğun «Ben fikarayım, benim namusuma değmen Pelvan ağa!» diye yalvarmasını, bu yalvarmaya da-yanamadığından elini sürmediğini gene böyle nargile içerken hikâye ederdi....

Koğuşlara girince bütün mahpusları belli belirsiz bir korku alıyordu. Çünkü ne yapacağı, kime saldıracağı, kime hakaret edeceği belli değildi. Bazan Gıcırlı Ali'yi ranzanın üstünden indirip alt katta yatırır, bir kaç gün sonra da ona köşelerden birisinde, en güzel yeri verirdi.

Bütün rüşvet alan memurlar gibi, kendisine yapılan iyiliği!!)' daha Savcı k&pıdan çıkmadan unutuyordu. Meselâ birisinin getirdiği bir sini yemeği henüz bitirmeden herife çattığı, namusunu yıkıp eline verdiği çok vakiydi.

İki yetişmiş kızı vardı. Çocuklarını son derece seviyor, onları Valinin kızları gibi, şık ve temiz gezdiriyordu'. Evinin değme müddeiumumilerin evinden daha dayalı döşeli olduğuyla* iftihar ederdi.

Eskiden iyi pehlivanmış1. Bir güreşte beli zedelenmiş, tam on sene içinden kan gitmiş...

— Bu dünyada, diyordu, herşeyden nasibimi

78

dim. Ben onsekiz yaşındayken bir karıya göz atmış herif değilim. Onlar benim önüme çıkarlar yakamı tutarlardı. Kahpe karıya benzerdim efendi! Bir yatışım şu kadar mecidiye idi. Maktu fiyat!... Hele beni Sultan Reşadin maiyet çavuşu iken görmeliydin... Yakup Cemil'i biz kurşuna dizdik. Enver Pa-ş-atitan aferin aldım. Otomobili çamura saplandı. «Yallah» deyince sürdüm çıkardım. Otomobil kısmına kulak verme. Bir kere batağa battı mı, uyuz eşekten beter olur.

Kuvayı milliye harplerinden hepsine iştirak etmişti. Gardiyanlar askerlikten bahis açarlarsa nefretle dudağını büker:

— Hele şunlara bak! diye somurturdu. Hele bak! Harbe girmemiş herif asker mi olurmuş?... Bunlar siornun askeri... Biz süngü hücumları gördük. Top atılsia bunların benzi geçer... Oğlum sizin gibi çavuşlar, eteğini çalı tuttu mu, «Vallah biz gelmedik Yunan emmi, Muhtaryoiladı» diye çığrışıyorlardı. Sakarya boyunda...

Deli Müdürün başına gelenleri dikkatle dinledi. Vazifeye başladığının üçüncü günü, Kâtip Lütfü efendi, onu huzuruna çağırmış mahpusane ahvalinden hikâyeye başlamıştı. Rıza beyle Siyasi mahkûmun gözünün kurdunu kırmak lâzımdı. Bunu becerse becerse kendisi becerirdi.

Hasan Pehlivan bıyık altından gülümsedi:

— Sen polislikten yetişmişsin Lütfü efendi, dedi, mahpusaneciliği bilmez misin? Sizdeki usul başka! Sizte misafirler birkaç günlüğüne geür, burada ise herkes yerli... Biz işimizi biliriz efendi!

Evvelâ hizmetçileri baştanbaşa değiştirmekle işe başladı. Koğuş hizmetçiliğine tayin edilmek, —bu hizmetçiler koğuş mevcudundan her ay onar kuruş toplarlar— "beş lira idi. Orta hizmetçileri —bunlar da bakkaldan alıveriş, ziyaretçilerin getirdiklerini taşımayı temin ediyorlardı— onar lira verecekler, ayrıca Başgardiyanın sabah, öğle ve akşam yemeklerini

mahpuslardan isteyip getireceklerdi. Salonda gezmek isteyenler birer hindi, bahçeye

nuşacaklar bir defaya mahsus olmak üzere ve borç kaydıyla yirmişer lira takdim edeceklerdi.

Paralar tenhada verilmek âdetti. Hediyeler Cezaevi bakkalına bırakılır. Gardiyan Çopur Mustafa tarafından akşam karanlığında eve götürülürdü. Hediyeden yana Başgardiyan alçak yürekli idi, iki kilo bulgurdan başlayıp bir testi şaraba, yirmi yumurtaya, bir tek pilice, yarım kilo peynire, çökeleğe, kara pekmeze, iki kaşık yağaı, velhasıl akla gelir gelmez herşeye razı olurdu. «Gardiyan kısmı mahpusun eline bakar», «Gardiyan yemeli ama ye-dirmemeli», «Mahpus demek domuz demek, kılını koparmak sevaptır efendi!», «Umum mahpuslar na-mussıfz olur. Yüz verme, yüzüne işer!», «Mahpus avradıma söğsün de, sonunda bir kahve ısmarlasın!», «Gardiyanın ödü patlamış gerek», «Olur olmaz şikâyetten korkmayacak», «Mahpusu adam ede. cek sopa!», «Mahpus utanır, sen utanma!». Bunlar Başgardiyan Hasan Pehlivan'ın keyifli zamanlarında etrafına (gardiyanları) toplayıp, tekrardan bıkmadı ğı hususi nizamname maddeleriydi. Hepsi de bu nizamnameyi asıl nizamnameden daha çok seviyorlar, daha akta yakın, daha 'realist' buluyorlar, ağızları sulanarak dinleyip ezberliyorlardı. Lâkin bir felâket vardı: Pehlivan yalnız mahpuslardan değil, gardiyanlardan da bir şeyler umuyordu. Aklıns esince «Haydi bize bu akşam bir rakı içireceksin!» diye tuttururdu!. Olmaz deyince gardiyanın vay haline!...

Artık o gün işi yoksa angaryaya koşsun! Hakaret görsün!

Lütfü efendi idarede ve mahpuslardsı kendi sine bir sürü müttefik bulmuştu. Bir kere eski Başgardiyan İaşe Başgardiyanı olup mahpusane il© ilişiğini kesmişti. Erzak işleriyle uğraşıyordu. Kadrodan 75 liralık maaş alıyor, 85 liralık maaşa tayin edildiği için, hakkını yemiş saydığı Hasan Pehlivsn'a kızıyordu. Başgardiyan Muavini Deli Ömer, hem eski harflerle yazmayı okumayı bildiğinden, elifi görse mertek zanneden Hasan Pehlivan'a Başgar-diyanlığı bir türlü yakıştıramamıştı. Zaten orayı ken-

geldikten sonra, sıra gardiyanlarının mahpus nazarında it kadar değerleri kalmadı. Hiç birisine göz açtırmıyor, bir söz söyleseler inadına aksini yapıyordu. Herkes hükmün Pehlivan'da olduğunu anlamıştı.

Kâr ona doğru gidiyordu.

Toplanıp tehlikeye karşı birleştiler. Lâkin Pehlivan daha atik çıktı. Deli Ömer'in deliliğinden derhal istifade etmeyi düşündü. Ömer'in hem Müdür Vekili Lütfü efendi ile, hem de Başkâtip Servet beyle akraba oluşu hiç işine gelmiyordu; «Mahpusane idaresi Bektaşî sırrı gibidir. Her iş içerde kalmalı.» Halbuki Ömer, çıt olsa gider söyler... \

Binaenaleyh onların Deli Müdüre muvaffakiyetle tatbik ettikleri ve şimdi de kendisine münasip gördükleri oyunu, aynen onlara tatbik etmeyi tasarladı. Başka birisi olsaydı, daha yeni bir şey uydurmaya çalışarak vakit kaybederdi. Halbuki o adamları tanıyordu. Deli Ömer'e iki kere rakı içirdi. Sofrada herifin kabadayılık damarlarını tahrik ederek onu evvelâ Dedo Kahramanın üstüne şevketti.

Bir gün Ömer bahçede Dedo'yu yakalayıp bizzat üstünü aradı. Bir şey bulamayınca, bıçağını derhal teslim etmesini emretti.

Ertesi gün, koğuşları gezip bütün sandıkların yemekhaneye taşınmasını ileri sürdü.

Üçüncü günün gecesi saat dokuzda gene koğuşlara girdi. Herkesin derhal yataklarına yatmasını ferman etti.

Bu arada Gardiyan Çopur Nuri'yi Müdür Vekiline takarak biçareye Lütfü efendiden bir temiz dayak yedirmişti.

Mahpus homurdanarak ayaklanmaya davranırken Lütfü efendi felâketi sezdi.

Deli Ömer herkesten af diledi. Samimiyetini is->| bat edebilmek için düşmanlarına birer bıçak dağıttı.

Gardiyan Çopur Nuriye Müddeiumumiden habersiz on gün izin verildi.

Her şey yeniden hazırlandı. Ve günlerden bir 81

istida birden yolladılar.

İdamlık Vahit'in istidası bir hindi meselesinden bahsediyordu. Bu hindi karısıyle 'hususi surette görüştürülmek vaadiyle' Alacalı Bektaş tarafından getirtilip Gardiyan Çopur Mustafa tarafından Başgardiyan Hasan Pehlivan'ın hanesine bırakılmıştı. İkisi hindinin başaşağı sallanarak mahpusane bakkalından alınıp götürüldüğüne, ikisi de Bektaş'ın hindiyi zıkkımlanacak domuz dediğine dört tane de şahit

vardıl.

Türkerli Rıza'nın istidasında, eski bir pıçak meselesi hikâye ediliyor, Mutullah(?) isminde bir mahpusu 300 lira mukabilinde vurup öldürmeye kimlerin karar verdiğini, bu kararın icrası için iki tane pıçağın içeriye nasıl sokulduğunu, yapılan ihbar üzerine Hasan Pehlivan'ın vazifesini ihmal ederek pıça,kları meydana çıkarmadığını, nihayet mahpusların gayretiyle bunların Müdür Vekili Lütfü efendiye nasıl teslim olunduğunu anlatıyordu.

Ali Sunkan'ın istidası bir bakıma daha beterdi. İki sahifeyi tutan «biz kaza ve kader kurbanları olup Cumhuriyet Hükümetimizin şefkat ve merhameti sayesinde» diye başlayan bu dilekçe bir gün tevşan getirildiğini, bu tavşanın içine Hasan Pehlivan tarafından hâlis bir İngiliz sustalısı koyulmuş olduğunu, tavşanın mahzende yüzülürken bıçağın şark diye betona düştüğünü gözüyle gördüğü ihbar edilmekteydi.

Sungurlulu Deli Hasan da bir kocaman ariza kaleme aldırmış, oğlancılık yüzünden bu Başgardiyanın evvelce nasıl koğulduğunu, böyle ahlâksız bir adamın tekrar memur yapılmasının yakışıksızlığını yazmıştı.

Yine Sungurlu'lu Deli Kemal daha ileri giderek kısa bir istida ile namusunun tehlikede olduğunu, Başgardiyanın kendisini hizmet görmek bahanesiyle idare kısmına çağırıp yukarda banyolu-ğu s;ildirirken aniden üstüne çullandığını, kendisini kullandırmak istediğini bildiriyor, acele imdat istiyordu.

dan iki çuval bulgurun, bir çuval soğanın, bir teker kavurmanın, evvelâ bakkala aşırılıp, sonra Başgardiyanın evine yollandığını gözüyle görmüştü.

Çerkeş Bekir, zabıtaya hakaretten mevkuf Tev-fik ağanın gece vakitleri koğuştan dışarı çıkarıldığını, daha önce getirttiği şarapları, Başgardiyan odasında Başgardiyanla beraber saatlerce içtiğini, ko-ğuşs zilzurna sarhoş döndüğünü söylüyordu.

Çankırılı Deli Ömer, beş lira veren mahkûmların geceleri sıra ile dışarı çıkarıldığına, karılar koğuşunun kapısındaki deliğe yanaştırıldığına, orada zinadan üç aya mahkûm ve yeşil gözlü Ayşe namıyla maruf fahişe makulesi bir hatunun dilini saatlerce emmesine müsaade olunduğuna resmen şahitti.

Nihayet Destereci Salim, nam-i diğer Ekinci Salim ise, feryatnamesine sırasıyle Başgardiyanın içerde tütünü, çıgarayı, kibriti, posta ve istida pullarını Katlarından birer ikişer kuruş fazlaya sattırdığını, koğuş anahtarlarını birtakım mahpuslara teslim edip kapıyı sçtırmak isteyenlerden bunlar vası-tasıyle adeta bilet parası tahsil ettiğini, yeni gelen mevkuf ve mahkûmların üstlerindeki paralan mak-buzsuz olarak alıp ihtiyacatına sarf eylediğini, ranzaları sattığını, aşçılığa geçirdiği Çerkeş Recep adındaki mahkûm eliyle yağ ve kavurma çaldırıp bunlarla nefsine ziyafetler çektirdiğini, bahçede çalışmanın muayyen bir bedele bağlandığını, bu bedelin de adam başına on lira olduğunu, on lirayı veren isterse otuz seneye mahkûm olsun serbest dolaştığını, rüşvet vasıtalarından birisi olan Deli Nuri'yi, bir sabah gün doğmadan evine gönderip karısıyle çiftleştirdiğini, her ay hamama götürülen mahkûmlardan onar kuruş fszla para dercedip bu fazlalığı cebine attığını, bazı koğuşlardai kahve ocağı kurdurup kendi hesabına alışveriş yaptığını, fakir fukarayı devletin verdiği karavanaya iki buçuk lira mukabilinde yazdığını,' para vermeyenlerin anasını avradını S. K. edeyim diyerek kovduğu-

nu, SUpuryeıoıı vaı»-"y"". |-.|>„._.   ._,__

aya topladıkları üç beş kuruştan yüzde on komisyon aldığını, dairenin resmî bayraklarını aşırıp bunlarla kızlarına! don diktirdiğini, pranga zincirlerini, kelepçeleri hurda demir fiyatına sattığını, Cezaevi demirbaşı gaz tenekelerinden maltızlar yaptırdığını, bunları ahbaplarına hediye verdiğini, önüne gelen mahpuslara nargilesi için tömbeki aldırdığını, cezaevi

bakkalıyle ortak olduğunu ve bundan dolayı araba ile mahpusane önüne getirilip kilosu on kuruşa satılmak istenen kirazı candarma kuvvetiyle defettirdiğini, buna mukabil bakkalın kurtlu kirazını yirmibeş kuruştan mahpusa yedirdiğini, mahpusun gündelik ekmeği üzerinde turuncu ile anlaştığını, çamur gibi gelen ekmeğe göz yumup, karşılığında hergün evine beş okka birinci undan somun bırakıldığını, şuradan şuraya nakil ve sürgün suretiyle cezaevine gelenlerin yatak denklerinden çıkan ipleri kangal kangal zimmetine geçirdiğini, atölyeleri beba çiftliğine döndürdüğünü, satılandan alınandan baç aldığını, berberliğe çıkardığı her mahkûmdan maktuen yirmi lira vurduğunu, İnhisar İdaresinden mahkûm namına alınan çayları istihkak sahiplerine dağıtmayıp fişek halinde gene mahkûmlara kilosu iki yüz liradan sattırdığını, hangi mahpusta iyi palaska, yün kazak, frenk gömleği, yelek, ceket, palto görse, birkaç gün kullanmak vadiyle gö. türüp bir daha getirmediğini, geri vermesi için ısrar eden olursa biçareyi zindana attırdığını, asrî cezaevine gönderilmek için fiş doldurtacak olanları her ay sonu huzuruna çağırıp hakkında hüsnühal varakası vermezse fişini doldurmayacaklar tehdidiyle kudretine göre hakladığını, fişi Ankara'dan gelip esri cezaevine gidecekleri ise «Sizi çabuk sevket-tiririm, yalnız Başçavuşa rakı parası vermek lâzım» diyerek ayrıca soyduğunu, iki ayda bir kere sürgün rivayeti çıkarıp, listeden adını silmek bahanesiyle biçarelerden beşer lira kopardığını, kumsr oy- V-nattırıp mano kestirdiğini, hatta gece vakitleri bazı gardiyanlar vasıtasıyle mahpusların erzak sandıklarına anahtar uydurarak öteberiyi insafsızca, bölüş-

fendi ile sayın Ağır ceza Reisi beyefendinin mübarek namlarını telvis ederek, ucuz kurtarmak vaadiyle mevkufların (evini) tarlasını sattırıp paralarını İş Bankasındaki hesabına yatırdığını yazmış, işbu ihbaratı şahitlerle ve maddî delillerle isbata hazır olduğunu, isbat edemediği takdirde her türlü ukubete —hatta idama— razı bulunduğunu ileri sürmüştü.

Görülüyor ki Müdür Vekili Lütfü efendi ile onun tabiî müttefikleri acele ediyorlardı. Hakları da vardı. Her geçen gün keseden büyük zararlara, sebebiyet vermekte, güvensizlik düzeni bozmakta idi.

Dokuz istidanın içine tam 37 tane ayrı madde yerleştirilmişti. Bunlardan herhangi birisi isbat edildiği takdirde, herhangi bir Başgardiyanı işten çıkarırlardı. Lâkin Müdür Vekili Lütfü efendi ile'tabiî müttefikleri işin psikolojisini hesaplamamışlardı. Hepsi de mümkün olan bu 37 maddenin böyle bir arada sunulması Cumhuriyet Müddeiumumisi beyefendinin midesini bulandırdı. «Demek bir kısım insanların Hasan Pehlivan'ı uzaklaştırmakta menfaati var» diye düşündürdü. Bu menfaatin ne olduğunu kendisine açıkça anlatıp hissesini tayin etmezlerse, bir kere de Hasan Pehlivan'la görüşecekti Asıl Cumhuriyet Müddeiumumisi tayin edilip vazifeye başlayıncaya kadar birkaç bin lira vurmak fena olmazdı. Fazladan Başgardiyanın küçük kızı da pek şeker şeydi, ve babasının âmiri olması sıfatıyle onun üzerinde elbette bir hakk-ı müktesebi bulunmalıydı. Cok şişman, çok esmer ve biraz da eblehçe olan Müddeiumumi Muavini bey böyle düşünerek telâşa kapılmadı. İşi bir cezacı gibi serinkanla düşünmek, İngiliz usulüyle hükmü nakden koparmak lâzım geliyordu. Bir cihet daha nazara alınacaktı. Bir memurdan millet böyle şikâyet ederse, o memurun mutlaka bir kıymeti bulunmak iktiza ederdi. Kıymet mevzubahis edilmezse bile devlete sadakati meydanda idi.

Ciddiyetle tahkikata girişti.

Hindi meselesi, hindiyi takdim eden herif «mer.

dede kaybetti.

Mutullah'ı öldürmek için bıçak getirilmesi işinde Pehlivan'ın iştiraki ısbat edilemedi. Zaten vak'a eski devre aitti. Bu da geçildi.

Tavşanın içindeki bıçak kavl-i mücerrette kaldı.

Eski oğlancılık meselesinde doktor raporu dağ gibi ortada duruyordu.

Sungurlulu Deli Kemal'in bir hafta evvel Başgardiyan tarafından kumarda yakalanıp inzibati ceza gördüğünü, zaten istidasını can acısı ve intikam kaygısıyla zindandan yazıp yolladığı anlaşıldı.

Ankaralı Deli Bekir'in istidası üzerine Müddeiumumi Muavini bizzat cezaevine gelmiş, anbarı baskül başında durup bizzat tarttırmış, bu hususta kabuj edilen tabiî fireden başka noksan bulamamıştı.

Yeşil gözlü Ayşe, kapının üstündeki delikten başlarını uzatarak dilini emdiklerini, buna mukabil kazandığı beş lirayı Bâşgardiyaniaı bölüştüğünü red ve inkâr eyledi. Hatta zavallı kız, —asker ailesiydi ve Malmüdürü beş lira yardım bahanesiyle baştan çıkarmıştı— yani zanaatının henüz yabancısıydı, namus edip hüngür hüngür ağladı.

Birinci Kısım KİTAPLI CASUS I

tPanait tstrati, bir romanım —boydan boya bir veremliden dinlediği için—, 'iyi veya kötü bütün veremlilere' ithaf etmiş. Ben bu romanda yazılanları mahpuslarla beraber yaşadım. Fakat hamdolsun hiçbir zaman Panait îstrati kadar yufka yürekli değilim. İyi veya kötü diyemem! Ben kitabımı, sadece, bütün dünyadaki namuslu mahpuslara, —bilhassa Bayat nahiyesinin Pınar köyünden Tablabaş oğlu Mustafa Yıldız'a— ithaf ediyorum.»

K. T.

Casusf!) nihayet geldi. Unutulur gibi değil, bir mübarek cuma günü idi. Saat onbirdi. (Esasına bakılırsa casus(!) Çorum'a gece saat onbirde ayak basmıştı ama, kimseyi rahatsız etmemek için, iki jandarmasıyla beraber Deli Paşa Oteline inmiş, ancak sabahleyin daireler açıldıktan sonra Müddeiumumiliğe teslim olmuştu. Binaenaleyh yukardaki sast ve gün Çorum mahpusanesi tarihine aittir.)

Not: Dam'a Anadolu'd t hem Mahnusane, hem de ahır; bazan 'mahpus danıı'da denir. Damağası «mahpusaneyi soyan azılı haydut» demektir.

ay evvel bir gizli müzekkere ile bildirmişti. Bir buçuk aydanberi Corum mahpusanesinde herkes kendi hayal kabiliyetine göre cas;usa(!) şekil vermekte, zararını, kârını güzelce hesaplamakta idi.

Doğrusu aranırsa Çorum mahpusanesi casus meselesinde pek de cahil sayılmazdı. Birbirine hem benzeyen, hem de zerre kadar benzemeyen iki adet casus görmüş geçirmişti. Bunlardan birisi Bulgarya' lı İt Koço idi. Kısacık boylu, kolları âdeta uzun, göızleri bir hoş olduğundan renkleri bilinmez, sefil, tıkara bir adamcağızdı. Çoban imiş de sürüyü otlatırken bir yere geçmiş... Orası da Türkiye'nin onda dokuzu gibi cihet-i askeriyece memnu mıntıka ilân edilmiş imiş... Alman, İngiliz, Frensiz, Rus,

Yunan, Acem erkânı harbiye zabitleri serbestçe girebilirler de Türk milletinin hangi cins ve mezhebine mensup bulunursa bulunsun, çobanları, köy. lüleri, ameleleri giremezler. İt Koço, biraz da akıldan noksan olduğu için, mukabil caslus teşkilâtımızın arayıp da bulamadığı bir av yerine gaçmiş... Şifreler gitmiş, şifreler gelmiş... Senelerdir (süren) ciddî ve devamlı takip neticesinde mühim şebekenin elebaşılarından birisini yakaladık demişler. Askeri mahkemenin, esrarkeş nefer, onbaşı, çavuş, gedikli mahkûm etmekten

bıktığı bir sıraya da rastlamış. Koço'ya beş sene ceza kesmişler. «Çorum'a sürülsün bu casus gâvur!» demişler. Gelmiş. Yatak yok, yorgan yok, dâr-ı dünyada bizzat kendisi de

dahil olduğu halde, hiç kimsesi yok... Yalnız bir tek büyük mahareti var. Köpekler gibi uluyor.

«Bu «Kötpekler gibi uluyor» sözü dile kolay gelir ve millî emniyetimizin can feda ederek yakaladığı, hem de delilleriyle birlikte yakalayıp (hapsettiği) casus Koço dinlenmedikçe, hiç bir mana ifade etmez!

Koço, kısa konuşur bir adamcağızdı. Mahpus milleti, faşistlerimizin anladığı manada ırkçt-turanci milliyetperver değildir. Cezası beş sene olduğundan, beş senelik koğuşa attıkları zaman, koğuş aha-

— ı 'T

sun!» dediler.

Elleri belinde, şöyle bir etrafa bakındı. Teşrifatçı gardiyanın gösterdiği yeri, kapı dibindeki ranzalardan birinin altını, eliyle 'sağlam' manasına yokladı. Çulu çuvalı olmadığı için, içine geçip bağdaş kurdu.

Sanki selâmı işitmemişti.

— Ahraz mı bu? Yâni dilsiz mi? dediler.

— Değil. Bulgarya'lı imiş. Dil bilmez. Şunu ca,-sus diye adam tutar mı?

— Casus mu? Tamam! Casus böyle olur Rıza efendi, sen nereden bileceksin?

— Oğlum ben askerlikte çavuştum. Casusun âlâsını gördüm. Böyle casus olmaz.

— Olur vızır vızır... Bizim oralarda da bir takım yakalandı idi. Otomobili oda gibi yapmışlar. Mahpus damı gibi kapısını penceresini demirlemişler. İçine bir canlı arslan koymuşlar.

— Ee?

— Arslan gezdiriyoruz bahanesiyle memleketin tekmil haritasını çıkarmışlar da.. .Bereket...

— Ulan Sungurlu'nun haritasını casus ne yapacak? Dere yok tepe yok... Allahın kıraç çölü...

— Yahu casus bizim Sungurlu'nun kıraç çöl olduğunu nerden bilecek?... Yolu düşmüş gelmiş. Bereket Pjre Mehmet Merkez Karakol Kumandanı idi. Pire'yi bildin mi?

— Bilinmez mi? Hırsızın basıl

— Tamam! İyi tanıdığın anlaşıldı. Herifleri toptan karakola dolduruverdi. Bre kardeşim arslandır, bakımsız, aç kaldı mı sana... Bulaştı böğürmekliğe. Sungurlu kasabası uyuyamadı bir vakit... Arslan günde bir öküz yermiş...

— Attın namussuz, gönü ile beraber mi?

— Orasını bilmem. Bir öküz bana mısın demiyor dediler.

— Peki seni neden devirivermemişler? Senden âlâ öküz mü olur?

— Rıza efendi sen bu lâkırdıyı neden böyle söyledin şimdi? Biz, bizim Muhtar Halil Ağa'nın yalancısıyız.

91

— Bakmışlar ki kafesleri paralayıp uğrayacak... O zaman Kürtler daha Musta'bey'i öldürmemişlerdi. Musta'bey, bastonu alıp Kaymakama dayanmış. 'Ben kazamı tehlikeye bırakmam! Herifler casus ise, mahkemesi burada mı görülecek? İstemem!' demiş.

— Der, Musta'bey...

— Demiş. 'Hem bunların casusluğunu Pire nerden anlamış bakalım? Pire yoksa casus başı mı?. Kimbilir gâvurun genç karısına mı göz koydu, yok-sama para mı sızdıracak! İstemem!' demiş. Pirel dir herifin kundurasından nah boyum kadar haritayı çıkarmaz mı? Yallah casusları Erzurum'a, Dördüncü Ordu Divanı harbine yolladılar. Yollarda herifler bir rezillik çekmiş. Motorları bozulmuş. Alaca taraflarında kamyona kömüş koşmuşlar...

. — Arslan?

— Arslan Kayseri'ye varmadan, sizlere ömür.

— Cas',uslar?

— Dördüncü Ordu Divanıharbine gider de bîr adam kurtulur mu? Kâzım Paşa huzuruna istetmiş, bir kere bakmış, 'Anladım hepsi casus! İşlerini bitirin!' demişi. Derhal sallandırmışlar.

— Gazeteler yazdı mı?

— Yazmadı. Böyle şeyi gazete yazar mı? Gizli.

— Peki. Sen Sungurlu'da oturup.. Dördüncü Orduda olan işi nereden öğrendin?

— Bizim Çavuşçu'dan birisi askerde, Divanı-harpte yazıcı, işte o söyledi. 'Divanıharp, divanıharp...' diye oturup anlatıyor. 'Şöyle astık, böyle sallandırdık...' derken, bir gece aklıma arslanlı casus geldi, Sprdum. Sordum... Biraz düşündü. 'Evet, öyle birilerini astık emmi, dedi, şimdi aklıma geldi. Arslanlı casus dedilerdi Astık'. 'Peki arslanı da mı astınsz?'. 'Arslanı vurdular da, postunu Kâzım Or-bay dağlatıp evine aldı dediler. Bilmem yalan, bilmem doğru!'

— Arslan postu ne olur ki acep?

— Bu bir hatıra... İhtiyarlayınca, 'Falan zaman, şöyle bir iş olduydu, işte o arslanın postu budur'

ten biz casus kısmını biliriz. Dur bakayım! Tamam! Bu adam doğma büyüme casus! Mahsustan ahraz-lığa vuruyor. Dilsiz oyunu oynayacak... Hele rezil!

Koğuş ahalisi de İt Koço'yu gözlerini kısarak bir müddet seyrettiler. Türk gibi bağdaş kurmuş, Sungurluluyu gülerek dinliyordu. Üstübaşı o kadar perişandı ki, bizzat kendileri de asırlar boyu aynı perişanlıkta yaşadıkları halde, yine yadırgadılar ve acıdılar.

Gardiyan Rıza efendi, verilen cıgarayı aldı. Uzatılan paketten bir tane de casus Koço'ya verdi:

— Günahtır uşak, diye içini çekti, dili yok dişi yok... Casus olmakla bir insan insanlıktan çıkmaz. Bizim dinimiz hamdolsun müslüman! Yakıştırıverin!

— Meraklanma, aoından gebertecek değiliz ya... O da bizim bir felâket arkadaşımız!

İt Koço'nun ağzından ilk sözü ancak ertesi gün alabildiler.

— Ben sürüyü köpeksiz güderim, köpeksiz, dedi.

Türkçeyi bir hoş söylüyor, lâfı pek anlaşılmıyordu. Gâvur olduğu belli bir şeydi. Bu sebeple 'Ulan bakalım sünnetli mi, kabuklu mu?' diye oyun çıkarmaya kalkan at hırsızı Rezil Mehmet Ali'yi terslediler.

Fıkara, şakadan da pek anlamıyordu. Pek mi dövmüşlerdi, neydi, çalık Deli Çerkeş arkasından yavaşça yaklaş'p apansız üstüne çökerek it gibi tepinmeğe başlayınca, öyle bir feryat koparmıştı ki apdesthane aralığında apdest alanlar 'eşhedü.'yü yarıda bırakıp koşmuşlar, dil bilmez casus it Koço'yu çalık Deli Çerkeş'in altından güç kurtarmışlardı. Frengiden yan inmeli olan, konuşma yerine yalnız salya saçarak homurdanabilen çalık Deli Çerkeş'in herkesle böyle şakalaştığını da casus it Koço'ya anlatmak kabil olmadı. Çalık Deli Çerkeş, birisi yel-lemese (teşvik etmese) hatta para y?hut cıgara vermese, kimsenin üstüne apansız çöküp it gibi gerin-mezdi. Tek gözlü kurt Dedo, böyle işleri hiç sevmediğinden, ranzasında dikilip «Çalık Çerkeş'i her kim

dan böyle her kim yellerse, bütün mahpusane ile gene anasını evradını...» deyip işi kökünden hallediverdi.

Fakat daha üç gün gıeçmeden casus-ahraz it Koço'nun şakadan iyi anladığı, kendisine yapılan muamelenin altında kalmak da istemediği meydana çıktı. Gene bir öğle üzeri yetmiş kişilik koğuşun işsizlikten ne halt edeceğini şaşırdığı, durgun, öfkeli, tehlikeli bir sırasında, dehşetli bir köpek sesi ortalığı velveleye verdi. Köpek, belli bir şey, tam kurtçu bir cinsti. Şu anda kurda hiç insaf etmeden dalmış buluyor, biçare kurdu, hamur hamur yuğuruyordu. Kurdun perişanladığı sesinden belliydi. Koştular. Bu sefer de casus-ahraz İt Koço, çalık Deli Çerkeş'i iki ranzanm arasında yere yıkmış, duvara sıkıştırmış, ti. Tıpkı bir kurtçu it gibi uluyarak, havlayarak adeta paralıyordu.

— Bre bu ne?

— Kudurdu mu uşak?

— Demek gelirken kuduz it dalamış fıkarayı...

Açılın!

— Kuduran adam köpek gibi ulur mu?

— Tastamam itten ayırdedemezsin.

Çalık Deli Çerkeş'in bir tarafı inmeliydi ama, kollarının dehşetli kuvvetli olduğu biliniyordu. Bir yere yapıştı mı, parmakları kopmadan bırakmazdı. O sebebe Müdür Vekili Kâtip Lütfü Özelçi arada sırada Çerkeş'i ağa takımına saldırtır, piyangoya uğra. yan biçarenin deli ile boğuşmasını, yüzünün gözünün salya sümük içinde kalmasını gülerek seyrederdi.

Çalık Deli Çerkeş'in cırnağına düşenler, ancak on kuruşla canlarını rezaletten ve pislikten halâs edebilirlerdi. Artık huyunu almışlardı da, ilerde üzerlerine doğru akıntıya tutulmuş salapuryalar gibi yanpiri yanpiri koşar görünce, bay Lütfü Özel-çi'nin yanında olduğunu anlarlarsa ona doğru s:e-

yirtip:

— İşte on kuruş bey... Durdurt şunu rica ederim! (diye) onluğu atıp canlarını kurtarırlardı.

da İskilip bardağı kılıklı oasus-ahraz Koço'dan kurtulamadığına' şaştılar.

Neticede domuz gâvurun kol kuvveti cihetinden iki Deli Çerkeş'e bedel olduğu anlaşıldı. Ve tek gözlü Kürt Dedo, o dakikadan itibaren casus-ahraz it Koço'yu kendine 'pehlivan' ilân etti. Derakap çay kaynatıp ranzasına oturttu:

— Biz sürüyü köpeksiz güderiz.

— Anladık başımızın belâsı!... Burada s:ürü-ler köpeksiz güdülür. Burası Dördüncü Ordu taraflarına benzemez. Kıraç olduğundan sürüler kurtçu köpeği doyuramazlar. O sebepten buranın adamı kurda baç

vererek sürü besler. Anladık.

— Biz sürüyü köpeksiz güderiz.

— Anladık be kardeşim! Nerdensin, kimlerdensin? Bu iş başına nasıl geldi?

— Sürüyü köpeksiz güderiz. Bu sebepten ağa bizi sjever.

— Kurt gelirse it gibi ürür de mi kaçırırsın rezil?

Koço bu söze öyle sevindi ki az kalsın Dedo' yu kucaklayıp öpecekti.

— Evet... Evet!

— Peki bu mahkûmiyet işi nasıl oldu?

— Sürüye köpek istemez. Köpek ben...

— Kendini methetme namussuz!

İşte o anda Koço itliğini enine boyuna meydana koydu. Tek gözlü Dedo'nun ranzası üzerinde bütün hünerini meydana- koydu. Dünyadaı kaç çeşit köpek varsa, bu köpekler ilk doğdukları andan ölüm snlarına kadar kaç çeşit ses çıkarabiliyor-laröa, hepsi İt Koço'da tekmildi. Açlık sesleri, yiğitlik sesleri, kancıkların erkek arayan, erkeklerin kancık arayan kızgınlık sesleri... Köpek matmazellerin bekâretlerini verirken çıkardıkları nazlı, mustarip sesler... Rüya görürken çıkarılan sesler. Tazının avı alırken, aldıktan sonraki sesleri... Kubay-lann iz sürme sesleri... Küçük ev finolarının bisiklet kornasını hatırlatan incecik, kesik sesleri...

be sesleri... İlle bu korkunç savaşçı naraları...

Mahpusane şehrin kenarında ve aygır deposunun karşısındaydı. Şehirden sürülen bilcümle itler ve köyden kaçıp gelenler aygır deposunun gübre dolu avlusuna yerleşirler, büyük bir sürü teşkil ederlerdi. Bu sürü arada sırada, köpek zehirleyicilerin gayretiyle yüzde doksanını kaybetse de, bir haftaya varmaz, kadroyu nasılsa tamamlardı. İt Koço gelip marifetini göstermeye başladıktan sonra karşıdaki çetenin rahatı kaçmıştı. Arada bir dişi sesi duyan erkekler, hep birden mahpusene pencerelerinin önüne toplanıyorlar. Sonra birdenbire peydahlanan büyük köpek sesiyle çil yavrusu gibi dağılıyoriardı.

Eğer gece yarısına, doğru küçük bir köpek her nedense korkup ürümeğe başlar ve galiba kendisinden gittikçe daha fazla ürkerek susmak bilmezse, koca beş senelik koğuş, it Koço'yu pencereden dışarıya bir kere havlattırırlar, fıkara ve korksk finonun sesini şıp diye kestirirlerdi. Giderek öyle oldu ki üst koğuşlarda, ekserisi ağır ceza i!e mevkuf, uzayıp giden köpek sesiyle uykusu tedirgin olanlar, norms! gardiyanlar vasıtasıyle gecenin bir vaktinde tek gözü kör Dedo'ya bir selâm sarkıtarak geveze iti susturmayı âdet edinmişlerdi Böyle bir ricacı geldiği zaman, Dedo, koğuş hizmetçisi vasıtasıyle İt Koço'yu yavaşça uyandırır, parmağıyle dı-şardaki biçare sesi gösterirdi. İt Koço don gömlek pencereye gelir, uzun bir feryatla terbiyesize haddini bildirerek ranzasına dönerdi. Koğuş helkı, iyi kö_ tü iki minder, bir de eski çul vermişlerdi. Koço artık yatak sahibi sayılırdı.

Akıllılar Koço'yu ağır hantal adımlı ç'plak ayak-Icrını tembel tembel sürüklerken görürlerse, başlarını sallıyorlar:

— Rabbimin bir hikmeti can'm, diyorlardı, demek it gibi ürümek de işe yararmış! Şu fıkarayı itlik doyuruyor vesselam!

Mahpusanenin gördüğü ikinci casus eski bir yüzbaşı idi. Zahir dünya üzerindeki bütün casus-

ki bu casus yüzbaşı da tıpkı İt Koço'ya benziyordu. Yüzde doksan beşi askerlik etmiş mahpusların bir tanesj bile böyle kısa boylu bir yüzbaşı görmemişlerdi. Bu, her halde, yakalandıktan sonra 'dert ile' böyle küçülmüş olmalıydı. Suratı gayet kalın, gayet siyah, gayet çatık iki kaştan ibaretti. Omuzlan daj^cık, bacakları biraz çarpık, fakat elleri insanı şaşırtacak kadar kocaman ve yarı yumruydu. Yüzbaşının derisi ancak kömürcülerde görülen

siyah esmer cinstendi. Bu minimini kupkuru vücudun bütün erkeklik kudretleri yalnız sesinde toplanmış denebilirdi. Bütün ömründe mülâzımlıkta kalmayıp orada tekaüt edilmesinin sebebi de, sedasının akıl almaz kocamanlığından olsa gerekti. Alayı teftiş verirken kumandayı her daim kendisine yaptırdıklarını, evelallah, sesinin ovayı bir tamam kapladıktan sonra karşı dağlara çarparak tekrar geriye geldiğini söyler, 'bir feryatta top katanalarını yere çökerttiğim çok olmuştur' derdi. Bundan dolayı koğuş uyuduktan sonra büyük bir mecburiyet olmadıkça, konuşmaz, çünkü fısıldaşmayı bilmezdi. Birisinin kulağına bir söz söyleyecek olsa, en uzak ranzada uyuyan en derin uykulu adam zıplayıp kalkıyordu.

Casusluktan onbeş soneye mahkûmdu. «Bizi Erzurum Divanıharbi nalladı» diye gjüler, güvendiklerinin kulağına ilâve ederdi: «Kurşuna gidiyorduk. Bir bıçak sırtı kaldıydı... Bereket paraya! Ne demişler, 'İltimas, dilek ve temas, maden-i has' demişler. Bizde iltimas yok. Dilek teması da yok. Maden-i has var. Haybeye gidiyorum. 'Ya Allah' diye zıplayıp ayağa kalktılar. On beş seneyle kurtulduk.»

İyi ama* ne yapmıştı da onbeş sene ile kurtulmuştu. Bu casusluk nasıl bir zanaattı. Bir yerin haritasını mı çıkarmış, birisine askerin sayısını mı bildirmiş? Yüzbaşı bu cihetlere hiç yanaşmıyor. Siz anlamazsınız' manasına bir işaret yapıyordu. Arada sırada asıl marifetinin yakalanmadığı ile öğünü r, arada sırada, bigünah olarak hapse atıldığını, sebep olanların ergeç cezalarını bulacaklarını söy-

hikâye söyler; Türklere, Lazlara, Çerkeslere bir oaş-ka masal anlatırdı. Bu muhtelif hikâyelerin müşterek tarafı: yüzbaşının başına her ne hal geldiyse 1937 Dersim Harekâtı sırasında gelmiş olmasıydı: Bu harekata. Bölük Kumandanı olarak bölüğünün başında iştirak ettiği muhakkaktı. Sözün burasjın-da, eğer karşısındakiler Kürt ve Alevi iseler, kurnaz kurnaz göz kırpar, aslını inkâr edenin çingene olduğunu, yapılanlara dayanamayıp Dersimlilere iltihak ettiğini söylerdi.

Konuşurken ağzına baktırmasını bilenlerdendi. Dersimi dört cepheden nasıl kuşattıklarını, askerin haftaya varmadan nasıl aç kaldığını, hilekâr müteahhitler yüzünden çiğ deriden yapılmış postalların nasıl derakap

paralandığını, a,na baba kuzularının yalınayak kaldığını, tabanlarının nasıl şişip patladığını, bu ordu ile Suriye'yi bile yenemeyeceğimizi anlatır:

— Hele cıgarasızlık, diye devam ederdi, izmarit ne geziyor ki hemşerim mısır püskülü ne geziyor. Biz zabit iken, bir tek cıgarayı esrar çeker gibi dolandırarak nefes nefes içerdik. Kimya oldu canım...İlaçlı asker cigarası gitti de kimya oldu. Gâvur seyyar fırın icad etmiş, Gâvur icad etmiş ama bizde kullanacak herif ne geziyor? Daha iki saatlik mesafeye varmadan ekmekler çuvalda kü-lufak olmuyor mu? Neferlere avuç avuç dağıtıyoruz. Bu vaziyette biz bir haltedemezdik ama, dua edelim ki Dersimli kur'a askerliği etmemiş, topçu mitralyözcü bulamadı. Dinim rabbena hakkı için bizden aldığı toplarla mitra.lyözleri bir işletebilseydi... Türklere, bilhassa memur takımına gelince, mecliste Başgardiyan gibi bir de vazifedar bulunursa Dersim hikâyesi başkaı bir şekil alıyordu.

— Bizi Tabur Kumandanı olarak namert yaktı, diyordu. Allah bilir ama herif galiba kurdun domuzu idi. Benim nasıl cansiperane çalıştığımı görünce her hal dokundu. Fazladan Kâzım Orbay

beni severdi'. Dersim'i benden soracaksın, seneler

v cmı ı\ı ıgetuen eı olmayınca işi ha-ketmek imkânsız, bir g;ün beni çağırdı. Yaverinden bile gizli bu iş. 'Aşiretlerin içine gireceksin, Vatan millet uğruna canını feda edeceksin' dedi. Ayağımıza bir beyaz don, sırtımıza bir beyaz gömlek geçirdik. Armaları kuşandık. Tamam 250 mermi! Bir de filinta! Yallah, bir gece vakti, dağa çıkıverdik. O gün traşı uzatmıştık. İki gün sonra âsilere karıştım.

İyi kürtçe bildiğimden, 'Kürt müsün,' 'La;' 'Alevi misin?', 'Hüva!.' Herifler dağ yabanisji arkadaş. Ayrıca hiçbir farkları yok desem, ayıya kurban olsunlar. Ayıda edep vardır, haya vardır. Bir atıcılıkları var tereslerin... Nişan almak filan hakge-tire... Mavzeri, tabanca atar gibi kaldırıp kaldırıp atıyorlar da tam 12'den vuruyorlar. Vuruyorlar lâf gelişi, sanki kurşunu götürüp askerin alnma

çekiçle mıhlıyorlar. Bereket mitralyöze akıl erdire-miyorlar. 'Geveze' diye pek korkuyorlar. Bir de

dağ keçisi gibi herifler... Düz kayaya tırmanıp çıkıyorlar. Dersim kadar cenabet yer olmaz, safi mağaradan

ibaret bir yer... Geçitler kapı darlığında... Beher geçidi bir kişi tutsa bir alaya karşı koyar. Bereket versin

Türk hava kuşlarına... «Arsianm erkeği arslan da dişisi arslan değil mi?» diye bir lâf

ederler. Ben bu lâfın manasını Dersim'ds gördüm anladım. Atatürk'ümüzün bir evlâd-ı maneviyesi

var. Bayan Sabiha Gökçen! Kendisi tayyarecidir, işte bizim askerin canını kurtardıysa o dişi arslan

kurtardı.

— Ne yaptı?

— Ne yapacak? Dersimli kurşunu nasıl atıyorsa bizim Sabiha bacı da bombayı öyle atıyor. Eliyle konduruyor sanki... Cok yaşasın, Allah ömrüne uzunluk versin! Lâkin Dersim'in karısı da atıcı haa... Erkeğinden bir farkı yok... Şimdi hak yemeyelim. Bizim cebel topları da çok iş gördü. Ordumuzu eski orduya benzetmeyeceksinizl Ben gördüm. Yedi düvel bir olsa bize gayrî güç yetiştiremez. Allah devlete millete zeval vermesin!

— Dersim'i vasfediyordun Yüzbaşım?

Muhammed tanımazlar. Alevi gavuraan oeıer Kardeşim. Malûm ya bir Alevî müslüman olmak isterse önce gâvur dinine girecek de sonra İslama alınacak. Bir türkü çağırıyorlar, haşa sümme haşa, günahı vebali boyunlarına. Dinle arkadaş Türk yurdunda böyle bir türkü duyulmuş mudur?

Dağlan başına çiğdem takınır Kızları eline kına yakınır Öfkesinden yedi düvel sakınır Allahtan kavidir beli Dersimin

Dinleyen hoca takımı tövbe estağfirullah diye göğüs geçirir, beddua ederken Yüzbaşı bey-.

— İşte böyle bir insanlar, diye devam ederdi. İçlerine girdim. Biz Erzincan mahpusundan kaçmış oluyoruz. Aslen Kemahlıyız' Bize inandılar. Sırlarını bir tamam açtılar. Bu gözler neler gördü

birader, hepimiz hamdolsun erkeğiz. Şimdi söylemeğe utanıyorum. Gece oldu mu cümlesi bir yuvarlak yorganın altına giriyorlar. Hepsi de anadan üryan çıplak...

— Tuh Allah belâlarını versin!

— Kesjmeli namussuzları canım!

— Hükümet işini bilmez mi hay yavrum, işini!

— Eh durun da anlatsın!

— Ne diyordum, anadan üryan yorganın altına girdiler mi, birisi ışığı üfleyiveriyor. İşte o zaman anababa günü. Evvelce bu mum söndüyü söylerlerdi de inanmazdım. Namus ehli insanın inanacağı. şey mi kardeşim? Orada gözümle gördüm. Kızılbaşlık canım! Kızılbaşlığın domuzu. Herifler askerlik usûlünden de bihaberler... Bir gece baskını biliyorlar. Ellerine geçen askeri doğruyorlar. Bu gözlerim neler

gördü. Lâkin, tuttuğunu kolay getire, hükümetimiz işi sağlam kavradı. İyi siyaset kullandı. Dersim umum 36 kadılık itibar olunur. Esasta dört aşirettir. Bunlar ikişer ayrı baş çekerler. Yani iki aşiret beraber, iki aşiret beraber... Ve de birbir-

leıme uuşmci.ıı. esiz ışıe du auşmanlıktan istifade ettik. 927'de aşiretlerden ikisiyle beraber olup diğer iki aşireti temizledik. 941'de de geri kalanını hakladık. Hamdolsun o pislik şimdi yundu, yıkandı. Şimdi oraları eminlik...

Altını tepsiye koy, başına al, Dersim'i bir baştan bir başa geç... 'Nereye hem-şerim?' diyen bulunmaz.

— Peki başına bu mahkûmluk nasıl geldi? Nişan alacak yerde...

— Doğru bir lâf daha söyledin Topal Muhtar!.. Nişan ajacağız. Hayatımızı ortaya koyduk. Gel gelelim, Tabur Kumandanı namussuzluk etti.

— Para ummuştur.

— Bre Muhtar, bu gece cevahir saçıyorsun Yanımızda mı idin mübarek! Evet, para umdu. He-sapçaı biz Dersim içine girdik ya... Herifler çil yavrusu gibi dağılırken orada bulunmadın mı? Seyitlerin hazinesi bize kalmış oluyor.

— Hem de kalmıştır.

— İşte burada haltettin Muhtar!

— Sen anlat. Ben bilirim.

— Haltettin... Sen de haltettin, bizim ordu kumandanlarına kadar cümle kumandanlar da hal-tettiler.

Biz iki tarafa çalışmış sayıldık!. Onbeş seneyi şakacıktan sırtımıza sardılar. —Sözün burasında Yüzbaşı bey her zaman iki dizi üstüne gelir, yünden örme külahını bir şamarda kaşlarının üzerine düşürerek duaya başlar—: Yavrum Alman! Göreyim seni arslanım! Şu Rusu çabuk tepele de, üstümüze dönüver. Sayende bir devran da biz sürelim! Güneş bir kere atımın altına vursfun... gerisini ben bilirim!...

— Ne oiâca;k?

— Ben bilirim dedim ya Muhtar! Ata binmesini iyi öğrendim ya, bir kere daha gelin olsaydık... Defterde bir bir yazılı... Divanıharp usulünü de ezberledim... Yalnız Allah şu Hitler kuluna tükenmez kuvvet ihsan etmeli.

Yüzbaşı bey ufaktefek insanların yüzde dok-sanbeşi gibi üşenmek, yorulmak, usanmak nedir bilmezdi. Kocaman, yamrı yumru elleri son

derece

hamarat, şaşılacak kadar işe yatkın, hezarıfen idiler. Marangozlukta eşi menendi olmadığı bir hafta içinde anlaşıldı. O zamana kadar gayet kaba. işler yapılan Çorum Cezaevi atölyesine girmesiyle ustaları şaşırtması bir oldu. Köylünün 'tahtadan şeytan arabas> yapar da susada koşturur!' lâfı, sanki Yüzbaşı için söylenmişti. Geldiğinden bir ay geçmişti ki, bir gür evvelâ gardiyanları, sonra hatırlı mahkûm ve mevkufları: «Gel Allasen! Gel hele bir! Gel de bak!» diyerek atölyeye götürmüş, tezgâhın üzerinde duran, yarım metre kadar yükseklikte, yarım metre genişlikte acayip bir kutunun önünde durdurt-muştu.

Koca mshpusane, bunca ağaları, efendileri, tah. sildarları, mal müdürleri, gedikli çavuşluğundan gelme gardiyanları ile şaşırakaldılar. Yüzbaşının kav-lince bu bir kilidi gizli çekmece imiş... Kırk tane gözü varmış, yediyüz parça tahtadan yapılmışmış...

— Peki aç şunu!

— Yağma yok!

— Ne olacak?

— Görürsünüz.

İki gün sonra, bir gardiyanla, beraber üc tane hatırlı mahpus koğuşları gezdiler. Meseleyi anlattılar. Yüzbaşı beyin kilidi gizli çekmecesi Adliye Vekâletine gönderilecekti. Kırk gözlü yediyüz parçalı çekmece Adliye Vekilinin şahsına gidiyordu. İçine bir de yanık af istidası konacaktı. Mahpuslar ve mevkuflar bu aklı beğendiler. Herkes gönlünden ne koparsa tepsiye attı. Bu suretle kırk lira kadar para birikti. Yüzbaşıya teslim ettiler. Yüzbaşı üçgün uğraştı, istidayı yazdı. Kimseye göstermeden çekmecenin bir yerine gizledi. Sonra bir tahta kutuya koyup postaya verdi.

Mahpus: — Bu sefer af sağlam! demeğe başlamıştı ki, onbeş gün sonra Vekil Hasen Necmi'den Yüzbaşıya

bir teşekkür mektubu ile 10 lira, geldi. Yüzbaşı kilidi çekmecenin içindeki af istidasından birşey çıkmayacağını biliyordu, ama, en azdan beş-yüz lira bahşiş umuyordu.

Ma,hpusane birinci hafta Vekilin hasisliğine

102

şaştı. İkinci hafta kadir bilmeziğine sövdü. Üçüncü hafta aklını başına devşirip, çekmeceyi orada açamadıklarına karar verdi. Öyie ya Adliye Vekili olacak biçarede o çekmeceyi açacak feraset ne geziyordu. Ve nihayet üçyüz mahpus ve on gardiyan müttefikan şu kanaata vardılar: «Bu memlekette akıllı adamları çekemiyorlardı. İleri gitmek için, başında bir torba samanın olacak vesselam!»

Yüzbaşı, bu lâf ne zaman açılsa.'— Orası öyle ya, diyordu. Mektuba naâıl aç:-lacağını yazmadık da... Yahu bizi batırdı bu herif! Dinim rebbana hakkı için yüz elli liraya vermezdim. On lirayı geri göndersem diyorum... Anasına sövmekten beter olacak...

Bu suretle Çorum Cezaevi 'casus' denilen heriflerin ne mal olduğunu iyi biliyordu. Gelecek olan de,, ya casus-ahraz İt Koço gibi havlamakta menent-siz, yahut Yüzbaşı gibi hezarıfen, fakat mutlaka; ikisi gibi kısa boylu bir herifti. Tevekkeli 'Kıçı yere yakın olanın şerrinden el aman!' dememişler... Tevekkeli 'Gel kısır ülfetine!' buyrulma,mış... Casus kısmı ister köpek gibi havlasın, ister kilidi gizli çekmeee marangozu olsun, kısa boylulardan yetişiyor, bu bir... Bir de mahpusaneciliği hak edemiyor, muhakkak rezil rüsvay oluyor.

Topal Muhtar, gelecek casustan lâf açılınca, kıkır kıkır gülüyordu da:

— Rezil olmaya mutlaka rezil olur ya... Bele ki it Koço gibi, Yüzbaşı gibi rezil olmasa, da bir başka casus! oyunu daha, öğrensek uşak! diyordu.

0 sıralar bir idamlık kaçtığından, onun gibi kaçmadıklarından olmalı, bütün mahpuslar cezalı idiler. Bahçeye tam üç ay çıkarılmamışlar, on gün-denberi, üç gün ara ile yarımşar saat salıverilmişlerdi. Her defasında Başgardiyan kapıda durup ihtar etmişti.

— Ha,k ettik sanmayın haaa... Müdür Vekili Lütfü efendi mesuliyeti üstüne alıyor da bırakıyor... Jandarma razı değil... Hak ettik sanmayın haaa...

1 s

saa,tını da koğuşta geçiren mahpusane halkı pencereleri boş bırakmıyor, gıelenden gidenden saniyesinde haberdar bulunuyor, ille de casusun yolunu gözlüyordu.

Ne çare ki, aynı gün Başmüddeiumumi de ilk defa mahpusaneye gelmişti. Koğuşları dolaşıyordu. Binaenaleyh casusun paltoyla geldiğini gören olmadı. Müdür Vekili, Kâtip, Başgardiyan, kapı nöbetçisinden masda diğer gardiyanlar, Müddeiumumi bey. le beraber koğuşlarda bulundukları için, casusu, cümle kapısı nöbetçisi Çökük Rıza efendi karşıladı. Başgardiyan odasına aldı. Evvelâ jandarmalara çıkıştı:

— Müddeiumumi içerde... Elini çözün de ötesini berisini taşıyıversin!

Casus Malatya'dan geliyordu. Muhafız jandarmalardan birisi Malatya Valisinin emirberi idi. Ço-rum'un Osmancık kazasından olduğu için, fırsattan bilistifade izinli geliyordu. Kelepçenin kilidini açarken bu söz üzerine durdu. Gardiyana nefretle baktı:

— Eşyalarını Cemal bey mi taşıyacak?

— Ya kim?

— Sen ne güne duruyorsun efendi?

— Ben mi? Ben mi taşıyacak mışım?

—] Ulan gardiyan ne demek? Hizmetkâr demek... Sen bunun kim olduğunu biliyor musun?

— Mahpus değil mi?

— Çorum, Çorum olalı böyle mahpus gördü mü, divane... Vali Paşanın bana emri var... Bana ısmarladı...

— Hpngi Vali Paşa?

— Koca Malatya Valisi... Ve de Cumhurreisi-nin en yakın adamı... Haydi bizim arkadaşla beraber öteyi beriyi getirin...

Çökük Rıza, böyle kuru gürültüye pabuç bırakır adamlardan değildi. Askerlikte mekkâre çavuşluğu yapmış, 1940 senesinin vatan tehlikesi sırasında Amasya'dan teslim aldığı 20 adet katır arabasını acemi neferlerle bir tamam Kırklareli'nde

uy». u.ar\m

, , y». u.ar\m uu luysuz |anaar-

ma adamcağızı amansız yerde. Müddeiumuminin mahpuslaneyi gezdiği sıraca bastırmıştı. Çökük Rıza buna da metelik vermezdi ama, Müddeiumuminin ne mal olduğunu bilmiyordu. Lahavle çekerek dışarı çıktı. Diğer jandarma arabacı ile beraber eşyaları içeri taşıyorlardı1. Bu eşyalar bir yatak den-ginden, üç sandık ve bir de bavulda(n ibaretti. Tövbe, bir de eski sepet vardı.

Çökük Rıza efendi, sandıkların pek ağır olduklarını, taşıyanların yüzünden anladı. Ne var ki ola? «Marangoz takımı mı?» diye düşünmüştü. «Marangoz takımı» fikri giden casus Yüzbaşıdan kalma idi. Çökük Rıza efendi de diğer arkadaşları ve mahpuslar gibi yeni gelecek casusun kısa boylu olacağına emindi. Halbuki şöyle bir bakışta herif kısa görünmemişti. Eşyalar taşındıktan sonra, odaya döndü:

— Getirdik, dedi, araba, parasını verelim de savalım.

Casius:

— Dursun! diye cevap verdi.

— Anladım! Beklemesin fıkara!

— Biraz fazla para veririz. Arkadaşları şehre götürür.

— İstemez beyim...— bunu jandarmalar bir Gğızdian söylemişlerdi:— Bizi buradaki karakolda kalacağız. Biraz dinlendikten sonra yürüyerek gideriz.

— Siz bilirsiniz. Kaça buraya kadar araba ücreti?

Çökük Rıza kısa bir tereddüt geçirdi. İki lira dese mi? Birisini cebe ativerir! Sonra içinden: «Git şeytan! Tövbe yarabbi!» dedi.

— Bir lira elverir.

— Buyurun, Zahmet olmazsa veriverin. Bir de teşekkür edin!

Çökük Rıza başını sallayarak çıktı. «Çattık belâya» diyordu,» pek de kibarlânıyor. Böylesi yumuşak diken olur. Orta boylu, adeta herif, bu nasll casus olmuş? «Arabacıyı gönderdikten sonra kapıyı kilitleyip geldi.

105

«Oh işimiz var. Herif oturmuş bile! Makam falan tanıyor mu? Şimdi Lütfü efendi içeri girmeli ki...»

— Adınız ne?

— Cemal!

— Neden mahkûmsunuz?

— İftiraya uğradık.

— Olur, dünya bu, ne kadar?

— Onbeş sene!

— Çok vermişler. Epey oldu mu?

— Altı sene...

— Vay canına! Çok olmuş. Sizin asrî'niz falan yok, öyle ya...

— Hayır!

— Ne yaparsın, başa gelen çekilir. Çoluk çocuk?

— Bekârım.

— İşte bu iyi... Buna sevindim. Peder sağ mı?

— Sağ!

—] Oh buna da sevindim. Memleket neresi?

— istanbul.

— Buraya İstanbul'dan mı geliyorsunuz? Arkadaşlar Malatya dedi de.

— Malatya'dan.

— Sürgün demek.

— Ne oldu? İdare ile mi geçinemediniz?

— Hayır! İdare ile geçindik. Hükümet öyle münasip görmüş.

— Hükümet bizden iyisini düşünür. Hakkınızda hayırlısı bu imiş demek. Pekâlâ! Burada rahat

edersiniz. Bakın bizim mahpusanemiz saray gıibi... Beton bina... Yeni bina...

— Biliyorum. Malatya'daki de tıpkı buna benzer

— Nasıl tıpkı buna benzer? Bu binanın bir eşi daha yoktur.

— Var, bunlar on tane kadardır. Bir kısmı tek katlı... Bir kısmı da böyle iki katlı.

— Malatya'daki iki katlı mı?

— Tıpkı dedim ya! Burası Başgardiyan odası değil mi?

— Evet.

— Karşısı Müdüriyet.

— Evet.

— Bunların üzerinde bir revir var, bir banyo-luk var. Şurada bir de küçük oda var. Ben Malatya'da o odada otururdum.

— Nssıl o odada otururdun? Biz yatıyoruz.

— Orada gardiyanlar revirde yatarlardı.

— Revir dediğin burada, ambar, erzak ambarı. Burada, fıkaralara karavana veriyoruz.

— Malatya'da, da verilir.

Çökük Rıza, efendinin aklı dolaştı. Bir kere Türkiye'de Çorum'un yeni cezaevine benzeyen bir diğsr bina bulunmadığına yemin edebilirdi. Bunu buraya bir Bulgar gâvuru yapmıştı. Sonra, sırrımızı ele köyler diyerek Erzurum'da asıvermişlerdi. Şimdi bu yabanın easusu on taneye çıkarıyordu. YSılan olmaya, yalan... Bir kere ustası asılmış bunun... Sonra bunu yapan Biroğlu'nun Eşref... Ço-rum'un yerlisi... Ötekileri de yapmak lâzım gelse Biroğlu yapacak... Biroğlu yaptı mı, Çökük Rıza nın duymaması mümkün değil. Lâkin bir taraftan da herif ga,ipten haber veriyor... Binanın altını üstünü evi gibi vasfediyor. «Bu ne belâ yarabbi!»

— Demek tıpkı böyle bir bina mı?

— Aynı! Değil mi Mehmet?

Jandarma da Çökük Rıza efendi i!e alay ediyormuş gibi sükûnetle cevap verdi:

— İşte tamam! Erzurum'a gitmek için Majat-ya'dan mutlaka geçecek. Geçerken bir tane de oraya kurmuştur.

— Öyle de zira... şimdi aklım yattı. —Fakat, tam a,klı yatarken, bir şey hatırlamış gibi durakladı—: Peki, Biroğlu'nun orada da mı evi var?

— Kimin?

, — Bizim Biroğlu Eşref beyin?

— O da mı Erzurum'da asıldı?

— Yok canım! Buranın müteahhidi. Bu binayı yaptı. Artan ötesinden berisinden kendisine şuraya bir ev kondurdu. Çorum'da emsali yok.

Not : Beklenen casus nihayet geldiği zaman Yüzbaşı bey bir başka cezaevine nakledilmiş bulunuyordu. Çekmece göndermeden evvel ve sonrası oaşma gelenler «Büyük Mal» isimli bir romanda anlatılmıştır.

— nayıi, üi^m muıectnııı uiaya ycıiiioııı^, uia-

da da bir başka müteahhit bulmuşlar. O da elbette artan ötesinden berisinden bir ev kurmuştur. Malatya'da emsali yok.

— Öyle de zira...

Fakat Çökük Rıza bir kere işkillenmişti. Dünyada kurnazlık bitse icad edeceğine kani olduğundan aldatılmağa hiç gelmezdi, ihtiyatla, sordu:

— Çorum'a önce hiç geldiniz mi?

— Hayır!

— Burada kimseyi tanıyor musunuz?

— Hayır!

— Daha, iyi... Çorum'da rahat edersin. Biz birbirimizi sevmeyiz ama yabancıya meftunuzdur.

— Heryer öyle...

Casus; bir köylü paketi çıkardı. Bir tane ağzına aldı. Rıza'ya sonra jandarmalara uzattı. Sırtında, açık kahverengi bir iyi elbise vardı. Kundura, gravat, şapka düzgündü. Paltosu da kolunda... Göz-iüklü herif... Bıyıkları da epeyce... Öyle memur işi bağdem bıyık değil... Zayıf... Saçları biraz beyaz-laşmış da seyrekleşmiş... Belli bir şey epey sürünmüş...

Çökük Rıza dışarıya kulak vererek:

— Müddeiumumi de amma uzattı ha! dedi.

— Adı nedir?

— Bilmem. Biz de bilmiyoruz. İlk gelişi... Of dan gelmiş dediler. Müstakil kaza müddeiumumisi imiş. Bakalım vilâyet yerini hak edebilecek mi?

— Giden nasıldı?

— Kemal Tan bey mi? İyi adamdı. Biz iyiliğini gördük... Bizi mahpusun ayağı altına bir vakit vermedi.

— İyi adam öyleyse... İnşallah bu da böyledir. Ranza var mı sizde?

— Olmaz mı? Karyola gibi ranzalar... Altlı üstlü... Tahtadan ama., yağlı boya... Neden sordun?

— Malatya'da yoktu da... Ka;ryolayı getirme-dim. Eğer ranza yoksa bir tane alacağız...

— Var... Kıyamet gibi... Müdürümüz de iyidir. Vekil ama, esas müdürden dirayetli. . Size bir 108

SİMİ*— Mevcut ne kadar?

— İkiyüzelli... Bazan üçyüze yaklaşır, bazan da ikiyüze iner... Asriye gönderiyoruz... Her ay Asriye yazılıyorlar.

— Malatya'da da öyledir. Hem Malatya'da asri cezaevi de var.

— iyi imiş! Bak ne iyi! Bir yolunu bulup atışamadın mı?

— Atlayamadım.

— Atlamalıydın... —gözünü kırptı—.- Bir kaç lira veriversen...

— Veremedik... Kabahat Mahpusane Müdüründe... Bir kere korkak herif... Sonra beni senelerce kâtip gibi çalıştırdı. Bunca adamın fişini doldurdum da...

— İyi etmemişsin... Burada, yolu varsa bir çaresi bulunur. İdaremiz iyidir. Biz kumarda yakalanıp zindana atılanları sürüverdik Asriye... Şimdi mektupları gelir, dua ederler.

— İyi... Oract-a iki sene geri bırakırlar.

— İnsan açıyor birader... Hep din kardeşiyiz. Bizce idaremiz iyidir. Göreceksin ya!..

Gardiya,n Çökük Rıza efendi kederli kederli sustu. İnsanlara duymadıkları, bilmedikleri şeyler anlatmağa bayılır, fakat geveze olduğu için kimseye söz sıras» bırakmadığından böyle imkânlar da eline ender geçerdi. Şimdi bu yeni gelen herife mahpusane binasını şöyle geniş geniş vasfedemediğine üzülmüştü.

— Bizim idaremiz pek iyidir! diye içini çekerek devam etti, tabiî kendisini bilenlere...

Çökük lâkabını burnundan dolayı taşıyordu. Burnu firengiden içeri çökmüş, ayrıca sesine bir sertlik vermişti. Aynı hastalıkla malûl olanların hemen hepsi gibi sevimli bir gevezeydi.

— Burada rahat edersiniz, dedi. Burada kendisini bilen rahat eder. Herifi çomar bağlarına yolladık... Bir İcracı Hikmet bey vardı. Bağ, bahçe, mal, mülk sfahibi bir adam ve de Çorum'un ileri gelen

109

adamlıktan çıkmadı ya... Orada vazifesini güzelce icra edermiş. Yani hep biliyoruz ya, varsın devlete, hükümete asker yetişsin diyoruz. Sen ne yap? Kapıya tarihini düşür. «Ben falan tarihte idarenin malumatı altında buraya geldim» diye yaz. Altına imzayı da çökert... Hitamında bir şey oldu. Mahpusane dalgasını bilmez değilsin ya... «Bir kaç gün gitmeyiver bey» dedik. Sen misin diyen... Oturmuş, istidayı döşenmiş... Müddeiumumi gidiyor bakıyor ki, tamam... Tarih kapı tahtasının arkasında yazılı. «Çağırın şu namussuzun karısını» diyor. Karıyı getiriyorlar. Ebeye muayene ettiriyorlar. Yahu sen cinci misin? O gün karnını şıp diye çocuk tuttuğunu ne bildin de tarih düşürdün? Karı yedi aylık gebe zuhur ediyor. Kocası üç senedir mahpus! Buyurun bakalım! Ortalık velveleye gitti birader. Tam o sırada bir tane de idamlığımız kaçtı... Ağzımızın tadı kalmadı. Sonra, Hikmet beye sordum: «Nasıl bildin Allasen?» dedim. «İşte Rıza efendi, ben bilirim. Doğacak çocuğun erkek olacağını da bilirim.» Alaycı bir heriftir. Aldırmadım. Dokuz ay on gün sonra, bir de sahiden erkek evlâdı dogmasın mı? Yine böyle kapı nöbetçisiyim. Müjde getirdiler, koştum, pek kurnazdı Allah selâmet versin! Beni telâşlı görünce: «Nahak yere koştun hay Rıza efendi, oğlan olacağını ben eskiden biliyordum. Adını Yusuf koysunlar. Malum ya mahpu-sane mahsulüdür. Mahpushaneye de Hazret-i Yusuf makamı!» denmez mi? Sonra sıkıştırdım. Bizim çocuğumuz olmaz beyim... Olmadığından arkadaşlar bizimle eğlenirler. Tohumsuz' diye. Hemşirenizin neden günahını almalı... Suç bizde... Biz sahiden tohumsuzuz: Çünkü hemşirenizin evvelki kocasından arslan gibi bir kızı var. Boyuyla beraber bir kız... Biz hazır evlât sahibiyiz. Dul aldık. Lâkin ben hoşnudum. Allah da hoşnut olsun... Öyle yaren fa!an bilmez hamdolsun... — Ne bilmez?

110

— Ne gibi?

— Yavaş yavaş öğrenirsin abeyim... Hele sabır... Bizimkinde hamdolsun öyle marifetler yok...

Tutumlu dersen tutumlu... Fazladan karı da, kız da tezgâhta çalışıyorlar. Bizim aldığımız oep harçlığı...

— Pek iyi imiş...

— İyi olmaz mı? Yoksa geçinmek ne mümkündü... Onu diyordum. Ben Hikmet beyi sıkıştırdım.

-Biraz nazlandı. Hitamında söyledi. Karıya o gün mahsus bol bol kebap yedirmişi. «Karı çocuğa kalsın

istersen, kebabı o gece bol yedireceksin. Hatta gözünü kapa: iki bardak da şarap içir. Şerbet niyetine... Kızgın kedi gibi gözleri dışarıya uğrar Ailah göstermesin! İşte o tatlı oldu mu, oğlan doğurtmazsan gel yanıma!» Bilmem ki doğru mu?

— Doğrudur herhalde... Tecrübe etmiş olduğu anlaşılıyor. Şimdi burada mı bu Hikmet efendi?

— Hayır! Sungurlu'ya gönderdik. Kazaya...

— Tuhaf adammış.

— Ne diyorsun? Tuhaf olur ama böyle mi olur?

— Yalnız istida meselesini iyi yapmamış...

— Müdüre kızdı da... Müdür de Deli Müdür... Hazâ Deli...

— Olslun... Bir kere kendisine iyilik edilmiş... Sonra karısının şerefini hiç düşünmemiş...

— Sahi! Karı ağladı fıkara... Bizimkine söyledim de 'Bana yapsa şu yemin, şu and olsun ki mahkemeye gider boşanırdım' dedi. Hem de yapar mı, yapar. Ben doğrusu...

Bir kilit sesi duyuldu, sonra ağır bir demir kapının açılmasından ileri gelen gıcırtı işitildi. Çökük Rıza efendi, sözünü yarıda bırakarak, dışarı fırladı.

Kalabalık ayak sesleri yaklaştı. Çökük Rıza efendinin çatlak sesi şirret bir eda ile emretti:

— Jandarma, evrakı getir! Müddeiumumi bey istiyor.

sus da arkasından dışarı çıktı.

Müddeiumumi bey orta boylu, topluca, beyaz, tepesindeki saçlar iyice seyrekleşmiş, matruş bir zattı. Evrakı, alışık bir hareketle telaşsız karıştırdı. Bir yerlerine ayrıca dikkat etti. Sonra kâğıtların üzerinden dümdüz, ne dost ne düşman baktı:

— Cemal bey siz misiniz?

— Evet!

— jstanbul'lu musunuz?

— Evet.

— Tahsiliniz?

— Galatasaray.

— Bitirdiniz mi?

— Evet.

— Sonra?

— Biraz Hukuk'a gittim. Edebiyat fakültesini de bitirdim.

— Mesleğiniz.

— Gazeteci idim.

— Pekâlâ.

Gülümsedi. Müdüriyet odasına girdi.

Gardiyanlar casusun etrafını sardılar Çökük Rıza efendi, daha evvel tanışmış olmanın verdiği samimiyetle:

— Has gazeteci misin arkadaş? diye sordu.

— Gazeteci idim.

— Yani Köroğlu gazetesinde falan mı?

— Evet.

— Hep merak ederim, o yazılan nereden bulur, yazarsınız diye... Bana naklediverir misin?

— Hay hay!

Öteki gardiyanlar sıra ile:

— Hoş geldin! dediler.

Müddeiumuminin arkasından Müdüriyet odasına giren jandarma Mehmet elinde teslim ilmühaberiyle çıktı.

— Bize müsaade beyim, dedi, daha burdayız,

— Zahmet etmeyin, arkadaşlar da alırlar. Sen ne zaman gideceksin memlekete?

— Kamyon bulursam, bu gece... Bulamazsam, yarın bir kolayına bakarım. Dönüşte uğrarsam da, Malatya'ya mektup verir misin?

— Olur. Haydi selâmetle arslanım!

Jandarmalar gittikten sonra, Müdüriyet odasından kısa boylu, gene matruş, esmer bir adam çıktı. Tereddütlü bir konuşma tarzı vardı. Saçlarını alabros

kestirmişti. Bu da ona sivil giyinmiş bir asker hali veriyordu1. (Hakikaten de Başçavuşluktan tekaüt edilmişti. Sergardiyandı.)

— Eşyalarını arayın! diye emretti.

Evvelâ yatak dengini çözdüler. İpleri dikkatle kangallayıp:

— Ambara koyulacak! diye bir kenara ayırdı-1

lar.

di:

Şilteyi mıncıklayan gardiyan Çökük Rıza efen— Yün mü? diye sordu.

— Hayır. Pamuk!

— Sahi! İstanbul'da hep pamukta yatariarmış. Biz yapamayız, o saat hasta oluruz. Yorgan?

— Yorgan, yün.

— İstanbul'da yorganın da pamuğunu kullanır-larmış.

— Benimki de pamuktu ama, buraya gelirken kayınvaldem 'üşür' diye değiştirdi.

— Hani bekârım dedinizdi?

— Gene bekâr sayılırım. Nişanlıyım.

— Suphanallah... On sene cezam var demediniz mi?

— Onbeş siene...

— El onbeş ayda kocasını bırakıyor. Bu nasıl kızmış?

— Dünyada aptal mı ararsın! Dinleyenler gülüştüler.

Çökük Rıza efendi, şiltenin altında büyük bir yatak çarşafına sarılmış çamaşırları birer birer aç*I*

iki kazak, yarım düzine çorap, yatak yorgan yüzleri, havlular falan vardı. Bir ıslık öttürerek:

— Amma da çamaşır ha! dedi. Bir mangaya yeter...

Sandıklardan ilk açtığında da gene bir kısım iç çamaşırları ve eskice iki pantolon, bir ceket görünce hayreti büsbütün arttı. Bu hayrete biraz da hörmet karışmıştı. Fakat diğer iki sandığın ağzına kadar kitapla dolu olduğunu görünce hayretle hürmet adeta korkuya inkılâp etti. Bir kaçını çıkarıp hecelemeye kalktı.

— Bunlar ne yahu? Bize söylemiyor!

— Fransızca romanlar...

— Öyle de zira!.. Yoksa birden cahil mi olduk dedimdi... Aman hep mi kitap? Bulgur, yağ yok mu?

— Hayır! Getîrmedim. İcabederse alırız. Bulunmaz mı?

— Çoook... Sen paradan haber ver... Şimdi bunlar hep mi kitap birader?

Diğer gardiyanlar da çömelip ciltleri dışarı almağa gayret ettiler. İki sandığın tıkabasa kitapla dolu olduğuna kanaat getirince Çökük Rıza efendi:

— Bunları kaç senede okursun? diye sordu.

— Okudum.

. — Okudun mu? Yalana bak. Okudunsa yanında ne gezdiriyorsun?

— Lâzım. Bunlar da, benim aletlerim. Zanaat meselesi...

— Ne zanaatı... Muskacılık, bakıcılık desem, gâvur kitabıyla olmaz.

— Biz de kitap yazıyoruz ya Rıza efendi... Bunların herbirinden bir akıl almadan kitap yazılmaz.

lana!

— Aman sen de mi kitap yazıyorsun? İyi val-

— Yazıyorum.

— Burada da yazacak mısın?

— Elbette.

114

— Bakalım, icabederse...

Çökük Rıza, aşağıdan yukarıya alay mı ediyor diye, baktf. Sonra inanıp inanmadığı anlaşılmayan bir hareketle başını salladı.

Üstünü aratmadan evvel, casus, kapıyı siper alarak gözetliyor gibi seyreden Başgardiyana bir küçük çakı uzattı. Ucunda bir de zincir sallanıyordu.

— Bunu buyurun Başefendi, dedi. Benim avadanlıklardandır. Kalem yontarım. Birbirimizi iyice tanıyınca verirsiniz. Orada, müsaade ettilerdi.

— Hay hay! Merak etmeyin, kaybolmaz.

— Olsa da değerli bir şey değil. Ucu da zaten biraz zedelenmiştir. Kalemtraş vazifesi görür, a,dam öldürmez.

Sepette, yol için hazırlanmış yiyeceklerden artanlar vardı. Kese kâğıtlarına konulmuş çeşitli Malatya pestillerine, kuru yemişlere hiç el sürülmemişti. Casus bunlardan hepsine birer parça dağıttı.

Bu sırada. Müdüriyet odasından uzun boylu, kırpık siyah bıyıklı, kuvvetli yapılı, altın dişli birisi çıktı.

— Aradınız mı? diye hışımla sordu.

— Aradık ağabey!

— Aşağı alın! İyi bir yer verin... Müddeiumumi bey icabını düşünecek.

Çökük Rıza efendi gardiyanlardan birisine çıkıştı:

— Bakar kalırsın Hasan! Bir işe yaramazsın. Çağır surdan Cankırı'lıyı... İki kişi daha getirsin...

Gardiya,n Hasan efendi, çok uzun boylu, çok zayıf, böylelerinin çoğu gibi kambur, fazladan gözleri miyop bir delikanlıydı. Büyük bir telâşla seyirt-ti. Çökük Rıza efendi, bu sefer üstünü başını aramak için ellerini uzatarak casusa yaklaştı. Baştan savma yokladı. Cüzdanı çıkardı.

— Parayı İdareye bırakalım mı?

— Değerli bir şey yok...

— Ne kadar?

— Kırk lira sanırım...

nü idi. 40 liranın sahiden değeri yoKtu. bu y sizliği, bu kadar çamaşır ve iki sandık kitaba ya-raştıramamış olacak ki, Çökük Rıza, efendi inanamadı. Cüzdanını dikkatle tetkik etti. Herif sahi söylemişti.

Daha eşyalar aşağıya ta,mamiyle taşınmadan, Çorum Cezaevinin dört kısmının dördü de, beklenilen casusun nihayet geldiğini, kısa boylu olmadığını, köpek gibi ulumadığını, marangoz takımları da getirmemiş olduğunu, buna mukabil üç dört sandık —bu da bir misli mübalağa payı— kitabı bulunduğunu, gâvurcayı bülbül gibi konuşup Müddeiumumiyi bir kelâmda zaptettiğini duyup öğrendiler.

Topal Muhtar:

— İyi öyleyse, dedi. Bu da Kitaplı Casus! Oyunu daha çoktur. Seyreder de eğleniriz.

Kitaplı Casus, 'Tecrithane'nin nerede olduğunu önce sorup öğrenmişti. Gardiyan Çökük Rıza efendi ile beraber yürüdü.

Acemi mahpusların demir ıskarayı görür görmez; geçirdikleri ürpertiyi, ya hissetmedi, ya belli etmedi. Daha acayibi herkes mutlaka merdivenden yukarı zorlayıp Rıza efendiyi içinden güldürür, sonra da öfkelenmiş gibi:

— Höst oğlum! Anandan evvel yatağa girme! Babanın eline geçersin! diye kaba kaba şakalaşmasına sebep olurken. Kitaplı Casus sola kıvrılarak karanlık bodrum merdivenini tuttu.

Çökük Rıza efendi, içinden: «Sahi biliyor yahu» dedi, «Malatya Cezaevini vasfetmeseydi de, 'Ben gaipten ha,ber vericiyim' deseydi, inandık g,it-tiydi...»

Kitaplı Casus merdiveni dönüp ikinci parçasını indikten sonra, keskin bir sidik ve rutubet kokusuyla ağzına kadar dolmuş olan bodrum meydanında durdu:

— Şurası zindan! Şuralarda da hücreler var. Karşısı heladır ya, siz hiç mi su dökmezsiniz?

— Dökülür, dökülmez mi? Yeni gelenler pis herif olduklarından hemen batırıyorlar... Ulan Deli Ömer!

Deli Ömer dehşetli zayıf, dehşetli esmer, önünden birkaç dişi noksan olduğundan bodrumun loşluğu ile yaşı inanılmayacak kadar ihtiyar görünen

dan:

— Keloğlan! Hey kel yiğit! diye seslendi.

Sol tarafta, ayrı bir koridor üzerinde, iki sıra münferit hücreleri vardı. Burada, bunların koridor kapılarını gayet kalın tahta parmaklıkla kapatmışlar, geçit olarak, ancak eğilerek istifade edilebilir iki murabbaa delik bırakmışlardı. Bu deliklerden birisini, —herhalde Kel Yiğit olmslı—, iki büklüm geçti. Üstünde köy bekçilerinin giydikleri bir ceketle bir kilot

pantolon, ayağında, altı kauçuk dış lastiğinden yapılma eski yemeniler vardı. Başı da, şakaklarına kadar, eski bir kelliğin ale,ca bulaca izleriyle parıl parıldı (!). Yatağın delikten sokulmasına yardım etti. Sandıkları da içeri a,ldılar. Nihayet Gardiyan Çökük Rıza efendi, Kitaplı Casusa:

— Buyur, dedi, bizim Deli Ömer iyidir. Sana münasip bir yer uydurur. Bir hacetin varsa onu da gör. Bize de dilersen haber yollarsın. Haydi kal sağlıcakla!

— Eyvallah!

Kitaplı Casus (!) eğilip münferitlerden yine sol-dakinin daracık koridoruna geçti. Burası ancak iki kişinin yan yana yürümesine müsait, alçak tavanlı bir uzun yoldu. Tam karşısında adam boyu yüksekliğindeki biricik pencereden ışık alıyordu. Esasında burası (bunlar) mahpusanenin inzibatını bozanları "teker teker kapatmak için yapılmış zindanlardı. Toprak seviyesinden bir buçuk metre aşağıda idiler. Beher küçük odanın dışardaki beton oluğa açılan birer penceresi vardr. Yere bir kişilik bir yatak serildiği zaman kenarında bir karışlık yer kalacak kadar dardı. Ancak yere çömelince, pencerenin üzerinden üç parmak kadar gökyüzü görünür, ayağa, kalkıldı mı o da kaybolarak, beton oluğun bir tarafı pencereyi simsiıkı kapardı.

Yanyana dokuz hücreden şu anda hemen hepsi yahut mühim bir kısmı boş olmalıydı ki, ortada, Kel Yiğitten başka kimse görünmüyordu.

Deli Ömer kapılandan birisini açıp içeri baktı:

— Yaramaz! Camı kırık, diye söylenip kapattı.

cak ki:

— Tamam! diye damağını şaklattı. Gel bakalım, gel yiğit, şu yatağı serelim.

Kitaplı Casus içeriyi gözden geçirdikten sonra:

— Süpürmeden olmaz arslanım! dedi.

— Sahi! Bir süpürge vursak iyi ya... Bakalım s,üpürge bulalım.

Dsli Ömer çalkantılı bir yürüyüşle koridordan çıktı. Kel Yiğit yalnız kalmalarından istifade etmek istiyormuş gibi acele konuştu:

— Geçmiş oîsun beyim... Hoşgeldin safa geldin!

— Hoş bulduk ağa!

— Nereden bu geliş beyim?

— Malatya'dan.

— Malatya mı? Kürt müsün?

— Değilim!

— Öyle ya zira... Haşa huzurundan kurtluk makbul zanaat sayılmaz da*..

— Burada kurt çok mudur?

— Çoktur, Allah belâlarını vergin!

— Neden?

— Sözüm meclis harici, kurt demek, hayvan gibi bir mahluk beyim... Bizde iyi sayılmaz. Kürt-ten evliya, koma avluya derler. Memleket nere?

— İstanbul!

— Büyük köy öyleyse... Bu seferberlikte gittik. Bir tamama gezemedik ya. Bizi Çatalcaya geçirdiler. Tahkimata... Kenarından köşesinden gördüm. Akılda kalacak bir marifet değil ki...

Deli Ömer söylenerek, sövüp sayarak geri geldi. Elinde her tarafı yolunmuş da, yalnız çubukları kalmış bir süpürge eskisi vardı.

— Yiyorlar namussuzlar çanım, diye dert yajı-dı, her birisi bir dağdan gelmiş... Ayı oğlu ayılar! Mahpusaneye daha yerleşmeden, Beyoğlu

lokantan sının monşer beyi kesiliyorlar. Yemekten sonra ağızlarında birer süpürge çöpü olmadan yapamıyorlar .

— Neden?

119

^B^

— uışıerını KarışıırauaMaı. <~>yıuın ycuıyuı». bulgur aşı! Bulgur aşı midede bile durmaz... Et yemiş gibi diş karıştırmak da bu Çoruma vergi bir numara... Hele ayılar.

Gayet hamarat, yatkın hareketlerle hücreyi bir çırpıda süpürdü. Kel Yiğit davranınca:

— Höst! diye tersledi. Pencereyi açalım! Toz dağılsın! Orman yanmış... Şunu beyim köy

yerinde adam kıtlığında bekçi yapmışlar. Bir kere kelden bekçi makbul değildir. Sonra şu dangalağa bak! Tozu bilmez, mikrobu bilmez. Anestezi —kelimeyi duyunca Kitaplı Casus kulak kabarttı, iyice şaşırdı— bilmez. Var gel hesab et! Bunu bekçi yapan köyün diğer adamı ne biçimdir. Şu hajde, bunların köyünde kabuklu ceviz yenilmez! Necasettir.

— Sen de bizi kötülettin Ömer ağa!

— Ben kötületmedim. Allah kötületmiş. —Kitaplı Casusa döndü:— Hamdolsun biz Çorum'lu değiliz! Eşeğe Çorumlu olacaksın demişler de, bir hafta, arpa saman yememiş.

— Çorumlu değil Ömer ağa, Kürt olacaksın demişler... Meseli doğru söyle...

— Doğrusu bu... Biz hamdolsun Çankırılıyız!

— Çankırılı mı? Ben Çankırı'da da bir buçuk sene yattım. Çankırı'nın adamı iyidir. Heryerin adar mı iyidir ya... Daha doğrusu iyisi de var, kötüsü de!

— Bizim adamımız gurbetçi olduğundan insancıldır. Ben dünyayı gezdim. Bir Rusya kaldıysa, kaldı diyeceğim... Batumda iki ay eğlendik... Tam iki defa da İstanbul'da Bakırköy'de tımarhanede bulunduk. Mazhar Osman bey beni pek severdi. Bilmem gördünüz mü? Hastahanenin önündeki bahçeyi tekmil ben yaptım.

— Hayır görmedim! Neden gittinizdi? Çalışmağa mı?

— Herkesin bir derdi olur. Bizimki de afyon! Şimdi afyon atmasam ben böyle konuşamam! Dilim dişim kitlenir! Biraz daha bulamasam, candan geçerim, üstümü başımı paralamağa başlarım. Biraz daha bulamadım mı, elime şiş mi geçti, jilet

mı ycyu, yuı\ocı ı\cima aaıuırma mı geçil, sokarım karnıma Allah göstermesin! Yallah Hastaneye! Tıb-bıadlide dolaptan belki yüz tüp morfin aşırdım. Morfini aşırınca kendimi cennette sanmışım.

— Ya şırınga?

— Şırıngaya ne hacet! Ben şişe kırığıyla cildin altına geçiririm. Sersene yatağı Kel Yiğit! Durup dinleyişine bakarlar da morfinden anlıyor bellerler.

— Biz anlamayız Ömer ağa.

— Eşek geldik eşek gideriz desene... Yatağı ser!

— Morfin diyordunuz!

— Evet, şişe kırığıyla yaparım. Kendimi Cen-net-i Âlâya düşmüş zannetmişim. Doktor gitmiş gelmiş uyuyorum, gitmiş gelmiş uyuyorum. İşi merak etmiş. Bir de yokladım ki morfin şişelerinin or-tasındia yatıyorum). Yallah tımarhaneye gönderdiler.

— Ceza?

— Bizimki değersiz! Allah büyük cezalılara kolaylık versin!

— Neden mahkumiyet?

— Bizimki? Sirkat... Birşey kalmadı. Dört ay var yok... Bitti sayılır.

— İyi imiş... Dışardan:

— Deli Ömer! diye seslendiler.

— Geldim... Yahu iki lâf ettirmezler ki namussuzlar... Bakkalda yoksa çarşıya adam yollarım.

— Teşekkür ederim.

Kitaplı Casus kilimi Kel Yiğitle beraber yere serdi. Yatağı üstüne yaydı. Yalnız yorganı katlayıp pencere tarafından duvara dayadı. Yastığı üzerine koydu. Kitap sandıklarını kapının yanına üstüs-te koydu. Çamaşır sandığını da şilteyi baş tarafından büküp çekmece gibi yanına getirdi.

Kel Yiğide: * — Artık otur ağa, dedi, birer cıgara içelim!

— Sen keyfine bak beyim! Daha çok içeriz.

— Otur hele... Yak şunu!

121

— Tecrit onbeş gün mü?

— Ne?

— Yani buraya yeni gelenleri kaç gün burada tutuyorlar.

Kel Yiğit, bıyık altından gülerek başını salladı. Sanki söylemek istemediği birşey vardı1. Kitaplı Ca^us:

— Malatya'da onbeş gün bekletirler, dedi, yalnız oradaki tecrithane yer altında değildir. Bunun üstüne atelye diye yapmışlar. İşte o atelyelerden birisi tecrithane diye kullanılır. Burada onbeş gün kalacaksak, işimiz var.

— Sen kalmazsın beyim, ne mümkün... Sen derhal çıkarsın.

— Sen?

— Sen bana bakma! Senin gibi efendiler, feraha, çıkar. Fakat köylü kısmı beş on gün demeden kurtulamaz.

— Neden efendi, mihnette hastalık olmaz mı

imiş?

— Hastalığı bilmem ya... Para olur! Parayı sen bilir misin? Allanın kapıcıbaşısı para!

— Tövbe de!

—: Tövbe desem de, demesem de kapıcıbaşı

olmuş bir kere...

Kitaplı Casus sesini alçalttı.

— Kaça bilet?

— Ne bileti? Haaa... birinci mevki bileti mi? Tutturabildiğine... Cebindeki paraya bağlı bir iş. Bir de yukarda hemşerilerin olur. Onların ileri gelenleri araya girerler. Hiç paran olmasa da, onlar

borç verirler. Sonra köyden paran, adamın gelince ödersin.

— Fena usûl değil, fena usûl değil ya... Adın ne bakalım?

— Ahmet!

— Ahmet efendi, bu iyi usûl de yakında kalkar görürsün.

— Ne bileyim ki beyim...

soluğa geldi:

— Yahu bir saa,ttir seni arıyorum. Kel Yiğit! Hemen çökersiniz... Cıgarayı yakarsınız!. Herif başını mı dinleyecek demezsiniz. Bitini döktünse bak keyfine... Gel haydi...

— Ben 'Rahatına bak' dedim ama, efendi 'İlle oturalım' dedi.

— O nezaketen söylemiştir. Haydi yallah! İşimiz var.

Kitaplı Casus bir kaşını yukarı kaldırarak:

— İş varmış Ahmet ağa, dedi, sonra gene gelirsin. Ben bitten korkan efendilerden değilim. Sen Ömer ağanın şaka,sına aldırma.

Onlar gidince ayakkabılarını çıkardı. Sepetten terliklerini aldı, sırtını yorgana dayayarak uzandı. Yol yorgunluğunu iyice hissediyordu. Altıbuçuk senedir devam eden mahpusluk vücudunu iyice ham-latmıştı. Dehşetli yorgundu ama mezara benzeyen bu daracık yerde bir türlü istirahat edemeyeceğini de anlıyordu. Toprak seviyesinden aşağı olan bütün mahzenimsi yerlerde, insanın içine, bir toza msruz kalmış hissi gelir... diye düşündü. Bu düşüncesiyle görünmez bir toz tabakasının ciğerlerini sanki kapladığnı hissetti. Malatya Cezaevinde kumar veya başka hususlardan buralara kapatılanları yoklamağa geldiği zaman hep bu iç sıkıntısını ve iliklerine toz halinde işleyen soğuğu duymuştu. «Para isterlerse... Verilemez! Burada onbeş gün... Bu da kabil değil!» Para prensip itibariyle verilemiyor, burada da vücudunun dayanamayacağını anlayarak kalamayacağını kararlaştırıyordu. Daha şimdiden açık havayı, güneşi, ağaçları özlemeye başlamıştı.

Bu esnada Kel Yiğit açık kapının önünden hızla geçti. İçeriye bakmamak için cehtettiği gayri tabiî bir şekilde kızarmış ensesinden belliydi.

Kitaplı Casus konuşmak ihtiyacını duymadığından buna aldırmadı. Belki can sıkıntısından, belki yorgunluktan, belki de böyle mahzene kapatıldığından üşüdü. Paltoyu sırtına aldı, sigarayı koridora

"l: İ

fırlattı. Okumay: denese miY uyuşa nur vaat. <-..j-bucuk, nihayet onbir... Akşama dünya kadar zaman var. Akşama, belki de onbeş günün sonuna... «Çattık vallaha!» diye gülümsedi. Çaresiz bir kitap aldı. Eline ilk gelen kitabı... Agatha Çhristie'den bir polis romanı... «Şunu okumamış olsaydım» diye başını salladı. Okumamış da olsaydı, bu şart içinde bu kitap bir gün, nihayet iki gün dayanırdı. Mamafih gene de başladı.

Öğleden sonraya doğru, hem şiddeti ibir açlık, hem de çare bulunmaz bir iştahsızlık hissetti. Yine bunun gibi, hava hem sıcak, hem de pencere ile kapı karşı karşıya olduğundan, cerya,ndan pek soğuk geliyordu. Sepette bir Amasya ekmeği, biraz reçel, kuru meyve kalmıştı. Yemeyi denedi, iki üç lokma aldı. Öğleden sonraları uyumaya alışıktı a,ma, gece de geç vakte kadar otururdu. Tepesinde ampul yeri vardı ama, boş duruyordu «Ceryan var mı, yok mu» diye düşündü: Olsa bu daracık, 'mezar gibi' yer, pek aydınlık olacaktı. Yoksa; yine (böyle) daracık ve bir insanın ruhuna kasvet verecek kadar loş kalacak... Çoktanberi de lâmba kullanmıyordu. Böyle yerlerde rastlanan, tenekeden yapılmış, şişesi ekseriya, kırık ve mutlaka isli bir lâmba;, pislikten ibaretti.

Malatya'da kendisini koğuşlara vermemişler mahkûmiyetini nazara alarak ayrı oturtmuşlardı. Orada da ilk günler bazı sıkıntılar çektiğini hatırladı. Bunu Müdüre söylemek mi lâzımdı. Müddeiumumi hazır burada iken niçin anlatmayı akıl edemediğine üzüldü.

Bir sürü eşya lâzımdı. Mangal, iyi kötü biı tencere, hasılı bir eve lüzumlu öteberi, adlarını hiç bir ev kadını atlamadan, unutmadan sayama? da, yine de hepsi lüzumludur. Yolda tahmininden fazla para harcamıştı. Cebindeki para ile hiç bit şey yapmak mümkün değildi. Altı senedir parasızlık böyle devam ettiği halde, buna bir türlü alışa-

ijiıoııoı ı ıı yuı at ı\aua^:/'

Soyunup yatmağa üşeniyor, aynı zamanda, fazla uyursa gece sabaha kadar uyuyamayacağını. rahatsız olacağını hesaplıyordu.. Böylece paltoyu çekip yatsa, yol yorgunu vücudunun bir münasebetsizliğinden korkuyordu. Ufak bir grip bu daracık yerde kepazelik demekti.

Mamafih boynuna bir boyun atkısı dolayarak, alışık olduğu üzere paltonun altına kıvrıldı.

Uyandığı zaman, güneş bina,nın öte tarafına devrilmiş hücre akşam üzerlerinin loşluğunu almıştı. Ağır zehir gibiydi. Kapının, kendisi uyurken hiç açılmadığı, terlikle yaptığı işaretten belliydi. Bu, içine biraz emniyet verdi. Palto sırtında koridora: çıktı. Kel Yiğit görünmüyordu.

Dört köşe delikten eğilerek merdiven altına, çıktı. Karşı tarafta direklerin arasında gezinen birkaç kişi, kendisini görür görmez, gezinmeyi dur-durttular. Gözlerinin bütün görme kabiliyetlerini bir anda kullanmak istiyorlarmış gibi büyük bakışlarla baktılar, sonra telâşla, o taraftaki deliklerden iki büklüm kayboldular.

Kitaplı Oasus, meseleyi biraz anlar gibi oldu. «Tarih tekerrürden ibaret, doğru» diye gülümsedi, «Dört buçuk sene evvel, Çankın'daki numara! Bizimle konuşmak yasak!»

Sidik kokusu, gideceği istikameti hiç şaşırmadan gösteriyordu. Kapıda durup içeriye göz alıştırmağa çalıştı. Döşeme temiz gibi parlıyordu ama, ondan ilerisi zifir gibi... Bir adım atınca çirkefe bastı. Hemen geri çekildi. Hücreye dönüp gözlüğünü gözüne taktı. Kibriti eline aldı. Paltoyu bıraktı. Pantolonun paçalarını dikkatle kıvırdı. Halbuki bina, beton vücuduyle dışardan ne kadar yeni, sjihhatli hatta heybetli görünüyordu. «Neden herşeyi kendi hırpaniliğimize benzetiriz... Bir tarafı derhal yaranır?» diye düşünerek, bu sefer, iyice silâhlanmış olarak, sidik kokusunun üzerine yürüdü. Birkaç

lan manzara, ile aptesthaneyi keşfetti. Buraya ancak gece vakti, lamba, ile girilebileceğine kanaat getirdi. Musluk akmıyordu. Asıl aptesthaneye karanlık o derece çökmüştü ki, insan ayağını atar atmaz dipsiz bir kuyuya yuvarlanacağını zannederdi. Buradaki karanlık, öyle bir kaç tane değil, birkaç kutu kibritle, hatta kuvvetli bir elektrik feneriyie bile rahatsız edilemez cinsinden gibi geliyordu. «Belâya çattık yarabbi!»

İşi bitirip çıkarken, merdivenlerden uçar gibi inen Deli Ömer'le karşılaştı:

— Sen misin arkadaş?

— Benim!

— Şu ayılardan birini sandım da, şapla,ğı atacaktım. Müdür bey yasök etti, «ayak

altında dolaşmasınlar» dedi. Görürse kemiklerini kıracak! Bir kere dayağa başladı mı, Allah yarattı demez! İyidir, hoştur, gayet merhametlidir. Lâkin dayağa b^tş-lamamalı! «Elimi geri alamıyorum» diyor. —Sesini alçalttı—: Polislikten yetişme olduğu için deyaği-na zorlu... Mamafih, haklı da canım! Bu dangalaklar lâftan mı anlar! Helaya mı gidecektin?

— Girdim.

— Burada sular her zaman akmaz. Sana bir ibrik uydurmajı.

— Kolay, uydururuz.

Deli Ömer, beraber hücreye kadar geldi. Kapıda durdu. Yüzünde her zamanki yeşilimsi mahzunluk, kederli ciddiyet vardı.

— Senin yüzünden az kaldı Deli Süiükle döğü-şüyorduk, dedi. Birbirimize giriyorduk az kalsın.

— Sebep?

— Deli birader... Böylesini Mazha,r Osman bey görse bir vakit rapor vermez. Ebedi yatırır. Buranın berberi... Divane olduğundan kusuruna bakmaklar! O

da yüz buldukça astarını istiyor. «İlle geleni traş edeceğim» diye tutturmaz mı?

— Benim jilet takımım var!

— Aman sus! Yasaktır. Alıverirler. Ben duydum, başkası duymasın!

— Müddeiumumi bey oradaydı da, o sebepten almamışlardır.

— Müddeiumumi bey jiletin yasak olduğunu bilmiyor mu?

— Daha yeni geldi. Huyu malûm değil... Koğuşları neyse ne, idare ediyor ama, burada vukuet hiç yok... Traş iktiza ederse bana söylersin berberi getiririm.

— Kavgayı anlatıyordunuz?

— Ha evet! «ille traş edeceğim» diye tutturdu. Tecride aJınanların saçları, sakallan, bıyıkları dipten kazıtılır. Vekâletin emri. Lâkin ben gizin saçlarınıza-, bıyıklarınıza acıdım.

— Teşekkür ederim ama, eğer usul böyleyse, bozulmasaydı...

— Aldırma! Usûl imiş... Bir de bozuluverse ne lâzim gelir. Biz hep gurbet uşağıyız. Birbirimizi böyle yerde kollamazsak, nerede kollayacağız? Hitamında Sülüğe dedim ki: «Sen ne merak ediyorsun oğlum, dedim, o senin biidiğin efendilerden mi baksana, dedim, berber bahşişini verir!» dedim. İyi

demiş miyim?

— Gayet iyi demişsin!

— Eline yirmibeş kuruş veriveririz. O da bugün fıkara! Lâkin fazla isterse, kulatk asma! Dağ başında adam mı soyuluyor?

— Hiç kulak admam!

— Yabancı diyerek... Fazla para, koparmak isterler... Ayı gibi bir adamlar. Senin efendilik ettiğini bilmezler de... Bir de yiğitlik taslarlar.

— Ben de olsam taslarım.

— Yirmi beş kuruş yeter.

— Bakalım, traşı beğenirsem belki de elli veririm... Beğenmezsem bahşiş vermek adetim deöil-dir.

— Doğru bir söz... —Deli Ömer gözlerini kır-^pştırarak Kitaplı Casusa baktı—: Doğru ya.:.

— Evet.

— Bozukluk yoksa ben verivereyim.

CU... IMUbll U1SU CUCUI uuıuuu ivuiukuiy uua,,,,.,

— Sen bilirsin. Bizden insaniyet! Hep gurbet uşağıyız da...

— Sağol...

— Birazdan bakkal kapatır. Bir diyeceğin va,r mı?

— Bir paket cıgara... Bir de kibrit!

— Cıgarayı Kolsuzdan da alırdık... Cıgara her zatman bulunur. Sen bunca mahpusane gezmişsin.

Usul bilirsin. Bir Kolsuz var. Biçare malûl... Bir kuruş kârla satar. Geçinir. Kâğıt, zarf, pul falan bulundurur.

— Daha iyi ondan alalım.

— Görüp tanıyacaksınız ya... Fena delikanlı değildir. Tek kollu ama. Küçük Ahmet dedin mi, Osmancık'ta ağlayan çocuklar susar... —Sesini alçalttı—: İdare de hatırını sayar. Onbeş sene yatmışı ver. Devamlı değil... Girip çıkmacasına... Müdür Vekili bir dediğini iki etmez. Hatırlıdır. Görürsün ya...

— Görürüz. Bir şey soracağım! Bahçeye çıkarmazlar mı?

— Kimi?

— Bizi.

— Sen ne diyorsun birader! Bizi çıkarmıyorlar da, nerde kalmış ki tecrittekileri... Bir kere Sarı Müdür, mevkufu ölüm Allah çıkarmazdı. Yeni geldiler, analarının pişirdiği çorba, işkembelerinde duruyor diyerek... Hakkı da var ya... Avlunun etrafına hisar çekmemişler de... Bir de idamlık kaçtı. Jandarmalar «Ben mesuliyet ka,bul etmem» diyor. Bugün koğuşlar Müddeiumumiye hep ağlaştılar. «Bir kolayını bulacağım! Jandarma Kumandanıyla görüşeyim» dedi, ama hiç ummam... Yenidir,

meseleyi bilmiyor. Müdür Vekili istese her gün çıkarır. Bazan canı sıkkın oluyor da, «Gebersinler, teresler» diyor. Çıkandı mı ben söylerim, tecridi de çıkarır. Lâkin bahçe de bahçe! İstanbul'un Gülhane Parkı! Yalnız ağaçları eksik. Varsın eksik olsun... Şu taraf Comarbağlarına, kadar açık... Şu taraftan

yayınının aıır aa in-

san ferahlar.

,. ~~,.wı... v^uı.

— İyi ya çıkarsalar...

— Duvar çekilmedikçe kulak verme. Çıkarsa-lar da öylesine...

— İyi olur inşallah...

— Hiç ummam! Vekâlette metelik yokmuş... Tabiî bu kadar deveyi hamuduyla yutuyorlar.

Esjki yemenilerini sürükleyerek gitti.

Kitaplı Casus, boş koridorda ve daracık hücreye bakarak bir an düşündü. Sonra mahpusların volta vurmak' dedikleri yürüyüşle gidip gelmeye bsşle,dı.

İlk yabancılık geçinceye kadar bazı çilelerin çekilmesi, her yerde, — bilhassa kanun ve nizamların keyfî ve adama göre yürüdüğü her yerde—

muteberdi. «Hürriyet zaruretlerin idrakidir.» sözünü hatırladı. Zaruretleri idrak edince, insan o hadi selere karşı filhakika hür oluyordu ama, bu gene ele zor işti.

En iyisi, bir iş bulup meşgul olmaktı. Yanında boş müsvedde defterleri, kurşun kalemler vardı. Agatha Christie'nin «On Küçük Zenci» isimli romanını tekrar okuyacağına, oturup tercümeye başlamayı kararlaştırdı. Bu kararla biraz sakinleşti. İkiyüz otuz küs|ur sahife idi. Günde on sahife çevirse, hem avunur, hem de bu belâdan kurtuluncayaı kadar —yâni onbeş gün— yüzelli sahifesini olsun atmış olur.

Deli Ömer bu sefer delikten içeri geçmedi. — Arkadaş! diye seslenip sigara il© kibriti uzattı.

Köylü sigarası bakkalda, yirmi kuruş olduğu hejde, burada yirmibeş kuruştu. Kibrit de altı kuruş. Otuz kuruş vermişti. Ahmet Ağada bozukluk yokmuş. «İlerde ödeşiriz... Üç kuruşu kalıyor. Unutmasın!» demiş. # — Olur! Zarar yok!

Hücreye döndü. Kapıyı kapattı. Bavulu, pencerenin altına, duvarın dibine götürdü. Paltosunu

sınma aıa^a*, ı\<a(-n uuuon ^V'."-~ .._ ,_,_..,_, görülmemesini temin ettikten sonra, bavulu açtı.

Üst tahtalarıyla meşinin arasındaki hususi yerinden kız gibi parıl parıl bir İngiliz sustalısı çıkardı. «Bismillah» diyerek pantolonunun cebine soktu, bavulu yerine b;raktı.

«Tevfik'in hakkı varmış! Galiba lâzım olacak,» diye güldü, «Lâzım olmasa bile böyle bir arkadaş iyidir.

Öyle görünüyor. «Gene yere çömelip bu sefer sustalıyı mendile iyice sardı. Bu, anî bir aramada mendili ele almak suretiyle bıçağın bulunmasına mani olan pratik bir usûldü. Bundan fazla gözlüklerine ve kitaplarına güveniyordu. Kitap okuyandan böyle şeyler umulmuyordu.

Bu sefer, daha rahat bir yürekle koridora çıktı. Zayıf bir ıslık öttürerek voltaya devam etti. Bir müddet sonraı yalnızlık yüreğindeki sıkıntıyı dağıttı. Başını dinlendirip güzel hülyalar kurmak asabım düzeltmişti. Müddeiumuminin yeni gelmesi iyi tesadüftü. Bunlar ona alışıncaya kadar, o da buraya, alışırdı. Müdürün henüz vekil olması, başka bir şanstı. «Asaleten tayin edilse sevinçle bir zaman iyi davranır, başkası gelse, gene bir bekleme devri açılır.»

Dolaşırken elini ikide bir saat cebine götürüyor, zincire rastlamayınca canı sıkılıyordu. Gelirken saatini ka.yınbabasına zorla bırakmıştı. Bu defasında «İlâhi Mevlût efendi! Kırk yılda bir kere haklı imişsin!» diye gülümsüyordu. «Saate alışkın edam rahatsız olur. Götürsen iyi edersin! Yahut da benim saati sen al!» demişti. Almamıştı koca Serkisofu!

Mahzende vakti tayin etmek de imkânsızdı. Far kat ikindiyi de geçmiş olmak lâzım gibi geliyordu. Gece elektrik yanmazsa, lâmba da bulunmazsa çalışmak kabil olamayacaktı. «Teşrin gecesi inadına da uzundur.»

Oturup tercümeye başlamayı düşündü İlk aklına geldiği kadar hevesli olmamakla beraber yatağına kuruldu. Defteri, küçük lügati aldı. Bavulu masa gibi önüne koydu. Bir taraftan da düşünüyor-

uı uu ışıc, ounra dit de köpoğlu köpeklik var. Bizde hâlâ (tercüme) bir çeşit ibadet gibidir. Dehşetli müessir! Esrarlı... Hörmete şayan! Hele Madam Agatha lütfen Türkçe konuşmaya başlayınız bakalım! Şu bir kelimesini bile bilmediğiniz güzel Türkçemizle... Bülbül misali...»

Tercüme olsun, telif olsun, muharrir için bir kitaba başlamanın, bir de onu bitirmenin zevkine doyulmazdı. Zaten bu iki zevk olmasa, belki de muharrirlik denilen ömür törpüsü zanaata kimseler katlanamazdı.

Kitap polisiye romanların en sun'isi, fakat ayni zamanda en zekice kurulmuş olanlarından birisi idi.H

Ortalık iyice kararıncaya kadar, çalıştı. Tam yedi sahife çevirdi. Eğer ışık bulursa, bu gidişle, günde yirmi sahifeyi kolaylıkla tercüme edeceği

anlaşılıyordu. Lâkin bu da başlama hevesinin eğreti gayretinden ibaretti. Böylece devam edemez bu gayret... Mamafih bir bu başlama, bir de bitirip kurtulma gayretinin yirmişer sahifesi ile böyle baştan sjavma tercümelerin günde on sajıifesi yapılabilirdi.

Kitaplı Casus, yorgun, fakat rahat bir yürekle arkasına dayandı. Galiba üç saat, mahpusluğu da, bu yeni evinin yabancılığını da, zaruri ihtiyaçlarından bir çoğunun —hem de ışık gibi en mühimlerinden birinin— noksanlığını da kolayca unutmuştu.

Daracık hücrenin garipliği de daracık oluyordu. Daha geniş bir yerde bulunsa, bu ilk gece —burada ve otelde geçenler sayılmaz— belki daha da kederli başlardı. Bu saatte, Malatya'da, sofra kurma sırasıdır. Bedia yemeği çoktan getirmişti de, İbrahim salata fajan hazırlıyor, güzel sfesiyle bir arapça şarkı söylüyordu). Dünya ne tuhaftı. İbrahim'le şubattan beri, yani ancak sekiz eydanberi

* 1946'da Ahmet Halit Kitabevi tarafından basılmıştır.

tanışıyorlardı, tsu muaaeuen cwci u in^,,.^,^......,

kendisi onun yaşadığından bile haberdar değildiler. Sabahleyin yola çıkarken, çocuk hüngür hüngür ağlamıştı.

«Yarın telgıraf çekmeli!» diye düşündü. Karanlık büsbütün bastırmadan, birşeyler de yemeli idi. Mahpus oldu olalı, —altıbuçuk senedir— bütün gece, yattığı odada sabaha kadar mecburen ışık yandığı için, karanlık mefhumunu tamamiyle kaybetmiş gibi idi. Bu sebeple karanlık onu —diğer uzun zaman mahpusta yaşayanla^ gibi— herhangi bir insandan daha çok rahatsız ediyor, daha beceriksiz hale getiriyordu.

iki büklüm çalıştığı için sırtı ağrımıştı. Sepeti yanına çekerken koridora bir ışık düştü. Deli Ömer, elinde şişesinin yarısı kırık bir lâmba ile göründü.

— Su lâzım mı?

— Lâzım, evet...

— Kap?

— Şu sefertaslardan ikisini doldursak yeter!

— Olur mu? Keşke bir testi aldırsaydık!..

— Aldırırız.

— Işığı ne yapacaksınız?

— Binada, elektrik yok mudur?

— Olmaz olur mu! Lâkin buranın sigortası atmış, bir türlü yaptıramıyoruz. Aklımda bir şey var, diyordum. Unutuvermişim. Dert bir tane değil ki birader! Kolsuz Ahmet ağadan yüz gram gaz uyduralım mı?

— Ahmet ağa gazyağı da mı satıyor?

— Satmıyor ya... Böyle acele ihtiyaçlar için bulunduruyor. Tedbirli adamdır. Siz de göreceksiniz ya... — başını ileri doğru uzattı, sesini, adeti olduğu üzere, kuşkulu bir telâşla alçalttı— Söylemesen günah! Bu binanın arsası eski kabristandır. Burada nice nice dedeler, ermişler yatmış. Bir namussuz Vali hepsini kaldırdı. Hepsini kaldırdı da kendisine yaradı mı? Eli ayağı büküldü. İstanbul'a yetiştiremediler de yolda gebermiş. Sen kabristanla ne oynuyorgun?

— Kabristanla oynanmaz.

de Kaıaı. Hitamınaa cır oaşKa vali geldi. Adını belki işittiniz, 'Bardakçı' diyorlar. Alevi mi idi, kızılbaş mı idi, bir" dinsiz imansız herif! Başka iş kalmamış gibi, bu sefer de, yarı kakmış kabristanın gerisini de o düzledi. Burasını etrafına duvar çekip mal pazarı yaptı. Eşek alınıp eşek satılan pazar. Dedeler, ermişler ona da öfkelenmişler. Bardakçı geldiği gibi, yallah... Ankara'daki büyükleri, gece, uykularında rahatsız etmişler; rüyalarına girmişler, «Bu adamı götürün yoksaı siz bilirsiniz ötesini!»

demişler. Herif gitti. Gelgelelim Çorum'un esM\ kabristanına'. Alınan hayvanlar döl tutmamağa başladılar. Hepsi dölleri bırakı bırakıverdi. Kürt Haffz Hö-ca'ya okutmadan, bu illet, hayvanlardan def olmadı.

— Vay canına! Eee?..

— E'si... bir müddet de öyle boş kaldı. Hitamında» Hızır Şeyhe danıştılar. Mahpusane olursa olur, zira Hazret-i Yusuf makamıdır' buyurdu.

— İyi buyurmuş.

— Lâkin bizde Hazret-i Yusufluk ne arasın! Alevilerin birisi bile gusul aptesti nedir bilmez. İşte oj sebepten biraz korkuludur. Jandarmalar da rusvaylık bırakmazlar, çıkarırlar. Şuradaki kulübelere, karı, oğla>n getirirler. İşte böyle bir halt ettiler mi, işler fenaya varır.

— Ne olur?

— Ne olacak? Sanırsın ki Erzincan zelzelesi kopuyor. Bina temelinden sjarsılır. Uzun külâhlı çocuk gelir... Hele peri kızı hiç dirlik vermez. Daha geçen hazfta, şuradaki jandarma kulübesine elinde mumla girmiş oturmuş. Jandarmanın aklı çıkayaz-dı. Dili dişi kitlendi. Başçavuş tabancasıyla; sesine

seyirtmiş... 'Mahpus kaçıyor sandım' diye hikâye etti. Karşıdan görünce ayakları yere çivilenmiş... Kurşunu sıkacak... Ne mümkün! Tetik şıp şıp gidip geliyor. İğne düşüyor. Ateş yok! Ertesi günü baktık ki kapsül üç yerinden delinmiş Bizim Lütfü bey akıllıdır. «Hele şunu havaya bir sık bakalım.» dedi. Sıkınca top gibi patlamasın mı? İşte orada

müslüman oldu. Meğer hâlâ inanmamış imiş. Bir de mübarekler, bu münferitlere meraklılar. Karanlık bir hücre buldular mı, tövbe yarajbbi, oyun bırakmaz çıkarırlar. Kaç kişinin boynu boğazı şişti, o sebepten bir ışık uyduralım dedim.

Kitaplı Cas|us gülümsemesini saklamaya çalışarak:

— Asıl şimdi ben ışık istemem, dedi. Lâzım değil Ömer efendi.

— Neden aman?

— Biz yatkın mahpusuz! Peri kızını pek methettin. İnşallah bu gece şaşırırır gelir de, ben de ona bir insa,n oyunu oynarım. Hem de alnımdan öptürmek şartiyle...

— Sus bsyim, tövbe de.

— Vallaha demem! Alay mı ediyorsun yahu! Mahpusanede peri kızı ele geçer de, insan bir de tövbe mi düşünür? Sarılır yatarsın, sımsıcak.

— Arap! Arabi ne yapalım?

— Arap karanlıkta görünmez, yalandır.

— Sakallı Cüce? Gözleri kurt gibi parlıyormuş.

— O da işime gelir! Öte dünyadan gelen yok diyorlardı. Sakalını ka/vrarım. Gördüklerini birer

birer anlatmadan bırakmam! Dinlediğimi de kitaba yazarım'. Dünyaj kadar para kazanırım. Sen keyfine bak!

— Valtaha sen bilirsin beyim! Benden bir kere söylemesii... Sonunda bir şey olursa:, keyfine.

— Keyfime elbet... Hele peri kızı gelirse... Yalnız sen jandarmalara tembih edebilirsen et, yolunu kesip fıkarayı caydırmasınlar. Sonunu ben düzeltirim.

Ömer gülmedi. Bir aralık lâmbayı bırakacak gibi yaptı, sonra vaz geçerek hışır hışır sürünen adımlarla yürüdü gitti. Lâmba ışığından sonra hücreye ve koridora enikonu karanlık çökmüştü. Kitaplı Casus, manasını bile bile ürperdi. «Hani ya hürriyet zaruretlerin idraki idi?» diye gülümsedi. Her bir evliyanın, şeyhin, tekkenin, tekin olmayan mezarın yanında, böylece bir mum, yahut çıra, ya-

teKin uımayauıai ua, uu öchıuııüıuı.

Kitaplı Casus, eskidenberi âdeti olduğu üzere, kendi yerine başkalarını koyarak öfkelendi. Buraya çocuklar, cahil insanlar geliyorlardı. Böyle akşam alacasında, elinde isli lâmbası, yüzünde deli deli parlayan gözlerle afyonkeş Ömer'in aklattığı peri, cin, hortlak masalının, mahpusaneye girmek suretiyle asabı zaten mahvolmuş bir insanı ne hale getireceğini kolayca tasarladı. Bundan daha küçük bir sebeple, meselâ İstanbul tramvayında, bir kadına sarkıntılık ettiğinden dolayı, hiç tanımadığı herifleri kaç kere yumrukladığını düşündü. «Sabırlı mı oluyoruz? Ahlakımız mı bozuluyor?» diye düşündü.

Kurt masalı sökmeyince suyu da getirmeyecekleri anlaşılıyordu. Bu düşünce zihnine gelir gelmez susadı. Susuzluğu gittikçe de arttı. Fakat korktu da bahane uydurdu demesinler diye Ömer'i arayıp çağırmayı göze alamadı. «İlk çıkışı iyi idi, ama sonunu getirmedi fıkara» diye keder-leneceklerdi. Bu işin burada çoktanberi yapılmakta olduğu, Ömer'in martavalı su gibi şıpır şıpır söylemesinden belli idi. Demek her gece jandarma bir peri kızı görüyor, her sabah Başçavuş patlamayan kurşunu havaya boşaltıyordu.

Dişini sıktı. Yatağını dikkatle neden düzeltmediğini düşünerek canı sıkıldı.

Binayı istemeye istemeye dinledi. Birtakım insan gürültüleri ve gündüz nedense hissetmediği sidik kokusunu duydu. «İşimiz var bu kokuyla...» dedi. «Tarih tekerrürden ibaret, sahi! Çankırı'da da bu kokuyu bir sene kokladıktı!» Dünya dönüyordu. Lâkin bizim memleketimizde henüz tekâmüle doğru değildi anlaşılan bu dönüş... Sidiğe... boka doğru dönüyordu! «Kızma birader!» diye mırıldandı. Müşkülât gitgide fazlalaşırsa neşelenmek adeti idi. «Bir fosforlu saat olmalı. Tam yeri...» diye düşündü. Öğledenberi sesi sedası çıkmayan Kel Yiğidi hatırladı. «Keloğlan korkmaz mı?» Kel-rerin bir çeşit kahraman sayıldığı bir memlekette yaşadığını hatırladı. Masallarımız ağzına kadar

i "■ I I' İT-

1 /II11

.V

iş* *

uegıııerui! «oaKirı t^erıuım Keıuen Kuruen... ı upan da geliyor geriden...» Bizim millet akıllı bir milletti, her çeşit sakattan fenalık görmüş, bunu da unutmamıştı. Elini başında, gezdirdi. Son senelerde daçlar büsbütün sleyreklemişti. «Yakında biz de olacağız bir kel yiğit» diye düşündü. İstanbul Tev-kifhanesindeki berbere göre tepesinin kalaylı gibi parlamaya başlamasından, bugün bir buçuk sene geçmiş olması lâzımdı. Halbuki berber o zaman beş sene müddet koymuştu. Halbuki işte yanıldığı belii... Daha epey çile var! Dökülmesi de dert.

Canı et istedi. Yutkundu. Karanlıkta! vakit geçmiyor, adeta duruyordu.

«Herif peri kızıyla evli imiş meğerse... Peri kızıyla evli olanlar boğazlarına iyi bakacaklar. Bir d© başka karı sevmeyecekler. Eğer evli iseler, karılarını boşasialar gerek... Çünkü peri kısmı kıskanç olur, adamı boğduruverir. Sonra da bunlar erkeğe bir vakit doymazlarmış. Sabaha kadar durmadan çalışacaksın da bana mısın demeyecek... İşte o sebepten peri kızıyla evlenen boğazına: gayetle dikkatli olacak! Bizim bu Ayşe ananın kocası Avcu Mehmet derlerdi, böyle bir peri kızıyla evli idi. Esasında bunu kimseye söylemeyeceksin ama, Avcu Mehmet Allah rahmet eyleye biraz delice olduğundan (sırrı) faş etti. Peri kızı da, demek saflığını bildiğinden, kusuruna bakmayıvermiş. Bu bizim Ayşe ana, o zamanlar bir güzeldi bey, bir güzeldi: Ben bir güzel ders|em, sen bin güzel de! Uzatmayalım, «Şununjaı bir yatsam da, Allah canımı alsa, ne olacaksa!» diyen delikanlı kıyamet gibiydi. Karda leke vardı da, bu bizim Ayşe anada; leke yoktu. Cevikliği(ni) tadına balkanlara sor da vas-fetsinler. «Ben bu yaşıma geldim, saçımın tüyü kadar karı ile yattım. İngiliz karısından Çingene karısına kadar her çeşit milletten karı ile yattım. Bu Ayşe anadaki beyazlığı, cilve döktürmeyi, erkek damarına girmeyi bir yerde görmedim. Tövbe!» diye göğsünü yumruklar. İşte bizim avcu Mehmet emmi, bu dünya! güzeline dönüp bakmazdı. Baksa

madiği, incinir diye korktuğu karıya, Mehmet emmi bir sopa çalardı beyim, bir sppa çalardı! Canım adam kısmı sopadan gseberse, bu bizim Ayşe ana geberirdi... Bu mübarek de, sopayı yedikçe bir güzelse beş güzel olur, dünyayı yakardı. Mehmet emmi ava gider, haftalarca gelmez. Gelse de Ayşe'ye bir sopa atmak için eve bir uğrardı, o kadar. Ayşe ana sopayı yedi bir tekmil, öyle ya... O gün o gece bir uğrayacaksın. Ertesi sabah bir de bakmışsın ki ey olmuş doğmuş... Yüzünde bir pembelik... Gözlerinde bir ateş... İşte o hale geldi mi Malatya alayını çek, korkma! Hep bölük bölük üstünden aeçseler, daha var mı? der. Avcu emmiye sormuşlar, «Bu dünya güzelini bırakıp, nereye gidiyorsun?» demişler. Bir gün meseleyi kahvede aklatmış. «Peri kızından baş alamıyorum» demiş. Abdülvahap Gaziden taraf bir pınar vardır. Onun başında buluşurlarmış. Avcu emmi safça olduğundan, hangi çiftliğe gitse ekmek yoğurt, kaymak, yağ ister Kendisi de keskin atıcı, dağda avu vurur, kebap eder, gövdeye atarmış. Bir gün iddiaya girişmişler. Dört okka kâğıt kebabı il© bir okka peynir helvası yemiş de kalkıvermiş. O zaman bizim mahkeme

başkâtibi: «Şimdi inandım, bu herif peri kızıyla evli. Ayşe'yi de peri kızının lâfıyla dövüyor» demiş. Peri kızı

kıskandığından avcu emminin aklına girer, Ayşe anayı dövdürürmüş. Sonra b&kmsş ki karı dayağı yedikçe dünya güzeli oluyor, işte bu yılan çıbanını da peri kızı musallat etti

bizim Ayşe anaya... Ellerin çıbanı geçti, yerinde çeyrek kada,r iz kaldı. Baksana bunun çıbanı geçiyor mu? Hitamında peri kızı avcu emmiyi tüketti beyim!

Kitaplı CasusL Malatyalı Mazmanoğlu Hacı İbrahim'in bu 'peri kızıyla evlenme' masalını böylece tekrar

hatırladı. Arzuyla sırtı ürperdi. Sahi, bir peri kızıylaı mahpusta pekâlâ evlenilebilirdi. Zaten Jpütûn

masalların esası beşeri yoksulluk, imkânsızdık ve bunların tatminini isteyen şiddetli insan arzusundan başka bir şey değildi. Sonra romanlar,

söylemiş: «İnsan hayal ettiği —edebildiği— Kaaar yaşıyor.»

Işık göründü. Kitaplı Casus bir tehlike geliyor gibi toplamdı.

— Buranın müşterisi kalmamış!

— Sahi burası dağ başına dönmüş... Adam kessen bilinmez!

Kitaplı Casus biraz ferahladı. Gelenin kaç ayaklı olursa olsun, 'palavracı' olduğunu derhal anlamıştı.

Kapıda evvelâ ortadan kısa boylu, zayıf, kilot pantolonlu, ince bıyıklı, başı külâhlı göründü.

— Burdaymış yeni gelen, arkadakine yol verdi. Kitaplı Casus ikinci şahöı görür görmez, bunun,

Deli Ömer'in söylediği Kolsuz Ahmet olduğunu derhal anladı. Ceketinin sağ kolu boş olara-k cebine sokulmuştu. Orta, boylu, tıknaz, fevkalade yakışıklı bir erkekti. Elinde bir küçük testi tutuyordu.

— Merhaba efendi!

— Merhaba!

— Safa geldin!

— Sağol!

— Deli Ömer söyledi de yüreğimiz dayanmadı. Işık getirdik, su getirdik.

— Zahmet etmişsiniz. Teşekkür ederim. Buyurun içeri... Buyurun canım, birer cıgara içelim.

— Ne dersin, biraz oturalım mı İbrahim ağa?

— Sen bilirsin Ahmet ağa!

Lâmbayı pencerenin içine, testiyi kapı dibine bırakıp yatağın ayak ucuna oturdular. Şimdi ışık kıyafetlerini daha iyi göstermişti. Bilhaösa Ahmet ağa son derece şiktı. Lâcivert şayaktan kiiot pantolon mum gibi ütülü, ceketi yeni ve tertemiz, gömleği iskoç taklidi spor... Şakaklarına doğru saçları cğarmsş ama, sanki bu ağarma kabadayı erkek güzelliğini bir kat daha artırmaya yaramış...

Kitaplı Casus, ötekiyle meşgul olmaya bile lüzum görmeden, büyük bir merhamet, hatta muhabbet duyarak, Ahmet Ağaya sordu:

tiniz?

— Sorma beyim... Bu kol meselesini hiç afçma! Namussuz doktor beni öldürdü.

— Bir hata mı yaptı?

— Hata ne demek? Bile bile kesiti kolumuzu. Kesme dedim. Ayaklarını öpeyim dedim. Sonunda bayılmışım... Uyandım ki...

— Size ne garazı va,rdı? Belki başka bir çare bulamamıştır.

— Garazı... Garazı yoktu ama düşmanlarım heybeyle para getirdiler. «Şunun kolunu kes, dünyalığını bizden iste» dediler. Esasında, «Bir iğne vur, yuvarlansın gitsin!» demişler ama, namussuz cesaret. edememiş. «Bu it ölüsü değil, kaybedemeyiz.» diyerek kolu kesmiş. Corum'un ileri

gelenleri böyle bir babayiğide nasıl kıydın?» diye üstüne yürüdüler de, duramadı, defolup gitti. Gitti ama, bizi öldürdü de öyle gitti. Öldürdü lâf gelişi beyim... Claek daha iyi idi.

— Yok canım. Ne çıkar? Aldırmayın. Yeni mi oldu bu iş?

— Üç sene evvel.

— Daha, yeni sayılır. Alışırsınız. Sanki bizim iki kolumuz var da, başımız göğe mi değiyor? — Gülümsedi—: Maşallah yakışıklı erkeksiniz. Bizim

gibi sağlamların çoğu hovardalıkta sizinle aşık atamaz.

— Hep başımıza! gelen belâ ondan değil mi? Boynuzlu güruhu karısına kızına söz geçiremedi de, hitamında, hamlesini bizde denedi.

İbrahim güldü:

— Sen de az can yakmadın Ahmet ağa!... «Küçük Ahmet» dedin mi, üç vilâyet toprağında güzel karısı olanlar yaka silkerdi.

— Şartolsun beyim, ben kimsenin evine kendim gitmemişim. Kims'enin-karısını baştan çıkarmadım. Kızına kötü bakmadım. Bizi bu kan milleti orospuya, çevirdi beyim... Başımı alamazdım. Bir gören bir daha göreyim derdi. Kocakarı evlendirdi, belâdan kurtulursun diyerek... Akşam eve ge-

misafir var desenize!» diye geri çekilmek isterim, anam suratını duvara dönüp «Bizim misafirimiz değil, senin misafirin» der. «Falancanın gelin kfzı...» «Yahu ben evli herifim, benden ne alabilirsin?» diye sorarım. Heps;i de o lâfı bellemiş: «Bir tadım-lıkda mı olmaz Ahmet ağa! Şu halime bak da bana acı» derler. Yüzlerini açıverirler. Dünya güzeli... Bizim Osmancıkta bir akıllı Malmüdürü va/rdı. Hazırlardan iyi olmasın, akıllı adamdı. «Oğlum Ahmet bunun usûlü böyle. Karı gölge gibidir, sen kaçsan psşin sıra köpek gibi gelir.» dedi. Dediği doğru. Neden mi bilirim? Başımdan geçti.

— Kolunuz?

— Kolum işte bu uğurda; gitti bey... Esas msk-sat canımıza idi ama, benim gönlümde fenalık olmadığından Allah yüzümüze baktı. Yine ırzı kırığın birisi gelinini kaybetmiş. Nerde

olur? Küçük Ahmet'in orada... Yanına bir kaç kopuk alıp kapıya dayanmışlar. Ben de evde yeni karıyla yatıyorum. Daha üç aylık yavru ki kimsenin gelinine bakacak halde değilim. Kapı vurulunca, kari:

«Sen kalkma! Hele ben bir bakayım da...» dedi. Olaca,k işte! O gece de iki arkadaş

bekliyorum. «Höst! Sen nasıl bakarmışsın?» dedim. «Kim o?» diye sordum. «Ya-bsncı yok» dediler. Arada

bir de kseajk tütün meselesi var, kapıyı açmamla beraber sanki cehennem ateşinin içinde

kalmışım. Suratıma bir alevle karışık kaynar bir şey çarptı. İki kere dönmüşüm. Bir de gözümü hastanede

açtım. Kol, pazı hizasından parçalanmış. Mavzer kurşunu, imanı olmaz. Doktor kesti.

— Bir de fazladan sizi mahkûm mu ettiler?

— Hayır! Sonraki iş!.. Hastaneden çıktık! Kol yok! Köylü kasabalı «Küçük Ahmet artık eskisi gibi dolaşmasın! Sakatlık maskaralık değil... Çocuğun biri boynuzlarını kırar da savuşur..» demezler mi?

Beni dert almış. Eskiden elli kişiye metelik vermezdim. Şimdi karı gibi utanır olduk bey. insan içine çıkamıyoruz. Biz ağır aldıkça eski kinliler edepsizliği artırdılar". Bir gün Kafam kızmış. Osman-

yaşında a/na. dünya güzeli. Dört tane erkek kardeşi var. Bir orduya kafa tutuyorlar. Şunu sürüsem ne lâzım gelir? Yiğitlik bir vakit kaybolmaz. Zira yürektedir, kolda bacakta değil dedim. Kızı gündüz gözüne, bir siktiriei tabarıca ile aldım çıktım.

— Fena etmişsiniz!

— Ben de biliyorum fena ettiğimi... Lâkin neylersin. Ar yiğidin kamçısı. Bir vakit dağlarda gezdik. Üç ay kadar. «Bu kolla mavzer kullanamaz» demişler. Peşimize düşen müfrezeyi bir boğazda dağıtıverdim. Üstümüze eskisi kadar gelmez oldular. Kız da bize iyice alıştı. Babası da haber

yolluyor. «Gelsin damadımdır. Verdim gitti.» diyor. İnanıp teslim olduk1. Kızı dakkasında çevirdiler. İşi

cebriye döktüler. Eski sabıkalar da meydana çıkınca, bize sekiz sene dört ayı taktılar. Temyiz otuz günde geldi. Düşmanlarım oraya da; tesir etmişler. Ellerin temyizi üç senede gelmez. Ben görmedim. Biz burada görmedik. Lütfü bey hâlâ güler de «Oğlum seninki yıldırım temyizi» der. Kol böyle olduğundan Asriye de gidemiyoruz.

— Kız nerde?

— O da bir ayrı roman! Bize alıştı. Köy yerinde duramadı. Bir de çocuğa kalmış. Doğurdu. Üç yaşında;... Şimdi Corum'da bir ormancıya metres olmuş. Arada sırada kızı yanıma salar. Biz de eline harçlık veririz. «Cıkarsam ananı alayım mı?» derim de, «Al ya,» diye gülüverir. Belli canım orospu olacak bizim kız.

— Estağfirullah... Kız kısmı dilli olur.

— Dilli olur da bu kadar mı dilli olur... Siz bilirsiniz, tashih-i karar falan diyorlar

— Bilmem. Kanunlara pek a(klım ermez. Lâkin tashih-i karar, iade-i mahkeme için, kanunda yazılı bazı şartlar olacak!

— Majmüdürü bey bir istida yazdı, yolladık.

— İyi. Pekâlâ! İnşallah hakkınızda hayırlı olur. -'Kitaplı Casus ötekine döndü—: Sizin nedir?

— Bizimki şekavet!

— Ne verdiler?

dığmdan, sürünüyoruz.

— Bize de yok. Ne yapalım? Metanet lâzım. Küçük Ahmet ayağa kalktı.

— Kaç senedir yatıyorsunuz? diye sordu.

— Altı senedir.

— Çok olmuş. Allah kurtarsın.

— Sizi de!

— Siz eski mahpussunuz. Usûlleri bilirsiniz. Burada yeni gelenler süpürge parası verirler. Gönlünüzden ne koparsa... Yiğitlik vurmakla, ağalık vermekle demişler. Siz de kendinize göre bir asilzade

yerin evladısınız4.

— Biz şimdi hep mahpus(uz kerdeşim. Asilzadelik dışardakilerde. Ağalığa gelinoe, altı senedir mahpus yatan adamda ağalık varsa bile tükenmiştir. Bizde eskiden de yoktu ya... Süpürge parasını, evet, bilirim. Hatırlattığınıza da teşekkür ederim. Hele bir koğuşlara çıkalım da, elle gelen düğün bayram. Arkadaşlar ne diyorlarsa biz de geri kalmayız.

— Koğuşlardaki başka! Yeni gelenlerden...

— İyi ama Ahmet efendi, biz yeni gelmedik ki altı senedir sürünüyoruz.

İbrahim ağa lâfa karıştı:

— Usûlü bir liradır. Lâkin sen dilersen kaldırır iki buçuk lira atars'm.

— Bir lira pek çok bir şey değil ama, hele süpürgeyi bir eskitelim. Bakarsınız buradan da 'Yallah

Yozgad'a!' derler. Değil mi?

Rahatsız bir sükût oldu. Yalnız Kitaplı Casus gülümsüyordu.

Nihayet Ahmet ağa yarım ağızla:

— Allah kurtarsın! dedi.

— Teşekkür ederim. Daha çok görüşürüz. Buradayız.

Kahkahasını ayak sesleri işitilmez oluncaya kadar müşkülatla zaptetti. Sonra kederle gülümsedi: «Gaz ve su | parası isteseydiler verirdik!» dedi

142

len süpürge alsa, dağ taş süpürge dolar.»

Mamafih, içinde Küçük Ahmede karşı duyduğu muhabbet zerre kadar sarsılmamıştı. İlk defa 'zampara' namına hakikaten yaraşan bir erkek güzeli görmüş gibiydi. Zampara kısmı ekseriya güzellikten behresiz olurdu. Herhalde güzel erkekler biraz kibirleniyorlar, uzanıp almaya, cehtetmeye, peşinden koşmaya üşeniyorlar... Halbuki zamparalık da bir zanaat. Usulü erkânı var. Bunlardan birisi ihmal edilse, güzel erkeğe, ancak üstüne hücum eden kadınlar kalır ki bunlar da ekseriya çirkince şeylerdir. «Yazık olmuş Ahmet efendiye çok» diyerek başını salladı.

Işık gelmeden evvel, «Bir mum olsa da tercüme yapsam...» diyordu. Şimdi lâmba daracık hücreyi güneş gibi aydınlattığı halde, uyku ile alâkası olmayan bir yorgunluk hissetmekte idi.

Dışarda rüzgâr başlamıştı. Kitaplı Casus, bunun Gorum'un hususiyetlerinden biri olduğunu, her gün ikindiden sonra böyle bir rüzgâr çıktığını, yatsıya kadar devam ettiğini bilmediğinden 'fırtına başladı' diye düşündü.

Malatya'dan ayrıldı ayrılalı, daha Türkçesi, Ço-rum'a gideceğini öğrendikten sonra hissettiği ayrılık kederini, ancak şimdi birdenbire fakat keskin bir halde değil, evvelâ hoşa giden bir okşama iken, sonra sonra deriyi tahriş ederek acısı yüreğine çöken bir temas halinde duydu. Yani keder yürekten deriye doğru değil, deriden yüreğe doğru, şaşırtıcı bir seyir takibediyordu. Şimdi daha iyi anlıyordu ki, bütün ömrü, kendisini mert ve namuslu bir insan saydığı, buna katiyetle emin olduğu halde, birtakım kırıp dökmeler, ıstırap vermelerle geçmişti. Bir rüzgâr esiyordu. İnsan bu rüzgârın bir misrada denildiği gibi önüne de düşse, yahut bir diğer şiirde gururla anlatıldığı şekilde rüzgârı önüne de katsa yürüyüş esnasında kalpler, sevgiler, merhametler, * dostluklar bırakıyor, yani azap vermek zorunda kalıyordu.

Nişanlısını düşündü. Kızda, yaşıtlarının çoğu

mazlıktan gelse de, ekseriya daha çok ıstırap çekmenin, ıstırap altında bunajmanın alâmeti olmalıydı. Halbuki ortanca kızkardeşi, henüz onüç yaşında bir çocuk olduğu halde, boğulacak gibi ağlamıştı.

«Şimdi ne yapar?» diye düşündü: cda,s(ını, evde nasıl giyindiğini bile bilmiyordu. Hatta, hatta iki buçuk senelik nişanlı idiler de, bir kez olsun, şarkı söylemesini, böyle bir şey mırıldanmasını din-leyememişti.

Annesinin, kardeşlerinin, babasının yanında ağ-layamaz da... Dertleşecek kimsesi de yok.,. Sonra bu beklemek... Daha on sene bilmem kaç ay... On sene beklemek... On sone birisini beklemek... Bir arkadaşın —bir amatör şair mühendisin— hiç aklından çıkmayan bir beytini hatırladı:

«Beklemek... Beklemek yâri

bitsene bari...»

«Bitiyor mu gözü körolasıca!» Bu memlekette bir cins vardı ki ömrü beklemekle başlıyor, beklemekle

tükeniyordu. Yemene gidenleri beklemişler... Sürgüne gidenleri beklemişler... Avrupa'ya kaçanları beklemişler... Muharebeye gidenleri, esir düşenleri beklemişler... Şimdi de mahpusdakileri bekliyorlar... Yemen, sürgün, Avrupa, muharebe, esaret falan, bugün bir avuç içi kadar ufalmış vatanda mahpusluğa toplanmıştı. «Ama eskiden de mahpusluk varmış... Dağa çıkıp da eşkıya olmak varmış...» Birden düşüncesini kesip kulak verdi. Uğul-dayan bir rüzgârın arasından, sol tarafta, yukarıda epeyce uzak bir yerde, bir zincir şakırtısı duyar gibi olmuştu. Ses tekrarlanmayınca, «Öyle .geldi galiba!» dedi. Fakat bunu henüz bitiremeden betona şiddetle çarpan zincir sesini bir daha ve bu sefer katiyen işitti. «Birisini mi demirliyor(lar)?» diye içi üşüyerek sordu. «Bir deli mi var?» Malatya mahpusanesinde deliren bir mahpusu zincirle bağlamışlardı.» İnsanlar deliriyor, katil, hırsız, ırz düşmanı oluyor... insanlar çamur oluyor... İnsanlar çamur oluyor... İnsanlar...» Demir sesi bu sefer,

..T uifiuu neyinin uiuinue tjıuı iui.

Kitaplı Casus, ilk defa sahiden korktu. Bu korku kendi haricindeki gürültülerden değil, bizzat kendi kendisinden doğuvermişti. Yol yorgunluğu, ayrılık, asabını umduğundan fazla yormuşa benziyordu. Demin ikinci gürültüyü o kadar uzakta ve yukarda duyduğuna emindi. Şimdi aynı emniyetle aynı gürültünün yanıbaşına sıçradığını anlıyordu. Şuurlu ölçüleri kaybetmekten korkmuştu.

Ağır zincir bir daha sakırdadı ve betonu öfkeyle dövdü. Pek yakından gelen bu gürültünün adeta ara yerinde, biraz evvelki uzak zincir şakırtısını tekrar duyunca artık dayanamadı. Sıçrayıp kalktı.

Korku bir anda öfkeye dönmüştü. Eğer numara yapıyorlarsa rezaleti gökyüzüne çıkaracaktı.

Daha sert hareket edebilmek için omuzundaki paJtoyu bir sallayışta düşürdü. Sustalısını süratle açıp ceketinin kolu içine soktu. Terliklerinin arkasını küfrederek çekti. Ve koridora çıkmadan evvel, birer kere betona şiddetle sürerek icabında, kaymamalarını temine çalıştı. Alışık bir hareketle so' kolunu büküp siperlendi. Birdenbire dışarı fırladı.

Koridorda kimsecikler yoktu. Hücrede yanan lâmba orta yere bir ışık düşürüyor, orta yere müs-tatil bir ışık düşürüyor, iki tarafı karanlıkta bırakıyordu. Çıkılacak cihete doğru ihtiyatla yürüdü. Üç adım sonra durup dinledi. İlerde, merdiven önündeki küçük meydanlıkta sesler vardı. Tahta parmaklığa yaklaşıp kulak verdi.

— Biz verdik efendi ağa!

— Kime verdiniz ayılar?

— O çolak herife verdik. Yirmibeşer kuruş topladık da bir tamam verdik.

— Süpürge parası vermişsiniz.

— Süpürge parası, evet!

— Ben sizden süpürge parası mı istiyorum d*ngalaklar... Sökülün ikişer çeyreği...

— Verdik efendi ağa!

sini aldatmadığına şiddetle sevindi— Bu demiri bize anan karı takmadı. Onar kuruş...

— Yok! Olsa verilmez mi?

— Onluklar meydana... Sizi namussuzlar sizi... Ulan köylü kısmında kırk tane kese vardır.

— Yarın bozduralım da verelim. Şimdi üzerimizde bozukluk yok.

— Öyle söyle ayı! Beş lira mı var? Beş lirayı da büyük para mı sayıyorsun. Ben bozarım, çıkar.

Zincir toplandı ve şiddetle betona çarpıldı.

Parayı vermiş olacaklar ki zincir bu sefer, karşıdaki hücre kapısına doğru, şakır şakır yerde süründü.

Kitaplı Casus, «Sıra bize geliyor!» diye gülümsedi ve mizanseni pek de fena bulmadı. «Lâkin Ahmet veya İbrahim olmamalı!» dedi. «Yarın gardiyan efendilere yassıya doğru nerede olduklarını bir güzel sorarım.»

Artık daha fazla beklemeden koridorda volta vurmaya başladı.

Zincirli zat, yeni gelenleri bu suretle doia;şıp 'zincir harcı' onar kuruş aldıktan sonra sermayesi olan demiri gene yerde sürükleyerak bu tarafa yaklaşmıştı.

Kitaplı Casus hiçbir şeyin farkında değil gibi

gelip gıidiyordu.

Zincirli zat, bir müddet kendisini gözetlemiş olacak ki, gürültü deliğin önüne çoktan geldiği halde içeri girmemişti.

Nihayet, teftiş ne netice vermişse vermiş, zincir şakır şakır yürüdü. Deliği geçti. Daracık koridoru gürültüsü bir anda ağzına kadar doldurdu1. İyi bir tesadüfle Kitaplı Casus zincirli zatla odasının açık kapısı önünde aydınlıkta karşılaştılar.

Daha aralarında beş on adım varken Kitaplı Casus gözlerini korku ile kıstı. Zincirli zat, tasavvur edemeyeceği kadar uzun boylu —iki metre beş santim — güçlü kuvvetli bir herifti. İnsan adeta pan-

,,,,._, u.muucıuı. nuaeyın Kanminin 'Gulyabani' isimli romanını hatırladı. Numaraya bir kat daha öfkelenerek ihtiyatla yaklaştı.

— Safa geldiniz beyim!

Ses o kadar ince, o kadar şımarık bir çocuk sesi idi ki, maksat ne olursa olsun, insana şaka gibi geliyordu. Bir tuhaf lehçesi de vardı. Herhal Türk değildi.

— Hoşbulduk.

Zincir boğazına bir halka ile bağlanmış, diğer ucu sağ ayağına geçirilmişti. Biçarenin uzun boyuna rağmen, bir kısmı da, galiba beş halka kadarı yerde sürünüyordu. Anlaşılan bunu arada sırada toplayıp kaldırdıktan sonra yere çarparak o kocaman gürültüyü çıkarmakta, haliyle bırakınca da tabii yerde sürünerek etrafı dehşete vermekteydi.

— Sen bugün mü geldin?

— Bugün. Sen ne zaman geldin?

— Cok oldu. İki ay kadar.

— Bu zincir ne oluyor?

— Uslu durmadığımızdan arada sırada takarlar. Mahpuslukta demir vurulmadıkça, dayak yemedikçe, kumar oynayıp paranla rezil olmadıkça tadı mı çıkar?

— Ha şu mesele...

— Geleli iki ay oldu. Bu ikinci demirlenişimiz...

— Hepsi ne kadar?

— Daha mevkufuz.

Yüzü de boyuna uygun olarak kocamandı. Uzamış kıvırcık saçları bu kocamanlığı büsbütün artırıyordu. Fakat boynundaki lâleye, göğsünü şişiren el büyüklüğündeki zincir baklalarına ve şaşılacak Kadar uzun boyuna rağmen, yüzünde küçük bir çocuk ifadesi vardı. Şaşırmış ve şımarmış bir küçük oğlan çocuğu hâli...

— Demek mevkufsunuz! Fena başlamış arsla-nım! Önümü'z de kış, bu halkalar insanı kadın gibi ısıtmaz sanırım.

*— Kışı geç, şimdiden donuyorum.

— Fena.

reyim dedim. Burada âdettir. Yeni gelenler ceza münferidinde böyle demirlenmiş mahkûmlara gönüllerinden ne koparsa verirler.

— Bizde de âdettir.

— iyi. Bir cıgara parası vereceksin.

— Hayhay! Lâkin sen henüz mevkufmuşsun Hele bir mahkûm edil de...

— Anlayamadım?

— Neden? Sen nesin?

— Mevkufuz ama...

— Onu sormadım, hangi millettensin?

— Oerkezim.

— Bak işte bunu beğenmedim1. Ben bir sebepten dolayı Oerkesleri severim. Ömrümde de Çerkeş dilenci görmedim. Benim bildiğim Çerkeş, at çalar, kız kaçırır, tütün kaçakçılığı yapar, lâkin kimseden

cigara parası dilenmez. Sonra, sen bak maşallah babayiğit bir adamsın. Deli manda gibi zincirlemişler. Sahiden Çerkez isen bu hâlinle insan içine çıkamayacaksın. Marifet değil... Anladın mı arsjlanım?

— Biz dilenmiyoruz ki... —Ses artık şımarık emniyetini kaybetmişti:— Biz demir harcı istiyoruz.

— Bir kere demir harcı değil, haracı diyeceksin. Lâkin ben bu haraçtan hoşlanmam. Sonra demir haracını ben istemeliyim! Baksana, boynun ayağın demirli. Şimdi istesem seni yere yıkar, şu tıkara köylülerden aldığını geri veririm.

— Burası senin bildiğin mahpusane değil... Lütfü bey adamın gözünü patlatır.

— Ben de öyle gördüm. Yarın bir kere daha görüşeceğim. Bu demir haracını... Eğer cezaevi idaresine veriliyorsa makbuz soracağım. Bir kere de Müddeiumumi beye gideceğim. Olmazsa Vali beye bir de tezkere yazarım. Kanuna karşı bizim boynumuz ince arslanım! Harç kanunda yazılı ise.

hay hay!

— Amma da şakacı adamsın haa... Kanundo

yazılı olur mu? Gönlünden koparsa dedik... 148 rnaz. Ama istersen bir cıgara veririm.

— | Ver bakalım! Amma da lâf yapıyorsun ha! İstanbul'lu musun?

— Evet!

— Belli, belli! Biz de Havza'lıyız. Adımız Mahmut Öner. Mahpusanede bize 'Yol Mühendisi' derler.

— Yolda mı çalışırdın?

— Yok canım! Öyle bir lâf çıkardılar. Oıgarayı sjakin hareketlerle yaktı. Umduğunu

elde edememek bu koskocaman çocuğu zerre kadar kederlendirmemiş, onurunu filân kırmamıştı.

— Eyvallah! diye yürüdü.

Eğilip delikten geçmeden evvel de:

— Yarın söylerim de, seni koğuşa çıkarsınlar, dedi. Ne de olsa garipsin. Hemşeri sayılırız. Biz de şehir kaldırımı çiğnedik. İstanbul'a üç seferim var. Ömrüm de hep Ankara'da geçti.

— Bu demir haracı nereden çıkıyor şimdi anladım. Bunlar Ankara numarası mı?

— iyi bildin. Ankara numarası.

— Fena değil ama, gürültüsü biraz eksik olmalı. Şangır şungur.

— Yiğitliğin yarısı kuru gürültüdür demişler ağabey!

— Hası... Öyle de bir lâf vardır. Gecen hayırlı olsun çerkesoğlu!

— Bonnüi!

Kitaplı Oasus, iki kere «Bonnüi, bonnüi!» kendi kendine tekrarlayarak, elleri belinde, zincirli zatın delikten kaybolmasını seyretti.

Voltasına kaldığı yerden devam ederken düşünüyordu. Nelere alışmıştı. Köpoğlu dünya!.. Bir aceminin iliklerini donduracak şeylerdi bunlar. Bunlar bu gece mahpusaneye yeni gelmiş birisi için | —isterse Zaloğlu Rüstem olsun, istersje Dartanyan— unyjulmaz kâbuslardı. Lâkin altı senelik staj Kitaplı Oasusa bu korkunçluğun arkasında, bazan ölüm tehlikesi de bulunmasına rağmen, yine de komik bir taraf olduğunu öğretmişti. Bunu bir çe-

şit eğlence saymak da kabildi. Hatta daha doğruydu. «Fıkara Kel Yiğit kimbilir nasıl korkmuştur. Korku o kadar içine işlemiş ki, burnunu bile çıkaramıyor. Hoş bir mahpusane! Burada canımız sıkılmayacak!»

Yatmağa hazırlandı. Yatağını düzeltti. Soyundu. Kapıyı örttü. İçeriye açılmamasına kederlendi: Jçeriye açılsaydı önüne kitap sandıklarından birisini koyacaktı her ihtimale karşı...

Yatağa girdi. Lâmbayı söndürdü». «Böylesi daha iyi kardeşim.» dedi. «Öteki türlü olsaydı. Peri kızının geleceği de varsa kitap sandığını itip kapıyı açamazdı! Perilerin, kız da olsalar, kitapla başlan pek hoş değildir.»

Sonra, «Bir eve fakirlik girdi mi aşk bacadan kaçar!» sözünü hatırladı. Peri, cin falan da aşk sayılabilir. «Bir eve kitap girdi mi onlar da bacadan yallah... Burası da ev sayılır, adı üzerinde:

Cezaevi... » ,

Bunu, bir dengine düşürüp, Cankırı'lı Deli Ömer'e anlatmaya karar verdi.

Rüzgâr öfkeli öfkeli esiyordu. Mahpusanede çıt kalmamıştı. İpe sapa gelmez düşüncelerin arkasında yorularak nihayet uyudu. Son düşüncesi de şu olmuştu: «İlk defa yatılan evlerde görülen rüyalar mutlaka çıkarmış! Öyleyse gel beriye af rüyası... »

150 III

Sabahleyin huysırz uyandı. Halbuki mahpusanede iyi uyuyanlar ekseriya dinlenmiş bir vücutla adeta keyifli kalkarlar. Bu sebepten mahpusların yatakta yaptıkları sabah keyfine diyecek olmaz.

Hücre, güneşsiz fakat aydınlıktı. Bir müddet rüyalarını hatırlamaya çalıştı. Zaten hasta olmadıkça pek rüya görmez, görse de, herhangi bir manâya alınamayacağını bildiğinden hiç aklında tutmazdı. Hemen akabinde uyandıkları müstesna tabii. Rüya görmediğini zannediyordu. Herhalde hakikat de bu olacaktı. Açlık hissediyordu. Bugün yiyecek meselesiyle ciddî olarak uğraşmaya karar verdi.

Dışarda, ağzının içinden türkü söyleyerek —ses ve makam güzeldi— birisi dolaşıyordu. «Kel Yiğit voltaya çıkmış!» diye düşündü. Kapıdaki işaret bu sefer bozulmuştu. Gardiyanlar kontrole gelmiş olmalıydılar.

Böyle der demez, tembellikten kurtuldu. Sıçrayıp oturdu. Pantolonunu beriye çekti. Sustalı mendile sarılı duruyordu. Alışık bir hareketle gene kapıya arkasını dönüp bavuldaki yerine sürdü. Giyindi, testiyi alıp helaya gitti. Karanlıkta yüzünü bulması bile imkânsız olduğundan, merdiven ^ayağındaki delikte yıkandı.

Mahpuslar uyuyor olmalıydılar ki kimse görünmüyordu. İdare tarafı da, henüz pek erken olduğundan, davranamamıştı.

Koridora dönerken, öteki hücre kısmına doku. O taraf kalabalık görünüyordu.

«Kel Yiğit korkup saklanmadıysa, iki lâf atmalı!» dedi.

Kel Yiğit yattığı hücrenin kapısında duruyordu. Tereddüt ettiği meydanda idi. Ne türküsünü söyleyerek sabah voltasına devam edebilmiş, ne de tamamiyle inine çekilmişti.

Testiyi görünce:

— Yüzünü yıkayacaksan, su dökeyim mi? dedi.

— Yıkadım, teşekkür ederim.

— Sabahleyin efkâr basmış. Beni efkâr bastı mı şu dilim durmaz. Türküye başladık da yoksa seni uyardık mı?

— Hayır! Ben de uyumuyordum. Ne güzel türkü? Adı ne?

— Bilemedin mi? 'Beypazarı' derler. Bizde bir âşık var. O çalmaiı ki...

— Sen de fena söylemiyorsun Ali ağa!

— Bizim âşık Hüseyin calmalı n'olacaksa... Sazına da zorludur. Komşu köylere dede gelse at gönderirler de ossaat istetirler...

— Demek Alevilik var, öyle mi?

— Say ki var...

— Ben Alevileri severim. Malatya taraflarında çoktur. Dedelerden, seyitlerden iyi ahbaplarım vardı.

— O tarafın Alevisi iyidir. Bize biraz su karışmış... Yüzümüze bulaştırmışız beyim, kulak verme!

— Her taraf bir —Kitaplı Casus, Kel Yiğidi ürkütüp kaçırmamak için testiyi kapının dışında bırakarak yürüdü:— Biraz dolaşalım da ayağımız açılsınt Yak bir cigara!

Birer cigara yaktılar, yanyana gidip gelmeye başladılar.

— Gece Kolsuz geldi, öyle ya?...

— Geldi Ali ağa! Allah selâmet versin su getirdi, ışık getirdi. Sana da ışık veriyorlar mı?

— Biz köylüyüz bey, ışığa pek kulak asmayız!

— iyi ama peri geliyormuş, evliya geliyormuş, korkmaz mısın?

— Peri, evliya delirdi mi ki mahpus damına gelsin? —Bıyık altından güldü — Kolsuz bir evliya ise diyeceğim yok. Süpürgeye meraklı bir evliya!

— Evet, süpürgeye meraklı.

— İki gün bize etmediklerini komadılar. Hitamında paramızın olmadığını bildiler " de, yakamızı koyverdiler. Süpürge parası vermediğimizden burada bir başımıza kalıyoruz. Ceza olarak...

— Asıl suç ne?

— Bizimki eski mesele beyim... Bir kız kaçırdık. Bir müddet babasıyle çekiştik. Dağlara düştük, Allah esirgesin! Sonunda babasının gönlü oldu. Evlendik. Bu sefer de köyün öteki tarafı... Bizim köy ikiye bölünmüştür. Muhtarlık meselesinden —Corum lular ve köylüleri gibi meseleye meseleme diyordu:— Biz muhtardan yana sayılıyoruz. Bekçiyiz ya... Öteki taraf (Yaşı küçük kızı aldı) diyerek ihbar etti. Az kalsın kızın babasını da içeri koyacaklardı ya... Bereket emmim —amca demek. Çorum

ve köylerinde kayınbabaya da emmi derler— savuştu, bizi getirdiler.

— Sahiden ufak mı?

— Ufak olur mu beyim? Adeta.

— Kaç yaşında?

— Oniki, onüç var.

— Pek de minimini imiş Ali ağa! İstanbul'da böylesine 'bebek' derler. Hem ne işe yarar ki?

— Bitimki alımlıdır. Sonra bizde kız kısmının evlenme çağı onikiyi aşmaz. Ama çocuk olduğundan aklı bir şeye ermez. Güler, oynar. Alır götürürsünüz, bu sefer de karakolda babasını görünce, 'Beni cebrî götürdü' der, sizi yıkar. Biz bunu bilmez' miyiz, lâkin çaresi yok.

— Neden? Biraz bekleşeniz, büyüsfe... Aklı erse... O zaman karakolda korkup sözünden dönme-sef.. Kanun da yakanıza sarılmasa...

— Söylüyorsun ama beyim, sen kız babalarını bilir misin? İkiyüz kaymeyi görünce kızı sekiz ya-Şinda veriyoruz. Eğer aklı başına gelsin diye bek-

leyecek olsan, eline beş çocuklu dul karı da geçmez. Tövbe yarabbi! Bebe avutmak köylü kısmının hoşuna mı gider belledin?

— Sahi! Haklısın Ali ağa! Kel Yiğit gülümsedi:

— Kız babalarını tekmil kesmedikçe bu belâ müslümandan defolmaz bir vakit, dedi. Herifleri cümleten kesmeli... Kızları çayıra salmalı... Göğertiyi —yeşillik— bir tamam aldırmalı... Battık canım! Ne verirler dersin?

— Yaşını mahkemede büyütürseniz, birşey vermezler.

— Uğraşıyorlar bakalım...

— Aman sıkı uğraşsınlar.

— Neye?

— Süpürge parasına...

— Daha süpürge görmedim ki bankanotu vereyim.

— Şakayı bırak almışlardır...

— Almaya elbet alırlar ya... Daha vermedim.

— İki bankanottan aşağı kabul etmezler. Yahu bu kadar süpürgeyi bu rezil mahpus damı yiyor mu?

— Padişah defterleri istetmiş. Bakmış ki bir kocaman yazı... Şu kadar bin altun diyor: 'Nedir?1 diye sormuş. 'Zift Parası' demişler. 'Nereye bu zift?' demiş. 'Gemilere' demişler. 'Yahu gemiler bu kadar zifti neylesin?' demiş. Yanında bir sözünü sakınmaz kâtibi varmış. 'Padişahım demiş, arada gemiler ziftlenir, arada bunlar ziftlenir, sen imzayı çökert bakalım'.

— Öyle de Zira... Yoksa bu kadar süpürgeyi kullanacak olsalar, beton dayanmaz, aşınır.

Ciddiyetle konuşuyordu. Hem köylü, hem kel, hem de Alevî olduğu için Kitaplı Casus lâtifeper-dazliğını yadırgamadı. Yalnız her zaman olduğu gibi bir şiirden birkaç mısra hatırladı:

«Yeşil bir ağaç gibi gülen

ve merasimsiz ağlayan

ve ana avrad küfreden ki onlardır...»

— Paran olmadığı iyi olmuş Ali ağa!

— Pek iyidir beyim... Her zaman faydasını gördüm.

— inanırım saçlarını kesmemişler. Yalnız süpürgeye meraklı değiller... Saça bıyığa da meraklılar.

— Berber üstüme yürüyünce, «Dur ağa, dedim, bizi haftada bir Hızır peygamber traş eder. Nah işte!» Kafayı açıverdimdi! «Ört şunu rezil!» diyerek geri çekildi. Lâkin yeni yetişme şehir uşaklarını şurada görmelisin! Berber makineyi gıcırdatarak etrafta dolaşır, oğlan kanlılar gibi yalvarır! Hitamın, da yarım bankanota sulh olurlar... Müdür görmesin diye bir de yün külah satarlar iki kaymeye. Saçlar iki buçuk kaymeye kurtulur. Bizim Alevî milleti kadar eşek millet bulunmaz. Bıyıkta bir keramet varmış gibi...» Bıyığını . keseceğiz» dediler mi, en yiğidimizin ödü yarılır. İhtiyarlar sakalını kestirmemek

için soytarılık komaz çıkarırlar. Bereket para Hazret-i Ali gibi imdada yetişir de... Alevînin nikâhı kurtulur.

— Neden bıyığa sakala bu kadar ehemmiyet veriyorsunuz?

— Akılsızlıktan a beyim... «Sen Mustafa Kemal'den yiğit misin, erkek misin? namussju'z?» diye-rak çalasın sopayı! Senin bıyıklan da, saçları da ellememişler.

— Haspaya yaraşıyor diye bıraktılar besbelli.

— Çoktur Hoca Nasreddin'in meselleri beyim...

— Onu soracaktım, kahve yok mu? Yani kahve satan?

— Yok. Ben görmedim. Herkes kendi kahvesini pişirirse, bilmem... Malum ya, yukarsını biz de bilmiyoruz.

— Hep mi böyle yalnız kaldın?

— Sen gelmeden üç kişi daha vardı. İskilipliy-mişler. Acele yukarı çıkardılar.

*— Seni neden çıkarmadılar? Kel Yiğit bir tuhaf güldü:

— Biz köy bekçisi olduğumuzdan... Haşa, sözüm meclis harici, memur sayılıyoruz.

— Daha iyi ya, iltimasla en evveı sem vhvjı-malıydılar.

— Seni ne yapalım?

— Ben yalnız kalmayayım diyerek mi?

|.— Seni bekleyeceğiz. Bu bir. Bir de kimseleri buralara uğratmayacağız. Seninle konuşmak yasak! Sen yine benden duymuş olma!

— Neme lâzım! Lâkin... Öyleyse vazifeni neden iyi yapmadın Ali ağa? Dün gece Kolsife Ahmet ağa ile İbrahim ağa geldi. Konuştuk.

— Onlar da memur sayılır beyim... Hem bizden ileri memur...

— Neci?

— Tahsildar. Süpürge parası tahsildarı... Yol parası tahsildarı olacak değil ya mahpus damında...

—t Peki bir de zincirli yiğit geldi. Onu bari de-

fetseydin!

— Aman, gürültü o mu idi? —İmdat gelemediği için Ali ağa çok utandı:— Göründü mü öylece?

— Görünmez mi? Aklımı alayazdı. Dev belledim.

— Kalıbına aldanmayacaksın. Ben on gündür buradayım. Yediği şamarı biribirine eklesen Bağdadi bulur.

— Neden şamarlıyorlar?

— Her söze karıştığından... Bir geveze herif... Ömer ağa vasfetti. Tevatür hırsız imiş... hırsızın da asrisi...

.— Cerkes. At çalar mutlaka!

— Ne haddine? At çala mı bilir? Ayaklan yere değer de, izi(ni) sürüp şurada yakalarlar. Aslı Amasya tarafından...

— Havzalı imiş...

— İşte oradan... Hem de hanedan bir yerin evlâdı imiş. Babasını yere baktıran evlâtlardan... Burada bir uzak akrabaları varmış. Manifatura tüccarı. Bu da Ankra'da birinin ocağını söndürmüş, evini başına yıkmış... Kelle kulak yerinde... Buraya gelmiş. «Merzifona yol mühendisi oldum. Merzifon yotları bundan böyle benden soruluyor emmi!» demiş. Palduma, semere bakmışlar. Lâcivert takım, lenger şapka, — fötr şapka— palto, kundura.-

bayı dükkânın önüne yanaştırmış.

— Hangi arabayı?

— Corum'da at arabası mı yok? Birisini çevirmiş de «Alaca'ya mal gidecek» demiş, eline geçeni yüklemiş. Alaca'da yok pahasına satmış da, Amasya'ya atlayıvermişı. Orada kerhanede tutmuşlar. Parayı kumara bastığından kendisini getirmişler Buraya girerken, yeni Müddeiumumi zannedip, gardiyanlar altlarına pislemişler, şartolsun! Sonunda ceketi,

pantolonu, lenger şapkayı, kundurayı kumara basmış da, bu hale düşmüş... Bereket demir imdadına yetişti. Demir harcını ödedik ya...

— Bir cıgara verdim.

— Garip yiğittir, söktüremezse bir pakete razı olur.

— Bir paket değil Aliağa! Bir tek cıgara..

— Bey sen de âdetleri berbat etmişsin. Tevekkeli, gelir gelmez herifler telâşa düşmediler... Olmadı.

— Neden?

— Gittiğin köy kör köy ise bir gözünü de sen kapa demişler.

— Demişler ama Ali ağa, bu sözü kör köyünü soymağa gidenler için söylemişler. Biz burayı soymağa gelmedik.

— Soymadın mı soyulursun!

— Soyulmam da diyemem Ali ağa, el elden üstündür. Lâkin soyulmamağa çalışırım.

— Seni öyleyse tez çıkarırlar yukarı ...Hem de Ağırceza Koğuşuna atarlar.

— Fena mı orası?

— Bilmem. «Aman Ağırcezaya vermesinler de, ikibuçuk lira yerine beş lira vereyim!» diyen yiğitleri ben çok gördüm.

— Öyleyse tamam! Biz Ağıreezalığız. Kalabalık mı acaba?

* — Bilmem! Allah da bildirmesin! İşte doğru doğru dosdoğru!..

Ömer ağanın sesi «Kel Yiğit» diye merdiven

Kitaplı Casus hücresine girdi. Birkaç lokma yedi. Yatağını dünkü gibi düzeltti. Tercümeye girişti. Daha ilk

cümlelerde canı kahve istedi. Bu istek her satırda biraz daha artarak, kendisini rahat-sfz edecek dereceye çıktı. Asıl rahatsızlık, henü7 yerleşememekten, muhacirlik hissinden geliyordu.

Malatya'da, cezaevindeki odasının penceresinden nişanlısının evini görür, icabında bir el işaretiyle Bedia'yı çağırırdı. Sonra sabahleyin, akşam vakitleri de işten dönen nişanlısını pencerede bekler, onun tek başına, seyredildiğini ve sevildiğini bilen kızların belli gururuyla geçmelini gözlerdi. Aynı bikesliği, şimdi oradaki oda arkadaşı İbrahim de mutlaka hissediyordu. Bir çeşit sakatlık hissi ki, zamanla yara kapanır, insan alışır ama, ürkekliği üzün müddet kalır...

— Malatya'lıııı! Yeni gelen Malatya'lıııı! Kitaplı Casusa, 'Malatya'h' kelimesi, isminden daha yakın, daha munis gelmişti. Şaşırarak toparlandı.

Birisi, ikinci 'Malatya'lıyı hâlâ uzatarak yaklaşıyordu.

— Burada mısın ağa? dedi. Bağırıyoruz yahu! Kalk, ziyaretçi geldi.

— Ziyaretçi mi? Yanlışlık olacak). Benim burada tanıdığım yok... — Jandarmaları hatırladı:— Jan_ darma mı?

— Müdür beyin yanında oturuyor! Ne haddine? Çabuk!

Kitaplı Casus kunduralarını giymeğe lüzum görmedi. Terlikleriyle yürüdü. Ömründe Çorum'a ilk defa adım atıyordu. Sahiden tanıdığı yoktu. Tövbe! Malatya'da iki sene oda arkadaşlığı yaptığı Yüzbaşı Nuri bey Corum'lu... Sakın biraderine yazmış olmasın! Yazmış olsa, dün geldiğini nereden bilecek? Hem niçin geliyor?

Müdüriyet kapısını vurdu. Cevap beklemeden 158

tanımadığı birisi... Müdür Vekili:

— İşte dün Malatya'dan gelen Cemal bey budur! dedi.

Adam, kibarca kalktı. Elini u'zatti:

— Ben fotoğrafçı Hasan Basri...

— Siz miydiniz? Mektup bırakmıştım. Hemen rahatsız mı oldunuz? Bilseydim sonra gönderirdim. Ben zannettim ki... Mektup yazan arkadaş sizden acele bir yardım istiyorsa demiştim.

— Tosya'lıdır. Ben de Tosya'lıyım. Hayır! Yardım istemiyor. Kendisine orada yaptığınız iyilikleri yazıyor. Derhal sizi mahpusanede bulmamı, neye ihtiyacınız varsa temin etmemi söylüyor. İyi sevi-

\ şiriz de...

— Oturun lütfen! Vah vah! Hem üzüldüm, hem de çok sevindim;. Demek benim için zahmet ettiniz.

— Estağfirullah... Çocuk eve haber verebilirdi. Bir çay içerdik. —Lütfü beye döndü:— Sabahleyin geçerken mektubu çocuğa bırakmışlar. Ben biraz geç iniyorum. —Cemal'e güldü:— Ev dükkânın üzerindedir.

— Teşekkür ederim.

— Ne kadar eezanız?

— Onbeş sene?

— Vah vah! Nedir? Cinayet mi?

— Hayır! Siyaset!

— Öyleyse zarar yok... Bari çok kaldı mı?

— Dokuz sene kadar...

— Pek üzüldüm. Birşeye ihtiyacınız olursa, rica ederim Lütfü Jpeye söyleyin, o derhal haber yollar. Hiç çekinmeyin. Mustafa efendiyi çok severim. Başına o iş nasıl geldi, hâlâ anlayamadım.

— iftiraya uğramış. İki kilo esrarı bir torba içinde bavulunun üstüne bırakmışlar da.

— Hayret... Cok zengin adamdır... Eskiden büyük mikyasta kaçakçılık yapardı. Ama son zamanlarda vazgeçtiydi.

I

mur. Bereket o kazada ahbaplarımız vardır, mektup yazdı mı

— Yardım da etmişsiniz.

— Değersiz birşey...

— Aslen Malatya'lı mısınız?

— Hayır! İstanbulluyum. Lâkin Malatya'da üç buçuk sene mahpus yattım. Üç buçuk sene az vakit değil. İnsan adeta yerlisi oluyor.

— Olur, evet... Hiçbir şeye ihtiyacınız yok mu? Rica ederim... "

Bu esnada içeriye postacı girdi. Müdürün masası üzerine bir deste mektupla bir telgıraf bıraktı. Telgiraf makbuzunu imzalattı. Çıktı.

Müdür Vekili telgrrafı açtı, okudu. Hayretle başını kaldırdı:

— Bir ziyaretçiden sonra, bir de telgıırafımz var azizim, dedi.

— Nereden efendim?

•— Sinoptan... Esasen bana çekmişler. Yüz kuruş da cevaplı. «Cemal'in sıhhatini bildirin» diyor. —Bir kâğıt çıkardı:— Cevabı sîz yazınız. Derhal gardiyanla göndereyim.

— Teşekkür ederim.

— Kim bu Nuri?

— Biraderim.

— Küçük mü büyük mü?

— Küçük.

— Sinop'ta ne yapıyor?

— O da mahpus!

— Yok canım? Neden?

— Bizim gibi siyaset.

— Onunki kaç sene?

— Onsekiz.

Fotoğrafçı Hasan Basri bey dudağını ısırdı.

— Neden bir arada bulunmuyorsunuz? diye sordu.

| — Bir kere ayrıldık. Sonra da bir araya getirmiyorlar. Cok istedim. «İdari mahzur var» dediler

— Burasjnı siz mi istediniz?

idarî mahzur gördü galiba! Bu arada Corum'a misafir olsun dedi.

— Fena olmamış. Burada rahat edersiniz. Değil mi Lütfü bey?

— Tabii... Biz elden gelen yardımı esirgemeyiz... Tabii burada, adamına göre muamele edilir. Bey pişkin bir adama benziyor. Okumuş, yazmış... itle köpekle bir tutulacak değil ya... —Bir an

durdu. Mektupların üzerini okuyordu:— Allah Allah, bir de mektup. Bravo, buraya gelmeden dünyayı haberdar etmişsiniz.

— Hayır! Kimseye yazmadım. Daha doğrusu cevap gelecek kadar zaman geçmedi, Nereden?

— Malatya'dan...

— Allah Allah!

Zarfı yırttı. Mektubu okudu. Sonra Cemal'e uzattı:

— Buyurun! İmzayı çıkaramadım. Nişanlısının imzasını görünce Cemal'in sevinçle yüzü kızardı. Kısa mektubu bir solukta okudu:

«Sevgili Cemalciğim,

Çelikliden attığın mektubu aldım. Pek meraktaydım. Allah senden razı olsun. Gittin gideli deli gibiyim. Elim işe gitmiySr. Ama kaderimizde ayrılık da varmış. Sen hiç üzülme. Ben de sen buradayken nasıl hareket ediyorsam, gene öyle hareket edeoeğim. Sen yalnız beni mektupsuz bırakma! Bir şeye ihtiyacın olursa hemen bildir. Kazaklarını boyatıyorum. Bu hafta postaya atacağım. Şimdi ben bu mektubu sana acele yazarken Türkân hanım bana bakarak gülüyor. Şakadan gülümsiyor ema, hiçbirine aldırmıyorum. Kendini üşütme, has-talanmamaya çalış. Çorum'u Yüzbaşı bey çok methediyor. Bana doğrusunu yaz. Mahpusane binası nasılsa bildir.

Başka ne yazayım. Ellerini öperim.

Bedia»

Mİ

— Kimden? diye sordu.

— Nişanlımdan.

— Nişanlı mısınız? Kaç senedenberi?

— İkibuçuk sene oluyor.

— Öyleyse... Anlayamadım.

— Cezaevinde nişanlandık. O zaman oniki s;ne cezam vardı. Şimdi dokuz buçuk yıl kaldı.

— Bekleyecek mi?

— Galiba!

Fotoğrafçı Hasan Basri bey pek katiyetle konuştu:

— Kadınlar bizden metin olur. Neden beklemedin?.. Kocası öldükten sonra evlenmeyen az mıdır?

— Orası doğru... Çalışıyor galiba.

— Evet. Malatya Mensucat Fabrikası kooperatifinde daktilodur.

— Babası anası?

— Sağ. Dört tane kardeşi var.

— Allah Allah! Şaşılacak bir mesele... Öyleyse nakil işi zor olmuştur. Orada daha rahat ederdiniz/.

— Ayrılık bir bakıma iyidir de. Malum ya gözden ırak o!an, gönülden de ırak olurmuş demişler. Eğer bir yanlışlık yaptıksa çabuk meydana çıkar. Düzelir. Dert uzun sürmemiş olur. —Kendisiini

topladı, ziyaretçisine gülümsedi:— Gevezelik ederek sizi tuttum. Rica ederim rahatsız olmayın. İşiniz vardır.

— Bilakis... Tam iyi zamanda gelmişim. Bir sene geçseydi hakkınızda bu kadar malûmat sahibi olamazdım. Birşeye ihtiyacınız olur da bildir- mezseniz, beni kederlendirirsiniz.

Gayet samimi söylüyordu. Söz söyleyişinden az vaadeden mutlaka tutan insanlardan olduğu anlaşılıyordu. Gözlerinde aynı dostluk, yüzünde aynı gülümseme ile kalktı..

Cemal, mahzendeki hücresine, bu suretle, bir 162 , ,

şanlısının mektubuyla beraber döndü.

Deli Ömer'i merak içinde bekler buldu:

— Hasan Basri beyi tanıyor musunuz?

— Evet!

Mektubu bir daha okumak için deliyi başından savmak istemişti. Ömer, bilakis, sırtını duvara dayayarak çömeldi:

— Söylesene birader! Hasan Basri bey sözü geçer adamdır. Vali, Müddeiumumi hep ahbabı. Nereden tanışıyorsunuz?

— Tanışırız.

— İyi öyleyse. Bir derdin oldu mu kâğıt yazı-verirsin. Yapar, çatar.

— Öyle dedi.

— Bu kâğıtları o mu verdi?

— Hayır! Kardeşim telgraf çekmiş Müdür beye...

— Müdür beye mi? Kardeşi* Müdür beyi tanıyor mu? Kardeşin nerde? Dur, bildim. Polis öyleyse... Demek Lütfü beyin polis arkadaşı.

— Hayır! Kardeşim de mahpus. Sıhhatimi soruyor. Cevap istiyor. Müdür bey de, Allah razı olsun, telgrafla cevap verdi.

Deli Ömer, «eğleniyor mu?» diye gözlerini kırpıştırarak yüzüne baktı. Birşey anlayamamıştı. Mektubu görünce bir kat daha hayret etti:

— Mektup da mı geldi beyim?

— Evet.

— Bu nereden?

— Malatya'dan... Evden...

— Allah Allah! Sen yola çıkmadan evvel mi atmışlar?

— Herhalde...

— Hiç görmediğim işler... Şaşılacak işler...

Şaşmak sırası bu sefer Kitaplı Casuga geçmişti. Sahiden... Kız mektup aldığından bahsediyordu. Halbuki mektubu evvelki gün Amasya'dan postaya vermişti. İki günde gitti bile denilse, cevabı bu kadar süratle gelmemeli idi. Kâğıdı acele çıkardı. Göz gezdirdi. Deli Ömer'e sordu:

— Çelikli Corum'un istasyonu! Oradan gelmediniz mi?

— Biz Amasya'dan kamyonla geldik.

— Öyleyse Çelikli'ye uğramadınız. Durun hele... Malatya değil mi? Siz Sivas üzerinden geldiniz.

Sivas'tan, Amasya-Samsun hattına aktarma oldunuz.

— Evet. Amasya'dan Malatya'ya mektup attım. Bu mektup Çelikli'ye uğramaz mı?

— Hayır! Çelikli batıda kalıyor. Amasya'dan, Sivas'a, oradan da başaşağı Malatya'ya gidecek. Amasya'dan mektubu Ankara'ya atarsanız Sivas'tan Kayseri'ye, Kayseri'den Çelikli'ye gelir. Sizin anlayacağınız Çelikli, Kayseri ile Ankara arasında... Neden sordunuz?

— Hiç! Öyle sordum...

Mektup işi anlaşılır şey değildi. Kendisi Çelikli' ye uğramadığı gibi, Deli Ömer'in anlattığına göre mektubunun Çelikli'ye uğramasına da imkân olamazdı. Corum'a gitmek meselesi meydana çıktıktan sonra ziyaretine gelen Çorumlu Yüzbaşı Nuri bey, Celikli'yi haritada güzelce tarif etmişti. Geliş yoluna göre sapa düşüyordu. Mektup oraları dolaştı denilse, bu sefer de Malatya'ya henüz varmamış bulunması lâzımdı.

«Neyse... Anlarız... Anlarız ama, ne olursla olsun, iyi bir iş!» diye gülümsedi.

Yazıya iyice dalmıştı ki, birisi tarafından gözetlendiğini —nerdense— sezdi, başını kaldırdı. Adamın evvelâ esmerliğini gördü. Bu zenci olmayan fakat —sanki kabilmiş gibi— zenciden daha koyu bir esmerlikti. (Bu tesiri herhalde siyah gömleği ve siyah yün başlığı bırakıyordu.) Ağzı yan açık durmakta, gözleri emniyetsiz emniyetsjiz bakmakta idi.

Kitaplı Casus istemeden toplandı.

— Buyurun! dedi. ,

ma!

— Zarar yok. Birşey söyleyecektiniz?

— İstanbullu dediler de.

— Doğru demişler.

— Öyleyse hemşeriyiz.

— Daha iyi ya, buyurun!

Böyle demişti ama, hemşeri olduklarına hiç de inanmamıştı. Herif pek belli bir Rumeli şivesiyle konuşuyordu. Sırtında mahpuslara şpn zamanlarda verilen muşambaya benzer ketenden bir elbise vardı. Ayaklarına aba terlikler giymişti. Elleri arkasın-daydı.

Kitaplı Casus «Biraz akıldan noksan galiba!» diye gülümsedi. Mektubu kenara koyarak eğlenmeye hazırlandı.

— Girin eanım! Mademki hemşeri imişiz. İstanbul'dan konuşuruz.

Herif içeri girdi. Tıpkı Deli Ömer gibi sırtını duvara vererek çömeldi. Uzatılan paketten iki sigara aldı ve:

— Lüle içeriz de! diye izah etti.

— Keyfinize bakın!

Lüleyi dış cebinden aldı. Bu toprak bir lüle idi. Uouna kiraz ağacından uzun bir ağızlık takılmıştı. Kirli ellerinin hamarat hareketleriyle eıgara kâğıtlarını yırtıp tütünleri lüleye bastı. Kibriti çaktı. Esrarkeşlere mahsus iki nefes çekti. Yüzüne bakmadan sordu:

— Neredensin?

Sesi şüpheyle doluydu. Sanki aldatılmaktan korkuyordu. Kitaplı Casus1, 'meozup' tahminine daha çok emin olarak:

— Beyazıt tarafından... diye cevap verdi.

— İyidir Beyazıt. Cok mu oldu aynlalı?

— Beş sene kadar oluyor.

— Beş seneyse... Eminönü Meydanının açıldığını görmediniz, öyle ya?

— Hayır!

— Taksim Meydanını da görmediniz mi?

— Hayır! Cok güzel olduğunu söylüyorlar.

— Bilirim.

— Orasını falan hep kaldırdılar. Yeni köprüyü gördünüz mü?

— Hayır.

— Öyleyse gidince şaşırırsınız. Hey istanbul, lafını ettikçe burnumun direği sızlıyor.

— Ben as|ıl denizi özledim. Denizi fena özledim. Siz ayrılalı ne kadar oldu?

— İki sene...

— Mahkûmiyet?

— Katillik. Oniki sene verdiler. Üstelik de buraya sürdüler. İstanbul'u boşaltıyorlarmış. Laf!

(—Asriye yazılmadınız mı?)

— Yazıldık. Fişleri bekliyoruz. Erken gelir mi?

— Bazan onbeş günde gelir.

— Bizimki bir ay, bir buçuk ay oluyor. Burada dört beş ay bekleyenler kıyamet gibi.

— Asri cezaevlerinde kadro boşalmasını gözlerler de ondan... Sizin zamanınızda tevkifhanede kimler vardı?

— Çok... Bahriyeli Salim vardı. Küçük Ali vardı. Topal Şükrü vardı. Dur bakayım Rahmetli Feriköylü vardı. Marmara Hasan vardı. Lâz Yusuf vardı. Daha çok...

— Bahriyeli Salim, Nâzım'dan spnra tekrar mı girdi?

— Girdi ya... Karısını vurdu da oniki sene aldı.

(— Karısını mı?)

— Karısı dedim ya, dostunu vurdu. Bardaki dostunu!

— Şimdi İstanbul'da mı?

— Zonguldak'ta Asriye çıkmış... Eğer kısmet olur da gidersek, görürüz.

— İnşallah... Dostu hangi bardaymış?

— Garden barda... Bende resmi var. Göstereyim. Belki bilirsin.

İç cebinden bir mektup zarfı çıkardı. İçinden bir resim alıp uzattı. Bu kalabalık bir fotoğraftı.

166 ğı... Kurulu içki sofrası...

Kitaplı Casus biraz dikkatli baktıktan sonra:

— Şu öndeki Benli Eleni değil mi? dîye sordu.

— Vay sen Benli'yi nereden tanıyorsun?

— Barda falan galiba... İyi de tanımam.

— Barda çalışmadı.

— Bir yerden tanımışımdır.

— Beyazıtlıyım demedin mi?

— Evet.

— Dur hele... Adın neydi senin?

— Cemal...

— Gazeteci Cemal olmasın! Dur bakayım... Yahu biz bitmişiz, tuuu! Biz bunadık desene... Vay benim Cemal bey evlâdım... Beni bilemedin mi?

Cemal büyük bir telâş içinde zihnini araştırdı.

— Gözüm ısırıyor ama... Ne de olsa zaman?

— Zaman olur mu canım? Ben Salim Aka değil miyim? Galatalı Aka Salim?

— Vay Arap tuuu... Asıl ben bunamışım yahu! 'Sen buralarda ne arıyorsun?' demedim de, inşallah bizim Kara Aka değildir dedim. Ablam nasıil?

— İyidir... Hay Allah! Vay Cemal beyim vay! Hele şu kavanoz dipli dünyaya bak! Tanıyamadım, ne dersin. Çok değişmişsin! Nerde o Galata'nın Mektepli Cemal'i, nerde karşımdaki...

— Saçlar döküldü... Beyazlaştı...

— Bütün değişmişsin canım! Zaten çoktanberi semte uğramaz olmuştum. Benli her daim seni söyler. Benli iyi kızdır. Yürekli kızdır. Yürekli kız.

Arada rastlar konuşurmuşsunuz. 'Her konuşmada yeniden tutuluyorum!' diye güler fıkara! Eh daha daha nasılsın? Vay Cemal oğlum vay! Neydi o günler? Günler geçiyor, namussuz günler... Aklına geldi mi? Bir gece Rüknettin efendi, Hristina, sen, Eleni dosjtunuz. Kar, dizboyu... Ben de ocağı söndürdüm...

yollamadık da ablam terlikle aramaya çıktıydı.

— Karı amma da kızmıştı ha... Seni görünce yelkenleri suya indirdi. Yoksa...

— Daha nikâh kıymadın mı?

— Bir türlü elimiz varmadı. Lâkin ben sana bir şey söyleyeyim mi? Karı bizi utandırdı. Rum falan ama, karı bizden erkek çıktı.

— Zaten erkekti. Yeni öğrendinse ayıp!

— Erkekti ya, ben bu kadarını bilmiyordum. Üç senedir saçını süpürge etti. Bizi kimselere muhtaç bırakmadı. Sen sakın üstüme başıma bakıp kumara düşmüş, karı baksa da faydasız deme! Asriye gideceğimden sattım. Orada nasıl olsa öteberi veriyorlar. Para yaptım. Para iyidir. Haklı mıyım?

— Haklısın... —Hâlâ elinde tuttuğu resme dalgın dalgın baktı:— Nerede çıkarmışlar? Mecidiye-köyünde mi?

— Mecidiyeköyünde değil, Balıklıda. Ben hapse girdim. Karı iki sene Balıklıya gitmedi.

Hitamında geçen sene Eleni mektup yazdı: «Şuna söyle de, bu sene bizi Balıklfya götürsün» diye... Ben de yazdım. Yemin verdim. Komşuları toplamış gitmiş. Haberin var mı? Karı kahveyi bile kapatmadı. Kendisi işletiyor.

— Yamandır canım! Eleni hâlâ öyie mi?

— Hâlâ deli... Bir baltaya sap olamadı. Tiyatrolarda sürünüyor. Eski güzelliği de yok.

— Birşey içiyor mu? Eroin falan?

— Ne haddine! Ablası saçını başını yolar. Sen bizimkini bilmez misin? Bana bile esrar içirmez-di. —Salim Aka beton döşemeye bakarak uzaklara dalmıştı. Kendi kendine konuştu — : Çok şeyler bıraktı... Ne kadar siürünsek yeridir. Allah bizi hiç kurtarmamaiı. —Başını kaldırdı, yeni görmüş gibi Cemal'i tepeden tırnağa süzdü—: Evlendin diye duyduk bir aralık... Galata'ya gelmez oldun. İnandık.

— Kulak verme... Birisiyle oturuyorduk.

— Kim? Bir gece getirdiğin esmer kız mı? Neydi adı? Ablan beğendiydi. «Ağır kız» dediydi.

| yiv v. . .

— Nerede şimdi?

— Bre Salim Aka, sen hepsini ablanla bir mi tutuyorsun? Onbeş sene bekleyecek değildi ya... Hem o beklese de ben razı olmazdım.

— Senin razılığına mı bakardı evlât! Demek ki kalıbının adamı değilmiş... Eh yahu eskilere daldık... Sahi onbeş yıl mı senin cezan?

— Onbeş... Altısını yattık. Altı buçuğunu yattık.

— Çoğu gitmiş diyelim de... Peki ah evlâdım, gül gibi yaşıyordun. Senin casusluk neyine?

— Ne neyime?

— Caqusluk?

— O haltı da kim karıştırmış?

— Hangi haltı?

— Casusluk haltını?

Salim Aka Cemal'in yüzüne hayretle baktı. Aklını toplamaya çalıştı. Teker teker:

— Casus geldi dediler de... Kaç gündür, «Casus gelecek» lâf. dönüyor. Casusluktan mahkûm değil misin?

— Kâğıtta öyle mi yazıyormuş?

— Kâğıdı nereden bilelim yavrum! Burada evvelden iki casas vardı. Cürmü katillik değilse, burada casus diyorlar. Seninki ne?

— Komünistlik...

— Deme! Nâzım beyin suçundan öyle mi?

— Nâzım beyle beraber mahkûm edildik...

— Dur bakayım... Tuu sahi yahu! Küçük Ali söylüyordu. Öyle ya... Askeriyeden tevkifhaneye geldiğiniz gece sizi localara vermişler. Birisi tepsi tutmaya kalkmış. Nâzım bey «Ben senden ağır cezalıyım,» demiş ama, gözünü sevdiğim diretmiş... İskemleyle beriye almışsın da az kalsın gebertiyor-muşsun.

— Küçük Ali anlattıysa inanma! Bilmez misin biraz uydurur.

— Peki Salim'i ne yapalım?... Malımı bilmem mi ben? Bir gece Eleni'nin yükünden Marmara Ha-169

I

l^>ı\ uwyi"w

san';n bogazKesenaeM basmamış gibi...

— Gençlik Aka! Cesaretten değil o, delilikten

— Biz deliyi de, cesuru da gördük, biliriz, şimdi bize mi öğreteceksin İlâhi Cemal bey... Dağ dağa kavuşmaz, inslan insana kavuşur demişler. Ablana yazacağım. Üzülür. Seni severdi.

— Yazarsan bir kaç satır da ben yazarım, i Hem sever, hem bana iyilikleri vardır. Bir gece... fi Neler canım... Serhoşlukla tam sizin kapının önünde vuruşmaya başlamışız. Hani bir terzi kızı Eftalya vardı. Onun dostuyla beraberiz. Kürt üstümüze yürüyünce oğlan savuştu. Ben arka arkaya duvara

doğru çekildim. Tam kapıya sırtımı vermişim. Köşedeki fenerden

ablam görmüş. Sinema gibi canım! Çeşmemeydanlı Memo tarn soldan dalıyordu

ki bir kılıç vın diye aramıza düştü. Meğer ablamın süpürge sopası imiş. Beni içeri çekti. Çocukları biraz kovaladı...

— Kürt Süleyman'ın araya girdiği mesjele...

— işte o yiğittir ablam...

— Yahu!.. Bu komünistliği nereden çıkardın?

— Biz çıkarmadık. Öyle dengine düşürdüler. Aldırma.

— Nâzım bey de mi hapis?

— Otuzbeş seneye mahkûm.

— Vah vah! Ama ortalık düzelirse sizi bırakırlar. Ben Nâzım beyle beraber dört ay yattım. Esrardan düştüğüm zaman... Aklında mı?

— Bilemiyorum. O sıralarda ben Galata'ya pek inemiyordum!

— Hey gidi günler! Sen buraya Malatya'dan mı geliyorsun?

— Malatya'dan...

— Orası fena mı idi?

— Mahpusun iyisi fenası mı olur? Hepsi bir. Şimdi biz buraya bakalım?

— Burası eh! İstanbul'a benzemezse de gün geçer... —sesini alçalttı—: Yalnız insanları pek kaba... Biz garipler aramızda bunlara «deve» diyoruz,
ı

170 ^

— uıııuuı. di/: uuraaa mısanr sayılırız, hy sahibi nasıl misafiri sayacaksa, misafir de ev sahibine kötü söylemeyecek... Sanki istanbul'un adamı içinde «deve», «katır», «eşek,» hele «namussuz» olanı yok mu?

— Kıyamet gibi... Lâkin ne de olsa... İstanbul... Ölünecekse d© İstanbul'da ölünmeli... İste-sen yollamıyorlar mı?

— Yollamıyorlar.

— Ne olurmuş? Sırrı bey orada... Nice adamlar, siyasiler orada...

— Bize yasak! Aldırma! İyidir memleket...

— Orası da öyle ya... Ahbaplar gelir... Vakit geçer... Küçük Ali bir işini daha anlattı. Tevkifhanede eroini onbeşgün yasak etmişsin de millet bütün tımarhaneye dökülmüş.

— Gene küçüğün iftirası... Sen o bacaksızı pek seversin de sözüne hemen inanırsın. Kendi marifetini bana yükletiyor.

— Bana meselenin esasını anlattı. Hacı Afşı da oradaymış... O da anlattı. Lâz İhsan'ın zamanında... — Bir şey hatırlamış gibi durdu—: Dün gece senden toprak bastı ,parası istediler mi?

— Hayır! Misafir olduğumuzdan hatır saydılar.

— Kolsuz söyledi de inanmadımdı! Eğer para aldılarsa belâ hazırdır...

— Para için mi? Sen eskiden «paraya metelik vermezdin? Hasis olmuşsun.

— Lâfa bak! Biz burada olalım da... Salim Aka öldü mü yahu? —sesini alçattı—: ...Keski

lazımsa... Lazımsa ne demek? Bir insana bir tane iktiza... Burada zarf falan yok ama, hapisane dalgası /belli mi olur? Kırk yıl olmaz, bir dakikada olun Bende iki tane Bursa işi var, gayet birinci çelikten...

— İstemez...

— Aklın ermiyor. Yine isteme sen de yanında bulunsun! Görsen aman dersin. Yağ köleğinin

altına huspsi yer yaptırdım. İkisi de koyun koyuna duruyor. Lâzım olursa bir işaret et... Dakikasında

getiririm. (jiaerKen ae tsunu umumıh ı^u,__

mez» desen de bırakırım. Ablan vallaha beni eve komaz! —Gene bir şey hatırladı—: Bir de ben «deve» deyince şöyle böyle dersin. Herifler komonisti bilmez, casusu bilmez. Şimdi 'kornonist' diyeceğim, 'yenir mi yenmez mi?' diyecekler! Tövbe es-tağfirullah!

— Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp. Ablam böyle söylerdi, hatırında mı?

— Benim karıda lâf çoktur. Dur hele... Şive-rekli Kenan, Ankaralı Hafız komonist olduğuna

sevinirler. Onlar Ankara'da komonistlerie beraber yatmışlar. Hem de iyi delikanlılar...

— Sen ortalığı velveleye verme... Hem rica ederim eski divanelikleri açma..

— Hele yavrum hele... Bir de Salih Aka'ya oturup lâf öğretsen bari... Galatadan Yenişehire kadar bir memlekete lâf yetiştirmiş Salim Akaya...

Zıplayıp kalktı. Telâştan bir şeye karar verdiği anlaşılıyordu. Cemal her ne kadar «Dur, otur!» dediyse de söz dinletemedi.

— Şimdi gelirim! diye savuştu,

Salim Aka, Galatanm ahlâkını pek bozamadı-ğı faydalı insanlardan biri idi. Fakat asıl yiğitliğin, 25 genelik dostu Madam Fofoda olduğunu bilmeyen yoktu. İleri gitmemek şartıyla toptan esrar işi yapar, pek ayak takımından olmamak şartıyla yataklık ederdi. Planı çeviren, polisi idare eden hep Madam Fotoydu. Tophaneye yakın kahvesinde, çekmece başında oturuşu gözünün önüne geldi. Siyah ingiliz kumaşından kamalı pantolon, siyah filsekos ten fanilâsı, bej rengi ipekten frenk gömleği... Salim Aka... Sözünün eri olmakla övünen eski kopuk... Görüşmeyeü ancak on sene olmuştu. On sene içinde henüz eliisini yeni aşmış bir adam demek bu kadar değişebiliyor mu?

Cemal aynaya bakmak ihtiyacını duydu. Salim

Aka da kendisini tanıyamamıştı. Demek İstanbul'a

gitse esıki dostlarından bir ç*oğu kendisini tanıya-

mayacak, kendisi de onları bilip çıkaramayacaktı-

Galata'nın 'Mektepli' dediği, 20-22 yaşındaki

daki, baldırmdaki bıçak yaraları sanki yeniden açılıp zonklamağa başladılar. Salim Aka'nın resmi orada kalmıştı. Cemal adeta korkarak yerden kaldırdı.

Benli Eleni, bazı taşbasma kahve resimlerinde olduğu gibi yere uzanmış, sağ kolunu kıvırıp başına destek yapmıştı. Bu haliyle elinde bir nargile marpucu ols(a, frenkiere harem kadını diye yutturulan ablak yüzlü modellere benzeyecekti. Ne tatlı kızdı. Biraz peltekçe konuşurdu. Cok erkeklerden cesurdu. Bir de vücudu vardı, o zamanlar... Şimdi bozulmuştur tabiî. Denize girdiği zaman Cemal seyrine doyamazdı.

Resmi acele yere bırakıp özür diter gibi süratle mektubu önüne çekü.

«Daha şimdiden hasret başladı sevgilim,.. Sanki yüreğimi Malatya'da bırakmışım gibi içimde uçsuz bucaksız bir boşluk hissediyorum: Bunu sana...» Burada başını kaldırıp Salim Aka'ya bakmıştı. «Bunu sana anlatamam sanıyorum.» diyecekti. Mektup kontrolden geçmeseydi yazmak bu kadar zor olmazdı. Bu zorluğu öyle şiddetle hissedeli mütemadiyen şu cümle aklından geçiyordu: «Karaborsacılar milleti daha kolay soysun diye, sevda mektupları dikkatle kontrol edilmiş vatanperverleriz!»

Salim Aka ancak bir buçuk sat sonra göründü. Elinde bir yemek tahtası, arkasında iki uşak vardı. Çocuklardan birisi üzerinde tencere bulunan bir mangalı, öteki bir tasla bir sürahiyi taşıyordu.

Cemal iki gündür sıcak bir şey yememiş olduğu halde açlığını tamamiyle unutmuştu. Hazırlığı görünce sevinçle toplandı:

— Neden zahmet ettin Aka?

— Zahmet ne demek? Sen ablanı bilir misin? Ben şimdi düşünüyorum. Karıya yalan söylemeli... Peki' der 'mahpusaneye bir yabancı gelmiş' der, bizim bu dünyada hiç mi ahbabımız, dostumuz

Biz diyeceğiz ki... Gece geldi, kapılar uzerımızaen kilitli idi. Mahpusane usullerini sen bilmezsin!' diyeceğiz.

Et yemeğini bir temiz bakır sahana boşalttı. Ateşin üzerine bir temiz çaydanlık koydu. Çocuğun elindeki tabakta da pirinç pilavı vardf.

— Yoruldun Aka! Birisi elverirdi!

— Sen eskiden benim işime hiç karışmazdın! 'Çiroz salatası isterim' diye tutturduğun zamanları unuttun mu?

İşte ne olduysa bu yemek pişirme esnasında ofmuş, Salim Aka, Kitaplı Casusun içyüzünü hemen bütün mahpusaneye mutfakta mangal başında anlativermişti.

Siverekli Kenan'la Ankaralı Hafızdan başka, Amasyalı sürgünler de 'komonist'i biliyorlardı. Onlar hem de çeşitli komonist görmüşlerdi. Evvelâ Doktor Hikmet bey denilen uzun herifi, arkadan Fevzi bey denilen topal herifi iyice' tanıyorlardı. Fazladan en tane bolşevik komonistiyle de senelerce beraber yatmışlardı. Kafkasya'dan gelmiş Türk komonisti... Bolşevik tabaası da, kendileri Türk...

Topal Muhtar dikkatle dinledikten sonra:

— Komonist ne demek? diye ihtiyatla siormuş-tu.

— Komonist? Hey muhtar, bunlar hükümetle uğraşır bir millet. Hele muhtar milletine çok düşman bunlar! Aman şu muhtarları asıversek, dünya düzelir o saat diyorior.

— Fena değil. Benim de aklım yattı. Demek bu komünistlerin zanaatı muhtar asmak mı? On-beş sene verseler idare etmez mi imiş?

— İlle asacaklar! Bir kere akılları o yola yatmış. Muhtar kalmayınca siz memleketi görün diyorlar. Dinleyenler hasretle içlerini çektiler. İnler gibi:

— vanu! Bu herifler aklın ocağı imişler...

— Demek bir uçları köylü bunların... Köylü olmasalar muhtarın domuzluğunu nereden bilecekler?

— Durun kardeşler!.. Salim Aka!

— Buyur.

— Bunların el almak, el vermek âdeti var mı?

— Ne gibi?

— Yani şeyhler gibi. Şeyhler el verirler de... Lâyık olanı kendilerine derviş, halife yaparlar.

— Ne olacak?

— Hani böyle bir huyları varsa, şimdi gidip el alacağım!

— Ee?

y — E'qi kardeşim, neden beklemeli canım? Bir ucundan hayırlı işe başlamalı. Ben bu topal namussuzunu burada bir güzel keserim... Mahkemede «Komonist olduğumdan kestim» derim1. Belki beraat ettirir koca reis!

— İyi akıl! Hem de beraat ettirir. Salim Aka gülerek:

— Sen bir şey demiyorsun Muhtar? dedi.

— Muhtarlıkta usûl böyle... Bunlar köy yerinde de bu biçim ürürler... Hitamında yorulurlar. O zaman muhtar konuşur: Hem de muhtarın dediği olur.

— Yani komonistler sizi artık kesemez mi?

— Ben bu yaşa geldim, kesilmiş muhtar görmedim.

Dinleyenlerden birisi:

— Ya bu ayak?

— Ayağa ne olmuş koçum?

— Bir ucundan pekâlâ başlamışlar ama, yarısında vazgeçmişler nedense... İnşallah kalanını da istanbullu komonist tamamlar! Yeter çektiğimiz ya- hu!

Muhtar ciddiyetle sordu:

— Bu komonistlerin, kemonistlik her ne ise, ondan başka bir işleri yok mu imiş?

— Bunlar hep yazı kitap üzerine çalışırlar.

di—: Cemal bey gcfeetecidir. Gazete muharriri... Şimdi anladın mı?

— Ben daha dün akşam anladım hay Salim Aka, yasjsıya kadar bekledim, baktım ki herif it gibi ürümüyor, «Aman uşak! Bu casus değil! Casusum dese bile kulak asjmayın! Sahtedir.» dedim.

Gardiyanlar, «Marangoz takımı da yok, kitabı var» dedi-

lerdi. Demek gazete muharriri imiş! Hay kuvvetine kudretine kurban olduğumun Allahı!

— Neden?

— Neden olur mu? Bizim mahpusane idaresi tahsildar Halil efendinin istidasına güç yetiremiyor-

du... Buyur bakalım gazete muharririni... İşte ben mahpusane diye bundan sonrasına derim arkadaş! Allah ömür vermeli, Koca Reis de cezaya acıma-

• malı... Kanun on sene yazıyorsa yirmi ihsan etmeli, ben oturup Çorum mahpusj dammdaki oyunları birer birer görmeliyim. İstidayı da Köroğlu gibi yazarsa, birer istida da biz yazdıralım kardeşler.

— Tevekkeli gardiyanlarda bir hal var... Kulağına kar suyu kaçmış ördek gibi düşünüyorlar!

Muhtar böyle söyleyerek ellerini şıkırdatıp tek ayağının üzerinde donuverdi.

ikinci Kısım GAZETE MUHARRİRİ

Gazete Muharriri akşam için et aldırdı. Salim Aka'nın mangalında pişirirlerken iki hemşeri İstanbul'dan açıp, dalmışlardı. Gerek kendilerine, gerek müşterek ahbaplarına ait maceraları, sıra sıra hatırladılar.

Henüz birisinin can alacak yerine gelmeden, ötekine geçerek, bir sürü kadın, erkek, slemt, meyhane

isimleri sayarak devam eden bu geçmişi hatırlayış, ikisini de kolayca avuttu. Yalnız Gazete Muharriri bu arada, Salim Aka'nın şaşılacak kadar değiştiğine dikkat etti. Adamcağız çökmüş, sersemlemiş, adeta ürkek bir hale gelmişti. Bir ayak sesi duysa irkiliyor, birisine seslenseler, «Bana mı?» diyerek sözünü kesiyordu.

Halbuki bir vakitler Galata'nın hatırı sayılır külhanbeylerindendi. Sözü dinlenir, hem de dinlenmeye değerdi. Üç neslin kopuğunu kahvesinde ağırlamasını becerirdi. Bilhassa yeni yetişenleri, ufak tefek yaramazlıklarından, kabahatlanndan dolayı ka. rakoldan kurtaran birkaç efeden birisjiydi. Şimdi (ise) ihtiyar, hastalıklı, bir hizmetkâr haline gelmişti. Bütün ömründe bir kere olsun kendi hesabına konuşmamış, silâh taşımamış, mindere zar atma-n&ış, her zaman horlanarak yıldırılmış bir fıkara adamcağız gibiydi.

Gazete Muharriri, bilhassa eskilerden anlatır-' ken biçareye hayretle bakıyor, gözlerini kısarak,

777

sahibi Kara Salim AKa ne yanyunu yom meye Vu-lışıyordu. Çekmecede kendisine mahsus oturuşu, gelenleri değerlerine göre bir selâmlayışı, bir ağır kopuk edasıyla gülüşü ve öfkelenişi vardı ki, gençler adeta taklide çalışırlardı.

«Demek unsurunu kaybedince, bu hale gelivermiş...» diye düşündü. İstanbul mahpushanelerinde kalmış olsaydı, gene de bu kadar değişmezdi herhalde... Yahut da yaş gidip kemalini buluyordu.

— ...Küçüğü kucaklayıp dışarı attım. Sonra kapıya dikildim. «Ayıp oldu Hasan'aki, dedim. Biz misafir geldik. Senin de erkekliğin bu kadarmış.» Oğlan utandı. Fena çocuk değildir Hasan'aki...

Lâkin piçi bilmez değilsin ya... Katır gibidir. Ne kadqr da sevimlidir değil mi? İnsan, o köpoğlusuna hic küsemez.

— Küsemez, evet!

— O da bilir de, şımarır Allah şımarır:.. işi iyi... Eroin nice delikanlıyı rezil etti ama, Küçük Ali'yi vezir etti.

— Marmara rezil olanlardan... İstanbul tevkifhanesinde gördüm. Koca Marmara gitmiş de gölgesi kalmış...

— Eroin bir belâ canım! Lâz: Yu^uf bıçaklayınca zaten Galata'da hızı indiydi.

— Sür git dememişler be Aka, gör geç! Sen demeız miydin?

— İyi aklına geldi. Şimdi Galata ne olmuştur? Karıya o kadar 'Yaz' diyorum da unutu unutuveri-yor.

Geçen sene buradaydı. 'Kız neden olup bitenleri yazmıyorsun?' diye sordum. 'Unuttuğun iyi'

dedi. Yazsaymış, garipsermişim de kaçmaya falan kalkarmışım. Doğrusu aklımı arada bir bozuyorum. «Bir hafta kalsam da gene geri gelsem» diyorum. İki sene verirlermiş, öyle mi?

— İki sene verirler. Asriye yollamazlar, eder altı sene... Dört de var, on iki... Oniki sene demek, As|riye girenlere bakarsan yirmidört sene demektir. Bir hafta kaçarsan cezayı yirmidört seneye çıkarmış olursun.

asıver gitsin.

— Doğrusu bu Aka!

Gazete Muharriri kendisini merak etmeye başladı. Acaba kendisi de hiç farkına varmadan Salim Aka gibi değişmiş, bambaşka bir adam mı olmuştu? İçinden şöyle bir davrandı. Hiçbir acayiplik göremiyordu. İyi ama Salim de hiç bir acayiplik görmemektedir. Biraz şüphelense... Hiç belli etmez mi?

— Ablanı attım taksiye, çek bakalım, Arnavut-köyü! Bir de ne göreyim? Bir de ne göreyim, bizim gazeteci Cemal oğlumuz da oraya postu sermemiş mi? Aklında mı? O hani sesi güze! Yahudi kızıyla beraberdik. Hıranti aldık sandala bindikti. Ablan hâlâ söyler: 'O gece yaşadık sayılır Salim Aka!' der. Sahiden yaşadıktı. Yandıydı Boğaz canım! Rabbim kıza ses vermiş. Ne oldu fıkara.

— Evlendi. İki de çocuğu var. Cezanın bir senesini yatıyordum ki mahpusaneye beni görmeye geldi. «Yakında çıkıyorum. Seni kocandan boşatıp alacağım!» diye şakalaştım. «Ne kadar oldu?» diye sordu. «Bir sene» dedim. Biraz düşündü. «Benim ahımla bir sene yatacaktın. Tamam! Lâkin

sen başkalarından da ah almışsın. Öyleyse çıkamazsın!» dedi.

— Hele çıfıt!

— Doğru da söyledi Aka! Bak çıkamadık.

— Bırak, köpek havlamakla deniz mundar mı olur? Alîahm işi yok da Yahudi kızlarının ahım mı hesaplıyor? İşte önümüzde dağ gibi af var. «Harp biterse af sağlam!» diyorlar... Sen daha iyisini bilirsin ya!

— Sağlam!

— Öyleyse davransın Galata... Şimdi «Sulh oldu! Paydos!» demeliler, buradan beraber çıkmalıyız. Doğru eve... Ablan neye uğradığını şaşırır...

Salim Aka, yaşaran gözlerini sakladı. Sonra lülesini hışımla doldurdu.

— Neden durdun?

— Ben mi? Yahu bari açlam kıymak âdetim

man elimin terazisiyle ovunurdum. Ooluğa çocuğa bu hususta ders bile verirdim. Bilmez değilsin ya, bizim çekmece bıçak doludur. Arama olur, bırakan savuşur. Ablan, «Beni Fındıklı'ya deniz gazinosuna götür» dedi.

İçimde de bir sıkıntı var ki sorma! Denemişim, içim sıkıldı mı, bana yatmak düşer. Lâkin karı bir aydır bir yere çıkmıyor. Hiç belli etmedim. «Peki» dedim. Riz iki moruk! Kim ne yapsın? Akla bak, akla! ... lım bir biçak aldım, belime soktum. Karı görse razı gelmez ya... Başını

tarıyordu. Beraber yürüdük. Kimi lâf atar, kimi eşlenir(?) Balıkçı ihtiyar Mihran, elini gözünün üstüne s|iper etti, «Vay bu bizim Salim Aka olmaya Salim Aka! Lâkin yanındakini bilemedim. Peki ben şimdi Foto Ablama haber vermez miyim? 'Davran kadın, senin moruk bir piliç almış yemeye gidiyor' demet miyim?» diyerek takıldı. «Hoşt!» dedim geçtim. İlerde şoförler: «Aka! Buyur uçuruverelim!» dediler. «Biz uçarız tosunlar, siz keyfinize bakın!» dedik. Uzatmayalim, Fındıklı'ya geldik. Orasını, o sıralar, Küçük .

Ali'nin ağabeysi tutuyor. Mehmet mi, İsmail mi birisi! İt sürüsü kadar ağabeysi var. hangisidir ne bileyim! Yer gösterdler. Yerleştik. Karı bira istedi. Ben de bir küçük şişe açtırdım.

Denize bakıyoruz. Denizde yıkananlara bakıyoruz. Dana edenlere bakıyoruz. Arada sırada, gramofona alaturka plâk koyduruyorum. İçimdeki sıkıntı, geçti jgjtti. «Ulan iyi, aferin karı!» diyorum kendi kendime... Derken şişeyi bitirmişim. Bir tane daha söyledim. Kan, «Bu sondur, ben serhoşlarla uğ-raşamam!» dedi «.Peki, peki!» dedim. Onu da yanladık yarılamadık dans yerinde bir gürültü koptu Garsonlar koşuştular. Kızlardan ikisi yanımıza geldi. Birisi yanağını tutuyor. Hangi sebeptense oğlan şamarı yerleştirmiş. Olur! Aferin! Karı dediğin çiroza benzer, ne kadar döversen o kadar yumuşar! Biz büyüklerimizden böyle işitmişiz! Afetini Ellerin dert görmesin Kızı o zamana kadar ya hic görmemişim, yahut da alıcı gözüyle bakmamışım. Bizimkini tanıyorlar. Korkmuşlar da... Masaya otur-

gözüm açılacak diye seviniyorum, meğer belâ gelmiş oturmuş...

— Anladım, sprhoş yiğit balta oldu...

— Hay canına rahmet! Bir fısıltı düştü ortalığa... Garsonlar yalvarıyorlar. «Salim Aka'dan ayıp!» dediklerini bir aralık duydum. Cıvan yavrum ne

değe beğenirsin? «Ben Salim Aka'nın da... Ona arka

çıkanın da... geçmişini geleceğini...» Ablanı bilmez değilsin! Yüzüne bir ateş düştü. Edepsfzliği benden beterdir. «Sakın ha!» dedim. «İşime karışırsan

başımı derde sokarsın. Sarhoşluk arabacılık değil! Delikanlı kısmı serhoşken saymalı. «Oğlan üstümüze kopacak. Bırakmıyorlar. Derken ellerinden kurtuldu. Şahin gibi saldırdı. Kızlar arkama sjak-landılar. Hiç kımıldamadan: «Otur arslanım» dedim. «Şöyle geç de iki lâf

edelim.» «Yavrum» dedim .«Sövmenin bir faydası yok! Marifet kızın gönlünü etmekte... Bak şamarlamışsın, yumuşa-saydı derakap yumuşardı. Şu halde bugün yumuşama günü değil. Gel boş ver! Yarma Allah kerim!.» Bir küfür daha! Garsonlar araya girdiler. Elinde şişe varmış, yallah etmez mi? Az kalsın ablanın suratını dağıtıyordu. Aklım başımdan gitmişi. Ayağa kalktım. Ayağa kalkınca aklım başıma geldi. Yahu zıpır, çakı gibi üç garsonu dut silkeler gibi silkeliyor. «Şu bıçağı göstereyim de kaçsın!» dedim. Eski kalmışlardan bir nara vurup bıçağı sıyırdım. Garsonlar huyumu bilmez değiller. Narayı duyunca oğlanı bırakıp savuştular. Delikanlıdır boynuzuna rakı sürülmüş keçi gibi kurdun üzerine gelmez mi? «Kaba etini biraz kanatayım» dedim. Artık ben mi iyi nişan alamadım, o mu zıpladı, namussuz gidip kasığına saplandı. Hem de vallah billah ucunu dokundurdum. Bir santim, nihayet iki santim!

— Şahdamara rastlamıştır.

— Şahdamar mı, padişah damar mı bir yere rastlamış. Yatıverdi. Fazladan bıçak da paslı imiş. Hastanede üç gün yatıp ölmesin mi? Merkez Memuru «Şimdi rapor gelir, koyuveririz!» deyip dururken oniki seneyi sırtımıza yüklediler.

I

— Vah vah, pek üzuiaumı pisi pisine

— Hem de nasıl pisi pisine! Ablan «Kabahat benim» diyor «Ben gidelim demesem bir şey yoktu.» İşte o sebepten galiba, kan saçını süpürge etti. Canım say ki cezayı biz yemedik de o yedi...

— Aliah razı olsiun!

Gazete Muharririni daireden çağırdılar. Paltosu omzunda yürüdü.

İlk geldiği gün oümle kapısında nöbetçi olan gardiyan Çökük Rıza efendi bugün orta kapı nöbetçisi idi. Camekânın yanında bir koltukta azametle oturuyordu. Gazete muharriri geçerken ona gülümsedi. İki adım ilerlemiş ilerlememişti ki:

— Hey hemşeri! diye seslendiğini duyarak döndü. Sesi beğenmemişti.

— Paltoyu indir omzundan.

— Bana mı dedin, Rıza efendi?

— Sana dedim ya...

Gazete muharriri iki adım geri geldi. Kaşının birisini kaldırmıştı.

— Sakın bir daha bana terbiye dersi vermeye kalkma olur mu Rıza efendi?

— Daireye...

— Daireyi maireyi bilmem, derhal bozuşuruz. Döndü yürüdü, paltosunu Müdür odasının önündeki portmantoya astı. Kapıyı vurup içeri girdi.

Sağ pazısı hâlâ seğriyordu.

— Buyurun! Size bir havale var...

— Nereden?

— Birader yollamış. Elli lira! Lâzım değilse emanete kaydedelim.

— Lâzım, ötebsri alacağımı Mangal filân... Tencere...

— Peki, şurayı imzalayın.

İmzaladı. Müdür Vekili elini para destesinin üzerine koyarak konuştu:

— Sqlim Aka ile tanışmışsınız. Fena adam değil. Biz de elimizden gelen yardımı esirgemedik.

— Eksik olmayın. Hep iyiliğinizi söylüyor. Dua 182

. ıluyuıııuıııış ıu!\uı BöKiuen taaıuıa nın eie-lerinden idi.

— Öyleymiş... Ben Galata'yı bilirim. Yıldız'da-l<i polis mektebinde okudum.

— Ne âlâ! Parayı saydı.

— Bir kere de siz sayınız.

— Lüzumu yok!

— Bir şeye ihtiyacınz olursa, haber yollayın!

Sesini alcalttı—: Yeriniz iyi değil, biliyorum.

Müddeiumumiliğe tekrar söyledim. «Ben düşüneceğim» dedi.

— Herhalde Ankara'ya danışacak.

— Zannetmem.

— İnşallah... Ama ben zannederim. Bir şey rica edecektim. Buraya her sabah gazeteci gelir mi?

— Hayır.

— Nasıl yapacağız?

— Gardiyanlar getirsinler. İşleri ne?

— Her sabah zor olur. En iyisi gazeteciye münasip bri şey versek, getirmez mi?

— Bir kere görüşeyim.

— Lütfen görüşün. Her gün «Ulus» alacağım. Bir aylığını peşin veririz. Biz çocukla yollarsa, ona da münasıip bir şey veririz.

— Gardiyanlar her sabah mutlaka giderler. Tahliyeleri, karavana bordrosunu, ekmek defterini (götürmek) için daireci gardiyan mutlaka gıider, gidince alıp gelsin.

— Ama ben erken istiyorum.

— Saat ona, onbire doğru...

— Geç... Bu da bizim iptilâmız Müdür bey, kusura bakmayın. Acaba mahpusane bakkalı sabahleyin gelirken uğrayıp alamaz mı?

— Fazlı ağa mı? Alır... Bakın bu daha münasip.

— Öyleyse lütfen şu üç lirayı alın... Kendisine verin. Tembih de edin. Bugünden itibaren. Yani Varın, bugünkü gazeteyi de getirecek.

— Zaten posta üç günde bir geliyor.

— yanı, even ^aruyı vtuoin, uuum yu<.uMUM,, Posta günleri alır gelir zahmet olmdzsa...

— Ne zahmet? Gardiyanlara da getirtirdik... Ne ise Fazlı daha iyi oldu. Başka bir şeye ihtiyacınız olursa yine de Fazlı'ya söyleyin. Eski kulağı kesiklerdendir. Mahpusluğun halinden anlar! —Gülümsedi—: Mahpusluğun halinden ben de anlarım: 17 ay yattım.

— Vah vah! Neden?

— Bir katil meselesinden... Samsun'da... Buradasınız daha çok konuşuruz. Bizim de başımızdan böyle bir felâket geçti.

— Ne ise, atlatmışsınız ya, ona bakın! Teşek kür ederim Müdür bey. ;

— Güle güle...

Dışarda paltoyu yine inadına omzuna aldı. Ne çare ki Çökük Rıza efendi yerinde bulunmuyordu.

Salim Aka ile geç vakte kadar oturdular. Yukarda gürül gürül yassı ezanı okuyordu ki Sairn Aka, «Bana müsade» diyerek kalktı. Kapıda bir şey unutup unutmadığını anlamak istermiş gibi hücreyi gözden geçirdi. Sonra:

— Kel Yiğit! diye seslendi.

— Buyur Salim Aka!

— Yattın mı yiğit?

— Yatmadım. Oturuyorum.

— Kendi başına bu nasıl oturmak? Gel de beye arkadaş ol. İki lâf atarsınız.

Çoktan koşup gelmiş olan Kel Yiğit, anlamayan bakışlarla Salim Akanın yüzüne bakıyordu.

— Konuşursunuz, dedirm

— Konuşuruz ya, gardiyanlar çekişir.

— Başlarım gardiyanların elifinden... «Salim Aka söyledi» dersin. Beyin her işini göreceksin. Bak keyfine.

Cemal:

— Benim hiçbir işim yok! diyecek oldu. Salim Aka azametle tekrarladı:

-UUIUIİIOCUi;_ /AHUM evlâdım!

— Allah kurtarsın Salim Aka. Muhtara selâm ederim

— Hiç olur mu? Topal Muhtarın dilinden kurtulamayız.

— Olsun. Anlattıkların pek hoşuma gitti. Salim Aka gidince. Kel yiğit kapının pervazına sırtını dayadı. Hiç

rahat olmadığı belliydi.

Cemal:

— Şöyle otur Ali ağa, dedi, birer cıgara yakalım. Yarından itibaren kahve alaeağız. Karşılıklı içeriz, tüttürürüz çıgarayı... keyfimize bakarız.

— Sağol beyim... Böyle iyi idi. Biz tütünün tiryakisi değiliz. Sen iç!

— Bak hele... Yak çanım! Yeni müşteri geldi mi?

— Nereye?

— Bizim mahzene.

— Gelen var, giden var.

— Gene süpürge haraeı, demir haracı olacak mı diye sordum.

— Bu akşam gürültü çıkmadı beyim. Her akşam, halbuyse, burada seyir olur. Sinema çanım.

— Nasıl seyir?

— Oyun komaz, çıkarırlar. Yalvaran hangisi, 'Param yok' diye yemin eden hangisi? Bazısının üzerini ararlar, para çıkar, şamarlarlar; çıkmaz, yine şamarlarlar...

— Ama bu fena!

— Fena olmaz mı?

— Şamarı ben hiç sevmem. Ne görmeye yüreğim dayanır, ne de sesini dinlemeye...

— Dayanmaz ama, çaresiz dayanacak!

— Kolsuz Ahmet ağa da şamar atar mı?

— Asıl Kolsuz atar. Kolsuzda bir şamar var beyim, yüzbaşılarda görmedim ben... Halbuki ne de yakışıklı delikanlı... Ben hiç o kadar babayiğit, yakışıklı erkek görmedim. Yazık olmuş.

— Yazık, evet...

Cemal gözlerini kirpıştıraı. ı\eı yiuh dinini pc* gönülsüz çekmişti. Yere bakıyordu. Şüphelendi.

— Ölmediğine mi yazık dedin Ali ağa?

— Kimin Kolsuzun mu? Neden ölecekmiş... Ölmek kolay mı beyim! Herkesin eline geçi mi verir?

— Demek o derece rezil mi?

— Rezile kurban olayım! Küçük Ahmet dedin mi, on dakika düşüneceksin.

— Ir'z düşmanı mı idi?

— Irzı ne bilecek şu pis?

— Yaaa!

— Nasıl olsa öğreneceksin, benden öğren daha iyi. Beyim bu namussuz bizim Osmancık'lıdır. Bizim Osmancık fıkara bir kazadır. Toprağı adamını beslemez bir kaza. O sebepten bizde namus pek fazıla yetişmez. Yani demem şu ki, namusjsıuz da olsa, güçlü namussuz olmadığından,

yedi köye zararı dokunamaz. Yani, senin anlayacağın, biz aç milletiz. Kalkamadığımızdan otururuz. İşte bu kazanın umum namussuzluğu bu küçük Ahmet'te toplanmıştır.

— Deme? Hiç de göstermez!

— Göstermez! Neden göstermez, ben işte buna şaşarım. «Be Allah» desem, «Şunun alnına yazıver bir 'Namussuz' da müslüman şerrinden aman bula! Yazmaz. Pisliğini şuna buna sürdürecek... Bir iş canım.

— Hırsız mı?

— Hırsıza kurban olsun! Bunun zanaatı karı üzerine beyim...

— Karıların parasını yiyorsa helâldir. Güzel delikanlı olduğundan karılar «Oh» derler de paralarını yedirirler... Ahmet'in ne kabahati var?

— Öyle mi ya? Bu şimdi beyim, köyleri gezer. İşi gücü olmadığından, bir de acından geberse üstüne başına dikkatli olduğundan köy yerinde Mustafa Kemal gibi görünür. Yetim düşmanıdır namert! Nerde erkeksiz ev varsa onları kollar. Onüç, ondört yaşında kızı olan erkeksiz evleri...

— Ne yapacak anlayamadım?

— r\r<ıı duşlum çiKurır. Miır Kaçar. Bizim Koyıu-müzün erkeği kendi aklıyla kendisini gezdiremez, nerde kaldı ki körpe kızı. Bir cadı karı bulur. Kıza evvelâ bir yüzük, sonra bir küpe... Sonra üç altun yollar. Yüzük, küpe altundur. Altunlar da alındıkta... Anasını bulur. Hatta bir iki de şamar çeker! «Kızınızı gütmezsiniz, bir de şeyi kaşınıp oğlana kaçınca bize gelirsiniz!» diyerek... Ahmettir kızı nikâhlar beyim.

— İyi ya işte...

— İyi olmaz mı? Nikahlamak için fıkaranın yaşını büyütürler. Sonra Altı ay kadar kullanır. Altı aydan sonra bir gece eve memur takımını toplar. Rakı sofrasını kurar, karısına rakı dağıttırıverir.

C9

— Ertesi akşam, ağa takımına bir rakı ziyafeti... Daha ertesi akşam kopuk tayfasıma... Sonra karıyı başlar kiralamaya... Hitamında da sırtındaki entariyi, kulağındaki küpeyi, elindeki yüzüğü, üç altını alır, deper biçareyi Çorum Kerhanesine, yahut Amasya Kerhanesine...

— Ne diyorsun? Hay Allah belâsını versiin!

— Veriyor mu? Sanki kabahat kolunda imiş gibi, kolunu alıyor.

— Kıyasıya atmışlar ama, tutturamamışlar.

— Yıl uğursuzun... Tutturamadılar. Böyle böyle belki yedi sekiz evi berbat etti. Yedi sekiz kabileyi yere baktırdı. Dünya canım! Bir de Çorum damına geldim ki... Ahmet ağa aşağı, Ahmet ağa yukarı... Müdürden ileri... Sözünü Müdür bunun kadar geçiremez!

— Yanındaki?

— İbrahim? O da bir başka türlü yiğit beyim... 0 da hamamlarda namlı imiş... Bizim Çorum'umuz-da huy çoktur. İbrahim gibilere göbek taşında yirmi yaşma kadar staj gördürürlermiş... Acemi talimi...

— Sonra?

— Sonra büyük teftişi yüz akıyla geçti mi, yiğit' oluyor. Hem de yiğit başı!

— Rütbesinin sonu bu mu?

— Narasını Dur bakalım!

— Utanmaz da ondan Ali ağa! Adamın utanmazı hem çok yaşar, hem de iyi yaşar.

— Sana ne sebebe yattığını dedi mi?

— Şekavet! dedi.

— Şekavet! Doğru... Peşinde yirmibeş askerle dağa çıktı idi. Hey yavrum! Eski ahbaplarından bi-risjiyle bir gece Hızırlığa doğru gitmişler. Karanlıkta, eski günleri, âlemleri yadedecekler besbelli! İşte orada herifin onyecii bankcnotu kayboluyor.

— Nasıl?

— Ceketini bunun altına sermiş. İşin arasında, bu gözünü sevdiğim parayı yürütmüş. Ne o öyle diyebildi, ne de bu böyle diyebildi. Demek polisler de buna içerliyorlarmış. Herif «Beni bıçakla cebrî soydu' diye dava ediverince, para da bunun üzerinde zarf içinde bir tamam çıkıverince yedi seneyi dayamışlar. İşte sana şekavet... Sen yiğidi sakın Çakıcı Efe, Çullu falan mı sandın?

— Hay Allah belâsını versin! İdare bu pistleri nasıl kullanıyor?

— Canım beyim, biz akşamdanberi neye nefes tüketiyoruz. Onları kullanmayıp seni beni kullanacak değil ya... Herifler her hususta işe yatkın! Anlatamadık mı?

Gene demir sesleri işitildi. Kel Yiğit korkuyla

sıçradı:

— Geliyorlar beyim. Iskaranın kilidi açıldı. Ben gideyim de tekrar gelirim.

— Sen bilirsin. Oturuyorduk. Merak etme sana bir şey yapamazlar.

— İtle dalaşmaktansa çalıyı dolaşmak yeğdir beyim.

Kel Yiğit gitti. Cemal, tercümeyi önüne aldr. Ayak sjeslerini duymamış gibi dalgınlığa vurdu.

— Kolay gele beyim!

Çökük Rıza efendi gülümseyerek kapıda durmuştu.

— Buyur Rıza efendi, çalışıyorduk.

— Ne çalışması böyle?

(jan ı urKçeye çevırıyurum.

— Deme Allasen! Hani bakayım.

— Nesine bakacaksın? İşte dümdüz yazı. Rıza efendi içeri girdi. Deftere baktı.

— Aman eski harflerle yazmışsın. Sen eski harfleri de mi biliyorsun?

— Yahu biz kaçın kurasıyız Rıza efendi? Rıza efendi kapıda duran arkadaşına döndü:

— İş işten geçti Eke oğlum... Oturacağız. Ben bu işleri öğrenmezsem uyku uyuyamam.

Eke kırmızı suratlı, kız gibi utanıveren, bu sebeple de pek konuşmasını bilmeyen bir gardiyandı. As^l adı Mustafa idi. Böyle soyadı ile çağırıyorlardı: «—Efendiyim rahatsız etmeyelim!» dedi yama, tere de battı. \

— Neden rahatsız olacakmış? Bugün et de aldırdı. Bizi belki davet de eder.

Cemal kaşlarını belli belirsiz çattı: - = - Rıza efendi, dedi, Çorum'luları pek beğendim. Allah razı olsun, misafir dediniz, akşam üzeri bir tepsi yemek gönderdiniz1. İşte tencerenin içinde olduğu gibi duruyor.

İndir de hem ben yerim hem de sen...

Çökük Rıza efendi aldanarak tencereye baktı. Bir şey göremeyince lâtife pek hoşuna gitmiş gibi güldü:

— Vallaha yaman adamsın arkadaş! Ben çok yer dolaştım. Çok adam gördüm. Biz burada koca# yüzbaşılar, malmüdürleri gördük. Lâkin senin

gibisi hiç gelmediydi. İşte ben oturdum. Bir cıgara verirsen yakarım. Kendi kendime de içerim. Sana'da bir sürü sual sorarım. Sen de bana cevap verirsin. Aklımın yattığı cevap olursa, yüreğime bir tamam yazarım. Gittiğim yerlerde satarak gezerim. Nasıl fikrim?

— Dehşet! Pek beğendim. İşte buyur cıgara! Sen de geç arkadaş!

— Rahatsız...

— Bırak rahatsızlığı... İnsan insanı rahatsız edemez. Olmaya ki kendisi rahatsız edilmek isteye...

---- INUtlll UCUM!.' IŞIC UUyıu Ull ^«-: ı-tu^ııc-

dim gitti. Tamam! Ee merhaba dedin mi kardaş?

— Dedik sayılır.

Mustafa cıgara kullanmıyordu. Cemal ona Malatya pestili verdi. Aynı büyüklükte diğer bir parçayı da havada salladı:

— Sen de cıgara tiryakisi olmasaydın Rıza efendi, bu da senindi!

— Cıgara ile beraber olsa...

— Hiç zarar vermez ama, sana mahsus değil. Zira, ben biliyorum ki sen mide rahatsızlığı çekiyorsun!

Bu sözü 'hiç tanımadığın kimseden yemek istiyorsun, pis boğazsın!' manasına söylemişti. Fakat gardiyan Çökük Rıza efendinin üzerinde yaptığı büyük tesiri görünce şaşırdı.

Gardiyan Rıza efendi gülerken birdenbire ciddileşmiş, gözlerini korkuyla açmıştı:

— Kim dedi? diye yavaşça sordu.

— Neyi kim dedi?

— Bizim mide rahatsızlığını?

— Yahu birisi mi söyleyecekti? Ben bu kadar-cık bir şeyi bilmez bir adam mıyım?

— Etme ayağını öpem beyim... —Sesinde dehşetli bir yalvarış vardı. Yüzü allak bullak olmuştu:— Derdimi bildin, dermanını da bileceksin. Etme ayağını öpeyim!

İş birdenbire o kadar feci bir ciddiyet almıştı ki Cemal şaka ettiğini söyleyemedi. «Tuh Allah kahretsin, şimdi bir de Dahiliye Mütehassıslığı mı yapacağız?» diye üzüldü.

— Bir kere aldığın ilâçları görmeliyim! Reçeteleri... Yanında mı?

— Yanımda olmcfö mı? İlâçlar da yanımda, reçeteler de...

Ceketinin iç cebine saldırdı, neredeyse cebi delecekti. Bir tomar kâğıt çıkardı:

— Nah, bu bir! Denizde kum bizde reçete... Bavulun üstüne bıraktı ve muhtelif ceplerinden muhtelif ilâçlar çıkarmaya girişti:

190

Gazete Muharriri hiç üşenmeden reçeteleri birer birer tetkik etti. Bunlar ondört tane idiler. Bir kısmı katlanmış yerlerinden büzülüp yırtılmıştı. Ner. deyse kopacaklardı. Bir kısmı daha taze görünüyorlardı. Nane ruhundan başlayarak kömüre kadar, karbonatlı karbonatsız —harp içinde bulunabilen — ne çeşit mide ilâcı varsa, Gardiyan Çökük Rıza efendinin sıra sıra. kullandîfı anlaşılmakta idi. Bazısından fayda görmüş olacak ki birkaç kere yaptırılmıştı.

Gazete Muharriri reçeteleri tetkik ederken gardiyan Çökük Rıza efendi de derdini yanmaya devam ediyordu:

— Çorum'da doktor yok! Çorum'da doktor ne arasın? Bir Memduh bey vardı. İşte gördün mü?

Doktor diyerek ben ona derim. Bir ilâç verdiydi. Pembe pembe haplar... İşte o ilâçtan fayda gördüm.

— Şekerli değil mi?

— Aman bildin mi? —Hışımla gardiyan arkadaşına döndü:— İşte ısbatını buldum'. Nerede o Kara kürdün İbrahim ayısı? «Pembe şeker keyif şekeridir. Memduh bey seninle eğlenmiş» diyordu, işte o ilâç. Aman beyim adı aklında mı?

— İyi ama, o ilâç barsaklar içindir. Müshil. Sen mideden şikâyetçi değil misin?

— Mide barsak hepsi bir bok! Söyle Alllasen! Adı ne şunun? İki lira olsa verip alacağım!

— Eczacılar bilir. «Müshil şekeri» diye sor. Lâkin reçete olmadıkça vermezler. Doktordan böyle bir reçete istesek, o da. «Sen benden âlâ doktormuşsun! Bana ne diye geldin?» der. Bilmem ki...

— Aman beyim bir çare düşünelim...

— Bardakların nasıl?

— Bizim mi? Nasıl olsa iyidir.

— Çanım meselâ peklik var mı?

— Peklik?

— Yani kabız mısın?

— Sorma! Ömrümde bir kere —hâşâ huzuru-

der otururdum aa Kan Tener eımue ucm uıumU|u çıkar. «Öldün mü herif?» diye güler. O kadar oturmaya ne olur yarabbi, bir kerecik doyasıya aptest etsem ya... Bazan tarla kenarlarında görürüm, herif tepe gibi yığakomuş, imrenirim ne dersin? Mustafa mevzuu beğenmedi:

— Ayıp oğlum! Efendi senin huyunu bilmez.

— Ben doğrusunu söylüyorum. Derdini söyle-meyen dermanını bulamaz. Bak beyim, pastırmalı yumurta yedim mi, berbat... Lâkin pastırmalı ıspanak olurca dokunmuyoır. Sonra bende fazladan basur da var. Yani mayasıl...

— Doktora! Mutlaka doktora müracaat etmeli!

— İyi ya, nerede doktor? Hükümet doktorumuz, kanlara mahsus... Haftada bir kere mi, iki kere mi, Tepecik mahallesindeki yiğitlerin makinalarmı ayna ile gözden geçirir. Sonunda «Vatan vazifemizi yaptık, hamdolsun!» diyerek memurinler kulübüne gider. Gelsin poker oyunu... Ancak Vali çağırmalı ki dönüp baka... Hasta götürür müsün, hasta arabada can veriyor. Yalvarırsın, kapıya kadar yalvara yakara getirirsin, orada birden cayar...» Hastaneye... Hastaneye yetiştirin! Kardeşim ben ne

yapayım burada... Arabacı sarsmadan hızlı sürsün!» der, koşar pokerin başına... Belediye dersen, sıtma mücadelesi, çiçek aşısı, tifo aşısı, tifüs aşısı... Fı-kara bildiğini de unutmuş.

— Hastahanede doktor yok mu?

— Hastahanemiz iyidir. Yani bina cihetinden... Park da yakın... Şimdilik pek hasta değilgen gider tedavi olursun, dönüşte parka uğrar, Eşrefin gazinosunda kafayı çeker, nara atarak şehre dönersin.

— Pek iyiymiş!

— Lâkin Sertabibe görünmeyeceksin. Herif bir kere sağır. Sen 'Midem' dersin, o fıkara göz ilâcı yazar. Esasında göz doktoru, lâkin gözleri de pek farketmiyor. Karıları erkeklerden ayırdedemiyormuş, soyunmuş yatan şişmanca heriflere 'Sende gebelik var hatun!' diyormuş.

uuKiıeruen Dinsının^aaamı. üununu dolduramamış, şu kadar sene olursaymış, şu kadar maaş alacakmış. «Varsın o kadar maaşla tekaüt olsiun» demişler. Peki, nerenin adamı mal gibidir, hakkını aramayı bilmez? Nerenin olacak? Bu Osmanlı mülkünde öylece bir Çorum var, bir de Tunceli... Tunceli'nde adam kalmadığından, gönderin gitsin Çorum'a demişler. Senesi dolacak gidecek de, eğer yine bir başka senesi dolacak doktor gelmezse gardiyan Rıza Topal —Topal soyadı imiş— midesini muayene ettirip o pembe haplardan bir kutu alacak! Sen hastaneye kulak verme beyim! Bir şey söyle!

— Bence fazla tuzlu, baharlı yemekler yemeyeceksiniz. Mümkünse bol bol ayran için, yoğurt yiyin!

— İşte şimdi derdimi bildiğine şüphem kalmadı. Yoğurt yedim mi o gün rahatım... Anladın mı Mustafa efendi? Ben işte bu sebepten mahpuslardan birisine yoğurt geldi mi, bir tas uydurup koşarım! —Gazete Muharririne güldü:— Mahpuslarımız iyidir beyim, bir şey geldi mi gardiyanların hissesini veriverirler.

— Peki ama Rıza efendi sbnra başınız belâya girer. Nizamname bunu yasak ediyor.

— Nizamname kendi gönlüyle verilene karış-maz.

— Karışır.

— Ben senden beş lira borç alsam, aybaşına ödesem, buna da mı karışır?

— Vızır vızır! Sen benden değil, ben senden beş lira borç alsam da aybaşında geri versem, bu da isbat olsa, seni işten çıkarırlar. Nizamname «Gardiyanlar, mahpusdan hediye kabul edemezler. Kendileri de mahpusa hediye veremezler» der.

— Alaya bak! Duydun mu Mustafa efendi... Bey bizimle eğleniyor.

— Eğlenmiyorum. Doğrusu bu!

— Malatya böyle mi idi?

193

de böyle...

— Aman beyim sen o nizamnameyi bana söyledin, başkasına söyleme... Biz burada mahpuslarımızla geçinip gidiyoruz.

— Geçinip gidiyorsanız kim ne der? Ben kötüsü gelirse demek istedim.

— Tabii, kötüsü gelirse, kötü olur. Şimdi ben ayrana yoğurda kuvvet mi vereyim?

— Evet! Birkaç zaman böyle yap! Bakalım neticesi ne olacak?

— Hem de öyle yaparım. Şimdi gider, bir tas ayrani kafama dikerim. Bugün kime yoğurt geldi Mustafa

efendi?

Mustafa efendi dalmış gitmişti. Suali duymadı. Bunun üzerine Çökük Rıza Topal efendi, arkada- J sının

derdine de çare bulmayı akıl etti. '

— Sen, dedi, yerin altından üstünden haber veriyorsun beyim... Nizamnameye kanuna aklın eriyor. Şu bizim çopur oğlanın yarasına da bir merhem sür!

— Ne olmuş?

— Efendim bunun derdi ailesi tarafından...

— Doğurmuyor mu?

— Doğurmuyor ama, kısırlığından değil... Bir kere denemiyor ki namussuz!

— Anlayamadım.

— Anlayamazsın elbette. Bizim Çorum'umuzda bir yaren usulü var. Bunun karısı yâren seviyor.

— Olur. Çankırı'da da âdettir. Yâren yaparlar.

Ne olmuş?

— Aman ne mi olmuş? Çankırı'da da kanlar yâren mi severler demek? Yahu biz bunu Çorum'a mahsus bir marifet bellerdik.

— Orada erkekler de yâren yaparlar!

Çökük Rıza efendi gözlerini kırpıştırarak anlamaya çalıştî. Bu hareket gazete Muharririni şüphelendirdi. İhtiyatla sordu:

— Nedir bu yâren?

— Yâren işte... Karı karıyı sever, olur yâren! Çankırı'da da bu böyle değil mi? 'Erkek' deyince iş

bina göre, çoktur ya...

— Karı, karıyı mı sever? Yani sevicilik mi? Zurafalık?

— Tamam! Babana rahmet! Biz 'yâren' deriz.

— Mustafa efendinin karısı... Emin misiniz?

— Emin ne demek? Kâinat biliyor. Lâkin mahkeme reisine bir türlü dert anlatamıyoruz... Kanuna sokamıyor besbelli. Öyle ya kanunda 'zina' maddesi var da, bunun maddesi yok.

— Şahit?

— Şahit neye şahitlik edecek? Karıyı erkekle beraber bastırsan yatakta, iş başında tutup rapor almadıkça kanun zinadan saymıyor ki... «Acayiptir, belki kardeş kardeşe oturuyorlardı» demiyor mu? Biz neden battık beyim?

İşte ırz gevşekliğinden battık. Eskiden ne âlâydı, «Boş ol» dedin mi, karı defolur giderdi.

— Mustafa efendi meseleyi nasıl anlamış? Gözetlemiş mi?

— Bizim Eke, Allah selâmet versin biraz saf-cadır. Almadan evvel baba dostları, «Gel etme, sen bu kızla dirlik edemezsin» demişler. Bu mübarek «Ben kimle olsa geçinirim» demiş almış...

— Demek o zamandanberi mi? Yani kızlığın-danberi...

— Burada oniki yaşında alıştırırlar. Böyle alışanlar bir vakit evlenmek istemezler. Yirmibeşi, otuzu bulurlar. Mustafa efendi sen aldığında kaç yaşındaydı?

— Vardı 25-26 yaşında...

— Eh anlat birader...

— Nesini anlatayım? Açıkça söylemediler. Laf dokundurmuşlar. Ben böyle bir yâren lafı duyarım.

Lâkin islâm dini aşikâre, inanmazdım.. «Git işine, karı karıyla ne yapabilirmiş ki?» derdim.

— Ne yapabilirmiş? Ben hâlâ bilmiyorum) Gazete Muharriri bunu mahsus sormuştu. Mamafih meselenin bu kadar tabii konuşulmasını da hâlâ anlayamadığı sahi idi.

— Beyim madem ki açtık, baştan hikâye ede-

Etli, butlu... Allah yalanı sevmez, gönlüm hoşlanmış. «Aldım gitti» dedim. Hazırda bircfz paramı? var, dökülüp saçıldık. Babadan kalma eve biz bu namussuzu getirdik. Birkaç ay iyi geçti.

— Adeta karı gibi? Çökük Rıza güldü:

— Bu, 'adeta karı'yı ne bilecek, a beyim? İlk

görüyor.

— İnanmam! Askerlikte falan?

— Askerlikte falan namaz kılarmış! Harama uçkur çözmeden yarabbi beni memleketime kavuştur! Bu da teşbih duası.

— Allah Allah!

— İşte o sebepten, karıya gönlümüz kapılmış. Bir de dili var, yılanı deliğinden çıkartır. Hepsi de öyle ya... Derken eve gidiyorum, bir misafir bolluğu var. Beni yandaki odaya alıyor. Önüme yemek bir şey koyuyor. Geçiyor misafirlerin yanına... Bazı yorgun oluyorum. Uyuyorum, uyanıyorum. Yok. Kulak veriyorum, bir fısıltıdır gidiyor. Bir müddet sabrettim) Sonra dayanamadım sordum. Bir parça naz etti. Nihayet: «Biz Hızırlık şeyhinden el aldık. Dervişliğe çalışıyoruz, arada toplanıp zikir çekiyoruz» dedi. Bayağı sevindim.

— Neden?

— Öyle ya, din üzerine bir iş. Karı genç... Bizde kocakarı yok. Teşbihle falan uğraşır da... iyi olur dedik.

— Ha! Şu mesele! Sonra?

— Sonra bizimki dervişliği artırdıkça artırdı. Zaten ilk gecesi gönülsüzdü beyim. Bir iki arkadaşa danıştım. «Körpe kız kerhane karışana mı benzeyecekti? Öyle olur.» dediler. Giderek hiç yanaşmaz oldu. Oynamaya oynuyor, lâkin o işe geldi mi, yok. «Neden kız?», «Apdestliyim», «Olsun, gene alırsın», «Hiç olmaz, teşbihimi bitirmeden abdesti-mi bozamam!», «Bu oynaşmaya abdest mi dayanır?», «İstersen oynaşmayalım? Sahi bak abdestim bozulduysa oynaşmayalım...» Şaka mı ciddi mi derken iş azdı. Bir de bakıyorum bağbiniveriyor. Bir de

örmeden kazak aldım, sırtında yek. «Nerede?» diyorum, «Ablama verdim» eliyor. Ablası da yâreni imiş. Duvar duvara bitişik komşu! Zaten kızı bana bulan, bana gizliden gösteren, beğendiren o...

— Böyle bir huyu olduğunu duymadınız mıydı?

— Benim karılarla işim yoktu ki beyim... Sabah gider, akşam gelirdim/ Bir gün öğle üzeri eve gittim.

Kapıyı vurdum. Açılmadı. «Ablasında mı ola?» dedim. Avluya baktım. Bizimki entariyle sıayvanda duruyor. «Kızz..» dedim. Beni görünce, «Aa...» dedi, döşemesine çalındı. İşte o sırada ablası odadan seslendi. Bizimki birşeyler söyledi. Ne dediğini anlayamadım ama, «Benim herif...» dediğini anladım. Birdenbire ablası dışarı fırladı. «Başlarım heriften...» dedi. Bizimkini sürüdü içeri... Karıda bir hal vardı beyim... Cadı karı gibi... Duvarın üzerinden bakıyorum, beni bile görmüyor, o çeşit gözü dönmüş. Oyun belledim. Hiç şüphelenmedim. Biz o güne gelinceye kadar karanlıkta yatardık. Bütün karanlık

olacak... Sabahları karı benden evvel kalkardı- Bir kere göğsünde bir çürük yer gördüm. «Bu ne kız?» dedim. «Hem yaparsın, hem de niye sorarsın?» dedi. Düşündüm, yaptığımız bir şey değil. Belki de yaparım ama, yaptırsa ah... O gün ablasından telâşlı geldi. Bir de baktım ki gerdanında iki emik yeri. «Nedir bunlar?» diye direttim. Yüzüme baktı baktı da «Sen sahiden mi soruyorsun?» dedi. «Sahiden olmaz mı, kız?», «Öyleyse...» Gülüverdi. Bahçeye çıktı, ablasıyle fısıl fısıl konuştu. Ayşe, —komşu karının adı Ayşe'dir— «Mustafa» diye seslendi. «Buyur Abla» dedim. «Bu akşam bize gel, dayın kaç akşamdır gelsin diyordu» dedi. «Olur» dedim.

— Kocasıyla mı görüşeceksiniz?

— r Kocasıyla... Bekir namussuz, karışımın o halini bilirmiş. Bize birkaç bardak şarap içirdi. Sonra açtı lâkırdıyı... «Sade bizim başımızdaki iş değil ki...» dedi, «Cümle âlemin karısı böyle,» dedi, «Erkekle bir iş olacağına varsın birbirleriyle vakit geçirsinler», dedi, «Ben hocalara danıştım, bunda

niVDII IjUMUll yuixinuy», Uv~..,

bir adamsın, ablan ona göz açtırmaz. Bırak Bağdat'a git, gelince bıraktığın gibi bulursun» dedi.

— İyi vallaha! Sen ne cevap verdin?

— Ben böyle şeyleri istemem. Ablam bana bunu bu sebepten mi aldı? Bıraksın benim karımı dayı, dedim, «Bıraksa iyi ya, bırakmaz ki hay oğlum!..»

dedi.

— İşe bak!

— İşe bak ki işe bak! Bizim karı ben ne alırsam, onlarla bölüşüyor. Neyse, biz derde düştük. Şuna buna danıştık. Bre babam, bir biz bilmiyor-muşuz: kâinat haberdar imiş! Ne rezillikler, ne rezillikler! Bir düğüne gitseler, o düğünde dört saat otursalar, birbirlerinin gözüne bakarlarmış. Hangisi gözünü yanındakine, yahut ilerdekine kaydırırsa kıyamet koparmış. Bir keresinde hamamda, Ayşe abla, bizimkini az kalsın bıçaklıyormuş.

— Kıskançlık mı?

— Kıskanmış. Ellerde âdet olmuş bu iş beyim... Karılar içerdeki odada yatarlar, kocaları beride içerlermiş.

— Ne yaparmış karılar?

— İşte yatıyorlar. 'Zıbık' kullanırlar derler ama, ben bi'zim karıya bir iyi zamanında sordum, yalan imiş? Sevişiyorlar kudretlerince...

— Hay Allah belâlarını versin!

— Doluya koydum, almadı, boşa koydum dolmadı. Ben hoca oğluyum beyim. Bizim evimizde biz böyle şeyler görmedik. Yalvardım, yakardım. Dövdüm. Aç koydum. Üstüne kapıyı kilitledim. İmkânsız.

— Gene sana teşbih numarası yapıyor mu?

— Teşbih numarası yapmıyor. Ayşe abla, «Arada sfrada ağzına bir parmak bal çalıver...» demiş. Arada sırada o iş oluyor ama, kulak verme. Hep gönülsüz. Yüzünü koluyla kapatıyor. Birkaç kere de

«Oh Ayşe... Beni mahvettin!» dedi. Bizi Ayşe belliyor. Aklı fikri Ayşe'de... İşte bu tertip müptelâsı olmuş o işin... Gayrı anla!

— Mahkemeye mi verdiniz?

Kabul etmem!» diyorum. Onlar «İftira» diyorlar. Herkes biliyor da, bir kişi bile Allah için şahitlik etmiyor. Evi dağıttım, Ayşelere yerleşti. Benden nafaka kesiyorlar. İki senedir davadayız. Daha on sene de bitmez. Ben ölsem daha iyi beyim...

Çökük Rıza, arkadaşının başındaki ümitsiz dertten kibir duyuyormuş gibi azametle:

— jşte buna bir çare düşün bey, dedi, sevaptır biiin mi?

— Çorum'da bu iş çok mu dediniz?

— Esasına bakarsan, eskiden bizim Çorumlu erkekler biraz mahbupperest idiler. Bir zaman buraya bir ebe hanım gelmiş. Onda yâren sevmek illeti varmış. Birkaç karıya aşılamış. Onlardan da etrafa serpildi. Gayrı ayıp bile sayılmaz. Bir Refik bey vardı görsen.

— Neci?

— Karı da, adına Refik bey derler. Erkek elbisesi giyer. Atta gezer. Karıları sever. Tabancası be-linds... Resmen beraber oturduğu karılar var. Bir de Alaca'da vardı. O da erkek elbisesi giyer.

Herifin karısını sevmiş. Herifi evinden atmışlar. Herif bu dert ile gurbetlere düşmüş. Çoluğu, çocuğu, malı, mülkü bırakmış, Eskişehir taraflarında sürü-nüyormuş. Evinde karının yâreni padişah gibi ferman okuyor.

— İyi vallaha!

— İyisi kötüsü... Bu bizim Mustafa'ya bir çâre bulmalı!

-- Çaresi: Hiç beklemeyin! Yâren lâfını aradan kaldırın. İki yalancı şahit bulun. 'Ruhi imtizaçsizlık' var, dersiniz.

— Ne deriz? Ne var?

— 'Ruhi imtizaçsizlık'... Yani ruhları birbirlerinden hazzetmemiş, olur.

— Sen ne dersin beyim, herif «Yâren seviyor» diye bar bar bağırıyor da derdini anlatamıyor, ruha kim bakar, huya kim bakar!

— Kanunda yâren meselesi yok da, ruhî imti-zaçsızlık meselesi var. Esasda yüzde yüz ruh imti-199

Zuçbtzııy:... Duyıt; u y

nin altında, erkek tarafından olsun, karı tarafından olsun, sizin yârene benzer yahut bertzemez, bir yâren işi vardır... Siz benim dediğime bakın!

— Olur mu ki?

— Olmazsa masrafı bana...

— Olursa sen beye ne vereceksin Mustafa?

— Dilesin, dilediğini...

— Bize bir ziyafet varmış. Bey de beraber. Bir culuk... Baklava...

— İki ziyafet istesin... Üç ziyafet istesin...

— Yalancı şahit dedin öyle ya beyim?

— Yalancı şahit... Yahut da komşulardan iki şahit... Yâren meselesine şahitlik edemezler de, belki Allah rızası için 'geçinemiyorlar' derler.

— Komşular demezlerse de kıymeti yok. Yarın Kürek Fahriye gidelim Mustafa efendi... Kürek Fahri bu işi tuttuğu gibi koparır. Aklım yattı.

Gardiyanlar gayet memnun ayrıldılar.

Kel Yiğit kilitlerin şangur şungur kapanmasını beklemiş olacak ki, ayaklarının ucuna basarak geldi.

— Yattın mı beyim? diye Sordu.

— Buyur Ali Ağa! Bir yaşıma daha girdim.

— Hayrola?

— Yâren meselesi...

— Ha... Onu mu vasfettiler? Mustafa efendi dertlidir. Bi çâresini buldunuz mu bari?

— Çâresi... boşanacak. Mahkeme neden boşanma kararı vermez, aklım ermedi.

— Kimbilir? «Hakime giren çıkan olmadıktan sonra kalbini bozmayıverir» dimesin?

— Hem de Çorum'da bu marifet çok, diyorlar.

— İstanbul'da yok mudur?

— Vardır. Bir memleketin aptesthanesi kirli olup camileri temiz olmaz. Hasırları kaldırıp baksan altlarında necaset vardır. Lâkin bu kadar fazla değil sjanırım. Yahut da böyle âdet gibi konuşmazlar.

uu im usn oımasm Deyim... Bizim Corumumuz eskidenberi meşhurdur.

— Ne cihetten?

— Bir âşık gelmiş... Ne yapmışlarsa yapmışlar da bak, ne demiş: «Çorum muhanettir, geçme ilinden / Hatip boğazından, Göre belinden / Doğru bir diyara gidin turnalar...» demiş. Âşık kısmı ermiş olur, sözüne inanacaksın.

— Her yer böyle...

— Bizim Corumumuz biraz daha fdzladır. Tarihte okumuşsundur... Bir topal Timurlenk varmış, padişah Timurlenk?

— Evet!

— İşte o Timurlenk'in bütün askeri süvari imiş. Çorum'a gelmişler. Corum toprağına girince, Topal'ın askerine bir hal olmuş.

— Ne gibi?

— Asker, bir hacet için attan indi mi, araya gelir, «Yahu yeter etti bu Topal bize... Yurdumuzdan ayrılalı hanidir, şunu gebertelim, basıp sılamıza gidelim!» der olmuşlar. Atlara bindiler mi,

«Aman tövbe! O deminki lâflarımız nasıl bir lâftı? Bu bizim padişahımız gibi bir padişah ele mi geçer?» derlermiş. Hitamında topal Timurlenk'e duyurmuşlar. «Sürün çıkalım! Bu toprak muhanet toprak! Durulmasın zinhar!» demiş de, çanını kurtarmış. Sen ne belledin?

— Her yer için söylüyorlar. Malatya için de aynı beyiti söylemişler.

— O da mı Topal Timurlenk'in üzerine?

— Hayır! Bir zengin bezirgan varmış. İki tane hizmetkâr büyütmüş. Hizmetkâr dedimse

evlâtlık. Oğullarından ileri... Bir gün kervanı sürmüşler. İzollu denilen bir nahiye var, onun önünde Murat ırmağına varmışlar. Vakit geç, akşam olduğundan, bezirgan, «Suyu yanp gündüz gözüyle geçeriz» demiş. Çadırları kurmuşlar, develeri çayıra vurmuşlar. Gece vakti bezirganın uykusu kaçmış. Evlâtlıkları da ağa uyurken muhakkak çadırın kapısında nöbet beklerlermiş... Bezirgan bakmış ki, konuşuyorlar, kulak vermiş. «Şunu öldürelim de ker-

dürelim?», «Boğalım!», «Keselim!», «Suya deh edelim gitsin! En iyisi...» Bezirgan bakmış ki elden çıkıyor, silâhını hazırlayıp öksürmüş. «Hey orada mısınız evlâtlar?» diye kalkmış oturmuş. Sabaha kadar da bir daha

yatmamış. Lâkin işin sonunu öğrenmek için onlara da bir şey söylememiş. Ertesi gün suyu geçmişler, biraz gidince evlâtlıkları gelip ayağına kapanmışlar, «Ağa, dün gece bize bir hal oldu. Fikrimizi bozduk. Kanımız sana helâl olsun!» demişler. Konuştuklarını bir bir anlatmışlar. Bezirgan bakmış ki doğru söylüyorlar. Düşünmüş. «Aldırmayın evlâtlar, orası Malatya toprağı, adamı bahtsız eder o toprak» demiş!

— Evet, aynı misâl! Demek bu Osmanlı mülkünün her tarafı mı muhanet bey? O sebepten sürünüyoruz desene!

— Pek o kadar değil... Her yerde iyiler de var, fenalar da... Bunlar kötüler için söylenmiş.

— Çorum'da bir lâf daha var beyim... Türkü yapmışlar da çalar söylerler.

— Nedir?

— «Bu Çorum'un içinde gün görmemiş güzel var» diye bir türkü! Malatya'nın da böyle türküleri var mı?

— Duymadım. Demek Çorumlular böyle mi diyorlar?

— Bu sözleri essah beyim... Tevatür güzel olur bu Çorum'un karısı... Eti beyaz da kaş ,göz kömür gibi kara, fazladan yanakları da kırmızı...

— iyi imiş...

— İyi olmaz mı? Besbelli o sebepten karılar birbirine yanıyor. Öyle ya erkek kısmı bir ahmak kişi, bizim güzelliğimizden ne anlar mı derler... Kimbilir?

— Sizde yok mudur?

— Biz köylüyüz beyim... Köy yerinin kanss böyle işlere pek akıl yatıramaz. Malla, canla, fıka-ralıkla uğraştığından, bir de fazladan kocası saçını zinhar kurutmaz. Bizde de bir söz var: «Karının ya gczü yaşlı olacak, ya saçı yaş!»

— Ya döveceksin, ağlayacak... Yahut da bir kenara bastıracaksın, su iktiza edecek...

— Kolayını bulmuşsunuz öyleyse...

— Bulunmaz mı? İşte biz neden buradayız beyim?... Hep kolayını bulduğumuzdan...

— Demek sizin köylerde hiç mi fenalık yok?

— Dünya bozulmuş... Sen benim sözüme hemen kand:n m;? Elli hanelik köyün otuz hanesi perişan... Arkanı dönsen bir de bakarsın ki karıyı götürmüşler. Eskiden bizim alevîlerde böyle bir iş yoktu. Birisi birisinin karısına ters baksa, Dede gelince hesabını görürdü. Malını sığıra katmazlar, merhaba demezlerdi. Şimdi âlevîlik de bozuldu. Biz sünnîlerden beter olduk. Eskiden karı boşayana karı, kocasından ayrılana koca bulunmazdı. Şimdi 'Aman boşasa da ben alsam' diyerek nöbet bekliyoruz.

— Dede?

— Dede eski Dede ya, kitabı değişti besbelli. «Oluversin» diyor da Dede hakkını yükletip gidiyor. işler fenaya vardı beyim! Araya Hazret-i Ali'nin Zülfükârı, yahut da Ebu Müslim hazretlerinin biri girmedikçe biz iflah olmayız1. Sen ne zannettin?

— Yahu bundan beter, bundan âlâ Zülfükâr olur mu? İşte beş senedir kan gövdeyi götürüyor.

— İyi ya bize gelmedi ki... Gâvurlar vuruştu.

— Gâvuru müslümanı olur mu Ali ağa? İşte beterin âlâsı tayyare bombası! Bakalım kâfirlerin memleketleri bir tamam düzelecek mi?

— Orası da öyle... Hele bakalım... «Bu Almanın bir aynası var» diyorlardı. Aynayı daha meydana çıkarmadı mı beyim?

— Aynası falan hep bu! Yenildi Ali ağa!

— Deme! Geri çekildiği plân üzerine dediler...

— Yenildi. Plân milân bizim lâfımız... Biz Almanın yenilmesini istemiyoruz.

— İstemeyiz. Bize bir vakit fenalığı dokunmamış. Seferberlikte berabermişiz de...

— Beraberdik. Az kalsın elden çıkıyorduk.

I ,

— İngiliz Kotuıeımış u\a.

Muhaverenin bir safhasından sonra hep bu lafı dinlediği için Gazete Muharriri birkaç zamandır hissettiği usanmayı tekrar ve şiddetle duydu. Yarım ağızla tekrarladı:

— İngiliz kötületti.

— Bu Alman kazanacaktı ya, ne oldu, anlayamadık.

— Kazanamadı. Lakin yenilse de yiğitlikle yenilecek.

— Çabuk yenilse de yiğitlik yine onda kalsa... Sen Alman'dan yana değil misin beyim?

— Değilim.

— Kimden yanaşın?

— Haklıdan yanayım!

— Kim haklı? Rusl mu?

— Rus haklı. Çünkü Alman ona çattı.

— Sahi! Bir gün duyduk ki Aiman Rus'a vurmuş dediler. Biz Trakya'da tahkimatta çalışıyorduk. Zabitler bayram yaptılar. Bize helva verildi. Alman

Rus'a vurmasaymış, Rus bize vuruyormuş.

— Biz Rus'a bir şey mi yapmışız?

— Rus bizim evvel eski düşmanımız beyim... «Eski düşman dost olmaz» derler...

— İngiliz?

— İngiliz de düşman.

— Amerika?

— Gâvur değil mi, hep düşman?

— Yandık öyleyse Ali ağa?

— Allah büyüktür beyim...

— Büyük olmaz mı? Nah şu kadarmış.

— Tövbe de!

— Neden? Görenler söylüyor! Hem şu Kadarmış, hem de sakalı göbeğindeymiş..

— Tövbe yarabbi! Günah bütün...

— Resmini çekmişler de sinemaya almışlar. Sen daha duymadın öyleyse... Göğsünde altı oktan bir bayrak varmış. Sırttı sırıtıveriyormuş Ali ağa!

— İlâhi bey, bizim Topal Muhtar gibi... Topal Muhtar da öyle der! «Yorulmuş bu Allah gaV1 204

tın cır yanı .gşuıer^ Dır yanı kızar.

— Yorulmaz mı? Bu dünyayı altı günde yaratmış, yedinci gün istirahate çekilmiş. Gâvurun İncilinde «Altı günde yarattı, yedinci Pazar günü istirahat etti» diye yazar. Yahudilerin Tevrat'ında «De-ğii, Cumartesi

istirahat günü» diye kayıtlı. Bize gelince, eskiden 'Cuma' derdik, şimdi biz de 'Pazar» diyoruz. Şu

halde dünyayı yaratırken yorulan Allah, onu bunca sene nasıl idare edeceğim diyerek büs|bütün tokattan kesilmiştir. Bakar ki hepimiz bir tarafa çekiyoruz. Allah, Topal Muhtarın dediği gibi yorulup gevşemsse, gardiyan Mustafa'nın karısı yâren sevebilir mi?

— Aman beyim şeytan işi... Öyle işler şeytandan olur. Allah neylesin?

— Düzeltsin! Gardiyan Mustafa'nın razı olmadığı rezilliğe o nasıl razı olur?

— Hikmet...

— Namussuzluğun hikmeti mi olurmuş Ali ağa? Bir de Alevî geçinirsin, sabahtanberi sofu yobazlar gibi lâfı geveledin, durdun.

Kel Yiğit Ali Ağa, kurnaz kurnaz, gülümsedi:

— Seni ruhum sövdi beyim, dedi, hem de dosdoğru söyledin... Rezillik bu Allanın işleri...

Rüzgâr başlamıştı. Gazete Muharriri kulak kabarttı:

— Her gece eser mi böyle? diye sordu

— Her gece. Daha doğrusu ikindi üzeri baş-lar. Yassıdan sonraya kadar eser. O sebepten ikindiden sonra Çorumlu sokağa çıkamaz.

— Neden?

— Tozdan beyim... Toz, Allah göstermesin, adamı gömer. Âşık ne demiş, «Çorum'u toz aldı, Yozgat'ı duman!» demiş. Yozgat'ın dumanı meşhurdur, buranın da tozu...

— Bir de balı meşhurmuş.

— Balı, evet... Baklavası da meşhurdur. Bir de Yanık'ın hanımı meşhurdur.

— O da mı tatlı?

— Tatlı olmaz mı?

— İnşallah beyim...

Gazete Muharririne ses bir tuhaf geldi. Şakayı neden sonra anlamıştı:

— Kim bu? diye sordu.

— Çorıım'un asıl valisi beyim. Tepecik Mahallesinin kralı...

— Hemen yandığından mı 'Yanığın hanımı' demişler?

— Hayır, yaktığından besbelli...

— Çok mu güzel?

— Patron olduğu için güzelliğine kulak asma! Evi bir tane... Bu dünyanın cenneti! Bizim Müdür beye sorsana...

— Nesini sorayım?

— Yıldızını güneşini soruver... \

— Erbabı mıdır?

— Polislikten yetişmiş... Polis kısmının bir vazifesi de oralarda» asayişe dikkat edecek... Girene çıkana bakacak...

— Demek 'Yanığın hanımı' da en baştan mı belleyeceğiz?

— Çorum'da oturacaksan başka çare yoktur. Sen bellemesen de o sana kendini belletir.

— İyi öyleyse...

— İyi olmaz mı? Bir de Allanın bir hikmeti... işte geldik eski lafımıza...

Böylece Gazete Muharriri v© Kel Yiğit Ali ağa gece yarısına kadar Çorum'dan, Çorum'un meşhur şeylerinden konuştular.

DAMAĞASI

(Son çalışma)

206

yaztsvyie auzeltıbiniştir. (Tarihsiz)

I KİTAPLI CASUS

— Davran Çökük Gardiyan, iş işden geçtiiii...

— Hööööst! Başlatma kör gözünden! Mübarek Pazar günü, n'olmak ihtimali var!

— Sıçra kalk demekteyim, akılsız Karata...

— Ulan domuz Kör, Karatay'ın ye'sini ananın dağarcığına mı sokmaktasın rezil?...

— Simden geri ister kalk, ister kalkma Karata gardiyan, nah Veli Paşanın İstanbul Paytonu köprüyü geçti, kapıya bile dayandı, hemi de canalıcı Ankara Müfettişini getirerekten...

Çorum Cezaevinin birinci sınıf gardiyanlarından bay Hamarat Karatay, yaygın adıyla Çökük Hamarat, bir an kalkacak gibi davrandı. Sonra Kör De-do'nun oyununa gelmekten korkarak vazgeçti. «Çünkü bu Dedo namussuzunun (Tanrı tek) dediğine her kim inanırsa, onun dininden şüphe etmek gerekir!»

— Oğlum Amasyalı! Gerçek mi payton mayton? Ağırceza Koğuşunun pencerelerinden bakan

bütün Çorumlu mahpuslar, bu soruya tutuldu:

— Bunu bu köpek neden Amasyalıya sordu?

— Öyle ya bunca Çorumlu dururken?...

— Bilemediniz mi şuncacık şeyi, tuh...

miş ki...

— Kimdir o? Kuru Muharrem namussuzudur Evet, seslinden bildim! Çorumda körpeliği yüz akıy la kurtarmak Ded© soymaya benzemez. Alırım ba ban olacak kart dümbüğün körpe avradını ortaya..

— Ah nerdeee? Bunca şişinirsin de yüreksiz çskip aldığın hani?

— Hay Allah belânı vere... Gördünüz mü hayır lı oğlu kardaşlarım! Bunu kurşunlayanın hacca git miş kadar sevabı yok mudur şimdicik?

Kör Dedo bağırdı:

— Müjdeler olsun arkadaşlar!.. Cezaevimiz ido resi, koca Tanrının izniyle belâsını bulmuştur, çünkü bu gelen Ankaranm avanak müfettişi değildir. Mah-pusdamı sürgünüdür. Ve de sürgünün giözlüklüsü\ dür. Başkaca göçü ardısıra payton yüküyle^gezinen bir gözlüklü sürgündür ki, gardiyan cellâdı bîr herif olduğu gözlüğünden bellidir.

— Aman Dedo kardaşım, bu nasıl mahpus) göçü?

— Ne sandın Kuru Muharrem, gözlüklü mahpusla sen gönül mü eğlendirmektesin?

— Allah Allah... İki sandık... İkisi de, demir kuşaklı... Bildiğiniz padişah hazinesi sandığı... Bun ların içinde nola ki dersin Kuru?

— Bunlarda... İngiliz sustalıları, iki yüzlü Çerkeş kamaları doludur benim gördüğüm... Herif ayağının tozuyla koğuşlarda bıçak sergileri yapmalı ki...

Bu sırada kapı meydancısı Kolsuz Arslanin ba,

ğırtısı duyuldu:

— Bay Hamaraaat! Sürgünümüz geldi, cümle kapısına... Bay Hamaraaat...

— Vay ki essahmış... Şunu bi yere yaz Amasyalı... Bu namussuz Kör Dedo anasından doğalı bi doğru lâf etti, resmen kıyamet belirtisidir.

Fincandaki çayı birkaç yudumda bitirip hopladı. Çoğu zaman yaptığı gibi başını rartzanın üst ko-tına vurdu. Kör Dedo'ya, Kuru Muharrem'e, o zo mana kadar lafa hiç karışmadığına bakmadan ünlü

seslendiler:

— Kimin, nesiymiş?

— Nerden sürülmüş?

— Sürülmesi neden?

— Demir kuşaklı sandıklarda ne var?

— Ah dakkası dakkasına haber uçurtmamalı-sm ki, Rezil Çökük, avrada nasıl sövülür görmelisin!

Çorum Cezaevinin Ağırceza Koğuşu, belli etmek istemese de, telâşlanmıştı. Beşi otuz, beşi yir-midört, geri kalan yirmi ikisi de ondan onsekize kadar dğırcezaya çarptırılmış otuz iki kişinin çoğu gerçekten yürekli oldukları halde bu böyle... Çünkü cezaevlerinde öürgüne gitmek de korkuludur, sürgün gelmesi de... «Sürgün kısmı, ardında on kar-daşı olsa, yitti yiter. Ne denilmiştir? Gözden ırak, gönülden ırak... Başkaca, yaban yerde kim kime olduğundan Padişahın şeHzadesi olsa, mahpusun parası pul, karısı dul sayılır.

Koğuşun altı penceresi vardı. Ranzalar altlı üstlü olduğundan bütün Ağırceza dışarıya bakabiliyordu.

— Herifte demir kuşaklı sandık iki...

— Sandık iki ama, yatak dengi halıya sarılmamış, ne haber?

—] Cıbıl yoksulsa, yandı sayılır gözlükiü sürgün bizim Cezaevimizde...

— Dur efendi! Ne denilmiştir? Çul altında koç-yiğit yatar, denilmiştir. Ben bu herifin bileklerinde kelepçe görmemekteyim.

— Göremeyince?

— Şu demektir ki... Geldiği yerin hatırlı adamı demektir. Mahpus damında hatır, ya boi paradan gelir, ya da kıyıcılıktan...

— Git işine Kör Ağa... Bu gözlüklü herifte kıyıcı kıvraklığı n'arasın?

— Allah vere de dediğin gibi ola, Kuru Kardaş...

moz.

— Nedenmiş yahu?... Elin ince kesim yabanı...

Ya biz ölmüş müyüz?

— Bulaşıklık kesim işi değildir Uzun İskender... Kendin bilmez değilsin ya... Başındaki bi mesele... Senin de kesimin var ama, hani yürek?

— Halt ettin ki Kuru Domuz... Tatlı canla oynamaya başladın.

— Çekişmeyi kesin uşak... Bu demir kuşaklı sandıklara ben dikkat isterim. Pelvan gibi ccndar-malar zorgüç aldılar arabadan aşağı, zorgüç sürüdüler içeri... Altun dolu değillerse nah şu bıyıklan

kazıtırım.

— Madenlerin altun mudur ne ağırı?

— Sorduğuna bak, elbette... Aman uşak, koca bavul indi... Başkaca iki sepet indi. Bak dediydi dersin Uzun Ağa, bu gözlüklü her nerenin sürgü-

nüyse, bildiğjmiz mahpusane dükkâncısı... Mala hiy. le katmış... Milleti soymuş... bakmışlar ki zapîol-maktan çıktı. Dükkânı sırtına sarıp dehlediler Çorum'a...

— «Çorum milleti avanaktır. Soyulduğunu bilmez» demelisin ki...

— Vay sen bizim Osmanlı mülküne böylece nam saldığımızı sakın hiç duymadın mı, şimdiyecek, Uzun Ağa...

— Ya Çorumlu adamı napar, şuncacık sezinleyince?..

— Bizde bunun sezintisi var da, ho mi?

— Aman şakayı bırakalım ihvanlar, kendini bilen mahpusa sürgün koriaıluuu...

Bunu, adam öldürmekten on iki yıla hükümlü Alaca'nın Gıcır köyünden Topal Ali G-cır Ağa söylemişti. Aleviydi, biraz da Dedelik bulaşığı olduğundan, babası çalışma cezaevlerine yollamamıştı. Sekiz yıldir yatıyordu. Gövdesi tıkız, kımıltıları çevik olduğu halde, sesi biraz ince, biraz yakarışlaydı.

— Oğlum Gıcırlı, yabanın el kadar sürgünü bir dam dolusu yiğide napabilirmiş, sen sana gel!

— Aman tövbe çek İskender Ağa... Hiç kimss 212

minin vardır bir bulaşıklığı yüzde yüz...

— Hele yüreksiz Gıcırlı...

— Ağzımızın tadı kaçmasına yüreksizim, sen ne sandın! Şuncacık aklın olsa, hey Sungurlu'nun Uzun Ağası, korkarsın ki yüreğin yarılmacasına...

— Gözlüklü heriften...

— Bana sorarsjan sürgünün suratı gözlüklüsü beli bıçaklısından yaman olur. İspatı... Nah sen de beli bıçaklı geçinirsin ama, ciğerin beş para etmez bizim Alaca parasıyla...

— Hele rezil... Hele şuna hele... Oğlum... Kısım kapısındaki koca asma kilit şangırdaym-ca eski eşkıyalardan Uzun İskender susup kapıya döndü.

— İskender Aaaaa... Uzun İsıkender Aaaaa...

— Bre kimdir? Çolak Arslan değil mi bu namussuz?.. Eğlen vardım.

— Uzun İskender Ağaa... Kulağından başlatma... Devlet katından haberlerim var ki gör nelerim var! Gıcırlı Ali Ağa suratını asıp dargın dargın konuştu:

— Desenize uşak. Devlet de maskara oldu...

Uzun İskender ince uzun gövdesine hiç yaraşmayan çapaçul çırpınışlarla ranzadan inmiş birkaç adım atmıştı. Durup Gıcırlı'ya döndü:

— N'olmuş Topal oğlum? Devlet bizim Devlettir, dediğimde gülerdin. Yalan mıymış dünbCk?

Gıcırlı'nın karşılık vermesine meydan kalmadan Çclak Arslan'ın sesi yeniden duyuldu:

— Baskıda mısın kötü iskender? Yatişmedin mi, beni gitti bil!

— Aman eğlen rezil çolak!.. Aman eğlen vardım!

Uzun İskender birkaç adımda kapıyı tutup aralığa çıktı ki, Hindiya filiyle Mekke devesi de öyle değil...

— Kimdir ziyaretçimiz Çolak ağa, Çorum kumarcılarından ve de Çorum şofurlarından ve de Çorum'un ünlü vurguncu göçmenlerinden biriyse...

na...

Kısa bir zaman bağırtı kesildi. Ardından Uzun İsıkender'in her zamanki lâfları duyulmaya başladı ardı ardına:

— Deme aman... Aman Çolak ağa vay başıma... Dur oğlum... Ulan senin karşında Gıcırlı Ali avanağı mı var teres... Sandıklarda... Tüm... Ağzına beraber he mi? Hay anan öle, derbeder Çolak Ars-lan... —Biraz fısıldaştılar —: Etme oğlum, yalanına tükürtme... Biri ellerini dizlerine vurarak Çırpındı —: Haydindi ordan teres... Ulan karşında Kürt çocuğu yok...

Çorum Cezaevinin Ağırceza Koğuşu Kulak kesilmişti. Fısıldaşma, gülüşme, diz vurarak çırpınma uzayınca öldürmeden oasekiz yıla hükümlü~Bektaş Ağa, gdzocağının memesiyle uğraşan kahve; Kürt Sadık'a çıkıştı:

— Öldün mü, Kürtlerin yüz karası... Deminden beri, kenef aralığında, batasica namın söylenmekte... Koş yetiş... Neyin nesiymiş, anla gel!

Kürt Sadık ters tersi baktı. Bektaş Ağa hem aleviydi, hem pelvandı, hemi de gövdesini dipten doruğa romatizma kitlemiş hastaydı. «Lahavle» anlamına başını sallıyarak yürüdü. Adımları gönülsüzdü. Sağ ayağını eşikten dışarı atınca daha fazla gitmeyi gereksiz görmüş olmalı ki seslendi:

— Uzun İskender Ağa... Bektaş emmi, «Nedir?» demekte... Nedir? —Elini kulağının ardına koyup kafasını uzattı—: Annamadım... Neymiş neymiş?.. Ne hatabı?... Kasap?.... Annamadım ağa... Kaldır sesi... Kınnap mı?

Eski eşkıyalardan Uzun İskender'in bağırtısı aralığı doldurdu:

— Kürt kulağına başlatırsın, Kürt kulağına... Kitap demekteyim namussuz, kitap...

— Kitap neyin nesi? Bektaş emmi demekte ki «Yalanından başlatmasın» demekte...

— Biz de durduk elin kitapsız Kürdüne kitap demekteyiz... Bildiğin kitap oğlum Sadık... Maraşai Fevzi Çakmak generalimizin ordusunda kitabı mita-

dıklar kitap doluymuş ağzına beraber oğlum... Çorum Cezaevinin temeline tükürdüğüm Ağırceza Koğuşuna benden müjde... Başkaca bütün kitapsız

tereslere müjde...

Sadık omuzu üstünden koğuşa bildirdi:

— Gözlüklü sürgünün sandıkları kitap doluymuş arkadaşlar, silme kitap...

— Ne kitabı?

— Ne üstüne bir kitap demekteyim, töbeee...

— Bırak herif! Cenk kitabından başka kitap n'arasın mahpus sürgünü sandığında?

— Tamam! Cenk kitabı değilse, okul mektep kitaplarıdır.

— Vay Kör Dedo vay... Geçende gazetenin yazdığı hocanımi vuran öğrenci talebesini bilemeyince...

Aman senin öteki göze de perde merde...

. — Hey akıl... Gıcır'ın Ağa oğlu aklı... Geçen hafta Yozgat'ta karı öğretmeni vuran itoğlunu, sorgusu morgusu yapılmadan, buraya nasıl sıürerlermiş yallah edip...

— Şundan sürerler ki, bizim Corumumuzun Ağırcezası nam salmıştır Osmanlı mülküne, adam nallamak işinde... Bu oğlan Hoca muallim ve de Türkçesi öğretmen vurmadı mı, bunun sorgusu morgusu olmaz. «Buyur, dilediğin gibi bitir beğendir» diyerekten saldılar bizim gâvur dönmesi kekeç yargıca...

— Lafa toplam tut akılsız Gıcırlı... Payton arabasında gördüğüm herif otuzunu aşmış da otuz-beşine sokulmuş... Öğretmen vurduysa, geçende vurmamıştır, en azdan onbeş yirmi yıl eskisinin işidir.

— Hey akılsız Kor, onbeş yirmi yıl önce, kız öğretmen vuran babayiğit n'arasın bu Osmanlı mülkünde...

Kız muallim öğretmenleri vurup öldürmek işleri, dünya durdukça durası Millî Şefimiz İsmet İnönümüzün devri yiğitliklerinden değil mi?

İskilip'te iki kişiyi vurup öldürüp hafifletici nedenlerle ipi kıraraktan otuz yıla hükümlü bulunan Ömer Çağıl araya girdi:

215

miz İsmet İnönümüzün devri rezilliği değildir, daha es|kilerin yadigârıdır. Bilgisizlikten şunun bunun hak, kını yemeyelim, arkadaşlar!

Baktılar ki Uzun İskender Ağa çoktan dönmüş eşikte durup çekişmenin durulmasını beklemekte...

Gıcırlı Ali Ağa elini kaldırıp bağırtıyı kesti:

— Boşuna çekişmekten hiç bir fayda hasıl olmaz. Nah arslan Uzun İskender ağamız koptu geldi, hemi de bir çuval havadisi sırtladı da öyle geldi. De bakalım Sungurlu'nun dedesini soyan tavuk hırsizı geçende kız öğretmeni vuran densiz mektepli oğlanı neden dehlemişier bizim Corumumuza Veli Paşanın payton arabasına bindirerekten, kelep, çesiz melepçesfz?

— Yozgatlı oğlan; mı? Hangi kız öğretmen öl-** dürülmesi... —Uzun İskender çevresine ürküntüyle baktı—: N'oldu bu topala uşak... Karşıdan iki avrat geçti de aklını mı sıçrattı sakın? —Birden işi anlamış gibi davranıp çırpındı—: Anan öle kötü Gıcırlı... Vay anladım! Sen bu bizim gözlüklü sürgünümüzü geçende karı öğretmen hocayı vuran Yozgatlı lise okulu öğrencisi sandın he mi? Nesini nesine benzettin de yanıldın derbeder?

— Kitap... Hazine sündıkları dolusu kitapları...

— Hay anan öle!.. Kitaba mı aldandın... Bunlar bildiğin okul kitabı mı ki, herif karı öğretmen vurucusu olsun!1.. Bunlar bildiğin bulaşık kitaplar ki, birazı Kemal Paşanın yasakladığı eski yazı kitaplar... Birazı yeni yazımızın akıl karıştırır korkulu kitapları... Birazı da, ben namussuz Çökükle Çolak Arslan rezillerinin yalancısıyım, gâvur dili üstüne yazılmış kitaplar...

— Attın ki şimdicik eşkıyaların yüz karası... Bu herif canına mı susamış ki, gâvur kitaplarını sandığına doldurup Çorum toprağına ayak basabilirim spnmış? Ya n'aparız Yozgatlıyı biz?

— Oğlum bu Yozgatlı lâfı neyin nesi? Senin yakıştırmansa... Halt ettin ki... Çorum'un Alacalı alevîliğini berbat ettin.

— Herif Yozgatlı değil mi'dir? Yozgatlı olma-216

ıuıı ve uc ısıııp neyin nebidir? Yozgat toprağı verimsiz olduğundan adamı okumaya vurup memur olmaz mı, memur olduğundan rüşvet müşvet, başı derde girdiğinden mahpusluğa düşüp sonunda sürgünlüğe tekerlenip...

— Yahu arka'daşlar şu Gıcırlıyı aldatıp maska. ra ederekten kanına ekmek doğrayan kimdir? Sakın şu kıs kıs gülen Kürt Sadık imansızı mı? Beri bak oğlum Gıcırlı, Ağırceza Koğuşu penceresinden karı seyrine dalıp aklını yele vermene çok bir şey kalmamıştır. Sıkı dur ki, körpe karı ellere nasip olmaya... Gelen sürgünümüz Malatya Cezaevinden gelmektedir ve de doğma büyüme İstanbulludur. On beş yıla hükümlü olup bunun sekiz buçuk yıl kadarcığını da Allanın emriyle yatmıştır.

— Eğlen avanak İskender... İstanbullu olup Malatya'dan gelmesi?...

— Hükümat işi olmakla öyle olur ve de Gıcırlı gibilerin akıl erdireceği bulaşıklık değildir.

— Suçu neymiş, suçu? Karı mı vurmuş?

— Yahu neylesem netsem!.. Bu herif karı di-yerekten... Oğlum ne karı vurması... Herif siyasetten yemiş ki onbeş yılı, bildiğin hükümat dalgalarından yemiş...

— Ulan Allah belânı vere derbeder Uzun Ağa, lâfı bunca uzatacağına 'Casusf desene şuna kısadan...

— Aman...

— Elbet... Şimdi anladım, bu herif bildiğimiz «Kitaplı Casus»tur arkadaşlar ve de Çorum Cezaevinin bundan böyle çekeceği vardır.

Çorum Cezaevi, 1947 yıllarında bile bir çok Çorumluların inancına göre, Türkiye'de bir benzeri daha bulunmayan beton dondurma bir ceza-eviydi. Hitler savaşının kıyameti ortasında, hükü-matın, Çorum'a böyle bir cezaevi dikmesi. Millî Şefimiz İsmet Paşamızın maaşını ödeyemezken taşa toprağa bunca para dökmesi avanaklığından değildi. Çorumlunun yiğitliğini bildiğinden, beribenzer

İ!

taş auvarıa, neits Msıpıv uuvunu nice nice meselelerde kaç kere denediğindendi. Savaş yoksulluğuna bakmayıp şu kadar Mısır hazinesi, başkaca Osmanlı gömüsü harcamış, çünkü bu namussuz; Hitler savaşı sonunda Qorumlu yiğitlerin azacağından, değme mahpus damında zaptol-mayacaklarından şüphelenmişti. Evet, Saraçoğlu Başvekil «Paraya bakılmasın, sağlamlığa bakılsın... Koca Tanrının izniyle taşına betonuna güç yetiririm. Elverir ki Çorumlu arsayı bedavadan uydursun» demesiyle... Bu Corum'da yabandan gelmiş besmelesiz memur ne hikmetse gayet bol

olduğundan... Bunlardan bir imansız, «Düşündüğünüz© balon bre avanak Çorumlular! Nah, surda, Aygır Deposu karşısındaki kabristan hangi güne durmakta?» deme-şiin mi? Encümende bunu duyan Çorumlunun üstüne damla ine yazıp aklı sıçrayıp «Dur herif hangi kabristan? Hiç olmaz. Çünkü buraları batırırız ki, gün yüzüne hiç çıkmamış gibisine batırırız. Sen yaban olduğundan orasını bilmezsin. Peygamber çağının şehit kabristanıdır ki, peygamber bayraktarı ve de peygamber davulcusu ve de peygamberimizin düdükçüsü, koskoca kılıç dövücüsü nice nice cennetlik yoldaşının yattığı bir kabristandır. Bu temeline tükürdüğüm rezil Corumumuzun batmaması bu mübarek mezarlara her gece sabaha kadar, nah kolum kalınlığı nur inmesindendir. Kangal kangal bir nurlar ki, sjenin gibi bir imansızın belâsını bile savuşturan bir nurlardır! Tek dur bilmediğin sözü ağzına alma... Bak gör ki neler olur!» diye çığrıştılarsa da, meğer herif

gâvur-farmason olmakla ve de Ankara'da sağlam yerde arkası bulunmakla... Günlerden bir

gün fıkara Çorumlu onu gördü ki, «Lâyıkı kalmamıştır» diyerek ölü gömmeye kıyamadığı peygamberin

şehit kabristanına uzaktan uzağa bir deprem yumulmuş gelmektedir, yeri

göğü zıngırdataraktan gelmektedir. «Aman neyin nesi?» diyerekten Çorum'un yediden yetmişi karı kız, oğlan herif, yaşlı bebe, sokaklara döküldü. Onu gördüler ki, alelacayip, karman çorman bir alamet inileyerekten homurdanaraktan başkaca öfkeye bin.

tedir. Önü sıra bir demir ağız ki içine sap yüklü bir kağnı ferahça sığar. Alt çenesinin kazma iriliğindeki dişleri göke dikilmiş çatır çatır gevişleyerek paralayacak adem oğlu arar. Fıkara Çorumlu buldozer denilen namussuzu o gün ilk kez görmekteydi. Salt dev cinsi bir namussuz olduğunu kestirip ne işe yaradığını sezemediğinden ürküntüye kapılarak yanına katiyyen sokulmadı. Her ne kadar askerden yeni gelmiş bir divane oğlan «Yahu korkmayın! Bildiğiniz kazmadır. Amerikan icadıdır. Biz bununla askeriyede çok yollar açtık, başkaca, şu Köse Dağı gibi dağları bile, Koca Tanrının izniyle

dümdüz ettfk» dediyse de, Çorumlu «Bilmediğinden sakınmak peygamber sünnetidir» diyerek sokulmadı, «Kapar mapar yere batsın» diyerek geriden ardına takıldı. Bunlar böylece süre süre varıp peygamber şehitliğini tuttular. Namussuz Amerika'nın askeriye kazması mezarlık kapısının yanındaki kalın duvara sokulup dişlerini titreterekten sağını solunu koklayıp bir baş vurmasıyla bunca yılın horasanla kaynatılmış kabris)tan duvarını gürre-dek yıkıp tozunu göğe savurdu. «Aman nedir?» demeye komadan Hıdırlık Şeyhinin «Gayrı lâyığı kalmamıştır, buraya zamane adamı gömülmez» diyerek gözü gibi koruduğu, gücü yetse üstünden kuş geçirmemeye çabaladığı peygamber yoldaşlarının şehit kabristanına kuduz canavar gibi saldırdı. Çorumlunun önce dili dişi kitlendiğinden ve de ayrıca eli ayağı katıla kaldığından «Geri dur namussuz» haykırışı bir kulun ağzından çıkmayıp bunca adamdan biri de şehitlik yoluna baş koyup önüne dikilemedi. Neden sonra Amerika'nın domuz kazması duvarı düzleyip kabristanın beşyüz yıllık belki de beşyüz elli yıllık mübarek taşlarına doğru pertav (pervaz?) edince gözleyenler soluklarını boşaltıp «Tamamdır, bu gâvur kazması şimdicik belâsını kendi bulmuştur, gör neler olur» diyerekten sevindiler. Buldozer makinası denilen namussuzun sürücüsü tıpatıp Alman gâvuruna benzemekteydi. Kesimi Hitler'in Alaman gâvurunu hık demiş

burnunaan uufuıu^^,,,v .. ö_

lerinin gök'lüğü, tüyünün sarıya dönük bozukluğu da aynen Alaman gâvuru... Bunun ağzında bir pipo çubuğu eksik, bi de kafasında mantar şapkası... Bu veledizina ağzının kıyısına bi agora kondurduğundan gözünün birini kısmakta... Sanki mavzer tüfeğinin arkasına sinmiş de göz uydurup nişana çökmüştür.

Bu domuzlukla altındaki cenabeti peygamber şehitliğinin duvarına vurmasıyla, vay ki müsjlümanlar, evet, ne duvar kodu ne kapı... İçeriye geçmesiyle hırıldıyaraktan tepinerekten bi dolandı, mezar taşlarını yere çalmasıyla peynir gibi ezip savuştu. Bunu görmesiyle Çorumluya dehşet elverip gökyüzünü bir ölüm çığrışması tuttu. Adamın birazı taşa çalınıp ele geçiremedi, birazı beline çalınıp silâhını üstünde bulamadı. «Bre ko-\ man» narasına karşıysa, her bulaşık işde olduğu gibi serhoş Madanoğlu dikildi,

«Geri durun derbederler... Yahu si^ kimin davasını gütmektesiniz. Temeline tükürdüğüm bu es|ki kabristanın kuytusunda kaç yıldır oynak karılar yatsı ezanı sırasıı azgın hovardalarını rahatlayıp (rahatlatıp?) savuşturmakta değil midir? On yıldanberi şu karşıki aygır deposunda, arslan hükümatımızın damızlıkları gündüz gözüne inek kısrak dişi eşek yüklemekteyken bişey olmayıp... » diye bağırdı, «itfan aklına tükürdüklerim, siz kimlikleri belirsiz ölülerden yana mısınız, yoksa, deppoyda ve de büyük camide birbiri üstünde yatan fıkara Corum mahpuslarından yana misliniz? Geri durun! Size zararım dokunur» diyerekten elini beline atıp dikildi 1. Bütün Çorumlunun silâhını evde unuttuğu karmaşık durumlarda serhoş Madanoğlu'nun silâhını üstünde bulundurduğu bilindiğinden Çorumlular, pek se'zdir-meden «Serhoşa uyulmaz» diyerek geri geri bastılar. Başkaca, halkın homurtuya başladığı candar-ma merkezine yetiştirildiğinden Arnavut başçavuş yanında (yanına?) iki zaptiye alıp, öküz sinirinden kırbacını çizmesine şak şak vuraraktan gelip yetişti. Buldozerin koca şehit kabristanına Allah Ya' rattı demeyip gâvur öfkesiyle daldığını, taş toprak

keyiflenip «Ha babam more, nasıl göbek attıttırıtı-vo-r be mübarek» diye sevinince, araya karışmış bazı besmelesizler de, «Yahu nedir! Bufta can dayanmaz. Allah hükümatımıza güçsüzlük vermesin» diye lafı hemen değiştirdiler. Böylece Amerikan buldozeri iki güne bırakmadan peygamber şehitlerinin gömüldüğü mübarek kabristanı sürüp düşledi. Bir yandan işçiler mezartaşı kırıklarını bir yana yığıyorlardı. Düzleme bitince bu köz buldozer toprağın bağrını yırtmaya girişti. Girişme-siyle de İstiklâl Marşımızın dediği gibi şehit kemikleri yerin yüzüne fışkırakodu.

«Aman Çorumlu kudurmadan berbatlığı silip yoketmenin kolayı» diyerekten Vali Paşa Millî Şef korkusuyla vilâyeti ve de belediyeyi seferber ederek toprağın yüzünde ilâçlık için şuncacık şehit kemiği bırakmadan hepsini toplatıp kasabanın dışında bir yerlere gizlice gömdürdü. Allanın işine bakmalı ki, bu şehit kabristanı

arsas|ı cezaevi yapıcılarına oyun bırakmayıp çıkaracağa benzemekteydi. Amerikan kazmas: koca buldozer şurayı burayı keyfince ve de kolayca kazıp dururken apansız kopasıca kafasını götürüp bir kara kayaya vurmasın mı? Birkaç kez cepheden birkaç kez1 sağdan soldan yekinip zorla-dıysa da

güç yetiremeyeceği anlaşıldı. Lâz taşaron bir zaman tünel amelesi peydahlayıp kara kayanın çevresini kazdırdı. Büyüklüğünü derinliğini sezmeye çabaladı. Namuösuz' kara kaya kazdıkça genişlemekte, kazdıkça derinlere kök salmaktaydı. Görüntüye bakılırsa fıkara cezaevi müteahhitlerinin bütün kârlarını götürdükten başka, babadan kalma miraslarını da alıp gideceğe benziyordu bu kara taş... Herifler kafalarını yumruklayarak «Vay ki Hıdırlık Şeyhinin bedduasına uğradık, başkaca peygamber şehitlerinin uğursuzluğuna tutulduk» diyerekten yakalarını yırtmaya başladılar. Bereket versin lâz taşaron böyle peygamber mezarlığı da, böyle karataş belâsı da çok görmüş, çok savuştur-tıuşîu. Çorbacılarını, «Bunun çaresi koca Tanrıya Şükür bizde vardır. Paradan haber verilmelidir» de-

22!

taşı, al dünyalığını» dediler. Lâz taşarondur, ossa-at işi paydos) edip işçiyi sılasına savdığını yayarak «Sıtmamız oynamıştır» deyip Veli Paşanın hanin-daki odasına girdi, yorganı kafasına çekti ki o

çekiş...

Çorumlu, peygamber şehidi kabristanını kur-calıyan dinsiz farmasonların başına neler geleceğini uzaktan gözetleyip bir halt olmadığını görünce ölülerin öfkesinden umudunu kesmiş, «Zamane müteahhidine Millî Şefimiz İsmet Paşamızın gücü yetmemekte... Nerde peygamber şehitlerinin gücü» deyip yeni cezaevi yapımıyla ilgisini kesmiştr. Arada bir kahvelerde mahpusdamı lâfı açıldığında seferberlik artığı birkaç yaşlı herif gençlere, ille de öğretmenlere duyurmadan «Mahpus kıdmını camiden çıkarıp beton cezaevine taşımak hayır getirmez ya, hele görelim n'olur?» diye içlerini çekiyorlardı.

Günlerden bir gün, savaş mayna olalı beri vurma kırma haberlerini, üç yıldan bu yana da Demokrat Parti patırtısının dedikodusunu yitirdiği için can sıkıntısıyla ne halt edeceğini bilemeyip debelenen Çorum'a hiç beklenmez bir velvele düştü:

— Aman kardaşlar! Müjdeler olsun! Kınca yıl bi fabrika yapılmayan Corumumuzun başına devlet kuşu konmuştur. Bundan böyle Corum'un

yoksulluğa tövbe ettiği bilinsin de Corum adı ağızlara öyle alınsın! Başkaca bundan böyle bu Arslan Corumumuz üçüncü sınıf vilâyet değil, İstanbul'un önüne geçmiş birinci sınıf vilâyettir, bu da kitaplara böyle yazılsın!

— Git işine herif kudurdun mu? İstanbul kim, biz kim?

— İstanbul he mi?.. Ya toprağında gazyağı çıkan vilâyete ne demeli?

— Gazyağı da neymiş... Partalından başlarım...

— Oğlum uyuma! Sakarya savaşında Yunan komutanını yesir almalı değil... Corumumuzun olaylarından haberli olmalı...

ucıııcMeyırri!...

— Bildiğin Hasan emmi... Batum toprağının ve de Kerkük toprağının, başkaca Romanya toprağının gazyağı...- Neft dedikleri ki, yeryağı...

— Bizde... Arslan Corum toprağımızda, yeryağı?

— Ne sandın?

— Köse Dağında bulunmuştur öyleyse... Dağın doruğunda... Adam ayağı işlemez yerlerinde...

— Yahu emmi, dağ başında gazyağı nefti n'arasın? Corumumuzda demekte değil miyim?

— Kasabamızda mı sökın?

— Hemi de senin Cöplü mahallesinin içinde...

— Aman deme... Kimden bu haber? Yalan malan olmasın... İnanayım mı?

— İnanayım mı derken, on paranı mı aldık bre Şaban emmi? Corumumuzun gazyağı, peygamber kabristanı toprağında çıkmıştır, hemi de kitapların yazmadığı biçimde, toprağımızın yüzüne fışkı-raraktan çıkmıştır.

— Yeryağı? Bizim toprağımızda... şarradak gürleyip...

— He ye! Nah bunlar tanık... Ben demedim miydi? «Bu peygamber şehitliğini besmelesj'z müteahhitlere ve de bunca suç işlemiş tutuklu ve de hükümlü rezillerine kaptırmaz, benim bildiğim, koca Tanrı koca Tanrıysa...» demedim mi? Hele ki kara taşı görünce şuncacık kuşkun kalmadıydı. Çünkü yeryağının birinci belirtisi kara taştır. Ne kadar iriy-se altındaki gazyağı gölü o kadar büyük olur.

— Göl mü? Yalana bak... Benim duyduğum... pınar gibi kaynamaz mı bu yeryağı?

— Hey oğlum! Pınar gibi kaynayan kaç para... On varil, diyelim ki yüz varil, ya doldurur ya doldur. maz. Gazyağmın gölüne çatmak hüner...

— Bizimkisi?... Senin kestiriminle?...

— Bizimkisi... Bu kara taşın yiğitliğine bakarsan arkadaş... Göl bile değildir, bildiğimiz neftin gazyağı deryasıdır. Ben askerliği nerde yaptım? Karsta, moskof sınırında yaptım. Moskofun güven-

I

kuda... Bu yüzden bizim Karsnmız sinin doktorudur.

— Sorup anladın mı? Gazyağı deryasına ner-den, nasıl yanaşmış yere batası moskof?... Yanaşması yolunu, s|ordum.

— Yanaşması yolu arkadaş... Usul usul kaza-raktan... Azdırıp mazdirmayacaksın ki, köpürüp taş. masın, dünyayı batırıp ayrıca bi yerden kıvılcım alıp harradak parlayıp yedi vilâyet toprağını yakmasın...

— Vay vay!.. Yakması da mı var?.. Yahu bu bizim fıkara Çorum toprağımıza hayırlı bi şey hiç mi uğramaz... Ben şaştım!

— Toprağında gazyağı fışkıran Çorum, eskinin Corumuna benzer mi ki sen bu lâfı böyle dedin emmi? Gazyağı fışkırdı mı, sen de acık gözünü

açacaksın! Eskisi gibi şuraya buraya ateş yakmak, şuraya buraya izmarit atmak, cıgara bastırmak yok. tur. Benim duyduğum, Batumda, «Mantar köleyim n'olacaksa» diyen derbeder çobanı moskof zago-nuyla asakorlarmış ki, leşini güneşte köpek pastırması yapmak kavliyle...

— Dur oğlum, Batumun akılsız çobanı benim ne umurum... Bu gazyağı, dediğin gibi, gürler çıkarsa, Çorumluya nasıl bölüştürülecek? Bizim elimize bir kandillik gazyağı geçebilecek mi? Korkarım, yabanın memur askeriye takımı el mel koyup... «Beyliğe alınmıştır, parmağını batıran asılır» deyip... Çankmnın tuz mağarası gibi... Kendin bilmez değilsin ya, Çankırının tuz mağarası çevresinde köylü kısmına davar

sulatmazlar, «Suya devlet tuzu karışmıştır» diyerek...

— Biz gazyağı demekte değil miyiz bre emmi? Biz şimdicik sana tuz mu demekteyiz? Ne ilintisi var!

Bunun zagonu başka, tuzun zagonu başka... Cumhuriyetimiz kurulalı beri bu Çorumlu bir yaban gı-ravatlı herif görse kimliğini sormadan «Aman bizim buraya bir fabrika dikmenin kolayı, her ne fabrikası olursa» diyerekten yalvarmaz mı? Nah işte bunca yakarış yerini buldu, fabrikadan daha zorlusu koca Tanrıya şükür gelip toprağımıza ayak bastı.

gün doğmuştur, yoksulluğa tövbedir.

Bu Çorum, cumhuriyet kâbemiz Ankara'mıza pek ırak sayılmazsa da, ne hikmettir bilinmez, sesini bu kâbeye, sözgelimi beş on kat u'zaktaki vilâyetlerimiz kadar kolay ulaştıramaz. Mersiin'de iki çoban kulübesi depremden yıkılsa, Erzurum'da birkaç saman yığını yansa, Ankara'mız ossaat duyup akşamına komadan radyoya çıkardığı, gecesinde de radyo gazetesine geçirdiği halde, Çorum batsa, ya da yeryüzünden süpürülse haberimiz Ankara'mıza bir hafta sonra, belki onbeş gün sonra giderse gider, gittiğinde havadisliği bayatladığındari radyo surda kalsın, kötü Köroğlu gazetesine bile yazılmazı. Bunun nedeni üstüne Çorum'da herkes kendine göre lâf eder. Çorum'un eski handanlarından (hanedan?) Madanoğluna bakarsan, bağırtımızı şuracıktaki Ankara'ya ulaştıramadığımızm nedeni,

katır tutkumuzdan, daha açıkçası katırseverli-ğimizden, büsbütün Türkçesi, resmen katırlığımiz-dandır. Hükümatımız Samsun'a tren yolu döşerken «Toprağınızdan geçsin mi?» diye sorduğunda, neden, «bize hiç gerekmez» deyip kopasıca kafamıza konmuş alacalı devlet kuşunu kendi elimizle kışıladık bakalım? «Katır kervancılarının işine aman kesat gelmesin» diye kışıladık. Peki biri çıksa «Ulan Çorumlu, senin yediden yetmişe katırın mı var bu Samsun kervanında kiracı çalışan?» dese... «Bre avanak» dese, «katır kervancılarının işine diyelim ki kara tren gelmez, ya senin binip gitmelerine, binip gelmelerine n'olmuş?» dese! Başkaca, bu bizim Corum'umüz, mebusandan yana, eweieski bahtsızdır. Duyduğumuz doğruysa, Amasya'nın avanak adamı da «Bize tren hiç gerekmez. Ve de toprağımıza katiyen bastırtmayız. Tokat'tan dolandırmaya bakın» demiş ama, akıllı mebusanlar diktiğinden yar başında bunlar, önlerine gerilip «Hele geri du-run, bu tren yolu işine mebusanlar karışır, sizin aklınız ermez» demişler, başkaca, bu yere batası

I

şu kadar bin lira, belki de, şu kadar torba altunla rüşvet bahşişini ulaştırıp «Aman haaa... Amanı bilir misin? Bizim toprağımızdan geçirmenin kolayı... Şimdilik dzımızı çoğa tut! İlerde bizim avanak milletimiz demiryolunun yararını görüp akıl yatırırsa, gör neler olur» demişler. İşte böyleoe, Cerikli'den toprağımıza giren çimendifer bir yandan başaşağı indi gitti Zonguldağa... Bir yandan başyukarı çıktı gitti Amasya üstünden Samsun'daki Karadeniz deryasına dayandı. Bizim elimiz böğrümüzde kaldı. Şundan ki, tren yolu komşu vilâyet toprağından geçinoe bizim Merzifon - Samsun siusası battal olmadıysa da battal olmasına çok bişey kalmadı. ' Kira katırlarımız yük bulamaz olup değerlerini yitirdi. Sonunda Kayseri'nin imansız pastırmacılarına satıldı. O gün bugündür bizim bağırt im iz Ankara'mıza ulaşamaz iken peygamber şehitliğinde gazyağı fışkırmasıyla, kooa Tanrının hikmetine bakmalı ki, bunun haberi Çöplü mahallesinden Hıdırlığa daha inesi olmamıştı ki, Ankara'mızın öğle radyosu ve de ikindi radyosu başkaca akşam yatsı radyoları, daha önemlisi Radyo Gazetemiz Çorum'da gazyağı çıktığını Türkiye'mize müjdeledi. Ardından Milli Şefimizin bildirisini,

Başbakanımızın açıklamasını, Mareşalimiz Fevzi Çakmak Paşamızın

kutlamalarını. Gazyağı Bakanının teşekkürünü yayınladı. Üniversite okullarımızda, askeriyenin Harbiye okullarımızda tören toplantıları düzenlendiğini, esnaf demeklerinin ve de

işçilerimizin sendika derneklerinin, ticaret odalarının, sanayi odalarının, tekmil otel odalarımızın gösteriye çıktığını bildirdi. Bunlar olurken uyanık ve de vatansever başkent halkımız tek duramayacağı için vali paşasının emriyle ve de belediye reisinin öne düşmesiyle gece fener alaylarının düzenlendiğini haber verdi. Bunun böyle olduğunu Çorumlu ne zaman duydu denilirse, ancak ertesi günü ikindiye doğru kargaşalık, boğuşma yatışınca duyabildi. Çünkü «Peygamber şehitliğinde gazyağı pınarı gürlemiştir, yetişen kabını kaçağını doldurur» lâfını bir besmelesiz ortayo

„__—. v.ıuuınu ouyınuıı ki Amerika'nın atom bombası düştü. Millet yediden yetmişe bağırıp

çağırarak, dili dönenler tekbir çekerek, rezil takımı 'Karakolda ayna var' türküsünü 'Şehitlikte yağma var' ağzına uydurup türkü söyleyerek yollara döküldü. Koşan hangisi, sürünen hangisi, ayak altında kalıp tatlı candan olayazan hangisi... Gözbebeği evlâdını yitiren mi istersin, körpe karıyı kıyamet kargaşalığı fırsatı gözleyen imansız hovardaya kaptıran mı?... «Aman beyliğin gaz-yağıdır. Hükümatımız bize bir mıskalını sorar, dahası, ödetir haaa» diye hoplayan Valimiz her ne

kadar polis kordonu, candarma barajı kurarım sandiysa da, hiçbiri Çorumlunun saldırısına güç yetiremeyip yarılıp dağıldı. «Etmeyin kardaşlarım, Vali Paşa emridir. Hükümatımız bunu sizden sorar. İstemezlerin kışkırtmasıdır, Çorum'umıCzu Ankara'mızın gözünden düşürmek isteyen düşman komonist aldatmacassdır» derim sanan Emniyet Amiri davulcu yellenmesi gibi toza

gübüre karışıp kayboldu, gözlerini hastanede açtı. Kurtulduğuna sevinip bir horoz kurban kesti ve de «Ben çok dalga gördüm, Çorumlunun gazyağı pınarına saldırması gibi belâyı hiç görmedim. Bunu böylece moskofa yöneltebilsek Moskova'yı iki günde alıp çantaya attık bilin» diyerekten merkeze gayet ayrıntılı bir rapor yazdı, bir kademe yüksfeldi. Çorumlunun

saldırısına Karadeniz olsa dayanamayacağından ve de hırsjile kap doldurmasına yetmiyeceğinden peygamber şehitliğinin gazyağı pınarı ilk yumulmada tükenmesiyle Çorumluya şaşkınlık elvermişti. Kaplarını dolduranlar kalabalıktan çıkmaya çabalarken kaptıkları gazyağlarını döktüklerinden evlere birer avuç gcföyağı zor yetişti. Geri kalanlar, biraz çamur topladılar, daha arkadakilerse kuru topraktan başka bişey ele geçiremediler. Vali Paşanın emriyle petrol yatağının başına gelip halkın dağılmasını bekleyen Vilâyet Bayındırlık Başmühendisi, Lisenin Kimya Öğretmeni,

Çorum Eczanesi sahibi, ellerinde kâğıt kalem, ilk tutanağı tutup raporu Vazmak için fırsat gözlüyorlardı. Halk bir zaman

22T

ooguşup unu ıı u^ı«,.v._T..-. ,

cuğu yaralayıp bereleyip ortada kabristan toprağından başka bişey kalmadığına kesin inanıp sövüp sayarak dağılınca, görevliler kara taşın yanında büsbütün derinleşmiş çukura yanaştılar. Önce bir candarma indirip biraz toprak çıkarttılar. Avuçlarında uğuşturup baktılar. Hiçbir ıslaklık, ıslaklık ne dem'ek, şuncacık nem yoktu. Bu derinliğe hiçbir rahmet ulaşamadığı gibi, alttan petrol zorlaması da sanki hiç olmamış gibi gibisine... Kokladılar. Evet, uzaktan uzağa biraz gaz kokusu sezilmekte... Bunlar «Nedir hey Allah, bu ne belâdır?» diyerek-ten, elleri böğürlerinde çevrelerine ve de biribir-

lerinin yüzlerine bakarken, kasabadan bir cöp arabası katarı çıktı ki, Çorum'u ateş sarsa böyle ol. maz. Her bir arabanın iki yanında iki imanslız çöpçü... Ellerinde birer sopa, hayvanlara calmaktalar ki, Allah yarattı demeden calmaktalar... Ayrıca «Ha vardık haaa... Ha tuttuk haaa... Savulun dokunmasın. Vali Paşa fermanıdır» bağırmaları var ki, gökyüzü güm güm ötmekte...

Başlarında Belediye Meclisinin en körpe üyesi, bir cöpcü beygirine binmiş, öndeki arabaya yetişmek çabalamasında... Bunlar böylece, gayya kuyusu gibi açılmış çukurun başına yetiştiler. Encümen üyesi, hayvan üstünde olduğundan elini gözlerine siperliyerek

çevresine baktı, bişey göremeyince ilerde, gökle toprağın birleştiği yere kadar Çorum ovasını taradı, «Nedir kardaşlarım... Bu ns belâdır Allah lil-lah aşkına... Hani toprağımızın gazyağı gölü? Sakın bizim rezil milletimiz damlasını komadan yağmalayıp savuştu mu?» diyerekten dövüşmeye girişti. Berikiler, «Dur herif, kendine yazık etme... Eğlen bakalım» diyecek oldularsa da, encümenin körpe üyesi kendini kaldırıp hayvandan aşağı atıp, Türkcesi, yere calip, «Yahu dur eğlen ne demektir... Radyodan haberiniz yok mu? Çorum'umuzda çıkan petrol damarının boyunu, enini, derinliğini, rezervesi-ni Etbank uzmanları çoktan ölçüp biçmişlerdir ve de işletilmesi için Amerika'dan şu kadar milyon dolar borç istemişlerdir. Başkaca Çorum, Yozgat, Çan-

Sivas illerimizin katılmasıyla yerli bir şirket kurulacaktır, işletmeye ortak olunacaktır. Hani burda gazyağı kuyusu... Ben bişey görememekteyim» diyerekten vatanseverliği gürleyip kendini kuru gaz-yağının kurumuş çukuruna atacakken tetik davranıp yakaladılar. Biraz önce çukur başına gelmiş olan Madanoğlu işin alayında olmakla «Ya bu cop

arabas(! katarı neyin nesidir? Amerika'dan makineler gelene kadar, bizim çöpçüler mi çıkaracak gazyağımızı?» diye sormasıyla en körpe encümen üyesi hoplayıp dikilip «Bre çavuş geberdin mi?

Vali Paşa'nın emrini duymadın mıydı teres?.. Çabuk boşaltsana arabaları, yıksana yükleri» demesiyle

çöp arabalarından eski tahtaperde tahtaları, iskele kadranları, surdan burdan sökülmüş dikenli tel kangalları yıkılıp hemen Çorum'un petrol kuyusu çevresini sıkıca çevirmeye giriştiler. Madanoğlu Lisenin Kimya Öğretmenine bir cıgara verip radyoda duyduklarını anlatmaya başlamıştı. Ankara Radyos|u günlük programını yarıda kesip özel yayına geçince Çorum toprağında yeryüzüne fışkıran petrol rezervinin şu kadar tirilyon belki de katiril-yon ton olduğunun il incelemelerden anlaşıldığını, daha önemlisi, bu petrolün, başka toprakların petrolleri gibi olmayıp Allanın bir hikmeti olaraktan aynen rafinerinden yeni çıkmışçasına bildiğimiz ak petrol halinde bulunduğunu, yani, ayrıca bir muameleden geçirilmesi gerekmeden doğruca lambalara, motorlara koyulup yakılacağını söylemişti. Evet,

radyodaki uzmanlara göre bazı soylu topraklarda böyle bir rafineri özelliği bulunmakta, ordan çıkan petroller dupduru olduğundan... Çorum ise öztürk toprağı olup, başkaca, petrolümüzün fışkır-dığı yer peygamber şehitliği gibi bir mübarek makam... olmakla... bunun çıkarılması için birkaç kuvvetli tulumbanın elvereceğini... yeterince varil uyduruldu mu, artık ihtiyacın yalnız hazine sandıklarına kalacağını çünkü bir yandan varilleri satıp bir yandan hazine sandıklarını altunla doldurmaktan başka bir iş kalmayacağına bu uzmanlar din-

toll IIMUllIKlı yv.v. . _

tikten başka, hepsinin Amerika'da okuyup geldikleri de yalan yanlış söylemeyeceklerinin ispatı olduğunu ileri sürmekte... j

Lâfın burasında Madanoğlu iç çekip baş sallayarak kupkuru çukurun kav gibi dibini gösfterdi:

— Ne fayda ki... Bu bizim densiz Çorumlumuz, fıkara petrolün her fışkırışında böyle seğirtip uyuza çalacak petrol komaz, kuyuları böyle kurutursa bilmem ki n'olur?

Encümenin en körpe üyesi hışım gıibi araya

girdi:

— Ne m'olur, ne m'olur? Vali Paşamızın yemini var! Bundan böyle petrol kuyumuza yüz

adım sokulan başıbozukları kuş gibi avlayacak... «Ben vatan ödevimi yapayım, hükümatımız isterse beni petrol kuyusunun başında assın!» diye and

içti.

— Vay vay... Benim bildiğim... Çorumlu, belki belkime yasak dinler ama... Göçmen Mahallesini ne yapacak Vali Paşa?

— Göçmen Mahallesi zati silme demokrat... Gazlayıp yakılsa, Hükümat kuduz it hesabına almaz.

Körpe üye Demokrat Partiyi tutan Madanoğ-luna aklınca lâf dokundurmaktaydı. Madanoğlu anlamazdan gelip başını salladı:

— Annamadım. Kim Demokrat?.. Yahu, Göçmen Mahallesi nasıl bir avanak olmalı ki, Çorum toprağında petrol çıktığı sıra Demokrat kalmalı. Görürsün arkadaş... Şuraya iki teneke petrol toplansın... Göçmen Mahallesi altı oklu Halk Partisi bayraklarını açıp yürümez mi?...

— Vay ki tamam... Heyvaaaah!

Bu gazyağı kuyusu meselesinden fıkara Çorum, ihya oldum sanırken ağzının tadını kaçırdı ki olursa o kadar olsun. Herşeyden önce, sanki bu cenabet

230

njm'un suçundandı, daha beteri, Çorum'un yürek-Sj2îliğindendi. Kasabanın onuru zedelenmişti ki,

dünyaya metelik vermez Madanoğlu bile sezdirmeden kıvranır olmuştu. Ne demekti, bir ucundan yüzl gösterip ters yüzü cehennemin dibine çekilmek?.. Kapışılan cenabetin yüzdeyüz gazyağı olduğu bilinmese, ne güzel! Evet birazının gaz lambalarında bir kez cızlayıp sönmüştü. Daha doğrusu hiç yanmamıştı ama, kimilerinin lambalarında cızırdıya mizırdaya yanmıştı namussuz. Cızırtısını beylik olduğuna, başkaca süzülmeden kullanıldığına verdiler. Şurası gerçek ki, peygamber şehitliği, Çorum'a, bilinen gazyağından bir tadımlık verdi savuştu. Arada peygamber bulunmasa, şeytan oyu-nuıjp gelindi, Çorum'lunun -rahatı kaçsın için bir belâ esti geçti» denilecek! N'apahm ki Ankara öf-* keye binmiş, öfke ne demek, bildiğin tepinmeye binmiş... Miilî Şefin sarayından Başbakanlığa on dakkada bir yaver koşturulmakta, «Hani ya... Çorum petrolünün varili gelmedi mi?» diyerekten sıkıştırılmakta... Derbeder Başbakan n'apsın? Varili bakkaldan doldurtacak değil ya... Leylek kuşu gibi ayağının birini indirip birini kaldıraraktan kıvranır olmuş ki, dudak uçuklamasından ve de boğaz kurumasından tükrüğünü yutamaz olmuş...

Beride Vali Paşa çabalamakta ki ölesfiye çabalamakta... Dur durak kalmadığı gibi, yemek içmek, uyku oturak da hiç yok... Gündelikçi kazmasıyla hiçbir şey olamayacağı anlaşılınca, Çandarma Binbaşısının akhyla Merzifon Hava Birliğine meseleyi baştan sona anlatan şifreli telgıraf çekilip yardım istendi. Hava .kuvvetleridir, ossaat tam avadanlıklı, tam araç gereçli bir takımı bindirip saldı. Takım' akşamüstü, «Çıktık açık alınla»yı söyleyerekten Corum'a bir giriş girdi ki, sanırsın Çorum'un düşman işgalinden kurtulma bayramının milis girişidir. Hava Kuvvetlerinin istihkâm takımı peygamber şehitliğini çeviren tahtaperdenin önüne gelince kamyonlardan «Allah Allah» diyerek yere döküldü. Başlarındaki Yüzbaşı göğsündeki dürbününe iki eliyle

nı alarak kapıdan geçip çukurun başına gitti. Baktı maktı, burnunu uzatıp biraz kokladı. Hiç bişey anlayamamış olmalı ki, çavuşa emretti: «Atla, surdan bana bir avuç toprak getir...» Çavuş Hava Kuvvetlerinin namusu belâsı kendisini çukurun dibine kapıp koyverdi, toprağı da yeterince avuçladı ama, gel gör ki, bu kez olgörüp kendi gövdesini kendi gücüyle gerisin geri yukarıya alamadı. Her ne kadar zorlattıysa da faydasız... Çavuşun çukurda kaldığı kesinlikle anlaşılınca. Yüzbaşı: «Ulan öldünüz mü İstihkam Bölüğü (Takımı?) Şuna bir kuşak sallamak yok mudur?» diye bağırmasıyla, Kürt erlerden biri ossaat fırlanarak kuşağı çözüp saldı, derbeder çavuş ucuna yapışıp bu kez örümcek gibi çıkıp tatlı canını şehitlik çukurundan kurtardı. Askerler ağlaşarak aferin dediler. Yüzbaşı çavuşunu alnından öpüp «Nasıl bu arslan yavrusu böylece?» diyerekten çevresindekilere şişinip toprağı aldı. Biraz kokladı, bişey anlayamayınoe biraz çiğnedi, sağ avucunu kulağına kapatıp sağ gözünü kısarak göke bakıp bir zaman soluğunu kesti. Sonunda yere tükürdü:

— Bu toprakta gazyağı var diyenin ben dininden kuşkulanırım.

— Aman Yüzbaşım!

— Kuşkulanırım, çünkü bu toprakta petrol damarı yoktur. Olsa olsa buraya namussuzun biri biraz gazyağı dökmüştür.

— Buraya... Peygamberin şehit yoldaşlarının yattığı kabristana?... Ya bu herif her kimse, canına mı susadı Yüzbaşım?

— Orasını bilmem. Bildiğim, bufda ne petrol var, ne bi bok...

— Aman ha... Kaldır aradan bu petrol yok lafını... Şu saat hükümat konağımızda Ankara'dan gelmiş uzmanlarımız hangi işe yumulmuşlardır senin haberin var mı?

— Başıbozuk hükümat konağı ve de başıbozuk uzman beni ilgilendirmez.

— İlgilendirmez de, Merzifon'dan buraya, takı-

başım, yoksja, binbaşılık tehlikeye düşer ki gör nasıl düşer.

Dinleyenler Yüzbaşının aptesti bozulduğunu ossaat sezip bıyık altından gülüştüler. Yüzbaşı debelenip

kıvranıp «Hayır bizim binbaşılığa hiç bişey olabilemöz koca Tanrının izniyle» filan diyerek biraz pepelediyse de aldıran olmadı.

— Koca Tanrıya kurban olayım Yüzbaşım... Şu dakka vilâyette yaman toplantı vardır. Corum petrolü ve de peygamber şehitliği rezervi üstüne bir toplantıdır ki Ankara'dan özel seçilip özel trenle buraya yetiştirilmiş uzmanlar toplantısıdır. Aradıkları, burdan çıkan petrolümüzü dış ülkelere en ucuzdan nasıl satacağımızdır. Moskof petrolundan \/e de Romanya petrolundan, başkaca İran'ın kızıl-başından ve de Musul Kerkükünün Arap elinde kalmış petrolundan daha ucuza nasıl mal edileceği meslelesi incelenmektedir. Önceleri Samsuna boru döşemek akla gelmişse de yere batasıca Mosı-kof'un Karadenizi kesip aldığı düşünülüp vazgeçilmiştir.

— Git işine herif ne kesmesiymiş, kurbanı olduğum Hitler Alamam moskofta Karadenizimizi kesip alacak güç mü koydu ki...

— Alaman kardaşımıza bırakılsa, evet, güç müç bırakacağı yoktuysa da ne fayda ki, İngiliz oyununa ve de kötü Amerikan kahpeliğine gelmiştir, tam yenerkene yenik düşmüştüc. Benim bildiğim İngiliz namussuzu bu oyunu

bize bikez de Kırım Savaşı sırasında oynamıştır. Şanı büyük Ömer Paşamız ki, Macar dönmesi Ömer paşamızdı, Kalafat Boğazının Çökelek mevkiinde moskofu sıkıştırıp bire kadar kırdığında, Rus'un Çarı pes dediydi. Bunlar stonunda ayıyı masa başına çökerttiler. Çökerttiler dedimse on yerinden, belki yüz yerinden kurşunla-yıp, say ki ölüsünü çökerttiler. Elinden oniki imza aldılar. Birincisi: Moskofa bundan böyle Karadeniz yasak... Savaş gemisi surda kalsın, tüccar gemisi bile dolaştırmak yasak...

233

ması?..

— Biraz bizim yüreksizliğimizden... Çoğu da İngiliz'in tavşana kaç tazıya tut oyunlarından...

— Bana sorarsan arkadaş suçun büyüğü Süleyman Padişahındır.

— Yalana bak, hangi Süleyman? Vay akılsız... Belkis Anamızın hovardası kurda kuşa hükmeden mühür sahıbısı peygamber Sultan Süleyman demeye getirmekteysen, yanılmaktasın ki ne kadar...

Çünkü Süleyman peygamber zamanında Rusya musya moskof filan hiç yoktu yeryüzünde... Biraz ecinni biraz peri kızları varsa vardı.

— Kaf Dağı ardındaki yecüc mecucü n'apa-lım? Bunca devi, dev anasını?

— Yecüc mecüc, dev, dev anası başka... Benim dediğim mosSkof... Moskofun yüze çıkması dünkü meseledir. Petro adında bir deli tımarhaneden uğramakla, bu dünyanın ağız tadı kaçmıştır. Bizim Baltacı Paşamız karı fendine uyup Deli Pet-ronun kafasını burup almadı da halt etti. Ulan avanak Baltacı desem... Karıya kesildin, «Peki kocan olacak dümbüğü bağışladım, yat şuraya» de... İşini görünce «Benim haberim yokken yeniçeri şahbazları senin herifi bitirmişler. Aldırma keyfimize bakalım» diyerekten karıya bi daha sarıl...

— Orası öyle ya... Süleyman padişahın suçunu aniayamadım. Bu Sülük padişah Baltacının padişahı mı?

— Yok arkadaş... Buna Kanuni derler. Osmanlıda ilk kanun kitabını yazan budur. Mimar Sinan gibi bir usta geçmiş eline... Bre aklına dürttüğüm desem, cami yaptıracağına fabrika yaptırsana...

— Eh...

— Oğlum, sen bu akılla... Elektrik olmayınca tomofil fabrikasını, yeri cennet olası koca Mimar

nin yerine?

— Orasını ben mi bilirim, Mimar Sinan mı bilir? Kuramayınca kaç paraya alırım ben o herifin mimar başılığını?

— Demek Mimar Sinan ustamız vaktin birinde tomofil fabrikasını kuraydı?

— Bir tomafil pavlikası mı demekteyim? Hayır, her çeşit pavlika demekteyim...

— Buzdolabı pavlikası... Biraz da çamaşır ma-kinası pavlikası...

— Geç yahu... Ben bunlara pavlika mı derim, avrat kısmı vara çaputları dere boyunda tokaçla yıkaya... Moskofa Karadeniz deryasını dar getirecek pavlika ister.

r- Anladıml. Deniz papuru pavlikası gerek sana... Bildiğimiz savaş gemisi yapan bir pavlika... Bir deliğinden çelik demirini sok, öte deliğinden Misuri zırhlısı düdüğünü öttürerekten çıksın...

— Tamam!

— Adamı madamı... Kaptanı pasaparulası da birlikte mi, yavrum Uzun İmam... Sen bu akılla bu Osımanlı mülküne en azdan üç tuğlu vezir olmalıydın ya, bilmem neden gittin de rezil Narlıca'ya imam oldun?

— Bırakın çekişmeyi yahu! Karadeniz deryasında moskofun gemi gezdirmesiyle bizim Çorum yeryağımızın ilgisi nedir?

— Şudur ki, biz gazyağımızı burdan Samsun limanımıza götürüp dökememekteyiz...

— Neden yahu?

— Moskof'un belâsı... Gecenin birinde gelip gülleleri yağdırdı mı n'olur?

— Ha ha hay!.. Geçti o günler. Yağdırabile-mez, çünkü Amerikan dayı belini kırar ossaat...

— Hay akıl... Amerika dayın belini, evet, kırmaya kırar ya... Ne fayda ki, Amerika buraya ne kadar uzak... Gelip yetene kadar iş işten geçer ve de biz bizden geçeriz. Beni bitirdikten sonra, Moskofun beli kırılmış, ya da kopasıca kafası kırılmış kaç para...

I

— Ankara uzmanları n'aramaktalar Çorum'un hükümat konağına birikip iki gecedir göz kırpmc-dan... Bunun yolunu aramaktalar.

— Dur arkadaş... Sakın ilerde birkaç varil yer-yağını belki satarız diyerek, koca Alamam kötüle-ten moskofa savaş mavaş açmasın Ankara'nın bu uzmanları her kimlerse? Yanarız ki, petrol yağımızdan kötü yanarız.

— Gerekirse savaş da açılır. Çünkü gcfzyağı

kuyusu bulunmak şaka değil.

— Öyledir ağa... Benim bildiğim, yeryağı bulundu mu, o toprağın başına çok iş gelir, en ucuzu çiğnenip hartadan silinmektir.

— Kim demiş... Düşman sözüdür ve de istemezlerin akıl şaşırtma sözüdür. Bir toprakta gazyağı çıktı mı, o toprak adamına bundan böyle çalışmak yok... Sen yediden yetmişe kahvelerde otur, bağ aralarında karı

oynat... Elektrik makinası varilleri kendi başına doldursun, yüklesin, satsın, parasını bi tamam toplayıp kasaya biriktirsin, hafta başı millete metelik

sektirmeden üleştirsin. Askeri-yeninkini askeriyeye, başıbozuğunkini başıbozuklara versin... Belediyeninki ayrı torbada... Adliyenin-ki ayrı torbada...

— Aman ne güzelmiş... Ağzından bal akıttın teres... Şimdi bu düzen kızılbaş Acem içinde tam böylece mi yürümekte?

— Tam böylecene...

— Ah ne kadar iyiymiş... Ne faydaki moskof dumuzu Samsun'u kesti, n'olacak bunun sonu? Bişey çalındı mı kulağına?

— Çalındığı... Burdan yeryağımız varillere dolacak... Variller Ankara'yı tutacak...

— Kamyon ister. Nerde bunca kamyon?

—] Kamyon gerekmez demiş, Ankara'nın uzma. nı... Meğerse burdan aşağısı yokuşmuş, hartaların yazdığına bakarsan...

— Olmakla...

— Yeterince amele tutulacak... Variller susa

mıkır ver elini Ankara...

— Git işine avanak... Susa boyunca varil kısmı Ankara'ya kadar yuvarlanır gider mi?

— Keyfine bıraksan gitmez ya, başındaki amele taburunun elindeki kancalı demirleri n'apalım? Yoldan çıkayım diyeni yola sokacak bunlar gerisin geri... Yavaşlarım diyeni dürtüşleyerekten hızlandıracak...

— Ankara'ca bunların müşterisi hazır mı bakalım?

— Yahu, gazyağı kısmı deniz; kıyısına indirilmeyince müşteri mi bulabilir?

— Ankara'ya deniz mi getirdi ömrü uzun olası İsmet Paşamız?

— Dilerse getirir ya, daha yok öyle bişey... Çorum gazyağı, burdan Ankara'yı yuvarlanarak buldu mu, trene bindirilecekmiş...

— Anladım. Ver elini İstanbul...

— Ne kolay... Tren navlunu binince Çorum'un

gazyağı müşteriyi nerden bulsun? Benim duyduğum, gazyağımız Eskişehir'e trenle gidecek.

— Gerişli?

— Gerisi... Eskişehir'de Porsuk ırmağı vardır. Sırasında fili kapan öfkeli ırmaklarımızdandır. İner başaşağı Sakarya ırmağımıza katılır. Sakarya ırmağımızı bildin, gaSi bir ırmağımızdır. Yunan'ın ordusunu kendi başına yenip bitirmiştir. Bu Sakarya ırmağımız Adapazarı yakınında Sapanca gölüne sokulun. Göle katılmazsa da katılmasına cok bişey kalmaz. Tarihin birinde padişahlardan biri, şu kadar on bin işçi biriktirip bu Sakarya'yı Sapanca gölüne katayım dediyse de, moskof savaşı yüzünden bu hayırlı iş yarıda kaldı. Şimdi Vali paşamızın konağına biriken Ankara uzmanları Sakarya ırmağımızı bu Sapanca gölünü kavuşturmanın kaç kuruşa çıkacağını hesaplamaktadırlar. Dünya durdukça durası İsmet Paşamız parayı çoğumsjamazsa Sakarya ırmağı Sapanca gölüne kavuştu bil...

— Kavuşmakla?

— Hey yavrum, kavuştu mu, Çorum'un gazya-

ğı l'Zmıı umunun ımmu* .

n'olur bakalım? Moskofun şerrinden kurtulur. Müşterisini ucuza bulur. Türk yaşar ki, gel keyfim gel!..

Taşoron, İstihkâm Yüzbaşısını koltuklayıp karşıdaki Aygır Deposuna sokmuştu. Bir zaman gö-rünmediler. Sonunda Yüzbaşı ağzını yumruğuyla

si-lerekten ve de gek gek geyirerekten, başkaca, az biraz yalpalayaraktan peygamber şehitliğinin yerya-ğı çıkmış çukuru başına geldi. Yakında bulunanlar, kendi başına sırıtaraktan ve de kafasını iki yana sallayaraktan «Demek bu böyle haaa... Demek bu böylece» dediğini duyup meraklandılar.

Yüzbaşıdır çavuşlarını, onbaşılarını yanına biriktirdi, nerden girip nerden geçerekten nereye çıkacaklarını askeriye diliyle fısıl fısŞH bildirdi. Bir cıgara yakıp elini salladı:

— Haydindi! Göreyim sizi... Yüzümü kara etmeyin!

Ossaat, Çorum'un askerlik yapmışları, Merzifon Hava Komutanlığının gönderdiği bu takımın igtihkâmcı olmayıp bildiğimiz lâğımcı birliği olduğunu; anlayarak «Tamamdır, kara taş hapı yutmuştur» diye çırpınarak birkaç kez hopladılar.

Birikenlerin içinde lağımcı birliğinin n'olduğunu bilmeyenler bulunduğundan, körpeler gülüşerekten kafalarını şu yana çevirdilerse de seferberlik görmüş, dahası Enver Paşanın elinden çavuş nişanlan takınmış birjgöçmen meseleyi açıkladı:

— Ulan kopuklar! Bu lağım, kenef lağımı değildir. Ok yay zamanlarının kale savaşlarındaki lağımcılıktır. Lağımcı takımı dedin mi, eski orduların gözbebeği dedin! Bugünün tankçısı uçakçısı neyse odur. Lağımcı takımı olmazsa kaleyi alamazsın, kaleleri alamadın mı, düşmanı yenemezsin. Senin lağımcılar beriden köstebek gibi toprağın içine gömülür gider. Karşının lağımcısı karşıdan toprağa girer. Bunlar

yerin altını kazaraktan biribirine sokulur. Sokulur dedimse, iki kazacaksın üç dinleyeceksin ki, düşmanın kucağına düşmeyesin... Yok-

gar, ya da, barut fıçısı hazırlayıp ateşlemekle her-bir parçanı bir dağa uçurur. Düşmanı yanılttın da, kale altına sokuldun mu, bu kez düşmanı gaflette basmak sana düşmüştür. Barutu yığar, fitili yakarsın. Gürredek patlamasıyla ne kale kalır, ne de kaledeki düşman... Ben bu arslanları

görmemle bildim. Lağımcının yanında istihkama kaç para... Hele şunlara hele... Hele şu yiğitlere...

Evet, lağımcı yiğitleri araç gereçleri, nice nice görülmemiş avadanlıkları burguları, makkapları kara taşın yakınına biriktirdiler. Yüzbaşıya tekmili verdiler. Yüzbaşıdır, cıgarayı dikkatle bastırıp 'Bismillah' diyerek yanaştı. Kara taşı, güreş tutacağı bir pelvan gibi çevresinde dolanarak gözleriyle ölçüp biçti. Nerden dalıp hangi oyunla yere çalacağını sanki kestirmeye çalışıyordu. Sonunda bunu sezinlemiş gibisine ellerini uğuşturarak sevindi.

— Buldun mu Yüzbaşım domuzun damarını?

— Gerçek... Domuz ki arkadaş, hiç örneği görülmemiş kara domuz... Evet, Allah sayesinde ve de bilgi sayesinde ve de başkaca sezgi gücümüzle biz bu düşmanın ek yerini bulduk taşoron... Ya-lansam,

nah bu bıyıkları kazıtır karı diyerekten... —Elini salladı:— Ulan Kürt oğlu... Makkabı yetiştir, bizim sekiz milimlik makkabı...

Göğüs cebinden bir tebeşir çıkarıp kara kayanın bi yerini zarpladı. Elini bi daha savurdu:

— Haydindi Kürt oğlu... Sal makkabı şu kara düşmanın boş böğrüne... Sal ki görelim n'olur?

Askeriyenin lağımcı takımı böylece Yüzbaşının zarpladığı bi kaç yere sekiz milimlik makkap salıp iki karış

kadar içeri işletti. Önce deliklerden birine dinamit lokumu yerleştirip fitilini hazırladılar. Mahalleye bekçiler salıp, milleti, 'N'olur n'olmaz' diyerekten evlerden dışarı çıkardılar. Seyre toplanmış Çorumluyu geri püskürtüp fitili ateşlediler.

Çorumlunun tren yolunda çalışmış işçi takımından bi kaç kişi vardı. Bunlar salınan makkabın açtığı deliği, buna yerleştirilen dinamit lokumunun 9ücünü bildiklerinden pek telâşlanmadılar. Göğüs-

I

lerinden iterek Kenaueinu u«.v..x. T

kerlere direndiler.

İlk patlama, çocukların şişirip duvara vurdukları kesekâğıdı gibi çok gevşek, daha doğrusu düpedüz cıvık bişeydi. Kara kayadan ancak el kadar bir parçayı koparabilmişti. Uzağa sürülen Çorumlular önce biribirlerine baktılar, sonra ellerini dizlerine vurarak çırpınıp «Hay anan öle Kürt oğlu!» diyerek askeriyenin lağımcı çavuşunu kınadılar. Bunun üzerine Kürt çavuş öfkeye binip ve de ayrıca namus edip Hava Kuvvetleri lağımcı takımının gücünü şu densiz Çorumlulara göstermek için, bu kez iki dinamit lokumunu bir edip deliğe sürdü, Çorumluyu bu köz büsbütün uzaklaştırdı. Fitili ateşledi. Gen© bildiğimiz cıvık patlama, gene el kadar parça... Bu kez Yüzbaşı onur etti. Lokumları, fitilleri yanına istedi, bir zaman nem alıp almadıklarına baktı, kokladı, şüpheli bir şey göremeyince öfkeye binip kudurdu. Mahalleye bekçiler askerler koşturup milleti uyardı. Evinin damına temeline güvene-miyenlerin dinamit atımı son bulana kadar evlerinden dışarıya çıkmalarını, kundaktaki çocuklarını da yanlarına almalarını, dilerlerse, değerli eşyalarını da içerde komamalarını, başkaca, ocakları, mangalları, varsa yemek sobalarını söndürmelerini emretti. Bunu duymasıyla Çöplü mahallesine ve de Çorum'un öteki mahallelerine bir bağrışma düştü ki, Hatap Boğazına moskof dayandı haberi gelse böyle olmaz.

Uzatmayalım, askeriyenin lağımcı takımı, Osmanlı ülkesine gazyağı kuyusju açacağım diyerek şu kadar bin liralık dinamit lokumu, kapsül, fitil harcadı, nice nice makkap körletti. Koca Tanrının işine bakmalı ki kara taşı kum gibi ufaladı, başkaca, yakın mahallelerde sağlam cam çatlamadık duvar, korkudan çocuğunu düşürmedik gebe karı ko-madı. Ne çare ki, peygamber şehitliğinin bağrında cehennemin gayya kuyusu gibi açılan hendekten gazyağı surda kalsın, bir damla su çıkmadı. Oysa Çorum'un kuyu kazıcıları ve de çorakta bir saata vardırmadan su bulucuları, buralarda iki üç arşına varmadan saldıkları kuyuların nasıl dolacağını 240

lemeyip «Şaştık Allah şaştık» diye kıvranmakta idiler. Çorumlu bunu bildiğinden şehitliğine el vurulmasını Peygamberimizin gönlüne hoş

varmadığından hiç birinin şüphesi kalmadı. Yaşlılar, «Nasılmış bu böylece?» diye gizliden sevindiler. Buraları mekân edinmiş mezarlık hovardaları «Yektir Allah yek!» diyerekten parmaklarını şıkırdatıp tenhada iki üç kez göbek çalkayıp öpüştüler.

Kara kaya parçalandıktan sonra Yüzbaşı durumu bildirip Alaydan talimat istedi. Alay Tümene, Tümen Kolorduya sordu. Hiç kimse Çorum'a lağımcı birliğinin neden yollandığını bilmiyordu. Robert Koleji bitirmiş bir yedek subay tercüman Amerika' lılara sormayı salık verdik. Amerikalılar ki Türkiye'de pire zıpladığından haberli idiler, şaşılacak bir iş, bu lağımcı birliğinin Çorum'da ne aradığını bil-miyorlardf. Fakat işin önemli olması ihtimali vardı. Vaşington'a burdakilerin iyice esrara düştükleri hakkında rapor verilmişti. Amerika'lı zenci çavuş, alınlarından bu lekeyi silmek için, Pantegona gayet ayrıntılı bir rapor yazdı: «Aman dikkat! Durum hiç bozulmasın, uzmanlar gelene kadan olduğu gibi korunsun. Libya'dan, İran'ın Abadan'ından uzmanlar yola çıkarılmıştır» diye karşılık geldi. Başkaca Çorum Valisinden Ankara, bu petrol kuyuları için sabah akşam gayet ayrıntılı raporlar istedi. Vali Paşa bu işi Bayındırlık Müdürlüğünün su mühendisine aktardı. «Savsaklayan Ağırceza'ya verilir» diye bir de üç aylı gizli emir yolladı. Mühendis bir zaman kendi gitti geldi, sonra tavsatıp kâtibi, daha sonra odacıyı, biraz daha geçince de, odacının ilkokula giden oğlunu gönderir oldu. Oğlan sabah akşam gidip bakacaktı. Biraz geçince çocuk da usandı, oralara hiç gitmeden, «Tahta perdeler yerli yerinde duruyor» diye haber getirmeye başladı. Askeriye ciddi olduğundan Merzifon işi daha sağlam tutmuş, biraz incelemiş, kara taşın parçalanmasını yeter görmeyerek, biraz da toprak kazılmasını emretmişti. Kamyonlarla azınlıklardan kurulmuş amele taburundan birkaç manga gönderildi. Bunlar,

yirmi gunae y

boyuna döktüler. Emirde her kamyon topraktan biraz örnek alınıp bir torbaya koyulması, torbanın ağzı mühürlenerek Vaşington'a yollanmak üzere Ankara'ya postalanması yazılıydı. Yapılıyordu.

nu...IU,,

Günlerden bir gün, daha doğrusu gecelerden bir gece, lağımcı takımı amele mangasını (mangalarını?) alarak savuştu gitti. Bunun nedenini Vali Paşa

epey araştırdıysa da hiçbir şey öğrenemedi. Biraz daha üsteleyince «Devletin askeriye galisini niçin öğrenmek istediği» ürkütücü bir dille soruldu. Zati Ankara çoktandır bu Çorum petrol rezervi işinden bezmişti. Bir uygun suçlu bulup yükleyip kurtulmak istiyordu. Fıkara Valinin arkası olmadığı-anlaşslınca, aranan suçlu bulunmuş oldu. Adam hemen merkeze alındı.

Vali apar topar merkeze alınmca, o zamana kadar ortada, görünmeyen taşaron elinde bir dilekçe olduğu halde meydana çıktı. Şu tarihli, şu numarayla yapılan açık arttırmanın konusu olan inşaa. tın kanunsuz olarak durdurulduğunu, inşaat alanına hiçbir gereği olmadığı halde tahtaperde çekildiğini, resmî kişilerce çalışacak işçilerin alana sokulmadığını, bundan gelecek zarar ziyanın bundan böyle yasaklayanlardan isteneceğini, dilekçe tarihiyle taşçıları çalıştırmaya başlayacağının bilinmesini diliyordu.

Ertesi sabah peygamber şehitliğine taşçıların altında çalışacağı çadır kuruldu. Üstü taze dallarla kapatıldı. Taşçılar gölgeye yerleşip çakçaka başladılar. Taşorondur beriden birkaç kamyoncu dolaşarak herbir yüke bir lira vermek şartiyle binbeşyüz kamyon toprak çektiklerine dair makbuzlar topladı. Bunları hükümata götürüp binbeşyüz toprak kamyon toprak atmış gibi onbeş bin lirayı çekti. Corum yeni cezaevinin yapımı böylece gerçekten başlamış oluyordu. Yapım, biraz demir biraz çimento karabor. sasıyla sürdürüldüğü için ikidebir darboğazlara girip çıkıyor, bunaltıya düşüp kurtuluyordu. Gerek yapım, gerek adam, gerekse topluluk veya memleket olsun, bir yerde darboğaz lafı insanlara bişey

_ ._ ,_...-«. umu, i\ıırv ııuıu-

milik kârlı iş haline gelmiş demektir. Bunalımın her çeşidi ise soyguna tekerlenmiş memleketlerde alıklığın alıp yürüdüğünden başka hiçbir şeyi ısbatla-maz.

İstemezler böyle söyledilerse de darboğazlara gire çka, bunaltılara düşe kalka Çorum'un 'yeni cezaevi peygamber şehitliğine dağ gibi kuruidu. Kurulurken yakın mahalleli oldukça sebeplenmiş, garip ustalara oda kiralayıp bekâr çamaşırı yıkayanların elleri biraz para görmüştü.

Başkaca, Ankara hükümatının defterinde Çorumlu yiğitlerin ne kadar zorlu ydzddiğı da bu sıralar cezaevi yapımında belli oldu. Demirin kara-borsalığmda bilek kalınlığındakini duvarların içine koyulduğu, dört yanına da gene karaborsada kimya gibi satılan çimentonun yarımşar arşın dondurulduğu görüldü. Temele gelince, değil fıkara hükümlüler, gazyağı rezilliğinde buraya gönderilen Merzifon askeriyesinin lağımcı takımı gündüz gözüne dinamit ataraktan çalışsa, kıymık koparmak mümkün değildi. Böylece Çorum'un demir iskeleti betonlrs sarılıp döktürülmüş yeni cezaevine girenin çıkması gününü bitirmeye bağlıydı. Ağırcezaya çarpılan gitti gider demekti. Bundan başka, bu cezaevi Osmanlı ülkesinde eşi bulunmayan tek cezaeviydi, sağlamlıktan yana Sinop kalesi zindanının pabucunu dama atmış bir Hazret-i Yusuf makamı, bir cenabet mahpus damıydı.

Bir çok dar geçitlerden geçmiş ve de bir çok bunalım çukurlarına girmiş çıkmış bir cenabet mahpus damı olduğu için de yapılalı çok olmadığı halde çok şey görmüş, hakçası görmediği rezillik, alıklık, hüner kalmamıştı. Bunların arasında kitaplıslı yoksa da, elbet casus da vardı. Bunlar biribirlerine Pek benzemeseier de gerçekten casustular.

Bunlardan birincisi Bulgaryalı İt Koço idi. Kısa boylu, elleri yürürken yere değecek kadar kollan uzun, görmekte zorluk çekiyor gibi her zaman kıs-

tığı için gözlerinin rengi uı> ««., -.. _

Bulgaryanın kralı Boris hazretlerinin çoban vatandaşıymış... Sınır köylerinden birinde... Sürüyü otlatırken sınır taşını beriye geçen cilveli bir koyunu kızgın koç kovalamış... Körpe koyun, ırzını kurtarmak çabalamasıyla bizim sınıra can atmış... Gözü dönmüş koç bögürerek saldırıp bastırayım derken İt Koço değneğini vınlatarak gospodinin malını kurtarmağa atılmış... Bunlar ard arda koşarlarken bizim sınır koruyucu devriyeye rastlamışlar. İt Koço'ya bakılırsa üçü birden yakalanmış, karakolun çavuşuna bakılırsa, koç moç koyun moyun görmemişler, herif sürünerekten sınırı geçmeye çabalamaktaymış... Tutmuşlar, gerisini komutanları bi-lirmiş, çünkü akılları ermezmiş... Başka memleketlerde olduğu gibi, bizde de askeriyemizin casus ya-kalayıcı takımı vardır. Bu

takım aldığı maaşı hak etmek için, arada bir casus* yakalamak zorundadır. Yakalayamadı mı, ciğeri beş para etmez sayılır ve de akranları içinde yüzü kara olup suratı yerde bulunur. Casus yakalamak işinin zorluğu, bizim gibi yedi düveli savaş alanlarında yenip vatanı kurtaran toplumlar yedi düvelle barışık olduklarından, kısacası «Yurtta Sulh cihanda sulh» dediklerinden her düvelin casusunu, suçüstü de bastırsalar tutamazlar. Hele bu casuslar İngiliz'in Fransız'ın Alama-nm casusları iseler hiç dokunamazlar. Çünkü bunlar bizim ruh gibi dostlarımızdır. Rus'un casusunu da tutamazlar, çünkü Rus da dosttur ama, doğrusu can düşmanımız olduğundan casusunu tutmak büsbütün korkuludur. Amerika zorlu olduğundan ve de uzakça olduğundan vaktiyle casusunu yakalamak hiç gerekmezdi ve de yararlı sayılmazdı. İtalya, Mus. solini'nin zamanında zorlu düşman sayıldığından, domuzu kışkırtmıyalım diyerekten casuslarına katiy-yen el sürülemezdi ve de casusluğu sırasında zorluğa uğradığı görülse, casus yakalayıcılarımıza işlerinin kolaylaştırılması emri verilmişti Başkaca, bi. zim kurtulmamız batılaşmaya bağlı bulunduğundan bu casus besler milletlerin hepsi de batılı olduğundan, hocamız ve de yol göstericimiz sayılan batı-244

rekmez sayılırdı.

İt Koço, her ne kadar yakalanıp casus yakalama örgütümüzün ele güne ve de dosta düşmana Karşı yüzünü ağarttıysa da Çorum Cezaevine geldiğinde kılık bakımından adam içine çıkacak görüntüde değildi. Kıçının şayak pantolonu ki Bulgaryanın milli şayak kumaşındandır, her yanından iyicene incelip delinmiş, fıkara Koço'nun edep yerlerini zor kapatır duruma gelmişti. İçinin Amerikan bezinden gömleği yıkanmadığından çürüyüp dökülmüş olmalı ki, sırtında bir karış bezi var yoktu, bunu da boynuna sarılı baskı yerMutuyordu. Cekete ceket diyenin aklından şüphe edilirdi. Kolları dirsekte, etekleri belde bir rezillik ki, Çorumlu bunun Bulgarya şayağı olmadığını anlayınca birinin bağışı olduğunu bildi. Herifte mendil yok ki, yatak yorgan söz konusu edilebilsin... Başkaca bu herif Çorum Cezaevine gelene kadar kimbilir kaç mah-pusdamı görmüş de, hiçbirinden bir eski çaput uydurup içine birkaç boş cıgara kutuslu, kullanılmış sargı bezini bile, malımdır diye koyup koltuğu altına alamamış... Bu sebeple Çorum mahpus damının üst katındaki ağırcezaiiiar koğuşuna girince ellerini koyup çevresine pek umursamadan baktı.

Getiren gardiyan Çökük Hamarat efendi koğuşa seslendi:

— Bu yiğide Bulgaryalı Koço gospodin derler. Sucu casusluk, cezası beş yıldır. Ağırcezaya gelmesi nedeni, cezası tutarından değil, ças(usluk suçunun korkulu olduğundandır. Bilin de ona göre...

— Yuf olsun Hamarat efendi! «Beş yıl şanıma yaraşmaz, istemem! Şunu onbeşe çıkarmayınca hiç olmaz» diyerekten dikilmemiş mi bu yiğit hemşerim, kendisini nallayan Koca Reise?

— Hele sefil uzatmalı... Ulan namussuz! Sen bizim Corumumuzu Osmanlı ülkesine maskara mı edeceksin? «Merhaba... Allah kurtarsın» demeden elin Bulgarya garibine laf bindirmek neyin nesi? Adam casus olmakla hiç adamlıktan çıkar mı sizin Osmancığınızda?

Hamarat garuıyumu ...*.„._ _

zi böyle konuşurken Bulgaryalı Casus Koço kapı dibindeki ranzalardan birinin altında gösterilen yatak yerini «Sağlam mı? Bizi çeker mi?» anlamına bi kac kez yoklamış, çulu çuvalı bulunmadığı için kuru tahtaya geçip bağdaşı kurmuştu.

Önce yakındakiler, sonra daha uzaktakiler, ellerini çenelerinden alınlarına götürdüler:

— Hoş geldin arkadaş...

— Safa geldin... Allah kurtarsın... -t- Geçmiş olsun! Aldırma...

— Yiğit başına iş gelir... Memleket nere?

— Host, avanak Yozgatlı... Bulgaryalıya, memleket nere ne demektir?

— Yerde bulsan memleket nere diye soracak-,, sın dostum! Zagonu budur mahpus damının...

— Sen bakma bunların zeklenmesine Bulgaryalı... Geçmiş olsun!

Bulgaryanın casusu Koco gospodin yumuk göz. lerle aşağıdan yukarı demirli pencereden dışarıya bakıyordu. Sanki ne söylenenleri duymuş, ne de el sallamaları görmüştü.

— Durun uşak... Dilsiz mi bu herif sakın?...

— Evet... Bana kalırsa bildiğimiz sağır dilsiz...

— Peki... Bir herif sağır dilsiz olunca casusluğu nasıl hakedermiş bakalım? Oğlum gardiyan Hamarat ikinci askerlikte çavuş nişanlarını sahtecilikle takınmalı değil, bunun burasını bilmeli...

— Vah ki senin Yozgatlı akılların... Yahu buna tapu kütüğünde sahtecilik etti diyerekten beş yıl on ay ceza kesen Yozgat hakimine ben şimdi-cik... Oğlum, bir adam Bulgaryalı olunca, Türkcenin merhabasından ne anlasın! Biz bunun adını ağzından alana kadar, Müdüriyet odasında senin gibi nice

' nice katırlara hendek atlattık...

— O sizin kendi katırlığınızda, Çorum gardiyanı Çökük bey... Şunu casus diye tutanın... diyerekten küfre çöküp boyunca sevaba gireceğine...

— Yavrum Yozgatlı Mümin tapucu... GerçeK casus böyle olur. Sizin orası adam barınır yerler olmadığından nerden bileceksiniz...

— Bizim Corumumuza geldi mi... Ne sandın, padişah zamanından bu yana bu bizim Corumumuz sürgün yatağıdır. Devletimiz hükümatımız, nice ni- j ce zaptolmazını buraya dehler. Salt padişah mamanı belleme... Kuvvayı Milliye cumhuriyeti döneminde de bizim bu Corumumuz sürgün yatağıydı. En namlı sürgünümüz de, gazeteci Hüseyin Cahit bey idi ki, kaleminden kan damlar bir Hüseyin Cahit < beyimizdi. Şimdinin Halk Partimizde birinciye değilse de tam ikinciye gelen mebusanlarımizdandırl. Duyduğum doğruysa, Millî Şefimiz İsmet Paşam;za

bi ha! olursa postuna oturacak mebusanıme işte -» bu Hüseyin Cahit beyimizdir.

— Dur oğlum! Cumhuriyet döneminde bu Hüseyin Cahit'i bu Çorum'a sürgün süren yoksa İsmet Paşamız değil midir?

— Olmakla! Sen siyasetle oyun mu oynamaktasın? Bugün bakmışsın çirkefe salmışlar, yarın bakmışsın baş tacı etmişler...

— Demek çirkeften çekip çıkarıp bu Millî Şefimiz İsmet Paşamız... Baş tacını...

— Bırakın 'çirkef lafını da biz casusumuza gelelim. Sen şimdi ne demektesin Yozgat!;, böyle casus hiç mi oimaz demektesin?

— He ye... Hiç olmaz Derviş ağa...

— Dur bakalım! Ya sen ne demektesin Hamarat gardiyan?... Ve de neye dayanaraktan demektesin?

— Ben demekteyim ki, Derviş emmi... Bu Koço yiğit, tam dört yüz dirhem casustur. Ve de casusun gerçeği, hınk demiş bunun burnundan düşmüştür. Nerden mi bilmekteyim? Askeriyenin kıdemli çavuşu olduğumdan bilmekteyim, Erzurum'da, fıkara Kâzım Orbayımızm perde çavuşluğunu yap- < tığımdan bilmekteyim.

— Kâzım Orbay paşamızın perde çavuşu?

— Elbette...

— Öyleyse arkadaş, seninle casus üstüne cede! olmaz. Çünkü sen nice nice ünlü casus; gör-müşdürslün, belki de casus bile yakalamışdırsın.

I

I

dıksa da, yakalamamıza çok bişey kalmadıydı. Gazetelerde okudun belkime... Savaşın kızıştığı sırada... Hitler arslanım Fransa'yı bir vuruşta

çökerttiği günler... Sivas dolaylarında görüldüydü ilk kez bu arslanlı casuslar...

— Neli casuslar anlayamadım?

— Bildiğin arslanlı...

— Oğlum Çökük senin karşında Kürt çocuğu mu var? Hadi yıkıl... Yıkıl dedim, sana bugün zararım dokunur.

— Vah ki Şaban Çavuş, koca bir Kurnalı köyüne muhtar olmuşsun ama heyvah adam olama-mışsfn. Bu arslanlı casusların Köroğlu gazetesinde resimleri bile çıktı. Duyduğum doğruysa, buniar Sungurlu'ya uğramışlar, Pire Memet çavuşun orda karakol komutanı olduğunu bilmediklerinden, uğramışlar!

— Pire Memet'in aralıkta işi ne?

— Pire bunların oasus olduğunu görmesiyle bilmiş... Çünkü mal meydanda... Demir parmakl klı bir arabada bir koca arslan ki, fil gibi bir arslan... Casuslar, bir karı bir herif bi de cin gibi oğlan...

— Hay senin anan öle sefil Çökük, şunlara ars. lan oynatır cambaz destene...

— Cambaz he mi? Bunlar da bu bizim Osmanlı ülkemizde senin gibi akılsızın bol olduğunu bilip cambaz donuna girmişler ya...

— Oğlum Çökük, rezil Pire Başçavuşu kendin bilmez değilsin, cambaz karıya iştahlanıp... yolunu , bulamayınca... Biraz casusluk bulaştırayım da, koca Tanrı bir kolaylık verir mi, diyerekten...

— Orasını ben bilmem... Senin gibi yüreği mü-levves bilir. Benim duyduğum, Sungurlu'nun körpe Kaymakamı, Ankara'daki arkasına güvenip bastonunu yere vurarak, Pire Memet

Başçavuşa çıkışmış... «Toprağımda katiyen casus lâfı istemem. Karıya göz koydunsa bunun başka yollan vardır»

diye bağırmış...

— Haşşöyle... Yüreğinin fesadını körpe Kaymakam bilince sefil Pire hiç utanmamış mı? Şun-248

atmaz mı?

— Ah, Pire Başçavuşta, öyle vicdan ne arasın? Az biraz direnecek olmuş... Aman Kaymakam bey ben bunların durum vaziyetini beğenememekte-yim. Biz Yunan savaşında çok dubara gördük. Bun-lar arslan gezdirmek bahanesiyle vatanımızın hartasını boydan boya çıkarıp almışlardır diyecek olmuşsa da... Körpe Kaymakam mebusandan kaynata sahıbısı olduğu için hiç kulak asmayip... «Kuj-durma Pire Başçavuş... Bir adam nasıl bir casus olmalı ki, bu temeline tükürdüğüm Sungurlu'nun hartasını çıkarmalı... Ben gerekeni gereken yerlere yazarım... Sen bunları tez vakitte kazamız toprağından defet hayırlısıyla» deyip kesmiş... Bunlar, arslanlı casusları yola koymuşlar. Erzurum'un Doğu Emniyetinde yazıcılık eden Bursalı oğlanın dediği doğruysa, karı casus herifine diyesiymiş ki... «Bu işin tadı kaçtı. Balkandan bu yana bunca milleti uyuttuk. Türk'ü uyutamadık. Tatlı canı kurtarmak istersen, arslanı dağa salıp savuşalım» demiş Herif olgörüp razı gelmemiş... «Türk kaç paradır!» diyerekten kasılmış, başkaca «Biz nasıl bir adam olalım ki, Hitler efendimizin verdiği bir ödevi, kötü Türkten korkumuza yarıda bırakalım» demiş...

— Demek bu herif canına susamış bi teres...

— Haşşunu bileydin ama, gözünü sevdiğim Doğu Emniyetini n'apalım? Evet onu duyduk ki, Doğu Emniyetimiz, koca Tanrı eksikliğini göstermesin, Sivas'la Erzincan arasında birilerini kavramış kapmış ki, tam domuzluk üstünde, bağdeten, basıp kav. ramış... Kavramasıyla da, herifin kundurası içinden koca hartayı çekip çıkarmaz mı?

— Bizim Doğu Emniyetimiz?

— He ye, Doğu...

— Ne hartasııymış? Yol mol mu? Alamanda yok muymuş o zamana dek bizim yollarımızın

hartası? Benim bildiğim bizim kara yollarında, demir yollarında hep Alamanın mühendisleri çalıştıydı, ba. Şindanberi...

— Yol kaç para kardeş... Bu hartada topları-

j«jı

leri varmış...

— Aman burası gayet kötü... Peki bunlar yakalanınca hiç utanmamış mı, Sungurlu'nun tıfıl kaymakamı?

— Utanınca n'olur? Ben ne zamandır söylerim, bizim Sungurlu'nun kaymakamdan yana bahtı karadır. Tıfıl kaymakam da işe yaramaz, sakalı göbeğe bırakmış bunak kaymakam da...

— Arslan Pire Başçavuşumuzun arslanlı casus kerameti meydana çıkınca n'apmış hükümatımız? Pireye nişan mişan, bahşiş mehşiş vermemiş mi, çoktan azdan?

— Oğlum nişan hani? Nişan mı kodu Gazi Paşa, Osmanlı zagonunda? Nişan yok ya, eski nişanların takınması da yok... —İçini çekti—: Evet fukara Pireye hiç bi şey vermediler arkadaş, duyduğum doğruysa... az kalmış ki, başı derde gire...

— Ne gibi?

— «Sen bunca zamanın Pire Başçavuşu olasîn, arslan gezdiricilerin casusluğunu sezesin, tıfıl kaymakam lâfıyla bunları mülkün yüzüne salıp... Az kalsın ki, vatan elden gitmez miydi?» demişler.

İki müfettiş gelmiş ki, her bir sorulan adam asar iki müfettiş... Sonunda fıkara Pirenin emekliye ayrılması bundanmış arkadaş, hükümat işiyle sen oyun mu oynamaktasın! Vah oldu gitti Pire gibi Başçavuşa...

— Boşver herif, arsılanlı casuslara gelelim...

— Evet, bunları, Allahın izniyle Doğu Emniyetimiz kavrayıp ayaklarını yerden kesince, fıkara arslan Erzincan şehrinin ortasında aç kalmış mı

sana...

— Ne yer bu arslan? Ekmek yer mi? İt gibi yal mı yer? Yerse ne kadar yer günde?

— Ekmek he mi? Anan öle Muhtar, sen bu akılsızlıkla köyünüze çoban duramayacaktın ya. muhtarlığı nasıl kaptın bilmem!

— Uzatma rezil, ziftin pekini yesin... Nedir yediği?

f ,.ö«... u^u ı_ıı oıuıllf I Mt3f

günkü tayını bir baş su sığırı...

— Annamadım.

— Evet, bildiğin manda kömüşü... He mi de etten düşmüş zebun kömüş belleme, fıstık gibi be-sıili kömüş boğası... Pelvan kömüş boğası diyeyim de sen anla...

— Etme Çökük Hamarat... Bu arslan kaç okka çeker ki, her gün dört yüz okkalık su sığırı tayını ola?

— Böyledir bu... Çünkü kitapların yazdfğıdır. Ben de kitapların yalancısıyım. Casusları Doğu Emniyetimiz Erzurum'un Dördüncü Ordu Harp Divanına al:p gidince arslandır Erzincan'da aç kalmış... Erzincanlı o zamana kadar arslan görmediğinden ve de görmediği arslanı beslemediğinden, rezillikten habersiz arslan seyrine dalmış... Kafeste bir arslan... Çoluk çocuk birikmiş... Değnek sokan hangisi, taş atan hangisi... Buuuuuvv diye bağırarak-tan arslan kışkırtmaya kalkan besmelesiz hangisi... Gece bastırınca arslanı kafesiyle meydanda koyup bu Erzincanlı evine çekilmiş... Gece yarılayınca

n'oisa iyi? Bir kükreme s'armsş ki ortalığı, Erzincan kurulalı böylesini hiç duymamış... Büyük depremde yer altı topunun patlaması da böyle değil... Yatağından uğramış Erzincanlı fener yakıp velveleye doğru seğirtmiş ki hey koca Tanrı... Gasus arslanı azmş kudurmuş arkadaş, zaptolmaktan çık. mış... Bileğim kalınlığı demirleri ha kırdı ha kıracak... Valiye koşmuş Gandarma Komutanı... Validir, Doğu Emniyetinin Erzincan'daki gizli adamını istemiş... Bunlar kafayı kafaya vererekten n'apacakla-nnı bir zaman söyleşmişler.' Belli bişey ki bu böğürtü arslan, açlığı böğürtüsü... Ahsrlardan avlulardan ille de yakındaki ağıllardan gelen feryatlar da ars-j!an böğürtüsü duyan davarın sığırın eşeğin katırın inüemegi... İnileme dedimse, ayakta duraraktan bir inileme sanılmasın, önce az biraz direniriz sanmış bizim buraların tek tırnaklı çift tırnaklı hayvanatı. Sonunda dizleri gövdelerini çekemediğinden yere Y'kilıp yattıkları yerde iniler olmuşlar. Bir yanda ars.

korkusu sızılaması, gökyüzünü gecenin bi saatında inim inim inletirken, karı milleti hiç durur mu kardaşlarım... Bir yandan da başlamasın mı, Erzincan'ın yüklü kanlan çocuklarını bırakmaklığa.

— Etme Çökük Hamarat, işi karıştırdın ki bin-bir gece meseline benzettin! Ulan bu Erzincanlı, ya moskof basarsa n'apacak oğlum?

— Hey Muhtar, sen arslan kükremesiyle oyun mu oynamaktasın. Evet, kasabayı hayvanat velvelesi alıp kanlar çocuklarını düşürmeye girişince Vali Paşanın aklı başından sıçramış... Aslında Erzincan'ın yerli kanları yüzünden hoplar mı? Hayır! Bunca memurun, ille de askeriyenin yüklü karısı var... Yarın olup mesele Erzurum'a, Kâzım Orbay Paşamıza yazıldı mı, Kâzım Orbay Paşamız adamı n'apar? «Çocukları sağlam isterim» diyerekten makine başında başıbozuk valinin imiğine çökmez mi? Validir bunu düşünüp «Aman bu arslanı doyurmanın kolayı. Belediye Reisi bey kardeşim» diyerekten dönelemeye, şunun bunun eline ayağına sarılmaya başlamasın mı? Belediye Reisi gecenin bir vakti, eti nereden bulsun? «Surdan bana birkaç sokak iti tutup getirin» demiş...

— Vay ki akıl... İlle de Erzincan Belediye Başkanı aklı... Ulan aferin...

— Evet... Belediye çavuşları gecenin bir vakti, «Geh gen kuçu kuçu!» diyerekten kasabaya dağılıp, kurnazları ellerine biraz ekmek parçası olaraktan, birkaç iti kandırıp boğazlarına birer ilmek atıp... Çünkü itlerin arslan kükremesinden ekmek görecek gözleri kalmamıştır. Böylece Erzincanlı arsrtanın kafesin© üç beş it attıysa da, yabanın ac arslanı bunları birer sokumda yutup...

Köse Muhtar lâfın yarısında yetişmişti. Çok

şaştı:

— Canlı manii... Erzincan'ın itlerini birer sokumda he mi Çökük Hamarat, partalına tüküreyim!

— Vay ki avanak Muhtar ya sen bu casus

252

nü bilmez misin?

— Su sığırı...

— Helbet...

— Bildiğimiz...

— Ne sandın?

— Derisp'yle gerisiyle... Boynuzlu moynuzlu?

— Evet arkadaş silip süpürmecesine... Gıcırlı Ali ağa başka bir noktayı merak etti:

— Ya bu yabanın casusları yanlarında Mısır hazinesini neyin içinde sokup taşımaktalar ki, bu namussuz arslanı hergün böyle bir su sığırıyla bes-leyebilmedeler?

— Yahu casus kısmına para yoksulluğu mu olur ki sen bu lâfı böyle dedin, akılsız Gıcırlı! Casus kısmına dağ taş para değil midir?

— Kendi yurdunda evet, dağ taş para diyelim, ya bizim buramızda?

— Bizim buramızda bunların elçisi mi yok, pankası mı yok?

— Orası da var ya kardaş... Yere batsın... Demek bizim deprem artığı fıkara Erzincanımız yabanın casus arslanını günde bi su sığırı boğazlaya-raktan beslemekte midir o günden bu yana?

— Vali Paşaya kalsa, «Hükümat bunu bizden bi tamam ister, aman arkadaşlarım, beni severseniz gayret günüdür» diye çok yanıp yakıldıysa da Erzincanlılar Belediye Reisinin üstüne uğrayıp, «Ha. yır olmaz. Hiç bir tarihte böyle bir zulüm görülmemiştir. Vali besleyecekse, nah işte casus arslanı, nah da Bafra lazlarının siu sığırları... Cebinin parasından harcanarak beslesin! Hiç bir diyeceğimiz yoktur. Bize geldi mi, olmaz. Bu Erzincan vakti birinde adam kellesinden kale diken Topal Timur namussuzunun fillerini beslemeyip bir yoluyla Akşehir'in Hoca Nas/reddin'inin başına belâ yollamış değil

midir?» diye bağırmaya başladıklarından, baş-koca Valinin hazinesinde savaş yüzünden para bulunmamakla casus arslanı açlıktan gebermiştir. Duyduğum doğruysa derisini Erzincan'ın debbağ es(-nafı kurtulmasevinciyle debbağlayıp, «Düşmanımızın

Orbay Paşamıza saldılardı. Geldiğinde askere gösterdi Ordu Kurmay Başkanı... Bir maskara Kürt Çavuş vardı. «Hayır, hiylesi var mı yok mu, yoklamayınca hiç olmaz» diyerekten sokulup yokladı, başkaca utanma bilmez bir Kürt olduğundan arslanı burnu ucundan kuyruğu ucuna kadar karışladı, aklımda yanlış kalmadıysa. Köse Muhtar, koca kurdun kürek kadar karısıyla, yetmiş karış gel. diydi arkadaş...

— Ya herif merif karı man n'oldu?

— Aybettin şimdicik... O zamanın kargaşalığında Doğu Emniyetine yanılıp «Burası Tapu Dairesi midir?» diye gireni, imansız Harp Divanı ossaat asmakta değil miydi?

— Demek astılar? Ya oğlan?

— Bana sorarsan oğlan yanlışlığa kurban gitti. Çünkü, bir Doğu Emniyet binbaşısı vardı ki, 'Yılan yer çöl bedevisi belinden inme' derlerdi. Bunları Kâzım Orbay Paşamızın yanına domuzluk

olsun diyerekten oğlanla birlikte çıkarmış... Belkim de oğlan için «Bu da kumpanyanın cücesi» dedi. Sağ olsun Kâzım Orbay Paşamız şöylecene bir bakmış... «Anladım. Hepsi oasus... İcaplarına bakılsın» demiş.

— Ya Divanı Harp?

— Her casusun eline Harp Divanına çıkmak nerden geçsin, Hitler efendimizin savaşı sırasında?... «Anladım! Hepsi casus» demedi miydi komutan?.. Bundan geri, Harp Divanı neymiş? Ertesi sabah baktık ki arslanlı casuslar hiç yaşamanvşa dönmüş... Heriflerin elçisi o>

gün bugündür «Adamlarım nerde?» diyerekten aramaktaymış ki, tabanı yanmış it gibi aramaktaymış...

Bütün ömrü hiç olmayacak şeyleri merak edip soruşturmakla geçen, karşılık atabilmenin yolunu da birşeyler ikram etmekte bulmuş olan Hamidiye mahacırından Avratbaz çayları yetiştirdi.

Bulgaryalı Koço casus, Bulgaryada köyü kahvesinde kendi keyfine ısmarlamış gibi hiç duraklamadan alınca koğuş, önce şaştı, sonra sevindi:

değil, düpedüz bizden...

— Elbet... Çayı nasıl kaptı? Türk gibi kaptı.

— Ulan iyi... Ulan aferin Bulgaryanın Koço casus efendisi...

Çünkü, vaktin birinde, bilinmez nerenin, bilinmez ne iş üstüne mühendis bir gâvur, bi haftalığına içeri düşmüş, Hamidiye mahacırı köyünden Avratbaz Muslunun koşturduğu çayı görmesiyle burnuna zehirli kara yılan uzatılmış

gibi «Hıhhhhh!» diyerekten gövdesini geri alıp elini ossaat belinin silâh yerine atmıştı.

— Sakın Avratbaz... Aman ha...

— Silâhı olsaydı zımbaladıydı kardaşlar... Neyin nesidir?

— Oğlum Avratbaz... Senin bu herifle azdan çoktan bir vazgeçtin? Çarık marık çalmaktan...

Camilerden kilim milim...

— Höst namussuz, cami hırsızı senin gibi kötü Aleviden olur.

— Allanın bileceği işlere karıştın ki, sefil Avrat, baz, halt ettin boyunca... Vazgeldiniz yok da bu herif «Buyur bi çayımızı iç» diyen avanck Türke karşı, neden silâha davrandı?

— Vah ki Posalının kör İlyas... Yazık senin Paşalılık adına! Bilemedin mi şunaacık şeyi... Bu gâvur milleti, domuzdur. Bunlarda birbirlerinin yarasına bir damla işemek arama... Bunlar öz babalarına çetin yerde 'Merhaba' demezler yavrum...

— Ya?.

— Bu firenkjerin zagonu yandım allah taburu zagonudur. «Seninki benim, benimki elbette benim» hesabı... Soluğun tıkansa da, yol üstüne yıkılsan, kardaşların üstünden hoplayarak geçerler de «Kim kaldırırsa kaldırsın» diyerekten suratlarını şu yana çevirirler. Cıgarasına ateş tutsan, gâvur kısmı, «Ne. den tuttu? Kaç paraya tuttu?» diye telâşlanır. He-^e ki, böyle çay vereceksin durduğun yerde pazar-lıksız mezarlıksız... Nah gözünüzle gördünüz... Çekip vura yazmadı mı?

— Kudurmuş mu bu teresler?.. Bunlar böyle de

yakaları?

— Bir araya gelmesi kendi yiğitliklerinden mi? Hayır, müslümanın ve de Türk'ün avanaklığından... Bunlar bizi soymasalar arkadaş, bu huyla ekmek bulamazlar ya, suyu bile bulamazlar.

Çorum Cezaevi nice nice şaşılası adamlar, olaylar, akıllar, akılsızlıklar görmüştü. Bulgaryalı Koço casusun çayı Türk gibi alması Ağırcezalılar Koğuşunun hoşuna gitti.

Koço casus, Avratbaz'ın demli çayını tadını çıkararak içiyor, bu kez çevresine adam gibi gülümsüyordu.

— Ulan aferin Avratbaz... Elin Bulgaryalı ayısını adama alıştırdın, bir fincan çay ile...

— Avratbazımız alıştırmayacak da, ya kim alıştıracak... Bunun adı üstünde değil mi?

— Dalarım ki, bildiğin eşşek arısı gibi dalarım... Edebini bil mundarın Köse...

— N'olmuş koca Tanrıya şükür... Aslını inkârdan gelen ve de zenaatını inkârdan gelen bu Osmanlının kafa kütüğüne «Çingen» diyerekten geç. mez mi? Yoksa, Avratbaz değil misin namussuz ve de avratbazlıkta öğretmen görev değil midir?

Gardiyan Hamarat efendi, çayı bitirip kalktı. Avratbazın uzattığı paketten bi cıgara aldı, bi tane daha çekip Koço casusta verdi. Çok kederlenmiş gibi gözlerini süzerek Koço casusu gösterdi:

— Günahtır uşak! Dili yok, dişi yok... Casus olmakla bir adam, adamlıktan çıkmaz. Dinimiz ham-dolsun müslümanlıktır. Bakıştırıverin.

Birden hızlanıp yürüdü. Eşiği atladı atlayacak, savuştu savuşacak. Bikez idareye kapağı attı mı, gitti gider. Ele geçirene aşkolsun ve de «Hamarat Efendi!» bağırtısını ulaştırana aşkolsun!

Avratbaz «Aman» diyerekten hoplayıp atılıp yandan yetişip sıyrılarak Hamarat gardiyanı koğuşun eşiğini hoplarken önledi. Elini göğsüne dayayıp

durduttu:

— Eğlen Hamarat Ağa... Eğlen herif, zırpadak nereye?

— .. ~..,.^.y... nuuuıuuıı mu e ijerı dur!

— Olmaz! Hiç olmazl. Postun gerisini demeden hiç olmaz.

— Neyin gerisini?... Allahı ekber?

— Arslan postunun...

— Arslan?.. Ne arslanı?.. — Hamarat gardiyan gerçekten ürküp yardım ister gibi koğuşa baktı, biraz da gerileyip kendini sipere almaya çabaladı—: Yol ver Avratbaz... işim var!

— Arsianın postunu demeden olmaz. Casus arslanın postunu debbağlar debbağlayıp Kâzım Or-bay Paşamıza verdiler dedin. Koca bir ordu komutanı Kâzım Orbay Paşamız casus arslanın postunu n'apacak ki?

— Hey şaşkın bunu kendi başına çıkaramadın mı? Ne kadar yazık! Arslanın postunu masasının önüne serdirdi kıyamete kadar yaşayas-ı Kâzım Orbay Paşamız. Şundan ki, hey akılsız avratbaz, gelen

giden ahbabına gösterip şişinecek... «Vaktin birinde, şöyle bi casuslar yakalayıp astımdı ve de bu postu arslanlarından sıyırıp aldımdı» diyecek... Askeriye savaş olmaması gibi rezillik hiç yoktur.

— Hööööst! Bu nasıl aykırı bi laf!...

— Hey yavrularım! Savaş olmayınca, s(ubay kısmı rütbesini ne yoldan hak edecek bakalım?

Askerliğin zagonunu bilmediğinizden mal gibi sırıtarak yaşarsınız teresler. Askeriyede, meydan savaşı kazanmayana maraşal paşalığı hiç yoktur. Belki Orgıeneral paşalığı bilem yoktur. Böyle casus tutup arslanının postunu ayağının altına serersen o başka...

Birden hoplayıp elini iki kez ağzına vurarak Koço caslusa döndü. Boş bulunup askeriyenin sırtarını Bulgaryalıya duyurdum sandığı, bundan ödü koptuğu belliydi. Gözlerini kısarak Koço casusa baktı. Bu bakıştan, bir ıssız yerde olsa, herifi hiç bakmayıp geberteceğini anlayarak ürperdiler.

Bulgaryalı Koço casus, tepesinde vınlayan Ez-r°il tırpanından habersiz, gülümseyerekten çay içi-

yor, arada bir cıgaradan çekip Durun ukumh bilek kalınlığı duman savuruyordu. Söylenenleri din. lemediği, dinlediyse de hiç bir şey anlamadığı şüp-heaizdi. Hamarat gardiyan da bunun böyle olduğuna inanınea sevindi. Sevincini rezil mahpus takımına sezdirmek istemediğinden çenesini içeri çekerek kasıldı:

— Dediğim gibi Muhtar... Bakıştırıverin! Arada Corumluluk namı vardır.

— Ferah ol! Acından gebertecek değiliz ya!., O da bizim bir felâket arkadaşımız!

— İlk muzurluğu at hırsızı Çerkeş Mehdi çıkardı. Bulgaryalı Koço casusun geldiğinin üçüncü gecesiydi. Yatsıdan sonra koğuşu bir fısıltı dolaş, ti, ranzadan ranzaya atlayarak koyulaştı:

— Deme uşak... İnanayım mı?

— Eslsaaah...

— Yahunedir! Olur m'olur!

— Vay gidi kavanoz dipli dünya... Vay ki vay... Demek şuncacık casus aklıyla... Bunca Çorumluyu...

— Kafese koydu gittiydi...

— Hele domuuuuz! Şimdi n'olacak!

— N'olacağı var mı? Cezasıdır çekeeek...

— Durun arkadaşlar! Lâfın nerden çıktığı bilinsin!

— Öyle ya... Nereden bu lâf?

— Lâf sağlam arkadaşlarım... Lâf demir...

— Demir değil demekte değilim, «Nerden» demekteyim.

— Böyle bi lâf nasıl yalan olabilirmiş? Gâvursa gâvur^müslümansa müslüman...

— Ya aradaki casusluğu n'apalım?

— Olmakla?

— Ne demektir olmakla?... Bir müslüman nasıl bir namussuz olmalı ki, dünkü çobanımız Kö-

tu ouıyuryaya casusluk edebilmeli! Hayır, bilinmeden hiç olmaz.

— Bilinmesinin yolu?

— Çerkeş demekte ki... «Açıp bakalım kardaş-lar, görelim, sünnetli mi, kabuklu mu?» demekte...

— Kim bu? Hangi Çerkeş?

— Bizim Memdali...

— Memdali çerkes... şu at hırsızı namussuz... Vay sakın bu lâf Memdali lâfı olmasın... İşte ben buna gülerim... Yahu, Memdali alçağı ne zaman adam sırasına girmiş ki, gâvuru müslümandan ayırır olmuş... Bir bakım gerekse, Önce o besmelesizin takımlarına bakmalı ki sünnetli mi, kabuklu mu?

— Halt ettin şimdicik Avratbaz... Bitirdin ki, dipten kesmeeesine!

— Arkadaşlar, doğru söz, Çerkes'den gelmekle eğri olmaz. Ben bu Bulgaryalıyı şüpheli gödüm. Bunda dil yok... Dil olmayınca kulak da olmayacak. Oysa bu herif pire zıplasa duymakta... Çerkes Memdali, at hırsızı olduğundan, başkaca hırsız kısmı tetik yaşadığından ve de uçan kuştan hiyle sezinlediğinden... Evet, bu at hırsızı Memdalinin sezgisini biz yabana atmayacağız.

— Atmayacağız da, at hırsızı Memdali alçağının ardına düşüp adam donu mu çözeceğiz? Bir de herif kabuklu Bulgar çıktı mı. n'olur bakalım?

— N'olur?

— Aferin! Daha n'ossun! «Bunlar nasıl Çorumlular, adam Memdali gibi bir rezilin ardına düşer de don içinde gâvur müslüman arar mı?» diyerek bizi türkü etmelerini n'apalım?

— Aman essflh... Aman olmaaaaz! Evet, Memdali namerdinin lâfıyla hiç olmaz.

— Hemi de bunun cebri uçkur çözmekten başka yolu hiç mi yokmuş?

— Başka yolu mu? Aman essah...

— Essahmış... Ulan Avratbaz, bu sıralar sen avratbazlığı da iyicene maskara ettin arslanım... Bu herif hiç mi çimmiyecek... Meraklısına gözleti-riz. gizlisini tutar ortaya atarız vessalâm! Böyle şeriat işleri, ne zamandır, din iman bilmez at hırsöz-

(arına kalmakta bu bizim tıkara yorum luıjıuyı....^ da, bakalım Çorumluluk yoksa tüm öldü mü?

Ağır cezalılar koğuşu at hırsızı Çerkeş 'Memdali' yi tersleyip rezilliği durdurdu, böylece Bulgaryalı Koço casus muayeneden kurtuldu.

At hırsızı Çerkeş Memdali biraz içerlemişti ama psk belli etmemişti. Maskaralığın yolunu değiştirip Koço casusun güvenini kazanmaya çalıştı. Arada bir cıgara veriyor, avluda volta vururken yanına koşulup hiç

konuşmadan belki bir saat gidip .geliyordu. Geveze Çerkeş Memdali için, hiç konuşmadan saatlarca gidip gelmek gerçekten zor katlanılır bir fedakârlıktı. Herkes bunun sonunda ne çıkacağını merak etmeye başlamıştı.

At hırsızı Memdali iki metre boyunda, geniş omuzlu, kalıplı bir adam azmanıydı. Şaşılacak yönü, bu iri kıyım gövdenin üstüne, ancak ondört yaşında gösteren kırmızı yanaklı bir çocuk başının kondurulmuş olmasıydı. Bu çocuk başı, herifin otuz yıllık köseliğini saklıyor, koca gövdeye onüç ondört yaşındaymış gibi şaşırtıcı bir gariplik veriyordu. Bu gariplik yüzünden okuyamamış, bu yüzden evlenip ev bark sahibi olamamıştı. Ciddî işler için yüzü çok körpe, çocuk davranışları için iri kesim gövdesi çok yaşlıydı. At hırslızlığını da yaradılış sebebiyle yüzüne gözüne sıvaştıfmıştı. Suratını gören ağzına vurup atı kısrağı elinden almaya kalkıyor, gövdesini değme hayvan taşıyamadığı için bi cıgara içimi yola varmadan kovalayanlarca tutuluyordu. Camilerden kilim pabuç, türbelerden örtü mörtü aşırsaydı daha iyiydi ya, serde çerkeslik olduğundan, yâni baba zenaatı bulunduğundan at hırsızlığını bir türlü başlayamamaktaydı. Ne fayda ki çerkesliği de, at hırsızlığını da maskara etmiş, epeydir, yılların yarıdan çoğunu Çorum, Çankırı, Amasya, Tokat cezaevlerinde geçirir olmuştu. Köylüden, can-darmadan yediği sopanın hesabı bellisizdi. Birkaç kez «Geberdi, ne güzel, pislik temizlendi» diyerek bırakılmış, birkaç kez, «Hay Allah belâsını vere» diyerek hastanelere sürüklenmişti. Hasılı herkesin bir derdi olurken, fıkara at hırsızı Çerkeş Memda-260

varaı. msu okıı Dunıaraan ner Dirinin onaa birine güç yetiremezken, çiftesiyle boğuşuyordu. Bereket versin, ciğeri dalağı, barsağı işkembesi sağlamdı, başkaca parmaklarının acı kuvveti görülmüş şey değildi. Ne çare ki yüreksizdi mülevves, tabansızlık, ta en kötü hırsızların yüz karasıydı. Yanına yaprak düşse dizlerinin titremesinden çöker, iki katır Koşulsa kalkamazdı.

Oysa dünya değişmekte, dağ, bayır, köy, kent, hırsız dünyası kesilmekteydi. Daha birkaç yıl öncesine kadar cezaevlerinde hırsız kısmı, koğuşlarda kapı dibinden beriye katiyen gelemez, hiçbir söze karışamaz, sorulmadan konuşamazken, dahası, «Suçun nedir?» sorusu karşısında ellerini göbeğine kavuşturup, gözlerini yere eğerekten, duyulur duyulmaz «İftira» diye inilerken, namussuz Hitlerin namussuz savaşının sonlarına doğru n'olmuşsa

olmuş, hırsız zagonu değişmiş, hırs(ızlar, Millî Şefimiz İsmet Paşamızın ve de onun arayıp bulup seçip çıkarıp başımıza diktiği Şemsi Hoca adlı başbakanın döneminde çarık hırsızları ve de tavuk hırsızları, hü-kümatın defteri üstünde kalem oynatan sefil memur hırsızları, cami, okul hırsızları, koca dul avrat ve de yetim öksüz bebe giyimi hırsızları, yüze çıkıp, nice nice adam öldürmeden otuz yıla hükümlü ve de yol kesmekten şu kadar yıllara hükümlü babayiğitleri dirgekleyip, yana çekip, atlayıp önlerine geçe-rekten sözü hiç kimseye bırakmaz olmuşlardı. Böylece «İçeri dışarının aynasıdır» sözü doğrulanmıştı. Bu durumda, at hırsızı Çerkeş Memdalinin yüreksizliği bütün hırsızların çoktandır canını sıkıyordu. Bunlar damların yeni hırsız zagonunu bu yüreksizin bozacağından korkuyorlardı.

Buna boşverir görünmeye çalışmaktaysa da, Memdalinin, de canı sıkılmakta, üstesinden geleceği bir yoldan hırsızlığın namusunu kurtarma çaresini aramaktaydı. Kimsiz kimsesiz, ağızsız dilsiz, garip Bulgaryalı Koço casus tam bu bunaltının üstüne gelmişti. Memdali «Sünnetli mi, kabuklu mu?» lâfını, fırsattan yararlanıp yiğitlenmek için ortaya at-

manlar, Memdali gibi rezilin şerıaı işim uy[A]mu uı..H eğlence etmesini beğenmediler, «Höst, geri dur!» diyerek önüne gerilip hevesini kursağında kodular. Buna gerçekten canı sıkılan Memdali durumu gidip Müdür Vekili Cıvan İbret efendiye açtı. Çorum Cezaevinin Müdürü başka yere gönderilmiş, iki aydır, yeni Müdür de gelmemiştt.-Müdürlü-ğe polislikten ayrılma Kâtip Bay Cıvan İbret bakmaktaydı. Bay Cıvan İbret'in ayrılması bir rüşvet işini yüzüne gözüne bulaştırması sonucu zor altında meydana gelmiş, Emniyet Müdürü emniyet memurunu Adliyeye karşı kurtarmak için işi kapatıp herifi «Yıkıl gözüm görmesin» diye deflemiştr. Orda ipi ucuza kıran Cıvan İbret buraya gelip herkesin ikinci askerliğe gitmesinden yararlanarak Cezaevi Kâtipliğini sevinçle kavradı. Hesabına göre vilâyet cezaevlerinde her zaman ortalama dörtyüz beşyüz kişi yatıyordu. Bunlardan herbiri ayda iki lira sö-külse yuvarlak hesap bin lira gelecek, birkaç parçaya da bölünse, Kâtip efendinin payı gene de aylığın —Aylık otuz liraydı, kesilip yirmi altı kalıyordu— birkaç katını, belki de beş on katını bulacaktı. Böyle işler sürgit olmasa da, yağdığınca küpünü doldurana aşkolsundu.

Müdür Vekili oldu olalı kıvranıyordu. Kıvranması, bu temeline tükürülesi Çorum Cezaevinde eweleski damağalığı yoktu. Bu sebeple soymaklı-ğın neresinden başlayacağını bi türlü kestiremiyor-du. Arada sırada beş on para düşmüyor değildi ya, hiç tadı yoktu. Çünkü, kurduğu düzen sonucu gelmediğinden, Türkçesi kendi kendine gjeldiğinden tadı yoktu, başkaca sürekli gelip gelmeyeceğinin bilinmemesinden tadı yoktu. Bir şüphesi de vekil olduğundaydı. Müdürlüğü ele geçirse belki hiç umulmaz yerlerden yaman akıllar gelebilirdi.

Polis eskilerinden Müdür Vekili Cezaevi Kâtibi Civan İbret efendi Ankara'daki tanıdıklara, öncelikle rahmetli Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Baş-şoforu Dadal efendiye yazmış, müdürlüğe geçirilmesi için destek istemişti. Saray Şoforu Dadal

yaşıydı. Başkentte Millî Şef kadar değilse de, ondan beriye sözü geçen heriflerin birinciye değilse de ikineiye gelenlerindendi. İpten adam aldığı ve de Millet Meclisinden mebusan kovduğu meşhurdu1. Civan İbret efendinin müdürlüğü çantada keklik sayması Dadal efendinin payandasına güvenmesinden geliyor, müdürlük de Allanın izniyle uçar gelir başa konarsa, cezaevinin haracını yemeye bir dolap da elbet bulunur diye umutlanıyordu. Şimdilerde çevirdiği plan bu rezil mahpus milletinin gözüne girmek çabalamasıydı. Sorumlu düşmeye müşmeye hiç aldırmadan aklına gelen deliliği yapıyordu.

Bunların başında duvarsız bahçeye ipten kazıktan kurtulmuş dörtyüz haydudu kapıp koyuver-mesiydi.

Hele içlerinde dört tanesinin idam cezası altında bulunduğu gözönüne alınırsa polis eskisi Civan İbret efendinin canına susadığı bile söylenebilirdi. Her ne kadar bahçenin çevresi birkaç kat tel örgüsüyle çevriliyse de, fazladan cezaevi can-darma karakolundaki bütün erler, başlarında onbaşıları ve de çavuşları bulunduğu halde silah başı edip belli aralıklarla tel örgülerin arkasında namlulara fişek sürmüş olarak ateşe haz:r duruyorlarsa da, başkaca Civan İbret efendi polisken iç edip vesikasız taşıdığı parabellumunu beline takıyorsa da, yaptığı iş gene yürek isterdi. Ayak bileklerine herbiri ikişer okkalık otuz baklalı zincirler perçinlenmiş

dört idamlığı iki yanına alıp ardısıra taşıttırdığı müdürlük koltuğuna her kuruluşta, «Yahu nedir? Bu dünyada bizim her dileğimizi hop diyerekten yerine getiren sen değil misin hey koca Tanrı!

Bunca zamandır, temeline tükürdüğüm şu Çorum Cezaevine bir fotoğrafçı gönder; yakarışımıza kulak vermemek ya ne demektir! Duymazdan gelmek olur ya, bu kadar mı olur? Bu fotoğrafçı milleti hiç mi suç işlemez. Bunlardan karısını kesen, baldızının başına çöken, oğlan ırzına geçen, ya da altunla-nnı sıyırmak için komşu kocakarıyı doğrayıp çuva-

yıflanıyordu.

Böyle sıralarda baş eğlencesi at hırsızı Çerkeş Memdaliyi yeni gelen mahpuslardan kasıntılı birinin üstüne haylamaktı. At hırsızı Çerkeş Memdali vaktiyle Hıdırlık tekkesine nerden gelmişse _ gelip kapılanmış Deli Derviş Koç Dumrulun oyununu çıkarmakta, ipini koparmış kızılırmak salı gibi yampiri yampiri giderek adam başına çökük it gibi kerkinmesini Deli Dumrul rezilinden çok daha kıyak becermekteydi. Mahpusdamına yeni gelip Müdür Vekili Cıvan İbret efendinin Deli Dumrul kerkin-mesi oyununa düşmüş derbederler karşıdan at hırsızı Çerkeş Memdalinin hırıldıyaraktan ve de kuduz it gibi salya saçaraktan düşercesine yanlayıp üstlerine doğru koptuğunu görünce «Cezamız hemey-se ceremesine razıyım» diyerekten Cıvan İbret efendinin ardına sığınmaya seğirtirlerdi ki seyrine doyulmaz.

Anadolu adamı «Hırsız olduğundan mı kancık? Kancık olduğundan mı hırsız?» neden demiştir? Deneyip bildiğinden demiştir.

Evet, Bulgaryalı Koço casusun geldiğinin dördüncü günü at hırsızı Çerkeş Memdali fıkarayla öylesine dost olmuştu ki bir içtikleri ayrı gitmek-teyse gitmekte... Denilecek ki, yabanın Bulgaryalı-sı dil bilmekte mi, ya da Memdali hırsızın Bulgar-cadan haberi var mı ki, bunlar iki güne kalmadan ruh gibi ahbap olmuşlar? Olmuşlar çünkü dilsiz işmarı diye bir dil vardır ve de erbabına yeter de artar bir dildir. Parmak ışmarıyla, yetmezse el kol ışmarıyla, daha incesi göz kaş ışmarıyla, arada bir pişik miyavı, ya da it inilemesiyle yürütülür bir dildir ki mebusanlarımızın Millet Meclisimizde okkalı nutuklar bile çekeceği bir yaman dildir. Bunların karşı karşıya geçip

ışmarlaşmasını görmeli, sırıtmalarını, kafa sallamalarını, gırtlaktan çeşitli hırıltılar salmalarını görmeli, kısası Radyo Gazetesi gibi dünyadan haber alıp vermelerini

görmeli...

Bulgaryalı Koço casusun Çorum Cezaevine geldiğinin dördüncü günü sabahı Ağırceza Koğu-264

nın Konaor kapısı önünde kuyruğa girmişti. Sıkışanlardan geç kalanlar, bir yandan leylek kuşu gibi ayaklarının birini kaldırıp birini indirerekten kıvranıyor, bir yandan sözü geçer umduklarına kanlılar gibi yalvarıyordu:

— Aman Abdullah kardeşim amanı bilir misin?

— Ülen Tırnaksız Allah belânı vere... Bittim namussuz... Çık hadi...

— Kazıklandın mı, anan öle. Gâvur Hoca, bu neyin inilemesi sabah beri?

— Çık pezevenk... Nah kapıya tepme geldi ki gör nasıl geldi.

— Oğlum Dalaksız, başlarım top kâküMü avradından... Bi saattir nerdesin, öldün mü teres?

— Sümkürdün ki, beynini kusmacasına sefil Örfü, çekil musluktan, çiğnerim!

— Yeter ettiniz alçaklar, nah altımı pisledim. Bundan böyle keneften çıkanın avradını, Hamidiye olaylarıyla...

— Yuf be! Bu nasıl müslümanlık, rezil Çorumlu... Kenefe yerleşmek olur ama, bu kadar mı olur?

— Bre keneftekiler bu kez, kardaşlarım duvarı delip...

Herhalde «Savuştular» diyecekti ki, koğuştan bir haykırış koptu. Önce koridoru sildi süpürdü, tavanları gümületip bütün kısmı deprem gibi ırgaladı.

— Aman uşak nedir?

— Durun yahu!.

— Heyvah... Laplap İmamın Semiz Tırnaksıza belâ istemenin sırası mıydı rezil!...

— Hayhay! Bittik!

Haykırış böğürtüye dönüp hırıltıda karar kıldı1. Koşanlar kapı önünde gülüşmeye başladılar.

Dedimdi ben ama... At hırsızı Çerkez Memdali alçağının dostluğu buraya kadar...

— Aman arkadaş, yoksama, Bulgaryalı Koço casusta bir ince zanaat vardı da bu bizim arslan at hırsızımız ossaat sezinleyip...

265

II

çim debelenir mi? Koço casus, Denım guruuyum, bu meselede kız oğlan kız ki el değmemiş...

Koço casus apansızdan saldırıya uğramış, n'ol-dum demeye kalmadan alta düşüp ranzanın köşesine Sıkışmıştı. Üstüne çöken at hırsızı Çerkeş Memdali kızana gelmiş it gibi kerkinmekteydi ki, işin şakasında mıdır, yoksaya, koğuşun tenhalığından yararlanırım sanıp ciddisinde midir, kestirene

aşkolsun

Koço casus, Müdür Vekili Cıvan İbret efendinin Memdaliyi yeni mahpuslara saldırdığını görmüştü ama, bu kez işin şaka mı ciddi mi olduğunu kendisi de pek kestirememişti. Bu sebeple depren-di, üssündeki dağ gibi ağırlığı atmak için var gücüyle zorlattı, güç yetiremeyeceğini anlayınca birinciden daha korkunç bir haykırış koyuverdi ki, bu kez Çorumlunun gözbebeği beton dondurması yeni cezaevinin duvarlarının

yarılmasına çok bişey kalmadı. Bu ikinci bağırtı üzerine keneftekiler donlarını kavrayıp, yıkananlar peştemallarma sarınarak, aptest alanlar «Eşhedü enlaaaa»larını yarıda bırakarak seğirttiler.

Bayındırlık ambarında defter karışıklığından yatan lise ikiden belgeli Muhiddin Kafkas durum vaziyetini görünce gerçekten kızdı.

— Bırak ulan rezil! diye gürledi.

Aynı zamanda at hırsızı Memdaliyi omuzlarından kavramıştı. At hırsızı Cerkes Memdali doğrul-masıyla Muhiddin Kafkas'ın ayaklarını yerden kesti. Az kalsın başından aşırıp yere çalacaktı.

— Ulan ayı!.. Ulan rezil!.. Ya ben sıenin kemiklerini kırmaz mıyım? Bırak... Bırak dedim...

Memdali sesi benzetmiş olmalı ki, Bulgarya'lı-yı ürküntüyle bırakıp geriledi. Omuzu üstünden bakıp Muhiddin Kafkası görünce kekelemeye başladı:

— Aman Muhiddin abi... Sen miydin? Şart olsun...

— Ulan Köse, surdan benim sustalıyı yetiştir...

Bu namussuzun kulaklarını kesmeyince hiç olmayacak...

ki... BaKalım bunların orada...

— Daha konuşmakta: —Muhiddin Kafkas koğuştakilere döndü:— Tüh size... Yabanın garibini şu namussuza ayaklatmak var mıdır? Adam şunun kafasına bi testi yetiştirmez mi? Yazıklar olsun!

— Bunlar ruh gibi ahbab olduklarından Muhiddin efendi... Alan razı, veren razı sandım. Başkaca,

Millî Şefimiz İsmet Paşamız efendimizin çağında hırsıza değmek yasaklanmış olduğundan... Kendin bilmez değilsin ya!

— Hele şuna,.. Köse maskaralığı he mi? Senin korkun İsmet Paşa zagonundan mı? Hayır, kösje yüreksizliğinden... —Tükürür gibi yapıp ayağını yere vurdu:— Daha durmakta... Hiç utanır mı? Yıkıl! Yıkıl dedim at hırsızı... Sana zararım dokunur ki, sabah sabah, gör nasıl dokunur.

Üstüne yürüyünce, hırsız kısmı mecburi korkak olacağından, at hırsızı Memdali kendisinin yarı cüssesindeki Muhittin KafkaSa karşı direnemedi, hoplayıp tepmeyi yemeden kapıyı tuttu, ardına bakmadan çıkıp savuştu.

Muhittin Kafkas yüzüne bakan Koço casusun omuzunu okşadı:

— Aldırma arkadaş! Hırsızdır bu... Hırsız... Hırsızı bildin mi?

— Bilinmez mi? Hırsız... Canavar... Koğuşun gürültüsü bir anda kesildi. Ağırcşza-

lılar soluklarını tutarak duyduklarının gerçek olup olmadığını anlamaya çalıştılar. Birden soluklar boşandı. Keyifli bir haykırış koptu:

— Aman uşak... Allahı ekber kebiraa...

— Gördün mü Topal İmam nasılmış bu at hırsızı Çerkesimizin kerkinme dermanı...

— Allah Allah... Demek bu Bulgar gâvurlarında dili açılmak için...

— Oğlum siz Koço casusla gönü! mü eğlemektesiniz? Bulgarya sonra kurulmuş hükümattır ama, boynuz hesabı, İngiliz'i çoktan geçmiştir. «Bulgarya casusu» dedin mi, on dakka düşüneceksin. Bu herif dilsizliğe duymazlığa vurdu ki...

bunca Çorumlu olup ve de Çorumlunun manpus-damı yiğitlerinin etvazlarından olup buncacık kö-poğluluğu bilemeyip... Hay anan öle kötü Köse... Köseliğin kurnazlığını da batırdın mülevves...

— • Durun, yahu... Şunun çenesi açılmışken kimdir nedir, nerelidir, öğrenilsin! Bana sorarsanız bu yiğit resmen Türk iftirasına uğramış Bulgar

komşumuzdur. Bizi inleten Millî Şefimiz bunu da

komşuluk hakkına az biraz inletmemiş olmaz.

Koço casus konuşulanları anlıyor gibi herkesin yüzüne ayrı ayrı bakıp gülümsjüyordu. Söz anlama bunun yüzüne başka bir sevimlilik vermişti.

— Yahu adam gibi şuna, hele şuna...

— Adam gibisi neymiş... Hay anan öle... Oğlum bu herifin Türkçesi senden zorlu... Ayıptır.

— Durun kardaşlar, biz bunun yanında dil bilmez diyerekten Çorumluluğun ek yerlerini açıkla-dıksa, sen belâya bak!.

— Dediydi dersiniz ihvanlarım, bu kötü Bul-garyalı değil mi ki dört gün dişini sıktı, dil bildiğini meydana vurmadı, çok oyun vardır bunda ve de oyunların gayet yenicisi vardır.

Bulgaryalı Koço casus, o gecenin yatsı vaktini gjeçirmederv Topal Köseyi doğruladı.

Herifin geldiği siıra evvel bahar aylarına rastlamış. Çorum bağlarından yeni cezaevine doğru esen yeller alıp geldikleri çeşitli çiçek kokularıyla cezaevinde dur durak, uyku muyku bırakmamıştı. Damlarda kızgın kedilerin rezilliği yetmez gibi, merkeze bağlı köylerin, belki de komşu vilâyet topraklarının en güçlü, en gözü pek itleri kasabanın çevresinde, ille de mahpusdamının önündeki çöplükte aralıksız hırıldayıp uluyor, kancıkları kaptırmamak için, gece gündüz boğuşup biribirlerini paralıyordu. Yerler mühürlenip Çorumlu evine çekildi mi, yollar meydanlar itlere kalmakta, ulumalar çeşitli perdelerden uzanıp gidip ardı arkası kesilmeden sabahı bulmaktaydı. Hele son bir haftadan bu

yunu ıııunfju» n apacağını iyice şaşırmış, en vurdum duymazlar uykuyu yitirdiklerinden hiç yoktan öfkeye biner, dalaşa girer olmuşlardr. Geceleri sabaha kadar ahin ofun arasına darı tanesi sığmıyor, yataklardan sıçrayıp

voltaya çıkanların sayısı gittikçe artıyordu. Para verip it sürülerini gardiyan-lard kışlatmak istemişler, bu uğurda Çökük Hamarat gardiyanı yabanın kızanlanmış çoban itlerine parçalatayazmışlardı. Topal Kösenin aklıyla para toplanıp beş on mavzer mermisi uyduruldu, bunlar Kürt candarmaya verilip kızana gelip dünya görmezlenmiş it sürüleri kurşun yağmuruna tutturuldu. Gedikli Başefendinin aklına yatan bu tedbir yaylım ateşini, pokerde çok önemli bir rest sırasında duyup hoplayan genç Valiye hiç de uygun gelmedi. Buraya atanınca yeni cezaevinin yapımında büyük rüşvetler döndü, fısıltısıyla kulakları doldurulmuştu. O dakikadanberi Çorumluların enikonu öğündükleri, Osmanlı mülkünde bir benzerinin daha bulunmadığına yemin ettikleri, başkaca onbeş-lik dağtopu bataryasıyla üç gün üç gece dövül-$e yıkılmayacağına kalıplarını bastıkları betondan dondurulmuş yeni mahpusanenin durduğu yerde yarılıp çöküp mahpusların dağılacağı korkusundan

kendini kurtaramıyordu. Kurşun sesleri uzayınca, «Ettiniz mi bana edeceğinizi Çorumlular! Nah işte yeni mahpusunuzun duvarını deldi hükümlüler, her-biri bir yana savuştu. Mesleğimi yıktınız, geleceğimi hatırdınız!» diyerek dövünmeye başladı. Bir yandan da çokça yutulduğu için şaşırtmışlığa

vurarak, fişleri kağıtları karıştırarak önüne çekiyor, «Yandım, Allah da sizi yaksın Çorumlular» diye

çırpmıyordu. İkiyüz liraya yakın kârla oynayan Belediye Reisinin can başına sıçramıştı. Sol eliyle tıfıl Vali Paşanın sağ bileğine yapışmış, sağ elinin şahadet parmağını tavana kaldırarak bağırıyordu: «Kim demiş yeni mahpus damının temelini deldi-'er? Kim demiş, duvarını yırttılar? Olmaz öyle iş... Nah boynum... Kıldan ince... Hükümatımız götürüp asar!» diye debeleniyordu. Çünkü cezaevi müteahhidinin oğluna kız

vermekteydi. Nişanı geçen hafta

takılmıştı. Demir pençen mıhı şeni* uuncınmuc, gecenin bir zamanı, karanlığa bunca kuburu sıka raktan sokak itlerinin çiftleşmelerini yasaklamak Batı uygarlığına yetişmeye, belki de bir yolunu» bulup bu batı

uygarlığı herneyse onu geçmeye çabalayan Ankara'ya kolay anlatılır mesele değildi. Araştırma soruşturma, suçüstü kanununca hemen başladı. Candarmanın gedikli başefendisi, aklı kimden almışsa almış, sorguda vereceği karşılığı çoktan ezberlemişti. Evet, karşılığı, karşılıkları değil... Çünkü bin soru sorulsa, herif bitek karşılık veriyordu: «Kaç kez yazdım. Komutanıma da ayrıca arzettim. Kızana gelmiş çoban itlerine ben erlerimi paralatmam. Askeriyede bir tek nal mıhının sorgusu yüz yıl sürer. Yüz kez Belediyeye yazılmıştır. Dosyada suretleri durmaktadır. Cezaevi çevresinde patırtı tehlikelidir. Bunları Belediye ağula-sın dedik, dinletemedik!» Belediye ile tıfıl Vali Paşa yaka yakaya gelmişlerdi. Bu arada Gedikli Baş-efendiy© düşen, taraflardan birine yaslanıp tatlı canı Milli Şefliğin demir pençesinden kurtarmaya bakmaktı. Ne çare ki, çağlar Hitler namussuzu savaşı sıralarıydı. Akıl, fikir, hesap kitap, mantık muhakeme kalmamıştı. Gedikli Başefendinin başında ateş yanıyordu. Yanan ateş, kocası askere gitmiş körpe gelini şu kadar cadı kan koşup şu kadar paralar dökerek, iki beşibirlik bozduraraktan ancak yola getirmişti. İt dalaşmasından mahalle uyuya-madığı için duvardan hoplayıp gidememekte, körpeye sıkıca sarılıp paracıkların acısını çıkaramamaktaydı. Bu yüzden, fıkara Başefendi, ateş emri vererek tıfıl Valiyi hiç istemeden karşısına almış, köpekleri zehirlemedi sözüyle de bulaşık Belediye Reisini kendine başkaca düşman etmişti. Körpe gelin ise bu kargaşalıkta, kendinden daha körpe kaynıyla mercimeği fırına verdiğinden «Aman it patırtısı var. Komşular hep ayakta... Şimdilerde gelmesi hiç gerekmez. Ben sırasını bildiririm» demekteydi. Ölmeli mi, öldürmeli mi?

Devletin koca bir Gedikliden Başefendisi bölüğü silahbaşı edip bu işe bi çare bulamayınca

ıııuıiHuoıuııı indin Kesilmişti. Amansızlık sinirleri bozdukça bozmuştu. Gece uyuyamayanlar gündüz uyuduklarından gece uykularını büsbütün yitirmişlerdi. Bir başka zaman olsa, ya da herkes bu işin üstüne böyle düşmese, koğuşların ezici çoğunluğu belki hiç aldırmayacak, başı yere atıp yorganı çekerek dalıp gidecekti. Gürültünün çiftleşmeye dayanması da bahar üstü, şu kadar zamandır kansız kalmış bunca erkeğin belini büküyor, dalaşmayı duymazdan gelmeyi hemen de imkânsızlaştırıyordu.

Bulgaryalı Koço casusun geldiğinin dördüncü giünü ki, at hırsızı Çerkeş Memdaiinin kerkinme şakasının gecesi, vakitler yatsıyı epey geçmiş, koğuşta çoğunluk yataklara girmişti. Soyunanlar, gidip gelenler, konuşanlar gürültü etmeye çabalıyorlardı. Çünkü ortalık karardıktan bu yana. Allanın hikmeti, it uluması, dalaşma hırıltısı yoktu. Sanki Çorum Cezaevinin ağırcezalılar koğuşunda gürültü edilirse uyuyan itler uyanacak; dağıldılarsıa, gerisin geri toplanacaktı.

Topal Köse yatsıyı bitirdi. Sağa sola selâmları verdi. Ellerini yüzünden geçirdi. Yanındaki ranzada yatan Avratbaza fısıldadı:

— İtler hani, itler...

— Hüss... Başlarım kös© sakalından namussuz... «İti an sopayı hazırla» denilmiş değil midir?

— Yağma yok!..

— Yok mu? Ne demek?

— Şu demek ki... —Köse çevresine baktı, sesini bir perde daha alçaltti: — Gayet gizli... Yemin verilmiştir. Aman gizli...

— Oğlum bunun gizlisi de neymiş... Tozutma!

— Gizlisi arkadaş... Para toplandı, Hıdırlık tekkesine yeni gelmiş Ankaralı Pilavoğlu dervişine ulaştırıldı. Herif itlerin ağzını bağladı ki... Bunların bundan böyle...

Kösenin sözü bitirmesine kalmadan, uzaktan, pek çok uzaklardan bir ince havlama duyuldu. Topal

Köseyle Avratbaz biribirlerinin kollarına yapışarak dikildiler. Bir bakışıyorlar, bir soluklarını kesle-rek dinliyorlardı. Sesten belli ki, bu it fıkara itiydi.

seçilip avluya atılıvermişti. Çok ufak olduğundan ister istemez korkaktı; ister istemez yaprak litrese inileyerekten havlayacaktı. Tam namussuz fino, ya da enik susacakken daha beriden daha irice bir havlama kopup yetişti. Bundan sonra da Çorum Cezaevine kaç zamandır olanların en beteri olmaya başladı. Yetmiş iki cinsi itin yetmiş iki çeşit sesi birbirine karışarak önce kalkıp gök kubbeye çarptı, gürlemeye dönüp Çorum'un çevresini bir dolandı, fırlanıp geldi, mahpusdammın üstüne çöktü.

— Bre Köse... Neyin nesi?

— Hüsss... Yahu nedir?

— Ben şimdicik... Bu senin Pilavoğlu dervişine... Oğlum iparaları boşuna mı kaptırdık! Ya sen yarın nereye savuşacaksın sefil Köse?

Evet, bu geceki cümbüş büsbütün başka bir cümbüştü. Herhal itler Pilavoğiu dervişinin yazdığı muskayla aşka gelmişler, edepsizliği büsbütün arttırmışlardı. Vay ki dışarda, yeni cezaeviyle Aygır deposu arasında kıyamet kopuyordu. Bu kez salt Çorum'un ve de çevre köylerinin itleri değil, belki Ankara'ya kadar nice nice vilayetlerin itleri seğirtip yetişmişti.

Çorum Cezaevinin Ağırcezalılar Koğuşunda küfrün bini bi paraya gidiyor, gene kuşaklar kat kat kulaklara dolanıyordu.

— Nedir Allah lillah aşkına bu nedir?

— Hey kambur felek ettin mi bize edeceğini...

— Yahu biz burdd koca reisin kestiği cezalarla mı boğuşacağız, kızana gelmiş it ulumasıyla mı boğuşacağız?

— Bu Çorum'da hükümat yok mudur? Nerde buranın valisi belediye reisi?

— Hey vah bu gece de bize uyku haram...

— Bana koca Reis «Yat da çık» dediydi. Yi-ğitse geüp kendi yatsın bakalım!

— Yahu, bunlar duymaz mı bu rezilliği... Bi şey yapalım demez mi hiç biri? «Surda şu kadar mahpus var! Günahtır!» demez mi?

272

Şunlara bir yaylım telli kurşun serpelese ya!

Tam bu sırada Topal Köseyle Avratbaz «Allah!» diye var sesleriyle bağırarak hoplayıp ayağa kalktılar. Çünkü yattıkları ranzaların arasındaki pencereden uzun bir uluma boğuşan it sürülerinin üstüne doğru uzanıp gitmeye başlamıştı.

— Bre heyvah! İtler mahpusdamını bastı kar-daşlar!

— Aman essah... Gardiyanlarımızı paralayıp... Vah bize...

— Aman nedir? Bu nasıl oyun...

— Namussuz Köse... Nedir demekteyim? Koğuşun gürültüsü birden kesildi.

— Yahu Köseeee... Amandır haaaa.

— Tüh Allah belânı vere...

İçerdeki it susmuş, dışarda gürültü kökten kesilmişti. Alt kattaki beş yıllıklar koğuşu döşemeyi güp güp dövmeye başlamıştı.

Ağırceza Koğuşu meseleyi anlayınca evvelâ şaştı, sonra gülmeye başladı. Gardiyanları paralayarak mahpusdamına dalan it Bulgaryalı Koço casustu. En halisinden kurtçu it sesiyle ulumuş, di-şardaki palavracı zamparaların yüreklerini yarmış-tı.

Kendini ilk toplayan at hırsızı Çerkeş Mem-dali oldu:

— Aman arkadaşlar... Bu bizim arslammız Koço casus değilmiş, İt Koço imiş...

Kendisini ilk topladı ama, belasını da ossaat buldu. Koço casus1, yeni adıyla İt koço, at hırsızı Memdalinin kerkinme şakasını unutmamış, daha

beteri bağışlamamış olmalı ki, sesini duymasıyla dönmüş, uzun bir kurtçu it uluması salarak, tıkara Memdaliye ayrıca kurda dalar gibi dalmıştı. Bir yandan kurtçu itlerin kurt boğarken çıkardıkları sesleri çıkarıyor, arada boğulan kurdun iniltilerini de gösjteriyordu. Bunu göstermesi aslında hiç de gerekli değildi. Çünkü ilk dalışta dev gibi at hırsızını el kadar İt Koço devirip altına almış, cıvık hamur gibi yuğurmaya girişmişti. Derbeder Mem-

hayvanın ve de her milletten insanın boğulma hırıltılarını koyuveriyordu.

Üst ranzadakiler aşağı sarkmış, alttakiler uzamış, dolaşanlar ortada debelenenleri çevirmişti.

— Aman uşak... Vay başıma...

— Alta düşen mi bizim heddini bilmez at hır sızımız, Çerkeş Memdalimiz?

— Haşşunu bileydin...

— Peki! Ya şimdicjk bu kötü Bulgaryalıyı bu bizim arslan Çerkeş yiğidimiz bir savuruşta tavana vurup, belki de tavanı deldirip...

— Dur oğlum... Bu hüner başka hüner...

— Essah... Yahu el kadar Bulgaryalı bizim adem ejderhamızı ufalayıp...

— Eşhedüüüüü...

Bu kez Bulgaryalı kurt boğan it ulumalarını kesmiş, altta debelenen at hırsızı Çerkeş Memda-lide boğulan öksürüklü keçi melemeleri başlamış-. ti. Adem azmanı, yumruk kadar Koço casusun altında manda boğası gibi kıvranmaktaydı ama, ne fayda... Bu Koço casus, herifi hangi pelvan oyunuyla olduğu bilinmez bir hünerle sarmış, sanılır ki çift boyunduruğu, çift sarmayı, demir kazığı, hep birden vurmuştu... At hırsızı Memdali debelenmenin faydasızlığını, başkaca kolları bacakları bile kırması ihtimalini sezmiş olmalıydı ki kurtulma çabalamasını bırakıp yakarışa geçti:

— Aman Bulgaryalı... Amanı bilir misfın... Peştir pes...

— Oğlum Memdali! Dil bilmez Bulgaryalı Çorum ağzının peşinden n'anlasm derbeder?

— Aman Köse emmi, şunu üstümden almanın kolayı!.. Bittim yahu!

— Senin adem ejderhalığınla sökemediğin pen çeleri de el kadar Topal Köse nasıl sökecek bo kalım... İki zorlat, yüreksiz... Ayıptır ayıp!

— Ulan Avratbaz emmi ayıpsa bana ayıp-Beni şu itin elinden almaya bakın! Şart olsun Kemiklerimi ufaladı ki... Un ufak...

— Vay başıma!.. Demek ihvanlar Balkan sava

274

tının üstüne yere vurması bu it oyunundanmış! O Cağın akıldaneleri şaştılardı kardaşım, «Neyin nesidir?» diyerekten şaşırttılardı.

— Bırakın Balkan savaşını... Yere batsın!.. Adem ejderhası çerkesini kurtarmaya bakalım ki, yanısıra Çorumluluğun namını da pisliğe düşmek ten kurtarmaya bakalım... Yiğit yok mu yiğit... Şu kötü Bulgaryalıyı söküp alacak yiğit...

Dışarda tektük it sesılerf başlamıştı. Bunu duymuş olmalı ki Bulgaryalı Koço casus at hırsızı Çerkeş Memdaliyi bir sıkıp kemiklerini çatırdattı, «Aman aman aman!» diye bağırtıp bıraktı. Pencereye gidip bir kurtçu it uluması daha koyuverdi. Bu ikinci uluma o kadar korkunçtu ki salt cezaevinin önünde değil, bütün Çorum kasabasında ürüyecek it bırakmamıştı.

Koço casus dışarıyı bir zaman dinledikten sonra, işini yüz akıyla bitirmiş namlı bir usta gibi ellerini birbirine sürüp Topal Köseye döndü:

— Biz çobanız! Sürüyü itsiz güderiz!

— Etme!.. Böyle hüner olunca... İte mite ne hacet...

— Biz sürüyü itsiz gezdiririz. Gospodin bizi sever.

— Gospodin? Avratbaz araya girdi:

— Gospodin, bunların dilinde ağa demektir.

— Ağa he mi?... Ne güzel... —Topal Köse Koço casusa bir cıgara verdi—: Buyur yak... Demek sürüyle sen...

— Ben köpeksiz... —Koço casusf parmağıyla göğsüne vurarak şişindi:— Ben köpek...

— Öğünme namussuz, Allah belânı vere!

Anlaşılan bu Bulgaryanın İt Koço casusu ciddi adamdı. Sözüne inanılmadığını anlayınca namus etti. İki

elini kaldırıp gürültüyü bastırdı, sıç; radı Topal Köse'nin ranzasına çıktı. Ortasında it oturumuna gelip hüner

dağarcığını orta yere boşalttı.

Herifte öylesine itlik vardı ki, değme karabaş,

275 I

nun yanında itten bile süyılmazdı. İt milletinin kaç çeşit sesi, sözü, yalvarıp yakarışı, şişinip yiğitleni-şi, yıldığında kuyruğu omuzlayıp inileyerekten savuşma sedası, kancık itlerin erkeksemesi, erkek itlerin kancıksamaları, kart kancıkların rahatlama iniltileriyle, körpe kancıkların bozulma baskısı haykırışları, uykusunda kemik düşleri görüp hayalle-nen ac itlerin ağız şapırtıları ve de uyandıklarında heyvah çekişleri, minik itlerin vakvaklan, ille de kurtçu köpeklerin korkusuz yüreklerinin derinlerinden

çıkardıkları kalın savaş naraları.

it Koço on güne kalmadan iki minder, iki çul Sahibi olup yatağı düzdü, ranzaların kuru tahtalarından kurtuldu. Yemek artıklarıyla doyuyor, cıgara tiryakiliğini otlakçılıkla sürdürüp gelip geçenin önüne attığı beşer onar

kuruşla tıraş parasını, hamam parasını, mektup zarfı kâğıdı pulu paralarını doğrultuyordu. Artık mahpusanenin önünde itler toplanmadığından bütün yaptığı arada bir it ulumalarıyla koğuşları eğlendirmekti.

Buna Topal Köse bir türlü alışamamıştı. Bul-garyalı İt Koço casusu, ağır hantal adımlarla ne zaman betonu hışırdatarak dolaşır görse, başını sallıyordu:

— Koca Tanrının bir hikmeti canım... Köy yerinde itliğin işe yaradığı görülmüştür ya, bu kadarı da hiç görülmüş müdür?

— Bir kişi gelse hakkından gelirsin, iki kişiye üç kişi gelse... diyelim ki hakkından yine gelirsin! On kişi gelse... Hayır, hakkından gelemezsin. Seni yere atar ezerler, seni yere atar çiğnerler. Ezerler. «Enayi haddini bilmedi, tatlı canı caba verdi» derler. Diyelim zaloğlu Rüstem kesildin de on kişiyi de tepeledin! Sonu nedir bunun bakalım Zebun oğlu? Çağımız kahpe avratlı çağı ise, ününü kim taşır gşleceklere? Hani sana türkü yakacak yiğit âşık? Hani bunun sazını alıp kahpe avratlıla-nn karşısında calip gezecek yürekli sazcı? Olmaza zorlamaktasın, çünkü yiğitliğin başka biçimlere girmiştir bu dünyada, senin hiç akıl erdiremeyeceğin biçimlere girmiştir.

Çorum Çorum olalı görmediği bu belâ, karşidG-ki Aygır Deposunun köşesinden Genelev Patronu Oğlanbazın Doymaz hanımın Ankara'dan yeni getirtip yeni dosftunun altına çektiği Avusturya Elçisinin padişah paytonu halinde görülmüştü.

Paytona koşulu aygırların birbirine benzemesi için Doymaz hanım Ankara'nın Hergele Pazarına ünlü cambazlardan üç kişi saldı, bütün masraflarını ödeyerek, bunları tam iki ay Ankara otellerinde yatırdı, meyhanelerinde içirdi ve kerhanelerinde ağırlattı. Sonunda iki hayvan bulundu ki Hint Padişahının fil damına sığmayan topçeker filleri de

beslemekteymiş ki ahıra saman surda kalsın arpa bile uğratmıyormuş.

— Nah Müfettiş bey geldi sonunda... Hanı Pıravanın Mistik beyin dilekçeleri işlemez olduydu, demirkırattan bu yana... Vay ki Pıravanın Mistik beyin çekip getirdiği müfettiş...

— Oğlum müfettiş nasjil bir söz! Benim gördüğüm bu arabadaki yiğit başmüfettiştir. Belki de başmüfettişin üssünde bir başlar müfettişidir. Hele kasıntıya hele...

— Durun yahu! Tamam bu kez Pıravanın ars-lan Mistiğimiz dilekçesine bilmem ne yazdı ki bu müfettiş incelemeye denetlemeye ve de eleştirmeye gelmedi, resmen tutuklamaya geldi. Çünkü yanı sıra getirdiği silâhlı zaptiye gücünden belli...

— Zaptiye nasıl bir yaraşıksız sözdür! Koiluk-çular demiyecek miydik bundan böyle... Kolluk güçleri diyecek değil miydik?

— Kolluk da nesiymiş? Corumumuzda zaptiye biliriz... Candarmadır ya bunun doğrusu, bizde eskiden beri zaptiye gider. Hapı yutmuştur Allahıma şükür Çorum Cezaevinin idarecileri, çünkü bu müfettiş tutuklama kâğıtlarını, elindeki kara çantada birlikte getirmiştir. Yalanım varsa şu ateşe kör bakayım!

— Getirmese ayıp! Yahu bu başkentimiz An-karamız nasiil bir Ankara başkenti olmalı ki harp zarp yokken Çorum Cezaevi boşala diye yazmaktadır ve de canı tap kâküllü fatileri çeken herkes bir pencereden atlayıp savuşmaktadır. Osmanlıyı adam hesabına almamak olur ya, bu kadar mı olur?

— Oğlum senin bir lâfın bir lâfını hiç tutmadı. Tutuklama kâğıtlarını kara çantasına doldurup neden gelmektedir öyleyse bu müfettiş?

— Neden ne demek? Cezaevlerimizden sa-vuşanları n'apalım?

— Vay akılsız! Ceızaevlerinden adam savuşmakla Ankara'nın müfettişleri gardiyan, belki de

mahpusdamları memursuz kalmaz mı?

— Yer n'olacaktı? Bir yandan mahpuslar hoplayıp kaçacak da, bir yandan gardiyan denilen reziller..

Bu zamana kadar lâkırdıya karışmamış olan birinci sınıf gardiyanlardan Çökük Hamarat* aza metli içtiği çay bardağını ağzından indirip bağırdı:

— Höst!

— Babandır!

— Rezil lâfına ses geldi. Nereden geldi? Vay ki vay kıdemli gardiyanlarımızdan, belki d© başgardiyan yardımcısı vekilimiz arslan Çökük Hamarat geldi.

— Ağzını yırtarım ağzını... Parmağımı takmamla caaart yırtarım!

— Benim... Doğru söyleyen ağızlarımı... Sen... Sefil Çökük gardiyan.. Bu mübarek demirkırat döneminde yırtacaksın he mi? İki parmağını takarak-tan caaart... Ya sonrasını

düşündün mü? Sonrasında başına gelecekleri?

— Terbiyesiz ağzı yırtmakla insanoğlunun başına hiç bir korkulu iş gelmez!

— Evet insanoğlunun başına gelmeyeceği doğ. rudur! Hani nerde dediğin insanoğlu... Ben bir it

hırıltısı duymakta değil miyim inil inil...

Bu sırada kısım kapısından bir bağırtı duyulup aralığı doldurarak kapıdan içeri girdi, pencere kapaklarını çarparak kapattı:

— Gardiyan Çökük Hamarat beeey! Hop dedik! Askıda, ille de baskıda değilsen ve de gardiyanlık sana lazımsa kop yetiş!

— Buyur bakalım kötü Çökük, hepsi yalandı ya bu da mı yalan?

— Höst! Biz demli çayları bırakaraktan her it üremesine hoplayıp kalkarsak bu canı bu gövdede

* Müsveddenin bu bölümünde gardiyan Çökük Hamarat, Çökük Ki. za adiyle geçmektedir. Birinci Bölüme uygun düşmesi için ilk biçim muhafaza edildi.

bu kolsuz teresin derdi nedir?

— Gardiyan Çökük Hamarat! Bu sana son sö-zümdür, koptun geldin ne iyi... Gelmedinsa yatağı eve gönderildi bil ve de sırtındaki şanlı gardiyan rubalarını Savcı bey sıyırıp aldı bil!

— Kudurmuş bu namussuz Çolak ya durduğu yerde neden kudurmuş... Yahu nedir bizim bu namussuz Batakköy rezillerinden çektiğimiz? Şunu meydancı dikenin ben anasını avradını... Şim-dicek... Allayıp pullayıp yeni baştan yanığın Hanımın sulu bankasjına sermaye yatırsam hak değil midir?

— Artık dilersen gel Çökük Hamarat, dilersen gelme! Nah ben gittim.

— Eğlen alçak vardım eğlen, görelim bakalım neyin nesiymiş?

Çökük Hamarat içeri girdiği zaman ufak kesimli bir herif, Başgardiyan odasında, Başgardiyanın makam masasına kurulmuştu1. Önündeki nöbet kâğıdını incelemeye dalmış ki, içeriye Başsavcı değil, Millî Şefimiz İnönü Paşamız girse umurunda olacağı yok...

Çökük. Hamarat efendi böyle haddini bilme-mezliklere çok kızardı. Şimdi de az kalsın, öfkesi çökük burnuna sıçrayıp gök gibi gürleyecekti ya, kendisini iki yandan tutup «Tövbe tövbe!» diye ini-leyerekten zaptetti. «Dur oğlum! Bilmediğine sa-laıi it az yaşar!»

— Merhaba!

Herif başını kaldırsa da içeri giren it mi pisi mi baksa ya... «Hayır! La havle! Aman kooa Tanrı... Sabır!»

— Nereden bu geliş?

— Malatya'dan...

— Ceza ne kadar?

— Onbeş yıl!

— Kalanını sordum?

... ı_yöyun c(jeyuır oeyıme diyeyim!

— Epeydir demek! Memleket nere?

— İstanbul!

Çökük Hamarat efendi suratını astı. «Çattık :<i çok kötü çattık! Hayır, şunun edebini yakıp eline vermemek hiç olmayacak! Bir adam bir yalanı söylemeli ama sapını ortasına denk getirmeli değil mi? Bu dil resmen kurt dilidir, hemi de Zaza Kurdunun kaba Türkçe dilidir. Yahu n'etmeli? Bizim Corumumuzun avanaklığı kaynadı taştı, yürüdü indi de Dördüncü orduları, Kürt içlerini mi tuttu, belki de daha ileri mi geçti?»

— Zenaat?

— İyidir!

— İyi midir? Zenaatı sormaktayım arkadaş, zenaatı...

— İyidir demekteyim, hem de iyidir ki gayet iyidir!

— Gayet iyi... Bizim buralarda yoktur bu zenaat da... Bilmeyiz! Duymuşluğum bile yoktur.

— Neyi duymuşluğun? Sen askerlik etmedin mi? Corumumuzdan askere ,giden hiç olmadı mı?

— Asker mi? Askerlik bizde kıyamet gibidir! Ben iki kere gittim geldim! Allah devlete millete bozukluk vermeye... Askerliğe n'olmuş?

— Zenaat nedir dedin de kurban, biri iyidir dedi mi bileceksin ki herifin zenaatı askerlik...

— Demek sizin zenaat... Eli kolu bağlı vatan hizmeti?

— Evet, Yüzbaşıyım ben... Şanlı ordumuzun mümtaz yüzbaşılarından... Ağır makineli takım komutanı...

— Aman Yüzbaşım! Nedir bu başa gelenler?

— Ne gelmiş, hamdolsun! Siz burada bilmez misiniz? Yiğit başına iş gelir.

— Orası öyle ya, bizim burada bu iş Yüzbaşı başına hiç gelmez, hep başıbozuk başına gelir.

Bizim burada Yüzbaşı olunca... belâyı yırtıp tatlı canı kurtarır yüzdeyüz... Onbeş yıl nasıl bir ce-

kemesi mi?

— Hele soruya, hele! Oğlum Çorumlu, koca bir yüzbaşıya başıbozuk mahkemesi cezayı nasıl verebilirmiş bakalım!

— Olmaz diyerekten dikilmedin mi yüzbaşım, hiç olmaz diyerekten...

— Dikildim!

— Avukat mavukat tutsaydın.

— Tutmadık.

— Neden? Elin mi dardı o sıralar? Bir arka-doştan alaydın birkaç yüz bangonot...

— Huyum kurusun! Bir kere istemem dedim direttim.

— Yanlış yanlış ki ne kadar...

— Siz bu Çorum'da bilmez misiniz? «Can çıkar huy çıkmaz» denilmiştir.

— Bizim burada da vardır öyle bir lâf ya... Biz pek kulak asmayız. Neden dersen, akıllı sözü saymaz bizim Çorumlumuz böyle lâfları Yüzbaşım! Çünkü Yüzbaşım oan çıktı mı, huy dilerse hiç çıkmasın! Ne halt ederse etsin leşin içinde kendi başına...

. — Essah kurban! Hiç aklıma gelmediydi. Vah

ki ne kadar yazık!

— Bana dedin, aman içerde söyleme Yüzbaşım, bizim Çorumlular, «Oğlum herbir şeyi aklına getirmişsin gibisine» diyerekten sarakaya alırlar seni... «Bu neyin övünmesi böylece» derler de gü-lüverirler avuçlarına...

— Ne kadar güzel!.. Vah ki Çorumlu desene... Ya senin adın nedir Başgardiyan Yardımcısı?

— Allah Allah! Adımızı duymadan Başgardiyan Yardımcısı olduğumuzu bilince... Bizim buralarda

buna resmen keramet derler Yüzbaşım, dahası bizim buralarda Yüzbaşıdan keramet ehli hiç görülmemiştir.

— . Bakındı kurban! Ne kddarl iyi... Vay ki akıl! Ne çok akıl! Hemi de parlak bir akıl...

— Akıl ya... Nasıl bu bizim işimiz Çofum'da?

— Hangi iş?

.r .,,, ,^,% im ocu uuıııu uuyıe sormaK-

tas)ın Yüzbaşım?

— İş... Evet, iş vardır, işçilik vardır. Biz burada gerçekten hayırlı işlere mi yapışacağız, yok-so dipsiz doruksuz boktan işlerle mi uğraşacağız?

— Dipsiz doruksuz işi bu Çorum damında hiç gpren olmamıştır Yüzbaşım! Bizim işimiz Allahıma şükür yamandır gayet! Ne denilmiştir «Huydur çeker ve de alışkanlıktır, hiç bırakmaz» denilmiştir. Orası öyle ve de orası ne kadar kıyak!

— Kıyak olmaz mı? Şaştığım... Seni görmemle yüreğim sevdi gayet! Aoep nedendir?

— Yiğit yiğidi gözünden tanır da ondan... Epeyoe konuştuk. Adını bağışla Başgardiyan Ycr-dımcısı... Adın ve de soyadın gelsin!

— Adımız Hamarattır, soyadımız Çökük... Nasıl bu böylece?

— Kıyak!

— Sen de bağışla bakalım adını soyadını Yüzbaşım?

— Ali Zeynelabidin Çakmaker...

— Ali Zeynelabidin dedin mi, bu mesele doğruca aleviliğe çıkar ki gayet kestirmeden aieviliğe ulaşır! Nasıl bu bendeki sezinti?

— Oğlum gardiyan... Ali deyince, fazladan Zeynelabidin'i de ardına ulayınca, bunun sezinti-si mi kalmış? Bir adam ne kadar avanak olmalı ki şuncacık işi kendi başına çıkaramamalı?

— Ah ki ne kadar zor... Ah ki şimdilerde Hitler savaşlarınjn bunaltısı millette sezinti mi bıraktı bire Yüzbaşım, millet sırıtaraktan dolaşır olmadı mı, akşamdan akşama evinin yolunu şuna buna soraraktan dolaşır?...

— Allah Allah, herif lâf etmekte değil, ağzından bildiğimiz cevahir taşı saçmakta... Şuncacık duralasa pepelese ham hum etse ya... Hayır belli ki kimslsden korkmadan, kimseden çekinmeden, şun-cacık bir şey saklamadan, şuncacık yalan katmadan, bildiğini, duyduğunu, Allahı namusu dini ima-

ermekte ki şeytanın yattığı yeri bilmekte... Çünkü akıllı kurnaz olmasa... Akıl dedimse delifişek değil kendiniz bilmez değilsiniz ya, akıl kararında gerektir. Çünkü çağımızda aklın gem almazı zarardır ha... Akıl yeterinden çok oldu mu, sırasız yerde dağılır, ha deyince toplayamazsın. Çünkü aklın çoğu serçe kuşu gibidir, hindi tavuğu gibi güdülmez. Akıl dediğin terazi iğnesinin dengesıinde olacak... Ben herifin aklını dengeli gördüğümden kulak kesildim. Dediklerinin bir harfini kaçırmadan aklıma yazdım.

— Yahu herif bu kadar akıllıymış da Çoruma neden dehlemişler?

— Yahu akıllı olduğundan demekte değil miyim?... Millet cıbıl herifi, başkaca bu herifin sandığı sepeti koynu moynu dolu gibime... Sözünün dinlenir elması bundandır. Çünkü millet cıbıl herifi neden dinlesin? Cıbıl kısmının ilacı olsa kendi keline uyuzuna çalmaz mı? Parasını milyona çıkarmamış herifin aklı ne ki sözlere çöker? Hayır olmaz!

— Yahu dün gelen herifin milyon variyetini nereden kestirdin?

— Bu iş kestirilme işi değildir, görüntü işidir, ne demiş çok yaşayası Köprülü Fuat Paşamız?

«Oluru olmazı sesi yanık diye meydana sürmeyelim, kürsülere yanaştırmayalım» demiş, «hele radyoya hiç çıkarmayalım» demiş... Başkaca «Millet sözlerine, ille de eskinin atasözlerine kulak verelim» demiş... «Zen,ginden zarar gelmez» dememiş midir yiğit atalarımız, demiş, çünkü evel eski zengin meraklısıdır bizim milletimiz. Karşısındaki iyice

zengin oldu mu, üstüne bir utangaçlık gelir bizim milletimizin... «Karnım aç» demeye edep ettiği gibi pazarlığa mazarlığa da hiç giremez... Yüz kuruşluk malını yirmi kuruşa bıraktıktan başka, peşinat meşinat da isteyemez; yirmi kuruşu bir yılda vermesıen, «Bir hesabımız vardı ağa» diyemez. Karşında elini göbeğine bağlar da leylek kuşu gibi ayağının birini kaldırır birini indirir. Kıvranır durur ama suratını azdıraraktan değil ha... Sjrıtaraktan

284

çjrmekteyim, herif bardağa biraz su akıttı, iki yudum içti. Ohh canına değsin... Yeniden lâfı eline aldı ki bıraktığı yerden milim kaydırmadan aldı.

— Neymiş neymiş? Hadi git işine yahu! Bir lâf etmeli ki lâfa benzemeli! Kürt kaç paralık adam Ki Yüzbaşıdan casusu ola!..

— Vay! Sen Kürdü beğenemedin mi? Ya bu casuslu Kürt, beş altı bin keçi sahibi bir kocaman Dersim ağasıysa?... Başkaca seyitliği meyitliği bulunup Peygamber belinden inme yeşil sarıklı kürt-lerdense?...

— Peygamber beli... Ne demektir peygamber beli? Yahu casusluğu batırdın, hadi diyelim insaf etmedin Yüzbaşılığı da beraber batırdın! Bu batakta fukara peygamberin işi nedir? Sende hiç iman insaf yok mu? Sen bizim Çorum aleviliğini rezilliğe mi vereceksin?

— Hayır! Benim sözümde aleviliğin hiç bir etkisi olamazl. Herif casustur, yüzbaşıdır ve de Resmen Kürt casusudur. Kürt casusu olduğundan, Kâzım Orbay Paşamız kusuruna bakmamış ki asmamıştır. Asmamıştır da pisliği temizlememiştir, bu yüzden de sürüp getirip fıkara Çorum'a bulaştır-mıştır.

— Eğlen arkadaş anlayamadım! Ya demir kuşaklı sandıklardaki nedir? Sakın casusluk avadanlığı olmasın?

— Tamam! Dediğin gibi bacanak, resmen casusluk avadanlığı imiş ki, Savcılıkta Candarma Komutanımız, başkaca Askerlik Şubesi Başkanımız ve de başıbozuk polislerimizin başkanı başkormseri. miz, görmeleriyle az kalmışlar ki akıllarını sıçrata-iar ve de «Bunlar nasıl bir avadanlıklar hey Allah!

Doğu Emniyetimiz nasıl bir güçte olsun da buna akıl yetiştirsin» diyerekten parmaklarını dişlemişler ve de dizlerini çürütmüşler çırpınaraktan... Sonunda Doğu Emniyetinde vazife vermiş, emekli baş-

285

rup öğrenmişler.

— Hadi işine herif! Bu nasıl bir casus olmalı ki tutulup kazıklandıktan sonra avadanlıklarını ya-nısıra taşıyaraktan Çorum mahpusdamına sürüyüp getire...

— Getirir getirir. Avadanlık kendi başına suç mudur? Nah bende de avadanlık var ya, Savcı bey bizi zinadan sorguya mı çekmekte?

— Sende de... Avadanlık... Bir adam şişinmeli ama, az biraz gerçeğe dayanıp şişinmeli... Oğlum sende öyle avadanlığın çoktan kalmadığı...

— Bende... Öyle avadanlık...

— Allah Allah! Ben kimin yalancısıyım namussuz, ben senin körpe avradının yalancısı değil miyim?

— Halt ettin ki şimdicik, ezrail peygamberin tırpanına getirip kuyruğunu sürüklemeye başladın.

— Uzatmayın yahu, yere batsın! Bu herif bu avadanlıkla burada nişleyecekmiş öğrenildi mi?

— Neden emmi? Sen bunu böylece niçin sordun şimdicik? Ya bu bizim Corum toprağımızda yüzbaşıdan casus çalıştıracak namlı Kürt ağası hiç mi yoktur?

— Aman!

— Aman elbette!... Bir lâfı söylemeli ama ucu ortası nereye dokunuyor bilmeli de öyle söylemeli!

— Demek şimdi bu bizim Kürt casusu Yüzbaşımız, demir kuşaklı sandıklar dolusu avadanlıklarını yükleyip gelmiştir. İnce zenaatı işletecek yarar Kürt ağası mı aramaktadır?

— Haşşöyle... Aramaktadır ki «İçerde Kürt var mı, kaç kişidir, keseleri nasıldır, soylusu soy-quzu ne kadardır?» diye sormalarını görmeli ve de söylenenleri defterine yazmalarını görmeli...

— Dur oğlum! Yüzbaşı olmak az iş değildir, başkaca casus olmak az iş değildir. Hele ki yüzbaşıdan kurt casusu olmak büsbütün az iş değildir. Herifi göreniniz var mı, herifi? Kesimini kalıbını, ağzının nasıl lâf yaptığını sordum!

rat garaıyanımızaan aınıeyen Diıe varaır.

— Boşver Çökük Hamarat gardiyana... Allah bir dediğine inanılmaz ki casusu anlatınca inanılsın!

— Neden? On paramızı mı aldı?

— Almadıysa da, bu yoldan bizi çarpacağı belli bir şey... Helâl süt emmiş, spylu yerin adamından tanığın var mı sen bize onu söyle...

— Helâl süt emmiş... Soylu yerin adamı... Vay ki Çorum'da sen beni bacanak batağa sürdün ki, keloğlan masallarındaki sınavlara sürdün!

— Helâl süt emmiş ve de soylu yerin adami yere batsın! Şu lâfı bitirin yahu, biz bittik!

— Bitirmesi, Ali efendi kardaşım, bu Kürt casuslu Yüzbaşı bildiğimiz Kürtçe konuşup, herbir sözü önünde ve de arkasında «gerek ki... başım üstüne ağam! Bele ki... Gözüm üstüne kirvene

diyeyim... Ola ki kurban!» diyerekten konuştuğu halde bizim fıkara Çökük Hamaratımız «Memleket neresi» diye sorunca «İstanbul» demez mi?

— Dur oğlum Hangi İstanbul? Belki de Dersimin başkaca bir köyü olup... Adını Kürt beyi İstanbul çağırıp...

— Çökük Hamarat efendi irkilip «Bir adam bir yalanı söylemeli ama, geçerini kestirip söylemeli, bu

ne terbiyesiz bir iş» diyeyim demişsie de, sonra aklını başına devşirip «Dur hele, şimdilik yüz-lenmesin, çünkü herif resmen Kürt dilleri hemi de Kürdün Zaza dilleri konuşmaktadır, Kürt dilini saklamaya çabalamakta değildir, nazik İstanbul dillerinden lügat paralamağa girişmemektedir, görelim bunun gerisi ne olur?» demiş, «Evet bu herif atmaktadır ya önünü ardını kollamadan ve de hiç düşünmeden atmaktadır, ya kendi avanaktır, ya da bir düşmanımız Çorumluyu buna avanak bildirmiştir! Senin dilin dangul dungul Kürt dili olup hemi de Dersimin halisinden Zaza dili olup İstanbulluyum yalanı kıvırmakta ne halavet vardır ve de eline neyin geçeceği umudu vardır? Başkaca sen buraya İstanbul'dan gelmekte değilsin, anan öle derbeder, Malatya gibi Kürt içinden doğrulamış gel-

im

ae iarını zoriaiaraK yaıayıp yuimuşiur. sonunaa

y Savcılıktan haber gelip 'sandıklar kalsın, yatağı, gi

yimlerini verin, karantinaya atın' denilmesiyle bizim aslan Çökük Hamaratımız, «Buyrun Karantinaya» diyerek herifi önüne katmış, bir yandan da «Şimdi ben senden İstanbullu olmanın öcünü aidim, hele görelim ne olur?» diyerek avcunun içine gülmüş...

— Nasıl öç alacak kötü Çökük?

— Kendin bilmez değilsin ya... Buraya ilk gelenler, «Buyurun Karantinaya» denilip yola çıktıkta, ortadaki merdivenlere gelir gelmez yerin altına inen basamakları görünce «Vay başıma» diyerekten yukarı çıkan merdivenlere zorlatmazlar mı, Çökük namerdi bu durumda ne demeyi huy edinmiştir:

«Höst oğlum! Anandan önce yatağa girme, babanın eline geçersin» diyerek gönül eğlemez mi?

— Evet. .

— Eveti, bizim Yüzbaşı casus Karantina sözünü duymasıyla ellerini beline koyup ne dese iyi: «Sizin Karantina nerdedir, arkadaki atelyelerde midir, yoksa yeraltındaki hücrelerde midir?» diye sormaz mı? Bizim fıkara Çökük Hamarat Çorum mah-pusdamının Osmanlı ülkesinde tek olduğunu, belki dünya yüzünde bir benzeri daha bulunmadığını bildiğinden «Eğlen hemşerim senin buraya ilk gelişin

midir, yaksa Teğmenliğinde Üsteğmenjliğinde yolun düştü müydü?» diye sormuş. Yüzbaşıdır «Neden sordun?» demesiyle bizim Çökük, «Hele soruma karşılık gelsin!» diyerekten direneyim dediyse ele casus Yüzbaşı «Hiç yolum düşmemiştir Allahı-ma şükür!» karşılığını vermiştir. İşte şimdi bu kez bizim Çökük öfkeye binmiş, elini kaldırmış, «İşte şimdi bunu vurduramadın Kürt ağızlı İstanbul Yüzbaşısı beyim. Corumumuza Allaha şükür yolun düşmedi de Osmanlı ülkesinde bir örneği bulunmaz Çorum Oezaevimizin girdisini çıktısını, ardındaki atelyemizi, yeraltındaki hücrelerimizi, Karanti namızı nereden bildin?» demesiyle, Yüzbaşı bir zaman gülüp «Oğlum Hamarat gardiyan bu odanın üs

—. uu,Uııuuuı, yum uanyoaur. Beride

doktor odası vardır! Üst katlar iki taraflı kısımlardır. Her bir kısım girişinde kenefler, iki yanda koğuşlar, ilerde mutbaklarla yemekhaneler vardır. Burası işte böyle bir benzeri bulunmaz Çorum Cezaevidir!» demesiyle Çökük Hamarat'ın bir zaman dili dişi kitlenip «Hele dur bakalım Yüzbaşım! Sen bu kerametleri, casusluğumdan çıkarmaktayım demeye getirmekteysen burada bunu yutacak avanak hiç yoktur!» dediyse de. Yüzbaşı bizim Çöküğü katiyen adam hesabına almayıp, «Haydi yerimize gidelim de biraz uykuya varalım» diyerekten öne geçip yürüyüp kendi eviymiş gibi yeraltı merdivenini tutup hücrelere geçilen delikten girmesin mi?

— Vay ki işte buna şaştım! Neyin nesiymiş, peki anlaşıldı mı? Herif Çorumlu morumlu olmasın, Çorumlu Kürtlerden bir yüzbaşı ki bunca hükümat adamını aldatıp asker okuluna girmiş, oralarını bitirmiş bir besmelesiz!

— Orasını bilmem! Aşağıda gardiyan milletini telâş kavramış! Her biri, «Yitirmedikse bulduk, göre. lim bakalım sonu ne olur bunun böylece» diyerek kıvranmaktaymışlar! Çünkü 'Allah kurtarsın'a gelen Çolağı az kalmış ki tepeleye... Bir bağırmış, Çolağın aklı sıçramış... .'Ulan Allah kurtarmayı senden mi öğrenecek teres, çiğnerim ha...' diye tepinmiş... Süpürge parası istemeye kalkan Meydancıya 'işine git herif! Hele pisletelim de temizlik parası kolaydır' diye elini sallamış ki, bir değseydi işi tamamdı dediler. Eline

bir gazete alıp yatağa bir yanlamış ki sanırsın baba çiftliğine yan gelmiş kırk yıllık ağa oğludur ve de hizmetkârlarını biribirine katan ayan eşraf tohumudur. Bunu duyan Çökük Hamarat 'Bir dolaşayım bakayım herifin abdesti bozuldu mu bozulmadı mı? Yeraltına girince kuyruğu dik tutması nasıl bir oyun?' diyerek aşağıya inmiş, biraz dolaşmış, sonunda hücrenin kapısına dayanıp sormuş: 'Nasıl Yüzbaşım? Bir eksiğin gediğin var "ıı?1 Yüzbaşıdır başını kaldırıp bakmış: 'Eksiğim Çökük ağa. Müdür eksikliğidir. Buraya geldik bir

gun uezaevı ıvıuuuıu ucyı yuı yoksa izinli midir? Yoksama ki bir başka özrü mü vardır? Ve de adı nedir? Var ise lâkabı nedir?', 'Adı resmen Celâl Kartal beydir, lâkabı dünyaya nam salmıştır, Kara Müdür'dür', 'Kara Müdür mü? Duymuşum gibi gibimedir. Merkezden mi geldi? Geleli çok oldu mu?', 'Eh epeyce oldu. Arada bir başkentimiz Ankara'ya gider. Gider dedimse, Vekâlet ister de gider. Gittiğinde yerine Kâtibimiz Müdür Vekilidir. Gayetle iyi yürekli ve de gayetle yiğit olup... Çünkü

polislikten emekli bulunup... Emekli dedimse, istifa edip ayrılmadır. Biraz dayağı boldur ama, kendini

bilmezleredir, hele yüzbaşıdan nahiye müdüründen, tahsildardan adamlara karşı değildir. Çünkü böyleleri, cezalarını yatmağa bakarlar, suya sabuna

hiç karışmazlar. Yanlarında adam kesilse, duymadık, bilmeyiz, görmedik, haberimiz yok, diyerekten keyiflerine bakarlar. Geri kalanlarına kızdı mı bizim Cıvan beyimiz babasını dinlemez, asılına bakarsan, Corumumuzun polisi olduğundan kızmasa da babasını dinlemez. Lâf aramızda, Millî Şefimiz kalksa gelse, onu bile dinlemez.', 'Olmadı Çökük efendi! Demirkırattan bu yana Millî Şef mi kalmıştır? Sen bize aba altından sopa göstermek niyetindesin ama, yanlış kapı çalmaktasın! Çünkü Demirkırat Partisi sırasında sopa atmak, babayı dinlememek yoktur. Çoktan geçmişe karışmıştır.', 'Bizim oralarına pek aklımız ermez, benden sana hemşerilik öğüdü istersen, Kara Müdürün de, bizim Cıvan kâtibin de gözlerine girmeye bakmalı, gönüllerini almaya çaba'amalı', 'Sağol, var ol Çökük Hamarat efendi kardeşim! Ben adam-sam bu öğüdü kıyamete kadar unutmam ve de altında kalmam! De bakalım, ben tavanda ampulün yerini boş görmekteyim! Bu sizin Corumunuzda güneş devrilip dağların ardına geçip ortalık kararınca damınızın Karantinasında mahpus milleti karanlıkta mı eğleşir', 'Aman Yüzbaşım! Aman yahu, nereden aklına geldi de sen bu lâfı böylecene ettin! Aman durmayalım! Bakkal kapatmadan seğirtelim, mum, gazyağı, kibrit filân uydurmağa bakalım!

kabristan yeridir ki eskinin şehit kabristanı yeridir. İçinde nice nice gazi şehitleri, yeniçeri ermişleri ve de sıipahi sekban sarıca evliyaları, levent ululları yatan bir kabristandır. Başkaca ecinni cadıları gelin donuna girmiş peri kızlarının harmanı yatağıdır', 'Peri kızları mı? Deme Hamarat efendi, gören mören var mı sakın?', 'Hay hay salt gören kaç para üstüne uğrayıp uğraşayım derken tatlı ca-. nı araya veren kıyamet gibidir. Bu sebeple burada karanlıkta kalmağa hiç gelmez. Burası, burası dediğim bizim Karantinamız, derin çukurdur, belâlı geçittir, malın cana kalkan edileceği bataktır', 'Yahu

sen ne demektesin arkadaş! Biz beş yıllık yatkın mahpus olup, bunca yıl karı abazanı bulunup...

Böyle bir yerde, gelin donuna girmiş azgın peri kızı ele geçecek olmakla... Bana bak sen, ağana bak! Bende'' çıra yakıp bahtı küstürecek avanak suratı

var mıdır? Güzel miymiş bu peri kızı? Sen ondan haber ver ve de az biraz verimkâr mıymış?', 'Aman Yüzbaşım! Vay ki olmaz! Çizgiden çıkmaktasın ki gayet kötü yerde ve de Corum'un şehitler kabrisjtanı arasında çıkmaktasın!', 'Demek biz çizgiden çıkmaktayız da bizi şeytan aldatmacasına getirecek oynak peri kızı çizgilerden hiç

mi çıkmakta değil! Üstüne vurduramadin gardiyan Hamarat

efendi kardaşım! Verimkârlığından, alışkanlığından gelse bu peri kızı işimiz iştir ve de ya heya'ir! Bilmezliğinden uğrasa, gözü açılmamış kız oğlan kız peri kızıdır ki tutup gözünü açmak ve de dünyanın lezzeti neymiş tattırmak sevaptır! Buna burada yatan fıkara şehitlerin ne demeye hakları var! Kemikleri kütürdeyince 'Ha beline kuvvet!' demekten gayri!', 'Aman Yüzbaşım olmaz! Bizim bura perilerinin vurup çarpması vardır, ağzı yüzü tersine döndürmeleri vardır', 'Aman sende Hamarat efendi kardaşım, bunları biz çok dinledik! Bana sorarsan, bu peri kızı

adamın belini büker karalaması, körpe karı alıp güç yetiremez olmuş koca heriflerin yalanıdır!', 'Dur efendi! Sen şimdi ne demektesin? Bu korkulu boğazda sana mum, lamba,

ampul mampui gereKimez mi, nyu yuicym HU>U^... sağlarsa diyeceğim yoktur. Eğer ıpara senden dersen, hiç istemez! Bana kalırsa kardaşıma diyeyim! Bu Çorum kenti bir namlı Corum kenti olsa gerektir ve de adı tarihlere geçmiş bir Çorum kenti olsa gerektir.', 'Geçmekle? Ne olmak ihtimali var?', 'Şudur ki Türkün ağalık zagonunda ve de konuk kondurma zagonunda bir konuğu dilenci ap-dal da olsa, karanlıkta komak azıksız komak v© de atını yemsiz komak yoktur. Üç gün ekmeği çıkmalı, çorbası pişmeli, mumu akşamlan başucuna dikilmelidir. Yok töremiz çoktan bozuldu, bu çağ Halk Partisinin Millî Şef çağıdır, zagonsuz bir uğursuz çağdır dediniz mi, bu da bilinmeli ki ona göre davranılmalı...»

— Vay casus vay, vay Yüzbaşı vay! Bizim Çöküğü eşşekten düşmüşe çevirmiş ki... oh ne güzel çevirmiş!

— Dur bacanak, Çökük Hamarat efendimiz körpeliğinden bu yana çok zorlu baskılar altında kalmıştır da, Allahıma şükür lâf altında hiç kalmamıştır. Ne dese iyi? 'Bu işe at yemi katmasay-dın ne kadar iyi idi Yüzbaşım, şimdilerde mahpus damlarına mahpus milleti atlı gelmekte değildir. Bu sebeple zagon bozulmuştur.' — Buna karşı casus Yüzbaşı ne mi demiş? Evet, casus Yüzbaşı biraz gülmüş... 'Vah vah' anlamına başını sallamış! 'Yahu demiş siz bu Çorum' da iyicene kör kalmışsınız ve de dünyadan geçmişsiniz!. Sen şimdilik bu lâfı atlı mahpus olmaz üstüne getirmeye çabaladın ya, Çökük Hamarat efendi kardaşım, başaramadın!' demiş! Bizimki meraklanmış, 'Neden ki hele görelim!' demiş, 'Şundan ki bizde at vardır ki kurban değme arap atlarını soluğan eden yürük atları vardır! Hemi de her yana seğirtip can kurtarır atımızdır ki kovduğunu tutar kaçtığından kurtulur şecereli atımızdır. Sen bugünün arslan kıratını salt Çorum'da mı belledin! Ya biz Malatya'dan neye bindik geldik?' demesiyle... Bizimki bakmış ki lâf yetirileceği ve de lâfla birkaç kuruş çarpılacağı yoktur, edebiyle lâfı değiş-

ynıuuıı uuruuu nıç Dır şey anlayamadık. Nedir, neyin nesidir Allah lillah aşkına?' demiş... Bu kez herif ne dese iyi bacanak? Demiş ki 'Hey yavrum' demiş, Demirkırat kargaşalığı gibi hiç yoktur ve de Osmanlıya bundan daha yararlı hiç bir oyun şimdiye kadar oynanmamıştır' demiş, 'Vah ki siz Çorumlular bunu sezemediniz mi? Sezip kertesini kaçırmadan koyulamadınız mı? Ne kadar yazık!' demiş, 'Demek size burada Aman Yumulun! işmarını veren bir dini bütün müslüman çıkmadı mı?' diye çırpınmış ve de az biraz dövünmüş... Bizim Çökük ağız aramaya vurup... 'Bilinemedi heyvah ki aklı erenler de sezinleyemedi... Adının duyulmasıyla bizim Çorumlumuz, suya uğramış inatçı katır gibi dört ayağını bir yere biriktirip geri durdu ki ne kadar sopalândıysa bana mısın demedi! Katıldı kaldı büsbütün!' demiş. Beriki bu kez çırpınmayı bırakıp kafa yumruklamaya girişmiş: 'Vah ki vah! N'olacak şimdi peki? Demirkırat Partisini daha açmadınız mı sakın? Kadın erkek çoluk çocuk seğirtip kapısına birikip yaşasın demirkırat deyerekten sesiniz çıktığı kadar çağrışmadınız mı? Bize de-mirkırattan başkası gerekmez, geçti halkçıların altı kazıklı günleri, geçti çoktan diye diretmediniz mi?', 'Aman Yüzbaşım Çorumluda böyle yürek ve de böyle akıl ne arasın! Birkaç kendini bilmez

biz demirkırat olduk dediyse de aklı erenler hiç kusurlarına bakmadılar. Olur böyle densizlik! Vaktin birinde selbest partide de görülmüştü haddini bilmeyen diyerek, suratlarını şuraya çevirdiler.', 'Ne demektir yahu, bu kıratın selbeste benzer yeri var mıdır ki bunu böyle demişler! selbest bildiğin ismet Paşa oyunu idi ve de evinde rahatça oturan fıkaraların başını ateşe yakmak için düzülmüş kurulmuş tuzak idi! Bu öyle midir? Hayır değildir! Bunun temeli sağlamdır. Çünkü başına Celâl Bayar beyimiz ve de Emin Sazak ağamız, tarihçi Köprülü efendimiz birikmiştir, bunların herbiri ipten adam alır yürekli kişilerdir.' Bizim Çökük ağız arama sırasının tavında olduğunu iyice sezmesiyle sormuş: 'Bu efendi-

aman Yüzbaşım! Müsiümana bir sakatlık erişmesini' demiş. Yüzbaşıdır iki dizi üzerine gelmiş:

'Yahu siz burada uyumakta mısınız? Bu demirkıratı açan can kurtarıcılarımız, iki dakka geç kalaydılar gör neler olurdu. Hitler savaşı sonunda, savaşı Hitler kazanacak sanıp işi ona göre tutanlar. Hitler' in teker meker gittiğini görmekle akıllarını şaşırtıp

Amerikan'a Rus'a ne deseler iyi: 'Buyurun memleket sizin! İsteyene körpe avrat, dileyene körpe oğlan, nah bedava! Başkaca götürebildiğiniz kadar mal... Eğer eşya, eğer canlı... Kısası sindire-bildiğiniz kadar sloygun! Şu namussuz Osmanlıya koyulun ki tarih kitapları benzerini yazmamış olsun...' dediler. 'Aman Yüzbaşım! Nedendir? Bunların bize düşmanlığı?', 'Hitlere arka çıkmadığımız için... Kars'tan sıvanıp Rus'u arkadan vurmadığımız için...', 'Yahu şaşkın Hitlerin kendisine

hayrı kalmamış! Fıkara Türk nasıl vurabilirmiş? Bu nasıl namussuzluk? Olur mu bu kadarı?', 'Olur ki ne güzel olur.', 'Çokluk mu bunlar, zorlatarak birşey hasıl edebilirler mi?', 'Çokturlar gardiyan Hamarat kardaşım! Dünyayı tutmuşturlar!', 'Demek de-mirkırat?', İşte bu derdin dermanı olmağla sıkı yapışmak bütün müslümaniara farzdır ve de bu dünyada dünyalığı, öte dünyada cenneti kurtarayım diyen, demirkırattan dönmeyecektir! Var gücü pazıya getirip çabalayacağız Hamarat efendi kardaşım, bele ki koca Tanrı rastgetire... Çabalayacağız dedimse biz asjkeriyede adam sarrafı olduk, Âdemoğlu çalışırım demeden bir de

yüreğine danışacak. Yürek içerden, çalışalım diyerekten gürlemedikçe fıkara Âdemoğlu ne yapsa boştur. Şundan ki Âdem-oğluna çalışkanlıkla tembellik yarı yarıya verilmiştir. Canın sıkıldığında bileceksin ki tembellik yakana yapışmıştır. Çabalamak boşunadır! Duvar dibine çömelip cıgarayı yakmalı, az biraz soluklanmalı... Eğerleyim günahtan korkmayıp gelene geçene, olmuşa olacağa, dosta düşmana ana avrat söğer-sen, yüreğine çöken sıkıntıyı kolay deflersin! Çünkü söğüp saymak yiğidin yüreğinin yelpazesidir.'

— Olmaz mı?

— Başka ne demiş?

— Demiş ki: 'Şu kadarını da aklına yaz ki köylü kısmının yumuşak başlı olmasına aldanan zarar eder ki boyu beraber belâya batar. Şundan ki köylü sıkıyı görünoe baş eğer. Bu baş eğiş direnmedir ama tanımıyan bunu katiyen sezemez. Se-zemeyince kendini gevşemeye bırakır, bizim köylümüz zora baş eğdi mi iki yoldan birini tutar, birinci yol kaytarma yoludur. Kaytarmanın fırsatı varsa hiç bir işe sıtkıyle yapışmaz, hayda bire nara-lansa da, yavaş alır, hiç almaz, fırsatını düşürürse iteleyerek düzdeki işi batağa yuvarlar. Kaytarmacılığa meydan yoksa, bu kez çok çalışır gibi debelenmeye vurur, bakarsın kendini paralamaktadır ama on kişi akşama kadar bir kişilik iş çıkaramamaktadır. Bakarsın araçlar sık sık bozulur, gereçler yiter gider, şeytan saklar ki bulunuru kalmaz. Baskılı durumlardaki kaytarmacılıkta, uzun yıllardır sürüp gelen kötü beslenmenin kuvvetli yiyecek bulamamanın, hastalıkların etkisi de vardır. Sen bizim köpoğlu köpek köylümüzle bre gardiyan Hamarat kardaşım, gönül mü eğlendirmektesin? Bizim köylümüz, köyde olsun, kentte olsun, ille

ki gurbet yerde ve de en yamanı askerlik gurbetinde olsun, yabanlardan kendine az biraz yar olacakla düpedüz alçak olanları ilk görüşte ayırır, öylesine ayırır ki bir daha öldüm Allah acep yanıldım mı demez! Çünkü köylümüzün tatlı canı namert elinden kurtarması işbu yaman sezgiye bağlıdır ve de Adem Babamızdan bu yana köylü milleti tatlı canı rezil takımından bu sezgi gücüyle kurtarabilmiştir. Bu arada şunu da Hamarat efendi kardaşıma diyeyim ki sen ikinci askerliği de yaptın mı Allahın izniyle?' diye sormuş, bizimki 'Coktaaaaaan' diye kasılınca öteki vah vahi

çekmiş, 'Oldu mu ya demiş, ya ikinci askerliği de yapan herif atlayıp Başgardiyanlığı kapmaz mı?'

— Vay aman!

sonra Y

— Sonrası, bacanak demiş ki: 'Bu dünya da, baş ol da, dilersen soğan başı ol' demiş, çünkü demiş, bir baş oldun mu namdır torununa sürer Başgardiyan filan efendigiller. Başçavuş filancalar. Başgedikli filanca, Kavasbaşı filanca.. '

— Aman sakın ağız alışkanlığıyla ve de bizim Çöküğümüzün yüzü göstermeliği ile 'Çeribaşılığı' demesin!

— Onu bizimki söylemiş! Casus Yüzbaşı hiç bozmamış İyidir, o da iyidir yoklukta... ' diye başını sallamış, 'Senin gibi eline baş geçmemiş derbederlere çoktur bile çingenlerin çeribaşılığı' dememiş mi?

— Vay demek ki arasına denk getirip bizim avanak Çökük Rıza'nın ağzına bir parmak bal

çalmış... Başgardiyanlık balı! Yahu bu nasıl belâdır ki kerhaneci karının payton arabasına kurularak gelmiş, mahpus damımızın yeraltı hücresine yanla-mıştır, Allah şerrinden koruya...

111

KARA MÜDÜR

Ekmeksizin Mübarek ağa Çorum Cezaevinin Tutuklular Koğuşu mutfak penceresinin dibine çö-melmiş, çevresine yaydığı çeşitli kapları kıl heybenin gözlerine sayarak koyuyor, yansında hesabı şaşırdığından «Ulan avrat! Ulan kahpe, ettin mi bize edeceğini» diye hırıldıyordu. Beraber pişirip beraber yiyecekleri ahret kardeşi —aslında tarikat yoldaşı— köyden

kasabaya göçmüş Müslim cğa bir lâf etmiş, «Aman ha ahrat kardaşım, bak'rla-rın birini ikisini gardiyanlara kaptırırız! Bakırında değilim, köyün adı berbat olur!» diyerekten aklını başından almıştı! Köyün adı Mübarek ağanın umurunda değildi. «Adı batsın köyün! Bre kahpe, şunları bakıra koymak neyin nesi? Biz batakhaneye gelmekte değil miyiz?» Adliyede sersemlemisti. Sayıları ardı ardına getiremiyor, dördüncü beşinci kapta şaşırıyordu.

— Aman aman! Aman yahu! Kimindir bu fıka-ra avrat yahu?

Mübarek ağa alttan yukarı baktı, karakuru bir herif. Adam hesabına almadığından yarım ağız sordu:

— Hangi avrat kardaş?

sin, benden bu Kaaar...

Bir ıslık tutturarak, halayda baş çeker gibi ır-galanaraktan çıktı gitti.

Mübarek ağa önce kabları kurcaladı bir zaman, sonra birden hopladı. Kabları iki yana püskürterek, pencereye yükseldi. Avradı, kuru sel yatağının karşısında, Müslim ağanın dediği kara taşta oturuyordu. «Karı oturmakta olsun! Ya bir adım gerisinde, ayağının birini indirip birini kaldırarak, mırıl mırıl bir şeyler diyen namussuzu ne yapalım?

— Hey karı! Kimdir? Ne demektir, ne demektedir?

Karı ürperdi ama başını kaldırmadı. Elindeki taşı kundurasının üstüne koyup alıyor da tekrardan kunduraya bırakıyor.

— Kimdir demekteyim avrat! Ulan kemiklerini kırmaz mıyım senin... Herif mırıl mırıl neler demektedir?

Karı kafayı apış arasına eğdi ki açıkça dertop oldu. Mübarek ağa elini kulağının arkasına siper etmiş, suratı demirlere iyice yapıştırmıştı. Daha basjtmrsa duyacağını sanıyordu.

— Ne demekteyim kahpe! Kimdir bu herif? Herif sesini yükseltti:

— Sormaktayım sabahtan beri hangi köydensin, kimlerdensin? İçerdeki neyin olur?

Mübarek ağa gibi, öteki pencereye abananlar da karının vereceği karşılığı duyabilmek için soluklarını tuttular.

Karı ya bir şey demedi, ya da herifin: duyacağı kadar dedi.

— Kertme mi? Sen de mi Kertmeli malısın yavrum?

— Kertmeden mahpusdamına düşen görülmemiştir. Neyin olur bu yiğit?

— Anlamadım! Erin mi? Hele arslana... Şu-

ruladı...

— Yaralamaktan mı? Oldu mu ya şimdicik! Vay ki zaman... Kahpe feleğin çevirdiği kötü zaman... Kertmeliden yaralama... Ya siz, erlerinizi yo. gurup ezerekten yumuşatmış değil miydiniz Kertmenin avratları... Hani siz bunlarda öfkelenecek soluk bırakmadınızdı?

Mübarek ağa çaresizlikle tepinmeğe başladı:

— Ne demektedir? Yahu nedir? Yahu bu nasıl belâ? Oğlum işine.. Oğlum hadi yoluna yavrum!

Herif elinin tersiyle pencereden gelen iniltiyi kışıladi:

— Höst! Senin kusuruna bakılmaz! Mahpus damına düşmüş birisi canlı bile değildir. Sen çak-tan çürüyüp böcülere yem oldun! Beri bak yavrum... — Karıya döndü — : Kimi kesti senin bu avanak herifin Kertmelide... Neden kesti?

— Yoluma mı gideyim? Ben... Yahu sen benim gibi yiğidi... Mahpus damı önünde bulup...

— Bende gönül eğleyen adam suratı var mı, baksana yavrum!

Herifin suratı gerçekten korkuluydu. Çünkü bu herif resmen köseydi. Bir herif köse oldu mu ona şeytanın güç yetiremeyeceğini bilen Mübarek ağa büsbütün telâşlandı.

— Yoluna git oh koçum! Biz senin bildiğin kişilerden değiliz! İşimiz acele... Bize Kertme'den mübarek ağa derler. Ekmek sahibiyiz ve de düşman karalamasiyla ve de rezillere uğramışlıkla bi?

buralara düştük! Başkaca benim tarikat yolların-öa hizmetlerim vardır ve de şeyh tekkelerinde ça-baiamalarım vardır! Sen müslüman değil misin?

Öteki penaeredekiler araya girdiler:

— Tam buldun lâf anlayacak adamı!

sen bu lâfı böyle dedin mübarek agac

— Köse olmakla... Hiç bir şey lâzım gelmez! Şundan gelmez ki, mahpus milletinin parası pul karısı duldur!

— Halt ettin namussuz! Senin avrat bırakıp kaçtığından bu lâfı böyle demektesin ya, her bir avrat senin altındaki kahpeye benzemez! Ben bu Kertmelinin hanımını yiğit Osmanlı görmekteyim ki gayet yiğit Osmanlı görmekteyim!

Birisi mutfağa «Savulun, yol verin!» diye bağırarak girdi. Kertmeli Mübarek ağanın bakırlarım tangır mangır şuraya buraya yuvarlayıp pencereye

asıldı:

— Tamam! Yahu ne belâ! Bu namussuz yine burada... Bu namussuz köse... Heyvah bu avrat kimin?

Avrat alıcı Köse yanaşmış ki kuzuyu kucağa çekercesine yanaşmış... Şimdi iman ettim kardeşlerim bu namussuz Kösede şeytan tüyü var! Bu karıyı ardına alıp köyüne götürmezse... Nah bıyıkları kazıtır...

— Dur ulan rezil! Neye götürmektedir? Ya

ben ne yaparım?

— Sen kimsin? Haralanın uşak sesine bakayım! Allah Allah ben bu herifi hiç görmedim, nereden çıktı? Sana neler olmakta yavrum, elin Kösesi elin karığını sırtlayıp gidince sana nedir?

— Elin karısı nasıl bir söz! Yahu bizim avrattır, bizim avrat!

— Sizlin mi? İşte şimdi buna yandım! —Elini ha. vada pervane gibi salladı —: Dur arkadaş... karıyı şu namussuz Köse ya yolundan azıttı, ya da azıtmakta çok bir şey kalmadı. Hele ayak değiştirmelere, hele sor bakalım gelinime neler demekte

şu rezil Köse?

— Kız neler demekte sana bu namussuz? Kız

dedim kız kahpe...

Köse bir zaman pencereye baktı, başını salladı:

— Yavrum beni işit! Sana bu heriften hayır kalmamış. Çünkü mahpus damına bir girenin bu dö-

toprağına basaraktan gelmediniz mi? Çorum adliyesine girip çıkmadınız mı? Yahu Çorum adliyesine, benim bildiğim bu cenabet Çorum mahpus damına uğramayan en az elli altmış, belki de yüz tane kaçamak yo|lları vardır, herbifinin sapağını pangonotlar işaretlemiştir, heyvah ki bunu bilemediniz, vah vah ki bir bilene de çatamadınız. Yahu sizi bizim ünlü Alman içine, Çin taraflarına sarkmış Pıravanın Mıstığa çatıştıran hiç mi olmadı. Yoksama senin pinti herifin paraya mı kıyamadı? Yüz pangonot verseydi tutulmaktan kurtulduydu. Yüz pangonot vermezlendiğinden seni dışarda koyan herifi, onbeş yıl, belki de yirmi yıl bekleyecek avanak karı

suratını ben sende görmemekteyim. Civanım, hayvanım surda çakılıdır, gel ar-kamcik, seni terkime alayım da yallah! Boşunadır bu baş sallamalar çünkü mahpus kısmının nikâhı kalmaz!

— Halt etmişsin namussuz! Aman müslüman-lar...

— Nikâhı kalmaz, başkaca adam yaralayan herifin koynuna giren karı resmen cehennemliktir. Mübarek ağa hırıldamağa, çatır çatır demirleri dişlemeye başladı. Arada bir:

— Ey Hüseyin ağa, ahrat kardaşım Hüseyin ağa, yetiş yahu! diye haykırıyordu.

Öteki pencerelerdekinden biri gerçekten öfkelenmiş gibi bağırdı:

— Hey hey, nöbetçi! Zaptiye nöbetçisi... Yahu hey dedim, cümle kapısını bekler nöbetçi... Aman oğlum zaptiye...

Herifin feryadından bu meseleye çok öfkelendiği, başkaca Mübarek ağaya yürekten acıdığı anlaşılıyordu. Hele sonunda iki kez üst üste «Nöbetçi! Bre nöbetçi!» diye naralandı ki din kardaşı-na yardım olursa, o kadar olur.

Candarmaların çoğu ikinci kez askerliğe alınmış allahlıklardı. Hele bunların bazıları canlarından usanmışlar, ekmeklerini çiğnemekten geçmişlerdi.

bekleyen İzmitli göçmen Nuri aynada kendini

görse tanımaz bir derbeder... Feryada çıktı ama, dalgsn dalgın baktı, o kadar...

— Aman Nuri can! Sen misin İzmit göçmeni? Aman müjdeler olsun Mübarek ağa, müslüman evladına rastladık. Beri bak Nuri can, şu Köseyi gördün mü şuradaki avradı azdıran Köseyi... Mahpusların avratlarından her ay başı birini alıp giden şu namussuz Köse bizi bitirdi. Şuna bir kurşun yetiştirmenin kolayı oh Nuri can! Parası bizden hiç korkma!

— Bir kurşun ne demektir pinti Gıcırlı, tüh senin ağalığına... Parası peşin... İki kurşun yetiştirsin,

eğer üzerinde fazla varsa üç yetiştirsin! Ulan İzmit göçmeni şu ırz düşmanı Kösieyi kevgire çevirmelisin ki ben sdna mahpustan kapela dolusu parsa toplamalıyım!

Ne çare ki ikinci askerliğini yapan İzmit göçmeni Nuri Candan neden sonra, «Bakkal yok, bakkal» karşılığı geldi.

Bu sırada köse herif ayaklarını iyice gerip karının yanında alıcı kuş gibi sallanmaktaydı:

— Bana Mundarın Köse derler, yavrum! Ben aynalısını örtü altında tanırım! Aslında benim tanımam gözle değildir, koklayaraktır!

— Heyvah! Ulan Hüseyin ağa dedim namussuz ahret kardaşı, nerdesin yetiş!

— Bağırma oğlum ekmeksiz ağa... Böyle civelek malı, mahpusa düşmüş avanağa b.rakmaz-lar. Yahu bu dünya nasıl bir dünya olmalı ki, şunu üstüne çökmesinler de...

— Yeter ettin namussuz! Yahu bu nasıl belâ.-Yahu Hüseyin ağa demekteyim pezevenk! Nerde buranın gardiyanı müdürü? Müslümanlar, âlemin avradı ırzı namusu burada sebil midir?

Biraz sıçradı, kapları şuraya buraya yuvarladı, sonra birden aklı başına gelmiş olmalı ki, pencere demirine yapışıp bağırmaya başladı:

— Ulan kan! Ulan kahpeL. Daha durmakta mısın? Ya ben seni kesmez miyim? Savuş ulan na-

sunuyu uum nuıre no-cayı bul... Şu namussuzu... Şunu kesmeyince ben Halil hocaya... Seyirt orospu daha durmakta mısın, Allah belânı vere...

— Kimdendir bu telgıraf?

— İmza pek okunamıyor beyefendi!

— Türkçe değil mi?

— ...sanırım ki beyefendimiz, evet, Türkçedir. Türkçeye benzer sanırım efendimiz!

— Orda kimse yok mu senden başka okuma yazma bilir?

Cumhuriyetimizin kâbesi, başkaca kurtuluşumuzun beşiği ve de istiklâlimizin dayanağı Anka-ramızın Yenşehrinde, bakanlarla müsteşarlarla her çeşit üniformalı üniformasız büyüklerimizle, gece gündüz alışverişte bulunduğu için yakın tarihimize nam safmış, vatan kurtarıcı ve de millet sevindirici telgrafçılarımın en ünlüleri çalışmakta, ille gece nöbetine birkaç kat ücretle böyleleri bırakılmaktaydı. «Senden başkası yok mudur? Okuma yazma bilir birisi?» hakaretini tam kalbinden ve de tam alnının ortasından yiyerek «lııh» diye sarsılan kırk yıllık Muhabere Başmemurunun dili dişi kitlendi:

— Bendeniz beyefendiciğim... Bendeniz... diye pepelemeye başladı.

— Durunuz! Bakın bakalım: «Pıravanın Mistik» olmasın elinizdeki telgirafın imzası?... Çorum çıkışlı olmasın?

— Pıravanın... Pırava... Evet evet... Mistik... Evet efendimiz, tamam efendim, Çorum mahreçli bu telgrafname... Diyorlar ki Pıravanın Mistik bey...

— Mahpusaneden kaçma işi mi?

— Kaçış... Evet, evet efendim! Allah Allah! Dördüncü defadır ki diyorlar...

— Anlaşıldı. Bir kenara koyunuz. Yarın Genel Müdürlüğe göndersinler. Gecikmesin. Savsaklayan ceza görür.

Adalet Bakanlığı Ceza işleri Genel Müdürü be-

evlerine, mahpuslara, bunların kaçmaya kalkanlarına, Pıravanın Mistik gibi jurnalcılara, altmış vilâyet içinde Çorum gibi bulaşıktık yatağı, rahatsız, gem almaz vilâyetlere, dişlerinin arasından sövüp, yüzüne bakan hanımlara gülümsemeye çalışarak masaya döndü, özür dileyip yerine oturdu. Kâğıdı kestirip dağıttı. Dalgınlığını geçiştirmek için üç el kâğıtlarına bakmadan 'Pas' demek adetiydi. «Hukukta okurken edinmişti bu adeti, pokerdeki kazancını geçimine katmayı hüner saydığı eski zamanlardan.»

Ceza İşleri Genel Müdürü üç eldir ki sarı oğlanı beklemiş, bulamamıştı. «Sarı oğlan» diyordu, kör valesine, kupa oğlanına... «Hangi şırfıntının ardındaysa, gelememişti bir türlü köpek, dinegri bacağı..»

Bacak gelmedi ama, Çorum'dan aldığı kötü telgıraflarm karşılığı olarak al sana vekâletin gözbebeği ve de yüzakı ve de zorluklarını silip kaldırıcısı, ayrıca zorluklar silip kaldırmayı şuncacık gürültü patırdı çıkarmadan becereni... Gittiği yerlere Kara Müdür adını önü sıra sürüp götürüp en yaman karışıklıkları daha el koymadan bastıran Celâl Kartal ki kuvvayı milliyenin milisi yüzbaşılarından ünlü Celâl Kartal... İstiklâl madalyasının yeşil kordelası, Von Papen davasında türlü hünerler gösteren, Hitlerin demir haç nişanını kazanmış Celâl Kartal...

— Pas... Evet! Pas efendim!

«Yahu nasıl oldu da bunca aydır hatırlayama-dım teresi... Nerede vazife görmektedir acaba?» Az kalsın kalkıp telefona sarılacak, Vekâletin Zat İşleri Müdürünü arayıp soracaktı. Saata baktı bire geliyordu! «Hırtlama müdürün yüreğine müreğine iner, geçtim. Kendisini onbeş gün toplayamaz ki Celâl Kartal'ın nerde vazife görmekte olduğunu bulabilsin!»

— İki valör mü? İki kart lütfen... Üç evet... Üç dokuz.

«Yarın ola, hayır ola!»

gavcının sunduğu kâğıtları imzalamak işini yeni girmiş, telgırafa el atmıştı ki Mübaşir girip patayı çaktı:

— Mahpusdamı müdürümüz gelmiştir efendim... piler konuşmak!

— Mahpusdamı denilmeyecek demedim miydi? Cezaevi diyecek değil miydik bre Bayram efendi?

— Deriz kapıda efendim cezaevi, gireriz içeri huzurunuzda unuturuz yere batası cezaevi lâfını efendim, âmir heybetinden...

— Peki peki, derdi neymiş pis herifin? Benimle konuşacağına mahpuslara mukayyet olsa da, ka-çırmasa...

— Değildir efendim bu mahpusdamı müdürü fıkara cıvan bey... Yenidir bu müdürümüz... Nah ki heybetlidir cihan pehlivanları gibi, karayağız ki...

— Delirdin mi herif?... Neler söylüyorsun? -Savcı bey. Başkâtibe destek ister gibi baktı—: Nedir?

— Bilmem efendim. Bir bakayım... Başkâtiple Mübaşir çıktılar. Savcı bey elinde telgıraf bekledi.

Önee ayak sesleri duyuldu uzaktan uzağa güp güp... Bilinen fil yürüyüşü... Fil yürüyüşü ki döşe meleri göçertici baba fil yürüyüşü... Yaklaşırken sanki duvarlarda tavan kirişlerinde çatırtılar başladı. Çorum'un nice nice yer deprenmelerine, kaleler söken fırtınalarına, belki de dünyayı düzleyen Nuh Tufanı sellerine dayanmış Hükümat Konağı, ha çöktü ha çökecek, ha kaykıldı ha kaykılacak...

Kapı açıldı. Kara Müdür girdi ki Çorum'un Köse Dağı yürüyüp gelse öyle heybetli olmaz. Şemsiyeyi ve de gamseleyi atmış sol koluna ve de iÇi-ne adam sığar kara çantayı kavramış sağ eliyle... Hızlı ve de zorlu yürüdüğünden az biraz ter yü-rtimüş alnından... Solumakta fil gibi mübarek.. Fakat zırnık telaş yok! Sanki doğrulamış gelmiş, kırk yıllık baba evine girmiş... Çantayı koydu yere,

305 î'ft

— Ben Celâl Kartal... Kuvvayı Milliye yüzbaşılarından...

— Milis mi?

— Milis.

— Kuvvayı Milliye?

— Kuvvayı Milliye... Rahmetli Atatürkümi)* Gazi Mustafa Kemal efendimiz hazretleridir... ö|. mez Cumhurbaşkanımız...

— Evet... Ölmez...

Ayakta elele duruyorlar, birbirlerine dalacaiç iki pehlivan gibi, sanki çürük yerlerini yokluyorlar, araştırıyorlardı.

— Anafortalarda beraber... Rahmetli Albay, biz onbaşı emireri... Bitlis'te beraber... Ulu önderimiz taze paşa, biz emir çavuşu... Sonrası ölümlerine kadar hep beraber... Gece gündüz ayrılma yok! —Orta parmağı ile ceketinin sol yakasına iki kez vurdu — : İstiklâl madalyası... Yeşil kordela... Vatan hizmetinden başkaca aylık... Cumhuriyetten bu yana mahpushaneci... — Omuzu üzerinden kapıyı gözetleyip sağ elini ağzının kıyıstina siperliye-rek fısıldadı—: Başkaca Savcı bey, Milli Emniyet fahri müfettişliğimiz de vardır ama otuz yıllık karım bilmez! Gayet gizlidir, sadece âmirlerime açıklayabilirim, o kadar. Nerdedir şu anda eski Cezaevi Müdürü?

— Eski mi?

— Elbette, çoktan yürüdü. Yürümedi atladı gitti Genç Osman! Şu anda nerede olmak ihtimal var?

Savcı bey can sıkıntısıyla saatına baktı. Vekâletten apansız gönderilen böyle küçük memurların palavralarını çok görmüştü. Bunların çoğu, Adalet bakanlarından birinin nasıl bir rastlantıyla bi linmez, söz gelimi iyicesinden kalamata zeytin alıp beğendirmiş. Bakan tarafından birkaç kez den isltediler, zeytin almışsınız .galiba lütfen... Zan met olacak ama» diyerek özel hizmete yollanmü olursun. Sonra herifin koca vekâletteki münasebel

vekâlette bulunmuş, böyle birisini görmüştü. Zeytin uzmanı Kayıt Memuru, Bakanın evine zeytin bulmayı öylesine ciddiye almıştı ki, bir gün daha.

iyisini sağlamak için Ankara'dan kalkıp Trilya'ya gitmiş, meseleyi oradaki Hâkimle Kaymakamla görüşüp, en iyi zeytinin onbeş gün sonra bulunabileceğini öğrenince, kahvehane peykesine postu sererek beklemeye başlamıştı. Ankara'da hanımı kıyametleri kopardıydı. Kocasının kötü kadınlarla ilgisi olduğuna emindi, parasına tamah edilerek mutlaka öldürülmüş, ölüsü kuyuya atılmıştı. Parası? Evet, birkaç kez boynuna astığı pehlivan muskasının içinde altun para olduğundan şüphelenmişti. Hayır, gözüyle göremedi, çünkü kurnazdı gayet kocası, göstermezdi, fakat kitap çarpsın ki şüphesiz yüzdeyüz gerçekti.

— Biz© Kartal soyadımızı, sayın Savcı bey, bizzat Saraçoğlu efendimiz takmıştır. Takması da, görevlere kara kartal gibi apansız çöktüğümüzden, çökmemizle hakkından gelmemizdendir. Mahpusha. neciliği her adamın harcı sayan yanılır. Mahpushane on yıl sütlimandır, bir anda karışır; karıştı mı, kan gövdeyi götürür. Ben ona mahpushaneci derim ki bunu üç ay önceden, sezmeli, meseleye el koyup durumu önlemeli... Gerçek mahpushaneci-nin demir pençesinde her cezaevi kız okuluna döner...

Savcı gözlerini kısarak bir cıgara yaktı, usandığından; vekâletin kendisine sormadan, haber vermeden başına bir Millî Emniyet endikatörünü Cezaevi Müdürü olarak göndermesine canı sıkılmıştı. Bu can sıkıntısının öcünü ünlü Mahpushaneci Kartal efendiden çıkarmak için cıgara vermemişti. Böyle zorla kabalık ettiği zamanlar, üzülür, büsbütün rahatsız olurdu.

Kızı orta üçteydi. Gecen yıldan beri —daha doğrusu şu namussuz Demokrat kargaşalığı çıkalı— kıza bir hal olmuş, kaltağın resmen nevri dön müştü. Her ne kadar hanım, «Bu orta birden beri

peydahladı, evin düzenini Deym lâflarım hep yanlışmış... Oturmasını kalkmasını, yemekte

çatal bıçak tutmasını bilmiyormuşum. İki lafı fırt diye okumayı beceremediğimden yabancıların içinde utanıyormuş...» (dediyse de) Savcı gülüp geçmiş, dahası hanıma belli etmemeye çalışarak, haspaya hak bile vermişti. Evet hanımın, evlendiklerinden birkaç yıl geçince, büyük oğlana gecelendikten sonra, kendini kap:p koyverdiği bir gerçekti. O zamana kadar

roman okur, filimlerde duygulanır, bulundukları yere İstanbul'dan tiyatrolar gelse mutlaka gider, kendisini de sürüklerdi.

Sonra filimler yavaş yavaş Avrupa fiiimlerinden yerli göbek havalarına döndü, onlar bile steyrek-leşti. Gazetenin romanlarını izleyen, okumadıkça yemeğe bulaşığa girişemeyen kadın, bir zaman başlıklara baktı geçti, sonunda bunu da boşladı. Şimdi «Cumhurbaşkanımız kimdir?» diye sorulsa Atatürkle Abdülhamit arasında bocalayacağı şüphesizdir. Kızın anasını beğenmemesi karşısında uzaktan uzağa kederlenerek bunları düşünmüştü. «Kederlenmesi de bir garip... Uzaktan uzağa bir keder ama, oh olsuna yakın bir keder, gizli ,ve kıyıcı bir keyiflenmeyle karışıkça... » Bu gizli ve kıyıcı keyiflenme kızın kendisini de beğenmediğini, çok alaturka bulduğunu öğrenene kadar sürmüştü. Önce «Halt etmiş haspa!» dedi güldü. Sonra can evinden vurulmuş gibi elini kalbinin üstüne kpyarak irkildi. «Neymiş? Ne demek ayak parmaklarının arasından kirleri bura bura çıkarıp kok-ladıktan sonra yere serpelemek... Ne demek burnunu derin derin karıştırdıktan sonra hapları iki parmağı arasında dakikalarca yuvarlayıp oturduğu koltuğun bir yerine sıvayıp kimse gördü mü diye çevresine bakıp oh çekivermek... Ne demektir bir sayfayı çoktandır sonuna kadar okuyamaz oldu benim babam, bilmem ki büyük cinayet davaların-daki iddianameleri hangi kâtip yazıyor?» -lâfı... «Vay yüreksiz miymişim ben? Ben Adalet Bakanlığının yürekliliğiyle en ünlü savcılarından Cafer Ba-

uuyıyıı uoyıı mıyım r dcıı imi çuuc ne?ı&i uıııuuşı-

nın yanında Demokrat Parti için başka söyleyip, Ağırceza Mahkemesi Reisli olacak pinponun yanında başka söz söyleyecek?», «Hele haddini bilmez köpek! Az biraz hak mı yermişim? Korkmasam rüşvet de mi alırmişım? Beni biliyor mu beni.., Tuttuğum gibi bacaklarından ikiye ayıracağımı biliyor mu? Sana söylemiş... Başkasına söylediğini duymayayım! Dur hanım, Allah belânı versin! Bir daha sefer sana da söylediğini duymayacağım!» Savcı bey agorasını bastırdı. «Ne diyor, bu geveze herif yahu... Ne olmuş Kuvvayi Milliye zamanı...» — Kuvvayi Milliye zamanı biz çok dar boğazdan geçtik Savcı bey, çok vartalar atlattık biz, az kaldı ters düşüyorduk. Biz bu vatanı kurtarana kadar anamızdan emdiğimiz helâl sütler burnumuzdan geldi şıpır şıpır... Lâkin doğrusunu

istersen Kuvvayi Milliye zamanı da hani kıyak zamandı efendim! Ortalrk az biraz karışıkça olduğundan adamın çuvalı kaçaydı. Adamın dedimse köylüden, ameleden esnaftan ayak takımı adamm değil, beyden paşadan, ayandan eşraftan yedi göbeğe kadar ceddi soyu belli adamın çuvalı kaçaydı. İstiklâl mahkemelerimiz adam asmaktan usandı mı, jş bizlere düşerdi. Bizler dediğim oniki milis teğmeniyiz! Her birimiz Ermeni kırımı, Rum kırımı, Alevî kırımı her çeşit şüpheli vatan haini kırımlarından yüz akıyla çıkmış gelmişiz. Aslında Enver Paşamız kıdemli çavuşlardan sieçtiydi bizi, uğurlu sayıdır dîiyerek kırk bir kişi seçtiydi. Eğer amcası Halil Paşa hazretlerinin dediği doğruysa, peygamberlerde yalan olur Halil Paşa efendimizde yalan olmaz, kırkımızı bulmuş kırkbirimizi olgörüp bulamamış... Bulamaması, çavuş çok ya kendi ölçüsüne uygunu yok... Herbirimizi bir kıtadan seçiyor rahmetli, künyelerimize bakaraktan ve de âmirlerimize soraraktan seçiyor. Bizim işimiz vatan düşmanlarını mahkemelere bırakmadan temizlemek... Temizlik imandan dememiş miydi peygamberimiz?... İşi uzatmanın sakıncası varsa, yallah bize kamança ediyor büyüklerimiz... «Gelir misiniz az biraz sor-

il' ft

gu var!» diye gece vakti evinden alıyoruz. Yallah gitti gider. Ya da yolu bağlıyoruz yiğit Çakırcalı hesabı... Gıraaav gıraaav gıravvv! Nallıyoruz gidiyor. Kolay sanan yanılır! Bir bakıma gayet netameli iş... Netamesi, ağzın sıkı olacak. Surda burda «Biz emniyetçiler» diyerek şişinmeyeceksin, bir de kapıcı, hademe, çöpçü, bekçi takımına gereksiz yere bulaşmayacaksın! Yaraşmaz. Bilakis hiç de gerekmez. Hiç unutmam seçim yapıyoruz, Savcı beyim, seçim dedimse ilk seçim, rahmetli Atatürk Ankara'da Millet Meclisi topluyor. Bu dediğim ilk dönem! İlk dönem Millet Meclisi lâf aramızda surdan burdan derlemedir. Aklı erenler «Ne olacak bu direnti... Bu yandım Allah bölüğü? Yetmez mi

Atatürkümüz» diyerekten fısıldaşmaktalar. Ata-türkümüz dedimse o sıra Atatürk matatürk yok... Anafartalar kahramanı Gazi Mirliva Mustafa Kemal Paşa... Tövbe Gazi mazi de yok... Bildiğimiz Mirliva... Aslına bakarsan Erzurum'da livalıktan mi-valıktan da soyunmuş... ortada bir

Mustafa Kemaldir döneşmekte... Çünkü Anafartalar kahramanlığını da kendini saymazsan biz bilenler beş altıyı geçmeyiz! Bir ben Çanakkale'de emir çavuşu idim, biri Recep Zühtü bey, ister istemez bilecek yaveridir. Biri Cevat Abbas, bilecek, çünkü o da yaver! Başka? Vallaha Savcı beyim bana sorarsan bu kadardır bu takım... Evet bizler «Millet Meclisli hiç gerekmez» demekteyiz. «Çünkü

bizim milletin alışmadığı aş başını ağrıtır. Dedelerimiz de Millet Meclisi mi gördü? Hayırlı bir matah olsa dedelerimizi...» ...Yahu desem teresler siz mi bilirsiniz koca Gazimiz gözbebeğimiz Ebedî şefimiz Mustafa Kemal Atatürk paşamız mı bilir? Millete bundan bir hayır olmasa, hiç durduğu yerde bun-,ca adamı başına toplar da tatlı canını sıkıntıya sokar mı? Yaz der yazdırır, boz der bozdurur. İşleri yürütür. Sanki Millet Meclisini topladı da maslahat başka türlü mü yürüdü. Hayır! Biz içindeyiz! Gene yaz çizgi boz çizgi ipi rahmetlinin elinde... Beğenmedi mi, çekip düşürüyor, beğendiriyor! Evet ne demekteydik, telgırafları yazdı, yazdı dedimse ken-

di yazmaz, söyler yazdırır! Çevresinde adamı hiç [fli yok, it sürüsü kadar... Ben gözümle gördüm, «Al kalemi geç şuraya... Yaz bakalım! Bir harfini yanlış geçirirsen kötü söylerim ve de hatırını kırarım» diyerekten Rauf beyleri. Kâzım Karabekir paşaları, hadi sen yabancı değilsin, bugünün Millî şefi İsmet Paşamızı masaya oturtup yazdırıp ter-leterekten canından bezdirdiği çok görülmüştür. Eski zamanın devlet yazısı Arapça üstüne ve de baştan sona Farisî üsttüne... Yahu sen bunca Arap /\cem lâfını aklına hangi zaman, ne sebebe topla-dın biriktirdin? Hadi biriktirdin diyelim, şimdi şu kargaşalıkta, bildiğimiz can pazarında birer birer bulup çıkarıp, bir yanlışsız söyleyip yazdırmak için şu fıkaraları neden imletirsin? Hele İsmet Paşamız, sağolsun biraz pireli olduğundan ve de yedi düvelle barışık bulunmaya çabaladığından, rahmetli Atatürkümüzün Makedonya dobracılığına ayak uyduramazdı. Netameli lâf geldi mi «Haaa?» diyerekten eli kulaklara atmasını görmeli, başını uzatıp «Anlamadım... Ne buyurdunuz? Şöyle mi buyurdunuz?» diyerekten sormalarını, Türkçesi inili-yerekten yalvarıp yakarmalarını görmeli, aklısıra yumuşatacak... «Hayır İsmet» derdi rahmetli, gülerdi bir zaman, bir cıgara yakardı. Yakardı dedimse ayrıcana kibrit çakaraktan yaktığını hiç görmedim. Rahmetlinin cıgara içmesi,

birbirine ulamaydı. Sabah uyandı mı uyandı, kalktı yatağa oturdu, gecelik entariyi Allah bismillah diye toparlayıp kavuşturdu mu, ilk cıgarayı kibrit çakıp yakardı. Sonra geae sabaha karşı yatarken tablaya bastırdığ. son cıgaraya kadar hep birbirine ulama... Yahu desem, birini de şaşır da be mübarek tablaya bırak unutup söndür. Hayır! Ben beklerim «Nah bu kez söndü, n'olacak pekâlâ!» diye kıvranmaya dururum. Rahmetli neredense bilir, «Meraklanma Kartalım sönmez o sönmez. Allanın izniyle» diyerekten alır fırt fırt çekip tazeler. Evet biz neyi anlatmaktaydık, İsmet Paşamızı azarlamakta bıraktıktı. «Öyle mi» dedimdi, «yazıklar olsun sana İsmet bunca emeklerime yazık... «Hayır! Şöyle dedimdi» di-

yerekten yazdırırdı. «Emeklerim» dediği lâf gelişj değil... İsmet Paşamız, rahmetli Atatürkümüzür, kurmay başkanlığından yetişmedir. Kurmay başkam demek bildiğin emir eri demektir. Yeteneği olar, kendi gücünü de az biraz kullanır da yetişirse ye. tişir. Yetişti mi, hocalık hakkı komutanındır. 3y sebepten dilerse azarlar, daha dilerse tenhada en. sesine hoca şaplağı bile çeker. Kalabalıkta çekme. si de olur ya, kalabalıkta bunların dostu kadar düşmanı da bulunduğundan icab etmez. —KapıyQ bakarak âesini alçalttı—: Nerde kaldı bizim Cezaevi Müdürümüz?

— Gelir şimdi nerdeyse... Belki bağlara falan gitmiştir. Gelir.

— Gelmeliydi. Ayağına çabuk olmayan mah-pushaneciliğe sıvanmamalı. Çünkü mahpushanedir, gecenin bir saatında, gündüzün bir saatında karışır. Yıldırım gibi yetişeceksin! Bana Ankara Başsavcısı bey, kartal gibi dönerekten çökersin kargaşalığın başına senin bu dalışını severim derdi Demek gelir yavaş yavaş, bekleyeceğiz demek... Ne diyorduk? Evet, rahmetli tutturdu efendim, ille de bir Millet Meclisi toplayacak! Yazılar yazıldı. Biz telgırafhanelere seğirtmekteyiz ki Savcı beyim, uyku muyku hiç arama... Çünkü yazıyı telgırafçıla-nn suratına suratına çarpıp dönemezsin! Başındo

durup çekmesini bekleyeceksin, gözün maniplede, kulağın tiktgklarda, bir elin ise parabellumda... Evet parabellumda... Çünkü emri var Atatürkümüz rahmetlinin, «Şuncacık hile sezinlediniz mi kurşunu kafaya yapıştırıp, öteki herifi sürüyüp makine başına oturtacaksınız)» diye tembihliyiz. Bana

rastlamadı ama, bizim arkadaşlar o sıra çok telgirafçı yediler, boş yere kuşkulanıp, 'dur, aman' demeye kalmadan, gitti gidersin! Diyeceksin ki Savcı bey, o zaman öyleydi de şimdi Tanrı korusun, Doğuda durum vaziyetlerimiz başka çeşit mi? Değil! Emniyetimiz kuşkulandı mı, yallah! Kalkar mı kalkar tantun otobüsü... Evet ne diyorduk? Şüphelendin mi lüveri sıkacaksın. Peki durduğun yerde, telgıraf' çı melgırafçı değilken, neden kuşkulanmaktasın?

Şundan ki, dediğim gibi, kağıdı atıp savuşmak, kahveye yanlayıp pastıraya çökmek yok... Karşının tamam alıp almadığı beklenecek! Karşıdaki tel-gırafçının başında da eli silâhlı nöbetçi var. Sen burdan öyle yazdırdın da, öteki bunu bir tamam aldım demedi mi, buradaki derbeder dediğim gibi, gitti gider. Karşıdaki de aylık maylık düşünerek bir kelimeyi atladı mı, biz beriden «değiştir» işaretini tıklatırız! Orada herif kurşunu ensesine yer! Bu işleri biz kardeşim böyle sıkı tutmasak bu millet Kuvvayı Milliyeye koşulurdu da rahmetli Atatürkümüz Yunan'ı denize döke mi bilirdi? Biz bu lâfı neyin üstüne getirecektik? Vay kör şeytan! Evet, tamam! Millet Meclisi topluyoruz. O sıra Mustafa Kemal Paşayı tanıyan kim? Koca Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış, ordu dağılmış... Paşa ne demek, Maraşalın çuvalı kaça? Başkaca bu bizim kaltaban milletimiz, öncelikle hışır köylümüz savaştan yılmış ki, ayakta durası kalmamış... Aslında ben onu bunu bilmem rahmetli Enver Paşamızın aslında paşa, bu Osmanlı mülküne hiç gelmemiştir. Atatürkümüz bqşka... Neden mi? Savcı bey şundan ki... Yani siz, benden iyi bilirsiniz, savaşa girdi Enver Paşamız ya, sonunu bilmeden mi girdi? Hayır! Gayet iyi bilerekten girdi. Bu nedenle önce bizim Teşkilâtı Mahsusayı kurdu. Teşkilâtı Mahsusa bildiğimiz Millî Emniyettir, kısacası MAH dediğimiz gözümüzün ışığı, millî güven kurulumuz-dur. Başkaca gerekirse Mustafa Kemal Paşamızı ve de İsmet Paşamızı yatak odasında gözetleyip raporları alan bir Millî Emniyetimizdir. Enver Paşa savaşın sonunu bilmese Teşkilâtı Mahsusayı kurup* başına Süleyman Askerî beyimizi neden getirsin? Başkaca Anadolu'nun şurasına burasına nice nice hazineler gömdürdü ki Enver Paşamız, sonunda cepheler çözülüp düşman yurda doldukta bu hazineler birer birer çıkarılsın da yaralara merhem edinilsin! Başkaca Ermeni kırımını düzenleyip, yüzüne gözüne bulaştırmadan başa çıkan Enver Paşamız, savaş sonu Türk kötüleyip pes edip silâhı elinden bırakınca, Ermenistan Ermenisi-

nin din kardeşliği gayretiyle yukardan haydalayıp Türkü kesmek için yürüyeceğini dini gibi bilip,

Erzurum'a bir tam sayılı sezme kolordu koyup başına da gözbebeği Kâzım Karabekir paşayı getirdi. Kâzım Karabekir paşamızın gözbebeği olması da boşuna değil... Bunları böyle sıram sıram dizmiş ki, sonumuzun kötüye varacağını bilerekten dizimiş...

Kara Müdür birden hıh diyerek irkildi, dışarıya kulak vererek soluklarını tuttu. Meydanın koca saati vurmaya başlamıştı. Çorum'un gözbebeği, tarihte tek övüncü Yedisekiz Hasan Paşanın kasaba meydanına diktiği saat ki Alaman'dan helâl parasıyla satın alıp Samsun'a gemiyle getirttiği, oradan beriye de on iki çift su çamışı koşulmuş özel arabayla getirttiği saat... Çorum'da vursan Merzifon'da dinle bir saattir...

— Aman nedir? Tarımın davran çanı mıdır?

— Ne tarımı? Neye davranılacak?

— Vay hey vay! Çekirge çanı bu... Demek buranın çekirgesi apanslız mı basar böylece? Gökten mi yağar, yoksama yürüyerekten mi gelir?

— Çekirge mekirge yok... Sakın siz saat vurmasını benzetmeyesiniz?

— Saat mı? Nasıl saat? Saat mı bu şimdi-cik?... Dağı taşı inim inim inleterekten vuran meret!

— Saattir.

— Kasabalı kapkacak vurmaya başladı san-dıydım. Saatsa ne güzel!

Susup saatin vuruşlarını sonuna kadar dinledi. Güzel sesli bir hafızın okuduğu kuranı duymuş gjibi derin derin içini çekti:

— Saatler vurmaz mı yüreğime bir acı çöker Savcı beyim. Şundan çöker ki rahmetli

Gazi Mustafa Kemalimiz, ölümsüzümüz, şefimiz Atatürkü-müz, ruhunu teslim ederken son sözü ne oldu bilirsiniz? «Saat kaç?» demek oldu. Saati soruyor! 'O kargaşalıkta can verip can aldığı ölüm pazarlığında saati ne yapacak?' derseniz, staatsız hiç bir iş görmezdi rahmetli... Şimdicik şurada oturmuş

kahvesini mi içmektedir höpürdeterek tatlı tatlı, gözü saata değmesiyle, ya da böyle densiz bir saat ilerde vurmaya başlamasıyla sırtını melekler sıvazlamış gibi ürpererek davranırdı. Meğer memişhaneye gitme saatıymış, kahve dalgınlığına düşüp iki dakika geciktirmiş. Bakarsın eli uçkura ataraktan seğirtiyor, savulun vardım diyerekten yetişmeye bakıyor. Evet adam başkomutan oldu mu saata dikkat edecek ister istemez ve de her işini saata Dağlayacak... Bir gün bana saati sordu. Bakıp şunu şu kadar geçmektedir komutanım dedim. «Tuh yüzünüze, bunca çabaladım size şu saati saniyesi saniyesine söylemeyi öğretemedim. Saniyesini de deseydin gör bak neler olurdu?» dedi. Biz orada gaflete düşüp şıp diyerekten cebe girecek on pan-gonot bahşişi kaybettik saniye demediğimizden... Diyeceksin ki havuz başında kahve içmektesin be adam senin saniyeyle görülecek bir işin mi var ki benim yüreğimi yakarsın bahşiş kaçırdığımızı söyleyip...

— Ne gibi?

— Kimbilir var olmasa der mi? Sen ben mi biliriz, o mu bilir? O bilir. Demek o sıra bir işine İktiza etti saatin saniyesi... Say ki Tarım Bakanını defleyecek de yerine bir başkasını dikip sevindirecek... Kestirmiş kendi başına ki 'Şu teresi ağlatıp şu teresi güldürme saatimiz on sekizi yirmi yedi dakika ondört saniye aşçe olsun' demiş.

— Buyurun bakalım, buyurun bakın bakalım buradan vekâletimize çekilen ihbar telgrafına...

Bunu, buradan, Pıravanın Mistik adında biri çekmiş. Tanır mısınız?

— Eh... Tanırım. Tanırım dedimse, resmî işler dolayısıyla tanışırız. Burada ne kadar pis iş varsa hepsinin içindedir. Hiç bir pis iş olmasa... Bunalır üç günü geçirmez, kendisi birini icat eder. Yoktan var eder.

— Bilirim böyle herifleri... Bakmayın namus-s^A rezil olduklarına... iftira etmelerine, uyduıma-

315

larına da bakmayın! Devlet-millet için çok yurarıı. dırlar. Rahmetli Gazi Mustafa Kemal Atatürkümüz «Namuslu adamlar casusluk etmediklerine göre namussuzları kullanacağız Celâl çocuk» derlerdi sık sık. Bakın yararlı olduğu yalan mı? Cebinden para vererek çekmiş bu telgırafı... Hem de yıldırım çekmiş... Adresle beraber yüzotuz kelimeye yQ. kın... Bundan ne kazanacak?

— Kazanacağı... Buraları, ille de tabansız memurları, baskı altında tutacak... Sırasında bu baskıyı çıkarı için kullanacak... Diyelim ki ben kanunsuz bir iş yaptım, ya da yapmak zorunda kaldım. Yakamı kavrayıp bana istemediğim bir işi yaptırır, bana vermiş gibi, adıma rüşvet alır!

— Vay köpoğlusu vay! Sonra başıma bir iş gelir diye hiç mi korkmaz?

— Korkmaz, çünkü başına gelebilecek kötü işlerin en kötüsü vaktiyle körpeliğinde gelmiştir.

— Durun Savcı beyim... Anladığım gibi mi?

— Evet, bir bölük herif bunun üstünden geçmiştir. O gün bugündür daha beteri oldu. Bana sorarsanız...

Savcı bey sustu. Cıgara içmeye dalmış gibi

davranarak dışarı baktı.

— Böylelerini bilirim. Belâlarını arar bunlar.., Aradıkları belâ da ölümdür. Ergeç birinin elinde ölüp kurtulurlar. —Keyifli, candan güldü:— bakın neler yazmış «Velinimet, üçüncü firar vakamız da Allahıma şükür dün gece meydana gelmiştir ve de herifler tuzsuz yağdan kıl çekilir gibi mahpus damımızdan sıyrılıp kavuşmuşlardır ve de beriden gardiyanlar kesin şu patırdıyı diye bağırıp ilerden herifler bir dakka kesmekteyiz diye karşılık vere-rekten hıdırellez düğününe getirip meydan çökür-lerinin çifte çiftesini,

çingen dümbeleklerinin dördünü beşini birden gümbürdetip, bu arada birkaç gazocağını harlatıp hırıldataraktan ve de iki kişi iki demir testeresiyle pencere demirlerini peY' nir gibi doğrayıp, avluda yatan gardiyan rezillerinin nerdeyse üstlerine basaraktan geçip dışa1'"

dan el peydahladıkları için çarşı bekçisini şarap

316

öy savuşmuşlardır ki Çorumluyu şaşkınlığa düşürmüşlerdir ve de kasabaya şaşkınlık elvermiş-tir, herkesi «Yahu nedir, devlet hükümat kalmadı „!!?» diyerekten hayretlere gark ederek gark olmuşlardır, böyle savuşmuşlardır. Durum vaziyetimiz budur, bizden bildirmesi... Kulunuz Pıravanın Mistik.»

Gözü elindeki telgırafa her iliştikçe Savcı içinde neler yazıldığını merak ederek açacak oluyor, her defasında karşısındaki sezip enikonu özellikle yaptırır gibi lâfı çok önemli bir noktaya getiriyordu:

— Biz vatanı bir elimizde tabanca öbür elimizde idam sehpalarımızla çabalayarak kurtardık! İdam sehpaları aklınıza İstanbul'un padişah hükümetince çıkartılan fetva gelmesin, kanun dışı işler görüyoruz. Tel geldi mi, ip... Hatta Allah beterinden saklasın kazık!

Savcı bu sözü nerede duyduğunu hızla araştırmaya başlamıştı. Bu sözü bir yerde duyduğunu —ya da okuduğunu— Türklüğü gibi biliyordu ama nerede? Hele ki hiç böyle bir anlamda değildi... «Kanun dışı işler ne demektir, Allah göstermesin!» Telgırafı bırakıp cıgara paketine sarıldı. Üçüncü defa karşısındakine ikram etti. Kara Müdür de üçüncü defadır ki aldı, gene aynı kelimelerle aynı sözleri söyledi:

— Biz bunu çoktan boşladık Savcı beyim, boşladık ya, hadi güzel hatırınız için geri çevirmeyelim, yakalım! —İkinci defada tellendirelim demişti. Save; bu 'tellendirelim' sözüne hep sinirlenirdi—: Başladığımız için ateş de taşımıyoruz! —Cıgarayı Savcının tuttuğu kibritten yaktı. Sanki sigarayla doğrudan ilintisi varmış gibi, yine aynı soruyu sordu—: Nerede kaldı sizin sabık Müdür? Hep böyle 9eç mi gelirdi görev başına?

— Yok hayır! Sanmam!

kıyanlardan hiç kimse de içeri girmiyordu, -(Gelip bu cıvıklığa bir çare bulsun!»

Bu sıra kapı tıklatıldı, Savcı bey cankurtarana atılır gibi bağırdı:

— Geeeel!

İçeriye gardiyanlardan Hasan Kırat efendi gir. di. Önce masaya doğru iki büklüm eğildi, sonra dışarıyı gözetleyip kapıyı. Gözleri uzaktan iyi görmüyor, gardiyanlıktan atarlar korkusuyla gözlük de almıyordu.

Dönüp yanaşıp yabancı birini görünce şaşırdı, duraladı.

— Nedir?

— Efendim! Özel bildirilerim vardır Savcı beyim!

Yeni kelimelere meraklıydı. Bunları okuma yazma bildiğini karşısındakine kestirmeden anlatmak için, seçip kullanıyordu. Çoğu zaman yerli yerinde sarfetmediğinin farkında değildi ama, karşısındakiler de çok şükür farkında değillerdi.

— Ne üstüne?

] — Cezaevi üstüne efendim! Savcı bir an «Yıkıl!» demeyi geçirdi aklından.. Sonunda kendini topladı.

— Söyle bakalım, neymiş?

Bu sefer gardiyan Hasan Kırat pirelendi. Yabancıya bakarak kıvranmaya başladı.

— Söyle arkadaş söyle, bey yabancı değil!

— Efendim, bir yeni cezaevi müdürü gelmiştir Ankara'dan.

— Yeni cezaevi müdürü mü? Yok canım! Celâl Kartal bey, boğuk bir sesle sordu:

— Ankara'dan geldiği nereden belli?

— Şuradan ki efendim... Özel gelmektedir.

— Nasıl özel? Mahpushane müdürlüğünün özelliği ne demek?

— Efendim, firarlar oldu ya... Firarlarımız... Bu firarlarımızı Ankara'ya kötü bildirmişler. Bu yüzden özel

gelmektedir.

318

nına inmiştir. Önemlisi hüviyetini gizlemektedir efendim, kimliğini gizlemektedir...

— Ne gibi?

— Kendisine tahıl teftişi süsü vermiştir. Kimilerine Çarşıda hükümetin çerçibaşısı olduğunu söylemiştir.

— Madem gizli imiş, sen nereden öğrendin? Bir yanlışlık olmasın!

— Kesindir efendim, hiç yanlışı yoktur. Haber çok sağlam yerdendir.

— Nerden söz gelimi? Benden de mi gizli Hasan Kırat efendi?

— Ne haddimizedir efendim? Telgrafhanedendir haber... Size de Ankara'dan bildirilmiştir ve de telgıraf yarım saat önce elinize ulaştırılmıştır.

— Yok canım, sakın bu mu? —Gülümseyerek telgırafı açtı—: Taa kendisi... Deminden beri açayım açayım dedim... —Okudu—: Söyle bakalım Hasan Kırat efendi, ne yazıyormuş bize vekâlet?

Hasan Kırat biraz kıvrandı, sonra suratına can sıkıntısıyla bakan şu yabana Hasan Kırat gardiyanın nasıl bir yiğit olduğunu anlatmamazlık edemedi:

— Demekte ki teılgı rafta... Yeni müdürünüzün adı Celâl Kartaldır. Evrak postadadır demektedir.

— Tamam! Telgıraf budur! Teşekkür ederim Hasan efendi... Bizi apansız basacaklardı, önle-din. Haydi şimdi de git bana eski Müdür beyi bulmaya çabala... Yolun mahpushanelerimize düşersje meydancıların kulağını büküver ki ortalığı biraz temizlesinler, yeni müdür beyimize karşı mahcup olmayalım. —

Hasan efendi çıkacakken durduttu — : Kim haber vermiş firarlarımızı Ankara'ya, bunu da öğrendin mi?

Hasan Kırat efendi bu soruya çok şaştı. Fakat şaşkınlığı çok sürmedi. Savcı bey ihbarcı teresin Pıravanın Mistik olduğunu dini gibi biliyordu.

h

raz kapayarak, su gibi anlattı:

— Jurnalcimiz Pıravanın Mistiktir Savcı beyim. Telgırafı yıldırımdır. Tam kırkbeş kayma saymış, gazete gibi yazmıştır. Sonunda bu kez ne dese iyi? Demiştir ki 'Gerekirse beni Ankara'ya isteyiniz! Kalkar gelirim. Yol parası da istemem' demiştir.

Savcı bey 'çık' anlamına elini salladı.

Kapı kapanınca Celâl Kartal çok korkulu bir haber almış gibi sesini alçaltıp titreterek adeta yalvardı:

— Önü alınamadı mı, aman Savcı beyim, bu rezilliğin...

— Nasıl rezillik?

— Burada, memur takımı... Amirleri hakkında... Bilmemeleri gereken...

— Vallaha pek ilgilenmedim. Geldim böyle buldum. Postanede her dairenin adamı vardır. Ona karşılık daireler de postacılara haber yetiştirirler. Haberler böylece dolaşır. Amirlerden önce memur laf arasjında gider gelir. Bu yüzden hiç kimse hiç bir yeni habere şaşmaz!

— Önü... Önünü almak için...

— Bırakın canım! Şimdiye kadar hiç zararını görmedim!

— Ben ası! başka şeye şaştım...

— Nedir?

— Gardiyanın üzerindeki hal...

— Anlayamadım!

— Sanki mahpushaneden mahpusların üstüste üç kere kaçması mahpushanecilik için öğünülecek bir olaymış gibi... Çok şerefli bir işi birileri önlemeye çalışıyormuş da buna çok canı sıkılmış...

— Evet... Birinci firar işine bunlar hemen hiç umursamaz göründüler, «'Mahpustan kaçmak, gardiyandan kaçırmamaktır ya, böyle damlar için değildir» dediler. İkincide biraz debelendiler. Aslında göstermemek istediler utançlarından... Irzlarına geçilmiş gibi kızdılar ama... Bunda biraz da kaçanların çok rezil takımından olmasjnm da etkisi var-

Kaaar toptan ooşaimalıydılar ya...

— Camiden, redif taburları debboylarından cezaevi yapılırsa hakçası ben de şaşarım.

— Şimdiye kadar bir umudu vardı hepsinin... Hitler paraşütçüleri yollayıp mahpushanelerin kapılarını açtıracak... Bütün mahpuslara silâh dağıtıp salıverecek...

— Nereden yayılmış böyle bir propaganda?

— Bir marangoz Osman alçağı vardır... Irkçı Turancı geçinir. Başkaca derviş geçinir...

— Siz duymadınız mı?

— • Duydum ama aldırmadım! Mahpuslar Hitler affını bekleyerek uslu uslu dokuz taş, dama, satranç oyunuyla, şah mat oyunuyla vakit geçiri-yorlardı. Alman gerilemeye başlayınca işler yavaş yavaş değişti. Marangoz Osman rezilinin palavraları herifleri zaptedemez oldu. «Yaz gelsin şöyle' olur, kış böyle olur, bu baharda alın gözümden» lafları boş çıkınca... Ardından Rus İstalingradı geri alıp İngilizler Elalemeyni kazanınca...

— Arkadaş, çok mesele görmüştür bu kuru kafa! —Böyle diyerek Kara Müdür sağ elinin işaret parmağı ile şakağına iki kere dokundu—: Çok korkunçlu işler görmüştür. Diyelim ki Babıâli baskınını görmüştür, başkaca Mahmut Şevket Paşanın Beyazıt Meydanında haşa huzurdan domuz gibi kurşunlandığını görmüştür. Öyle kurşunlanma ki herifler arabaya asılmışlar, kurşunları Paşamızın göbeğine doldurmuşlar, koşup gelen polislere «Biz doktoruz, doktor, sen şuraya doğru kaçan katili tutmaya bak, tosunum» deyip alay etmişler! Başkaca harp meydanlarında insanların gülleler altında nasıl kıyım kıyım kıyıldıklarını gördü bu (gözler... Başkaca Ermeni kırımında, Rum kırımında, Kürt kırımında kırımlar gördü ki gayet zerafetli kırımlar gördü. Kırımlar arkadaş, kalabalık iştir, surdan burdan adam kesmeye meraklı herifler koşup gelir. Her birinin yürekleri mangal kadar herifler...

kesmeye, kimi körpe kesmeye meraklı herifler... Bazısı güçlü babayiğitleri isterleri kollarını arkaya büküp bacaklarını bağlayarak teslim edeceksin ki rahatça ardına geçsinler, satırla, baltayla, eski kılıçlarla vuraraktan kafayı düşürsünler. Öylesine rastladık ki yedi yaşını bulmamış oğlan meraklısı, ya da bu yaşta kız çocuğu meraklısı... Dünyada çeşitli insan gayet çoktur ve de birinin huyu öbürüne hiç benzemez! Ermeni kırımında birini gördüm hiç aklımdan çıkmaz, yakalamış bir yatalak kocakarı, yatalak kocakarı için az

kala dağ gibi arkadaşını gebertecekti. Meğerse «Dur onu bana bırak» demiş de, beriki bu lâftan bir şey anlamayarak karıyı az kalmış kesecekmiş...

— Neden kestirmemekte?

— Şundan ki, yaş karıda yetmişi aşmadıkça bu namussuzun nefsi uyanmazmış. Buyur bakalım gel de buna inan gözle görmedikçe...

— Gördünüz mü gözünüzle Müdür bey?

— Hem de kaç kere... Çünkü merak sardım bu herifin işlerine... Sonra bir doktor ahbaba danıştım. Sinir bozukluğundan olurmuş... Ya da körpeliğinden kalma bir alışkanlıktır dediydi. Böylele-rini çoğu büyük nineleri filan alıştırırmış bu işlere...

— Allah Allah!

— Allah evet! Aslında bizim yedi yaşında bebek dediğimiz, Arabistan'da everilecek yaşı tutmuş sayılır. Bu sebeple hiç bir yerin şaşkınlığı öteki yeri tutmaz, heryerin şaşırtıcı işi kendine göredir.

Vaktiyle, biz imparatorluk sahıbısıyken durum vaziyetler böyleydi arkadaşım, vatanın bir ucunda olan işler, öteki ucundaki vatandaşları şaşırtırdı. Neyse ki, kargaşalık ucuzuna defoldu da biz bu şaşkınlıktan kurtulduk, Atatürkümüzün sayesinde... Diyeceğim çok yerlere, çok işlere seğirttik biz, vatan millet uğruna ve de devletimiz komitamız uğruna... Ardında Kuvvayi milliyelerimiz,

Büyük Millet Meclislerimiz, fırkalarımız, ille de kurtarıcılarımız uğruna... Neler canım, neler de neler, ne may-

322

Iduğundan, başkaca karda yürüyüp iz belli etmemek gereken işler olduğundan, amirlerimiz bizi olura olmaza sürmezler, boktan meselelere solmazlardı. Bu yüzden, aslına bakılırsa, bizim vaktimizi boş geçer görünürdü. Aznif maznif, pastıra mastıra oynayaraktan, arada bir kafaları çekerekten, uzun oturaraktan geçerdi bizim vakitlerimiz... Arada bir güreş

tutardık, arkadaşlar arasında parmak güçlendirme idmanları, bilek bükme yarışmaları düzenlerdik ki hamlamayalım da gerektiği yerde tuttuğumuzu koparalım. Başkaca zora düştük mü, düşmanların kafasını bıçağı satıra düşürmeden vurup alalım! Arada sırada tenhalara kırlara ormanlara çekilip çeşitli silahlarla talim yapmak da var'. Bizim işte attığını vurmadın mı on para etmezsin! Arkadaşların kimisi boş zamanlarda kumara oturup günlerce başından kalkmazdı, kimisi de roman okumaya meraklıydı. Okur babam, okur! Ben oyun sevmezdim, okumayı da sürdüremezdim. İki satır okudum mu başıma ağrı girerdi çünkü... Neymiş okumak... Roman... Herif oturup uydurmamış mı bunları? Diyeceksin ki essah gibi uydurmuş. Olsun! Ben biliyorum ya düpedüz uydurma olduğunu... Karı

dalgasına geldi mi, nah şuncacıktan bize bişey söylemez karı dalgaları, sevdalılıklar, filan falan, falan filan... Bir arkadaş dediydi ki gençlikte... Anan üvey miydi Celâl efendi, başkaca kötek atar mıydı sana? diye sorduydu. 'Ne olacak?' de-dimdi. 'Karı işlerinde senin böyle ürkmekliğin çoğu üvey ana korkusuna düşmüş öksüz çocuklarda görülür' dediydi. Doğru gibime... Ben pasa düşünürdüm. 'Düşünürdüm' dedimse, hocamızdan öğütlü yüzdür biz, üstümüze elzem olmayan işleri, hele ki büyüklerimizin işlerini hiç düşünmeyiz! Bizim düşünmemiz, insan oğlunun avanaklığı üzerinedir... Yahu sen kudurdun mu desem, herkes bir yol tutmuş..-Sen de koş, katıl aralarına... Güle oynaya yürü, bir baltaya sap olmaya, bir ekmek parası peydahlamaya cabala! Bazı öyle olmayacak da böyle olacak, yok, benim aklım ermedi, ermeyecek! Ermeyecek elbet-

erse, okııı aaam nasıı aymaca* Ben düşünürüm, eceli gelmeden insanoğlu neden kendini öldürür? Öyle ya kardeşim herkes) ölse... Diyelim yer depremi! Tamam! Aklım erer. Belâdır, Allahtandır. Tepeden inmedir, giden gider. Ellege-len düğün bayram. Ya peki, herkes kendi işindey-ken, sarhoşu surda şarap içer, oğlancısı beride çocuk kovalarken, sen kendini hangi akılla tutup ölümlerin pençesine atmaktasın? Adam nasıl bir avanak olmalı ki... Ben düşünürdüm. Arada bir yüksek sesle konuşurmuşum da çok daldırdım mı «Etme birader! Yapma kardaş, geri dur bacanak!» falan diyerekten elimi sallar, gülümseyerekten söy-lenirmişim. Bu yüzden az biraz çekinirdi

arkaduş-lar bizden... «Kendi kendine konuşan çatlak olur, uymağa gelmsz» derlerdi. Çatlak! Elbette... Doktor Mazhar Osman bey ne demiş?

Deli doktorlarının padişahı Mazhar Osman bey? Dünyada deli olmayan yoktur, herkes bir günâ delidir, bunların en yamanı da bendenizim efendimiz» demiş. Kime demiş? Gazi Mustafa Kemal Atatürkümüze demiş. Ne demektir bu? «Sen de resmen delisin arkadaş» demektir. Yürek isterim, yürek... Yürek dedimse, bununki âdemoğlu yüreği değil, aslına bakarsan, bildiğimiz deli doktoru yüreği... Gâvur parasıyla bence kapik etmez! Biz yürekli adam çok gördük! Gerçek yürekli gördük ki yaman her birinin iş üzerindeki görüntüsü bildiğimiz ezraildir. Alışana kadar dudakların uçuklar. Alalım rahmetli Yakup Cemi! bsyi, alalım rahmetli Süleyman Askerî beyi, alalım, rahmetli bizim Patriyot Ömer'i, alalım rezil mezil bizim Silâhçıyı... Atıf'ı... Saymakla tükenmez bunlar-Herbiri bir alaya bedel babayiğitler ki salmaları, saldırmaları, silâh çekmeleri, pençe atmaları değil, uyku sersemliğiyle şuraya çömelip kahve içmeleri değme yürekli adamların dizlerinde bağ bırakmazdı. Çünkü ne denilmiştir, «Yiğit yiğidi gözünden tanır» denilmiştir. Her birinin yiğitliği, vurup kırması kendilerine göreydi bunların... Yakup Cemil rahmetli elini bulaştırmayı sevmezdi, işi tabancaylay-

avıyıe çeKip aogruıtması, boşaltıp bitirmesi bir olurdu. Bir başkası bıçakla kasap İşi damarları sinirleri ayrı ayrı bölüp olaraktan eti kemikten zerafetle sıyıraraktan... Başka biri boyun vurarak, hava yollarını ufaktan ufaktan sıkıp bırakıp bunaltaraktan ve de sonunda ciğerleri parça

parça kustururaktan... Bana sorarsan bunların önemi hiç yoktur. Adam bir kez adam öldürmeye alıştı mı öldürmek kolaydır, hele ki alıştığın biçimde öldürmek fındık kırmaktan, göbek atmaktan kolaydır. Öldürmeye alışan adam öldürecek adam bulamadı mı, işte burası gayet zor... Öyle ya, alıştın!

Ne demektir alışmak, kudurmuşluktan beter demektir. Bulamamaktasın! N'apacaksın? Tutup oğlunu kızını, karını bacını, ananı babanı mı öldüreceksin? Olmaz! Konuyu komşuyu mu temizleyeceksin? Hiç olmaz. Çünkü sen adi suçlu değilsin! Senin işin vatan kurtarmak. Durum çizgi vaziyetleri sıkışmağa düştüğünden sana amirlerin «Hayda bre» diyorlar.

Türkçesi «Aport!» demektir. Sen de vatan düşmanının gırtlağına yapışacaksın mecburi!

— 1921 yılı geldi girdi. 1921 dedikse bugünün Atatürk'ümüzün takvim yılıdır. Aslında o sıralar bu yıla 1337 denilmektedir. Hiç unutmam bir gün yaman bir kış göstermekte Ankara... Kılıç gibi bir kış ki tükürdüğün yere çat diye buz olup düşmekte... Nereden mi bilmekteyim? Emri aldığımız sıra, saç sobada bizim Arap izzet... Arap lağabı esmerliğinden üstünde kalmıştır, küçük zabit okulunda... Yoksa Türktür ki su katılmamış Kerkük Türklerin-dendir. Başkaca göçebe Türkmen soylularından-dır. Arap İzzet saç sobada cin mısırı kavurmakta çata pat... Haber geldi ki hazırlanacağız, hiç vakit geçirmeden Erzurum'u tutmaya bakacağız. Erzurum'u tutunca da, önce dosdoğru vali Hamit Beyi bulacağız. Sonrası, ne emrederse onu işleyeceğiz. İlle ki Vali Hamit bey görülmeden hiç kimseyle görüşülmeyecektir. Öyle ki Kâzım Karabekir Pa-görmezden gelinecektir. «Silâh?» dedi Arap oğlu... «Silâh elbette... Silâhsız ne yapsın sizi Vali Hâmit bey?» Arap oğlu güldü: «OrasJ da var ya!» dedi. Vali Hâmit bey, bizim ittihatçıların adam kıran valilerinden ki en baş valilerinden... İstanbul hükü-matmın eline geçince, ossaat tantunu boyladı. Beya. zıt Meydanında yallah üç ayaklıya çıktı gitti. Ben onu bunu bilmem, çeşitli kırımlar ve de kıyıcılıklar bizim Ankara'da vatan kurtarmamızda çok işe yaramıştır. Kargaşalık sıralarında işe eli yatkın, beli tutar, yüreği söyler herifler İstanbul hükümatı korkusundan Ankara'ya biriktiler, Gazi paşamızın çevresine toplandılar ki bildiğin kilit... Sabaha kadar beni uyku tutmadı. «Yahu nedir?» demekteyim. «Bu iş nasıl bir iş? Bizp düştüğüne bakarsan, birileri candan olacak ya, kimler olacak? Ne yoldan olacak? Sonunda bizim elimize birşey geçebilecek mi?» Çünkü böyle işlerin aynalısı, eti senin kemiği benim hesabına girdiktedir. Kemik herifin leşi, et üstünde başında bulunan dünyalıklar... Sabahleyin erkenden şuraya buraya dağıldık. Girdisini çıktısını soruşturduk. Her zaman, işin gizlisi bir ucundan aralanır, nedir, nasıl şeydir, duyulur. Yalan yanlış da olsa, eh, büsbütün bilinmezse zorlatmazsm! BıA işte kardaşım, nah şuncacık lâf yok! «Ne işi? Er-zurum'daysa sakın Kâzım Karabekir paşamızı temizleyecek olmayasınız namussuzlar?» diye şakalaşan mı istersin, «Oğlum sen dün gece şarabı fazla mı kaçırdın yahudinin evinde? Sakın sizi mi bitirecekler Erzurum yoluna sürüp?» diyerekten gönül eğleyen mi istersin?

Bir yaylı uydurup araba katarına katıldık. Arap. oğlu her tutumda tedbirlidir. Battaniyeler uydurmuş, «Şunları sarının bakalım köpekler, titremesini bilmeseniz donacaksınız! Takırtı istemem!» diye üsjtümüze attı. Arabanın yanına iki hasırlı damacana koydu, bir tahta sandık içinde... Nereden uy-durduysa tavuk söğüşmeleri, katı yumurtalar peynir zeytin çıkınlamış... Bize de yirmibeşer oangorot verdi, «Alın şunları... Benden uzak düşerseniz acı-

ben yarı donmuştum. Dilim kaskatı kesildiğinden dişlerimin arasında takırdıyor. Mülâzım Celâl Düzce dediğim anlaşılamıyordu1. Anlaşılmasına anlaşıl-mamasına kim bakar! Bizim işlerde savsaklamak yoktur. Birini temizleyeceksin, savsakladın, yerine sen gidersin! Usulüyle haber saldık, Vali Hâmit beye... 'Usulüyle haber saldık' şu demektir ki hiç kimseye hiçbir şey sezinletmeden «Geldik, emrin» demektir. Çünkü durum vaziyetleri gayet sıkıdır. Vali Hâmit bey, Kâzım Karabekir Paşamızı gece gündüz kolladığı gibi, Kâzım Karabekir Paşamız da Valiyi göz hapsine almıştı. Göz hapsi lafın gelişi... Bunlar birbirlerinin her dakka nabzını saymakta, aklından geçenleri kestirmeye çabalamakta... Bir yandan buna çabalayacaksın, bir yandan el tabancanın kabzasında, parmak tetikte olacak... Hile-lendin, gez göz arpacık filan yok... Önce kurşunları hayının karnına dolduracaksın, sonra nişan alacaksın. Daha sonra da «Şu sebepten temizledim, pisliği kaldırın» diyerekten şifreyi salacaksın. «Oh biraz ferahladık» derim sanma! Bu işi bitirdin, daha buna benzer onbeş iş var! Birini temizledin, dönüp ötekinin bileğine yapışmalı! Tak tak tak! Ötekini temizlemeli! Bir kez temizlik başladı mı, kolayına tezberi sonu alınmaz! Biz bu vatanı nasıl kurtardık? Ter dökerekten, ille de kan dökerekten kurtardık. Vali Hâmit bey, bizi ortalık karardıktan sonra evine arka kapıdan aldı. «Geldiniz mi iyi!» diyerekten sevindi ki ellerini birbirine sürterekten ve de suratı hiç gülmez herif sırıtaraktan sevindi. «Niye geldiğinizden haberiniz var mı?» diye sordu ama, bunu naslıl sordu? Üç kez kapıya koşup, açıp, iki yana bakıp, üç kez zile basıp, hademenin kapıdan dinlemekte olup olmadığını denedikten sonra fısıl fısıl sordu. «Hayır, haberimiz yoktur» dememize büsbütün sevindi. «Tamam, ne kadar iyi!» diyerekten parmaklarını şıkırdattı. Bekledik ki söylesin! Bu konuya katiyen

yanaşmadı. «Dinleniniz, dinleniniz, keyfinize bakınız! Gerektiğinde ben sizi arar

327

İm!» işmarı çekti. Dışarı çıkarken ben beni topladım. Etekledim, «Aman efendim! Biz buraya Ankara'dan gelmekteyiz! Ankara'da bizim dostumuz varsa, kıyamet gibi düşmanımız da vardır! Yola çıktığımız gözetlenmiştir, belki de konak konak izlenmiştir!» dedim. «Vay Celâl can, bu gayet kötüdür ha, şimdi halt ettin ki büsbütün!» diye hopladı. Suratını asmasından keyfinin kaçtığını bildim. Biraz düşündü, «Ya sen bu lâfı neden ettin? Sen bu tatsız lâfı ha?» dedi1. «Şundan ki efendim, yarın, belki de yarına komadan bu gece, bizi tatlı uykumuzdan uyarıp ya Kâzım Karabekir Paşa çağırırsa... N'olur?» dedim. «Kâzım Karabekir Paşamız mı? Vay burası daha kötü!» diye kapıya seğirtti. «Çünkü, dedim, bu bizim Kâzım Karabekir Paşamız Enver Paşamızın birinci adamı idi, dahası adamlarının başı idi. Nice yıllar şunu bunu izleyerek, ağızlar arayarak, hizmetler edip, sonunda Habera'ma Servisi Şefliğini kaptıydı. Sen buraları benden iyi bilirsin! Başkaca, bu kadar ferik paşanın, hatta mü-şür paşanın arasından seçilip ordumuzun biricik işe "yarar kolordusu başına getirilmesi rastlantı değildir. Çeşitli ilintilerin gücüyledir» dedim. «Dur aklımı karıştırdın! Ne demeye getirmektesin Celâl yavrum? Aman akıl isterim!» diye baş salladı. «Akıl bizde ne arasın Hâmit beyim! Akıl senden zorlat-ması bizden... Budur bunun zagonu başından beri...» dedim.

«Öyleyse bak ne yapalım Celâl yavrum! Biz bu Karabekir Paşaya diyelim ki, 'Biz buraya resmen şaşkınlıktan geldik' Diyelim ha ha hay, nasıl bu akıl böylece?», «Akıl iyidir ya. Kâzım Karabekir Paşamızın yutacağı akıl değildir. Buna karşı n'apar benim bildiğim Karabekir Kâzım Paşa? 'Demek şaşkınlıkla mı geldiniz? Oh ne kadar güzel' demez mi? 'Hele şunları kolordu zindanına doldurakoya-lım bakalım' demez mi, nah bunları kazıtırım, «Ermeni kollamaktan aman bulduğumuz gecelerde bunlara az biraz sopa çekelim de bu şaşkınlık nasıl bir şaşkınlık anlayalım' der vallahi billah ve de bizim kemiklerimizi kırar! Çünkü aslını bilsjek, bil-

neyi söyleyip tatlı canı Karabekir Kâzım Paşanın elinden, belki de Deli Halit Paşanın lüverindeiî çekip alacağız?» dedim.

329 IV (?)

Bir Mahpushane Hikâyesi

— Bizde bir lâf edilir: «Deveciden ahbabı olan, kapısını büyük yapacak» derler. Deveciyle kapı lâf gelişidir. Bunda çok hikmet var. Dengi dengine, demeye getiriyor. Başkaca, soylu kişi, ayak takımının tuttuğu işi tutamaz, davrandığı gibi davranamaz. Demek istediğim şudur ki biz, Allahıma şükür, soylu yerin oğluyuz. Babamız, dedemiz, buraların sözü geçer sülâlesidir. Böyle bilinir. Sözünü geçirmeye gücün yetti mi, sözün gelir, en önden seni bağlar. Belâsı budur bunun... Bizi rahmetli babamız evermeye kalktığı sıra yalan mundar, onbeşi-mizdeydik demiyeyim, onaltıdaydık demiyeyim ya, belki onaltıdaydık, onaltı(yı) bitiremediğimize yemin etsem başım ağrımaz. Diyeceksiniz ki yahu bu herif kudurmuş mu? Onaltı yaşındaki körpecik oğlanı evermekten ne olur? Evet, «Er çıkan yol alır, er evlenen döl alır» denilmiştir ama, buradaki er evlenme, yirmiye yakın, belki de yirmiden sonradır. Senin hizmetkâra, ortakçıya muhtaçlığın mı var ki gelin getirip işe süreceksin? dese biri... Oğlanı yükün altına sürüp körpeliğinde ezmek nasıl bir gâvurluk! Yıldırmak nasıl bir imansızlık! Cici mamadan nef-retlik getirmek nasıl bir düşmanlık! Ya bizim o avanaklık sıramızda, güvey giyimi giyineceğiz, güvey silahlan, sırmaları, oyaları kuşanacağız diye sevinmemize ne demeli? Evet, babamız rahmetli-

330

zim dede sürmesi ahmaklığımızı ne yapalım? Evet, babamız sevinir, oğlumuz yetişti, everme sırasını tuttu diyerekten; biz seviniriz, düğünümüz kurulmaktadır, gelinimiz gelmektedir, sağdıç mağdıç, güvey hamamları, kınaları falan diyerekten... Şişi-niriz ki o kadar olur. Bu işe bir olmaz diyen, babamın o yıllarda getirdiği yeni körpe karı... Anamdan sonra gelen, ölünce getirdi rahmetli bunu... Osmanlı karı ki sözünü katiyen sakınmaz bir domuz karı... «Gel beni işit oğlum! Bu yaşta bu iş, iş değildir. Körpe karı seni sakınamaz, sana geldi mi, ssn seni bu yaşlarda hiç koruyamazsın, Baban olacak zebun köpek bunu bilmez mi? Domuz gibi bilir. Başından

geçtiğinden bilir. Bak bakalım bunlar ne haldeler? Anan olacak kahpe otuzuna varmadan neden kocadı? Baban olacak

belsiz, benden önceki karıyı neden öldürdü, işsizlikten, vay vay diye diz dövdürerekten öldürdü. Ya benim of-layışım ahlayışım nedendir1, hep o sebeptendir. Gel yavrum! Baban olacak buruşuk sana garazlanmak-tadır, kendine edilen kötülüğün öcünü senden

çıkarmak niyetindedir.», «Yıkıl git kahpe» dedim, «Şuna hangi avanak inanır. Kaldı ki sen anamın kuması, benim üvey anam değil misin? Bunca masallar, hikâyeler, romanlar üvey anaların domuzluğu üstüne uydurulmuş değil midir? Sen benim onduğumu neden isteyesin ve de benim önüme düşerek, beni kötülükten kurtarmaya neden çabala-yasın? Hassittir!» dedim. «Vaaaay benim avanak kumamın avanak göbeü... Ulan oğlum, gören köy kılavuz ister mi? Nah bu işin başı sonu ortada... Buraya, vay başıma gelenler, aldatmaca kandırmaca nereden girebilirmiş! Aman sen sana gel! Yol yakınken, onbeş yaşında gerdeğe gireceğine, katır kervanına karışıp Yemen gurbetine asker yazılıp yitip gitmeye bak!» dediyse de bizim İngiliz çuhasından güveylik rubalarımız çoktan kesilmiş, fazladan herbir yanına sırmalar kaytanlarla işlemeleri çoktan çekilmiş olmakla, başkaca gerdek yatakları depilip, yorganları dikilip, istanbul işi aynalı konsol

çoktan yerleştirilmekle bizim gayrı geriye basacağımız kalmamıştı. Aklıma yanlış gelmekte değilse, ruh gibi ahbaplarımdan Apdi oğlan bile çoktan sağdıçlığıma dikilip, daha gelin gelmeden mahalleyi tutup âdem geçirmez olmuştu. Desene: «Yahu on-beş yaşındaki oğlanın başını bağlamak nasıl bir yolsuzluktur ve de nasıl bir vicdansızlıktır. Oğlan kısmı yirmisine kadar şurada burada gezinip otla-yıp nice nice kızı oynakların ve de gelini dillilerin avlu çitlerinden atlayacak değil midir? Bu yollan gereğince öğrenmeyen herife bu dünyada hiç âdem denilmiş midir? Başkaca bu yolları sağlamına görmeyen ve de bu yolların sınavlarını fırt fırt geçmeyen, geçemeyen herif kendi ırzını bu kadar rezile, soysuza ve de fedvaza (fendbaz) karşı gereğinde nasıl savunacaktır?» diyen bir baba dostu ve de helâl süt emmiş komşu çıkmamakla babamız, «Calin düğün olsun!» havasına kapılıp bize el kızının nikâhını kıyıverdi. Aslına bakılırsa, cehennem demirinden dökülmüş, dövülmüş, lanet halkası, çin-gen ocağında kıpkızıl kızdırıp boynumuza geçire-kodu. Biz belânın farkında olmayıp

ortada sırıta-raktan ve de şişinerekten gezinmekte olalım, bir yandan bizim eve hediyeler yağmakta ki bildiğin armağan yağmurudur. Çünkü neden? Oğlu kızı olanlar şimdi bize hediyeler yağdıracak ki, keşik bize geldikte biz de kesenin ağzını açıp yağdıracağız. Yahu bu nasıl bir iş? Demek onaltı, onyedi-sinde oğlan kısmı tüm avanak olmalı ki büsbütün adamlıktan dışarda bir avanak olmalı... Babam olacak teres, neredense bir defter peydahlamış, elinde bir güdük kalem, arada bir yontar, arada bir aşka gelip hızlı bastığından kırar, ille de her bir rakkam düştükçe ucunu bir kez diline değdirip şeker emer gibi damağını şaklatarak gelen armağanları bir bir yazar, kim ne salmış hepsini altalto dizer. Filancadan Kürt kilimleri... Falancadan şu kadar baş koyun... Şuradaki ahbabım iki dana... Beriki Arap kırması binek tayı... Alacadan döşek pamuğu... Osmancıktan eğer takımı... Besbelli bi-

ıuiu|jcnm uuuıu yuuuimaK için geraek odası duvarına kundağından arpacığına kadar her yanı gümüşle işlenmiş kapaklı Martin, ki Alaman Mavzeri çikalıberi resmen antika olmuştu, yanına altıpatlar dedikleri kakmalı Smith-Vesson, soluna sapı som gümüşlü olup mavi, yeşil, kırmızı cevahir taşı sokulu Çerkeş kamçısı ki sapının içinde üç köşeli çelik şiş vardır ve de can alıcı bir zehirli şiş olup herbir yüzüne Arapça cenk ayetleri yazılmıştır, kazılmıştır. Bunların altında gümüşlü Osmanlı eğeri ile gümüşlü yular takımı duruyordu1. Bizim gerdek odasını görmeye gelen mahallenin azgın karıları eğeri görmeleriyle ne deseler iyi?

— Şu Osman oğlan gayet hazırlıklı, gördün mü bacım?

— Ne gibi kız? Ne hazırlığı?

, — Bunun babasını da böyle anlatırdı benim rahmetli dayım, bunlar ev ocak atlayıp binmeye, binip domuzuna sürmeye, başkaca işi çiftesine getirmeye gayet meraklıymışlar.

— Oğlanın da meraklı oluşu nereden belli?

— Nah eğer takımına baksana kardaş... Başkaca duvardaki silah armasına baksana...

— Ne olmak ihtimali vardır? Yerdeki eğerle duvardaki silahın şu işe desteğini sordum?

— Desteği... Diliyle razı edip tava getiremezse, görürsünüz, 'bu Osman oğlan silah güeüyle cebriye

döküp fıkara gelini armağansız konuştursa gerek...

— Vay başıma! Eski köye yeni âdet mi çıkaracak bu zibidi? Desene Çorum'umuzu türkü edip şu yanda îstanbul'a, bu yandan Bağdat'lara, Basra'lara rezil mi edecek?

— Dur kız! Ne demektesin? Gelini parasıyla söyletmeyecek de bu namussuz, karnına lüveri Martini dayayarak mı söyletecek demektesin?

— Ben mi demekteyim? Nah bu hazırlıklar neyin nesidir?

— Söyletmeyi bırakın akılsızlar... Eğere dikkat isterim, dikkat.

— Ne olmuşu var mıdır? Hoca Nasreddin re zili ne yapmış bakalım, vaktin birinde?

— Hangi Hoca Nasreddin?

— Vaktinin birindeki Hoca Nasreddin de mas kara Hoca Nasreddin, lâfı cebinde bir Hoca...

— Ne yapmış?

— Köyden körpe bir karı almış, gerdek gecesi yatağa vurup Allanın emrini adam gibi yerine getireceğine fıkara kızı eğere dayayaraktan...

— Git işine bacım! Bir lâf söylemeli az biraz tutturmalı... Yatak surda dururken kudurmuş mu bu maskara Hoca Nasreddin her kimse...

— Yahu sen Hoca Nasreddinden iyisini mi bileceksin? Gözü açılmamış yavruyu eğer üstünde alıştırması... Komşu delikanlılardan hoyratlar araya girerse farkına varacak...

— Nasıl bakalım? Okunmuş eğer miymiş Hocanın eğeri?

— Okunmuşluğu... Geçmiş aradan birkaç ay... Hoca yine bir gece haydi avrat getir şu bizim eğeri deyince, karı ne dese iyi?.. «Eğer de neymiş avanak herif... Yumuşacık yatak surda dururken» dememiş mi?

— Vay başıma! Ya Nasreddin Hoca denilen dümbük hiç mi utanmamış, domuzluğu tutulunca...

— Hoca yere batsın... Demek sen şimdi bu lâfı neyin üstüne getirmektesin? Osman oğlanda

gerdek gecesi surdaki yumuşak yatağı komşu de-likanMların hoyratlıklarına bırakıp Hoca hesabı eğere mi alıştıracak?

— Heyya!

— Dur aman... Bu akıl avanak Osman oğlan aklı mı, yoksa babası olacak Kara Papazın aklı mı?

— Yahu bunlarda ayrı akıllar ne arasın? Dededen sürme bir akıldır bu ki babadan evlada kalan bir akıldır. Karılar eğeri bir zaman elleyip yumuşaklığına sertliğine bakıp geline acıdılar.

yok mudur elin körpe yavrusuna?

— Durun kızlar, yahu, şimdilerde eğer üstünde işe alıştırılacak körpe yavru mu kaldı? En küçüğü kan kırmızı değil midir ve de en bilgisizi anasına yeni yollar, yeni yeni oyunlar öğretir ustalığa ayak basmamışlar mıdır? Hayır, bu eğerle Osman oğlan hiçbir şey elde edemez ve de el kızını yanlışa alıştıramaz.

— Geline çok körpe demekteler... Gözü açıla-sıya kalmadan başına çökerse bu canavar?

— Kimin gözü açılmamış? Rıfat ağanın Osman oğluna aldığı gelinin tarihlerde alımsarlar diye adı vafrniş bacım, gelinimiz yaş küçüğü değilmiş

kesim küçüğüymüş...

— Adı nedir?

— Hürü... Bunlar iki bacı olup birine baksan ötekini unutursun, ötekine baksan berikini... Bunların cinsî avratın baskın cinsi... Anaları da farı-mamıştır bunların... Geçende kına hamamında

gördüm, oğlunu sen everecek olsan kızları bırakır anasına sarılırsın.

— Vay ki vay! Fıkara Osman oğlanın yükü gayet ağır desene komşular... Küçük kızın adı neymiş?

— Küçüğün adı daha debdebeli... Zeynep ama lâgabı var.

— Körpe kızın lâgabı da neymiş? Düşman sözüdür.

— Lâgabı gelsin.

— Halli Zeynep...

— Halli nedir?

— Şu ki arada bir dalmaları varmış... Gözlerini yüzüne dikip dalıp gitti mi, yüreğin bir hoş olurmuş ki o saat tepeden tırnağa günaha batar-mışsın. Boy apdesti almadıkça kurtuluş yok.

— Host rezil! Bu nasıl bir belâ! Bunlar kaç yaşında böylece... Halli halsiz?

— Eh... büyük onaltıysa, küçüğü de onbeş... Anaları yallah yallah otuziki otur üç...

— Babaları olacak dümbük?

nına Koymuş Koymamış, leKerıenmış gıımış... şimdiki herif üçüncü herif ki bunun da tükenmesine çok birşey kalmadı demekte yakınları... Şimdiden ağlaşmaktalar...

— Onaltısında kıza körpe diyenin ben dininden şüphe ederim. Onaltısına girdi mi kız kısmı evde kaldı demektir. Anasının minderine pire dolmalı ki kart kahpeyi, hizmetkâr, yarıcı birini bulup dayanmalı gitsin! Çünkü bizim zamanımızda evlenme çağı oniki değilse de onüçü katiyen aşamazdı.

— Bre bacım onüçündeki bebeğin aklı mı erer?

— Ermese de ne fayda? El uşağında acıma ne arasın!

— Vay ki Himmet dayımı da zorlu anlatırlar görenler... Seni zorlatmıştır ki parçalamıştır.

— Hele geberesi desem... Bunun kocamışlığı-nı düşünmek yok mudur? Dur aman demeye bırakmadı,

Allah yarattı demedi.

—Ağlayamadın mı?

— Kim? Ağlamaktayım ki gâvur papazı imana gelir! Güldü canavar, «Ben hem ağlar, hem giderim! hesabı öyle mi gülüm demesiyle bizi yatağa çaldı. Boş böğrüme bir de muşta vurdu: «Başlarım haaa» diyerekten tersledi. «Burada ağlamak fayda vermez. Önceleri düşünüp baba evinde olmaz denilecekti kahpe» demesin mi?

— Doğru canım... Sırası mıdır? Millet böyle lâf dokundurarak bizimle eğlenip gülüşürken, biz rezilliği kısa keseceğimize uzattıkça uzattık arkadaş. Babam rahmetli eski kafa olduğundan «Gelin benim evime, hayır, gâvur icadı payton arabasıyla açıkta gelemez, hele ki Veli Paşanın edepsiz oğlu paytonuyla hiç gelemez» diye bağırırken, bizimkinin babası Kemal Paşanın kongrecilerinden olmakla «Payton olmayınca benim kızım eşeğe mi binecek deli dürzü?» diye sormasıyla bizim rahmetli «Eşek de ne aykırı sözdür, eskinin kadifeli tahtı-ravanına ne olmuş? Tahtıravan isterim tahtıravan! Hemi de Merzifon yapısı tahtıravan isterim! İki yanına da Osmanlı sancağı çekilmiş tahtıravan ol-

fnuıı». bu tantıravanı şimdinin delikanlıları pek bil-rnez. Önden arkadan iki ok arasına iki at çeker tahtırevandır ki eskinin sultan hanımlarını ve de vezir karılarını taşır tahtıravan idi. Sırmalı perdeler uçuşur, kafesine yaldızlı süsler vurulmuş bir tahtıravan ki bildiğin saray cumbasından farksız... Arkasında çeyiz yüklü beş ak katır... Bunların arka-siinda iki çingen davul dövmekte ki yeri göğü gü-mületmekte...

Gelin evin kapısına dayanınca, yüzlerce tüfenk bir telden çekilircesine patlayıp, gümbürtüleri dağlara vurup yankılanıp, Çorum'u depreme ve de velveleye verdi. Kasabada adam kalmamış birikmişti. Bizim avrat olacak perdeyi aralayıp adam deryasının çalkandığını görmesiyle az kalmış ki aklını sıçrata... Çünkü o zamana kadar tenhalardan dolanıp hamama gittiyse gitmiş, birkaç kez de akraba düğünlerine götürülmüşse götürülmüş... Biz hanedan yerin evlâdı olduğumuzdan bire gelecek karı gün görmemiş olacak, süte sokulmamış ak kaşıklığı kesinlikle bilinecek... Çorum gibi yerler, küçük yerler olduğu için yalancı hanedanlık sökmez. Elde şecereler, soy kütükleri, eskinin ferman kâğıtları ister. Rahmetli babam derdi ki: «Ne fayda ki bizim sülâlemiz sütü temiz, bilgisi derin bir kadıya çatmadı. Çataydı, Osmanlı sülâlesinin indirilip tahtına bizim oturtulacağımız şüphesizdi. Çünkü, eldeki kâğıtlara göre bizim soyluluğumuz Osmanlıdan baskındır ve de Osmanlının Çorum'a gösterdiği düşmanlığın sebebi budur!» Bizim karının tahtıravanı kapıya dayanınca çevre töresine uyularak bir boş testiyi yere çalıp kırdılar.

Gelinin suratına gün ışığı vurmasın için ve de saçının bir teli namahremlere görünmesin için iki yanına karılar ve çarşaflar tutuldu, bizim karı bunların arasından geçerek eve girdi ama yere serilen okunmuş Mekke seccadesine basarak girdi. Sağ ayağını bastığında bir hoca âmin diye bağırarak camları zıngırdattı. Duayı kısa kesmesine sevinip karı milleti ellerini yüzlerine çaldılar. Anamız ve de analıklarımız, çarşafların dışına avuçlarla para serptiklerinden biriken bebekler bağrışarak ve de itl-

yırtila, ipek çarşaflar...

— Ya bu sırada sen neredesin derbeder?

— Bize geldi mi? Biz tenhalarda dolanmaktayız, tabanı yanmış it gibi. Arkadaş, beni sağdıcım olacak rezil bir Çelebi Gazi türbesine sokmakta, bir oradan çıkarıp koşturaraktan Süheyli Rum efendimizin türbesine sokmakta... «Gitmem» desem gücün yetmez;. Çünkü bizim sağdıç resmen cihan pehlivanı Kadir pehlivan... Aslında ben gönlümle gezinmekte değilim, herif beni savuraraktan, sürü-yerekten, itekleyip havada uçuraraktan dolandırmakta... Korktuğu, göze gelirim, bir uğursuzluğa uğrarım, düşmanlıkla bizi bir bağlayan olur. Tılı-sımla bağlanmış, büyüye düşürülmüş güveyi ne demektir? Beli kitlendi, eli ayağı gevşedi, iş işten geçti demektir. Geline rezil olması vardır ki mahallelere, kasabalara, vilâyet topraklarına gör nasıl rezil olmaları vardır. Aslına bakılırsa rezillik belsiz güveyin boynuna değil, güveyi yeterince savunamayan avanak sağdıcın boynunadır.

— Yahu kavat pehlivan Kadir'in sağdıçlığı yere batsın! Bunca vasfettiğin onüç yaşındaki kahpe nasıl bozuk çıkmış?

— Bozuk mu? Ne bozuğu? Bozuk çıkmak yok namussuz!

— Demek farkına varamadın! Olur. Böyle şeyler yiğit başına gelir. Nasıl anladın sonra peki? Hangi baba

dostu işin gerçeğini fısladı kulağına iş işten geçse de?

— Yahu şunu ben şimdi yatırıp kessem... Ayrıca satırla beriye alıp kıyma eylesem, barsağa de-pip

asıp kurutsam da eşek sucuğu diyerekten İstanbul'un kibarlarına satsam hak değil mi?

— Hööös rezil! Eşşek diye yedi yaşından bu yana kullanılmış kahpeyi, kız ehli kız olarak sarıp yatan Osman reziline derler ki hemi de marsuvan eşeği derler.

— Ne fayda! Sen bu lâfı, bana Hacının meyhanesinde demeliydin! Vara böyle şakadan bir laf olaydı, gör bak bakalım ne olurdu?

— -„. uyiuini ı aıııııiAi nun um. gen aıaiK. bay ki bizim eşeğimiz kancık. Diyelim ki kız ehli kız çıktı ki

tertemiz ve de yepyeni ve de kutusu şun-cacık kurcalanmamış... Öyle olunca, ya sen bu sapsağlam yavrunun hakkından nece geldin? Sakın pelvan melvan hep bir yere birikip dini bir uğruna hücum edip ahbapça zorlatarak mı zafere ulaştınız? Yunan savaşı hesabı...

— Oğlum, ben senin gibi otuzunda Allah evine girmedim. Seferberlik dönüşü... Beli yedi yerden kırılmış... Onaltı yaşındayız demekteyim, onaltı yaş ne demektir? Demire zorlaşan öteye geçersin de daha da var mı diyerekten yenge hanımın yakasına sarılırsın.

— Demek bu böyle... Ne kadar iyi... Ben bugüne geldim, başka çeşit söyleneni hiç görmedim! Gerdeğe körpe girmiş yiğitlerin hepsi o geceyi alın akıyla atlatmıştır, fazlası kendini tutamayaraktan komşu avlusuna bile hoplamıştır! De bakalım, hamlene nasıl karşı çıktı gün görmemiş ve de babasından başka er görmemiş yavru? Az biraz yardım etti mi? Sen bilmezden ve şaşkınlıktan ve de rezil olmak korkusundan göbeğe zorlattıkça... «Dur herif... Bizim hizmetkâr şuradan yol bulduydu» diyerekten...

— Tuh Allah belânı vere... Oğlum sana Hacı diyenin dininden ben şüphe ederim. Bunca yemin içmekteyim namussuz? Karıda hile yok demekteyim.

— Ya ben var mı demekteyim? Bizimkisi derinine öğrenmek çabalamasıdır. Diler söylersin, diler söylemezsin! Gerdekten birkaç hafta geçtikte sen az biraz dellenmişsin derler de... Orasını aramaktayım.

— Kim demiş? Ne demek birkaç hafta geçende? Yahu aradan dokuz ay on gün geçip rahmetli oğlan doğmadı mı? Bizi şaşırtan oğlanın kızamık salgınında ölüvermesi değil midir?

— Orası da var. Evet, oğlanın öldüğüne az biraz yandı ya, aslında bunun bel gücü tükendi tez vakitte dedilerdi. Ben de sizin mahallenin ya-

lancısıyım! Onlar da senin doymaz avrattan auy-muşlar. Avrat ağlamayınca böyle rezillik mahalleye, kasabaya, kasabadan köylere kolayına yayılabilir mi?

— Allah belânı vere, Hacı gibi belânı... Tüüüüh.,

Tüüüüüh yüzüne rezil!

— Ya nasıl olduydu bu senin karı yanına varamamakların... Karının başını açıp göğsünü yırta-raktan ağlaştıkları... Konu komşu erkeklerine, delikanlılara ağlaştıkları...

— Höst!

— Yahu bunu ben mi uydurmaktayım? Bunu Çingen Abdi türkü yapıp sazlara almadı mıydı? Şurada çalıp söylemeye kalkmadı mıydı? Senin elinden derbederin leşini çoktan geberdi diyerek çekip almadılar mıydı? Hadi hadi inkârdan gelme, olduydu öyle rezillikler az biraz... Yabancımız yoktur hamdolsun içimizde... Hep hemşeriyiz... O sıralar kahvelerde meydanlarda pazar yerlerinde çeşme başlarında bu senin meselen söylendi de Gülünüp keyfe gelinmedi miydi?

— Vay gidi baba dostu! Yahu senin gibi baba dostu olduktan sonra ben düşmanı ne yapayım? Demek biz Savcıda, sorguda, ağırcezalarda, başka, ca deppoy mahpusluğunda ve de eski cami damında debelenirken... Aman bize tanık... Allah rızası için gerçeği bilip diyecek tanık» diyerekten çırpınırken sizler köşelerde çömelip ve de kaz sürülerini önünüze katıp «Geh geh geh... demek bizim

Osman kardaşımız, körpeye güç yetiremeyip» diyerekten, ve de «Ben dedimdi kardaşıma diyeyim, olmaz dedimdi...» diyerekten... «Uğursuzdur bu pel-van Kadir'in sağdıçlığı demedim miydi?» diyerekten... He mi namussuz !

— Hakçası kardaşım, o sıra çok laf edildi. Aslına bakarsan, istemezler «İş başka» dedilerdi.

— Neymiş başkası?

— Sen yavruyu, komşu oğlunun altında tutup... Dilin dişin kitlenip elin kolun tutulduğundan lüvere çalınamayıp... Hoyrat oğlan, «Hassittir!» diyerekten göğsünü muştalayıp, seni şuraya savurup...

bakaoak körpe komşu oğlu kahpe anasından doğmuş mu ki?

— Ya komşu oğlu, yok da, sen bunca zorlat-tığın karıyı babasının evine de dehleyip, destan,

mani, varsağı kaya başı okuyarak, yazıya, yabana, dağlara neden düştündü? Şunun şurasında kendi başına durup dururken?

— Düşmemiz, kaç kez anlattım alçak... Oğlanın ölüsüne baldız gelmedi mi? Biz baldızı görmemizle aklımızı sıçratmadık mı?

— Baldız! Essah! Bir baldız lafı da araya ka-rıştıydı o sıralar... «Bunun baldızla bir işi var» denildiydi. Oğlum, bu dünyada baldızla işi olan rezil epeycedir ya, baldıza sevdalanıp aklını sıçratan avanak hiç yoktur.

— Neden?

— Şundan ki rezil, eniştenin baldız havası baldızın rahatlığına bakar. Kahpe razı gelirse iş yürür, razı gelmezse enişte edebini bilip başka kapıya gider.

— Bizimkini roman kitapları, ve de tarih kitapları, başkaca masal kitapları hiç yazmamıştır kardaşlarım! Meğer ben baldıza bir kez alıcı gözüyle bakmamışım, aslında o gün de alıcı gözüyle baktığı, mın farkında değilim, şuncacık farkındaysam koca Tanrı şimdicik canımı alsın! Ben dalmış bakarmı-şim! Baldız da dalmış bakarmış! O güne kadar bacı kardaş gibiyiz. Enişte baldız ne demektir, resmen kardaş demektir ya, bizi birden kavrayan cehennem ateşi neyin nesi? Biz gözgöz© gelip dalıp kalmışız, ocakta fasulya suyunu çekmiş, takır takır yanmaya başlamış, sonunda kokusu mahalleyi sarmış, komşular koşup gelmişler. Beni mindere yığılmış, karşımda baldızı elinde kaşık öylece kalmış bulmuşlar. Nedir demeleriyle, bizim baldız akıllıydı arkadaş, kendini toplayıp, gülüp, «Erişteme şunu biraz karıştır dedim, bulgur sermeye gittim, geldim ki dalmış, yemeği yakmış» demesiyle karılar gülüşüp: «Osman ağamıza yemek bırakılır mı?

341

elim. «Bize ne oıau Daıaız nanımr» aıye s «Yok bir şey, olur böyle şeyler, nazara geldik biz enişte!» dedi. Baktım baldız rahat... «Demek ki bir şey yok» dedim. Başımdan kara duman çekildi. Ekmek yedim, bir şey yok... Kahveye gittim, kâğıt oynadım, bir şey yok... Eve geldim, yattım, bir şey yok... Bir de uyandım ki yanıyorum Allah beterinden esirgesin, göğsümün şurasına bir alaf düşmüş harlamış... «Bre su!» dememle karı hopladı kalktı, suyu koşturup yetiştirdi, içerim kardaşlarım, bakırlarla su içerim, su biter, hayır benim yangınım şun-cacık bitmez! Bre aman, bre medet! Bir yandan karıya sezdirmemek çabalamasındayım, bir yandan bal. dizi istemesem, bir dakka görmesem, geberdim gitti. Dişlerimi sıkmaktayım ki çatır çatır ufalamaktayım! Sabah oldu, ateş yüreğimde... Kuşluk oldu, ateş öyle... Ekmekten aştan kesildim! Geçti böyle birkaç gün. «Yahu nedir? Doluya koymaktayım almamakta, boşa koymaktayım, dolmamakta! «Baldızı görünce yangınım ferahlamakta az biraz... Ardını döndü mü, yeniden harlamakta... Bir zaman kendimi içkiye de vurdum. Rakıyı içiyorum tenekelerle... Maşraba doluları kafaya dikmekteyim ki sırf rakı kesildim. Kibriti tutsalar, harradak alıp kül olacağım! Bıraktım şaraba döktüm! Vay ki benim içtiğim şarap... Damacana hesabı geçip gitti, bildiğin fıçı hesapları geldi. Ben aslında şarabı içmekte değilim, içinde yüzmekteyim. Ne demeli arkadaş, bunca şarap, bunca kebap... Bir gün dediler ki: «Sana ne oldu Osman ağa, gün günden kurumaktasın?» Bir de aynaya bakayım ki ne göreyim, biz başlamışız zayıflamaya... Bizden et gider olmuş... Seksen okkalık babayiğit, onbeş güne kalmadan yarıya inmişiz! Başımdan geçmiş bir meseledir bilirim! İşin şaşılacak yanı kardaşlarım, âdem oğlunu dengesinde tutan, et gücüdür. Eti eritmeye başladın mı, dizginler elinden çıkar, sen seni zaptedemezsin! Evet biz bir yandan lop lop et bırakmaktayız, bir yandan karı açlığına düşmekteyiz... Eskilerde karıyı bir çekerse, bu sıralar on çek-

342

dürsem de kurtulsam mı?» derken, bir de bakmışım seğirtmekteyim. Nereye seğirtmekteyim? Doooğru karıya seğirtmekteyim, tuttuğum yerde çökertip bastırmacasına... Bir bastırmayla bıraksam ne kadar iyi... Yok öyle şey!

Karı sıyrılıp tatlı canını kurtarırsa ne güzel... Yoksa ben de geberdim, fıkara karıyı da geberttim bil!

— Atma namussuz! Bu camlar mahpus damı camları olmakla beyliktir.

— Dedim ya, ne desem boş... Karıya düştüğümüzden, bizim karı bacısına baktığımızı seze-memekte...

— Seninkine edepsizlik derler. Yangın herif, yandığından başkasına nefis uyandıramaz. Çünkü yandığından başkasını gözleri görmez.

— Kim demiş? Hiç olur mu kardaşım? Aslı hepsine uyanır da yandığına uyanmaz. Bunun tersliği de işte budur.

— Vay sendeki böyle mi oldu? Desene derbeder, fıkara baldız yanmış aslında... Sen rezil olup kurtulmuşsun!

— Hey yavrum! Bilmeyene laflamak ne kolay... O sıralar ben beni öldürmeye her sabah karar verip lüveri doldurdum da, akşama kadar dolanıp akşam karardığında «Hele yarın ola, hayır ola,» dedim. Evet,

ben bir yandan kendimi öldüreyim demekteyim, bir yandan karıya saldırmaktayım., Baldız meğerse geriden gözlermiş, bakmış ki enişte elden gitti gider, «Buna aman bir çare?» demiş... Koca Tanrıya şükürler olsun ki vakit yaz üstü... Herkesler bağlara gitmek hazırlığında... Derken bizim avratta yeniden yeniye yüklülük belirtileri göründü. Öğürmek bunda, bulantı bunda... Canı şunu bunu istemekte... Başkaca benim hamleme de karşı duracağı kalmamış... Baldız ne yaptı yaptı, karıyı babasının başına aşırdı.

— Hay gözünü seveyim! Küçüğü müdür gelinimin, büyüğü müdür?

— Demek bunlar anadan usta...

— Evet baldız işi yoluna koymuş... Bunların babalarında bir bağ evi var say ki Sultan Harhit'in yazlık sarayıdır. Kaynatam havaya meraklı olduğundan

bağa herkesten önce göçer. Bizimkini alıp gitti. Kaldık mı evde baldızla beraber...

— Oh oh, baldız senin hızını üç güne bırak-madan almıştır. Sen de başladın mı biz de bağa göçsek demeye yüreksiz?

— Nerde senin aklına gelen kardaşım? Ben büsbütün delirdim, delirmek nasıl bir söz, kudurdum. Meğer bizim avrat bizi az biraz rahatlandı-rırmış hızımızı alıp... Köpürüp kükremekteyim ki Allah beterinden saklasın, dağlara çıkmaktayım! Daha kötüsünü kardaşıma diyeyim, içememekteyim, çünkü ağzımı içkiye sürdüm mü ben beni yitirmekteyim!

— Baldız?

— Baldızda bir şey yok... Baldız rahat! Evin içinde salınmakta... Bir güzelken on güzel görünmekte... Arada bir ocak başında yanık türküler çağırmakta... Biraz baktım, dur hele... Bunlar benim duyup işittiğim türküler değil. Ne demektir bu? Biz bunca yılın kopuğu, köpoğlusu olalım... Ulan bizim duymadığımız türküyü çingen oymakları İstanbul'dan sürüyerek alıp gele mi bilir? Baktım tamam, bunları yoktan yakmakta bizim baldız, nemi de bizim üstümüze yakmakta...

— Ne gibi?

— «Kavuşmak yoktur kıyamete kalmıştır» diyen bir türküler ki âdem öldürür bir türküler... Ben yandım, baldıza el sürememekteyim, içkiyi de içememekteyim eskisi gibi, çünkü dellenmekteyim! Bu

kez vurdum kendimi kitap okumaklığa...

— Kuran kitabı mı? Vah ki seni çarpmadıysa...

— Kuran kitabına bakılacak sıra mıdır behey Hacı dayı... Bizim okumağa giriştiğimiz kitaplar, kendi derdimiz üstüne kitaplar! Bir gün kapıda çömelmişim, «Aman koca Tanrı bana sabır... Dur

...-...«.. umu;u un umu mcyeıııı, uman

derken, baktım bir kitapçı girdi sokağa... Say ki Darendeli kitapçı değil, bildiğimiz Hızır peygamber girdi. Evet, o sıra aklıma neredense Hızır peygamber geldi. «Dur aman» diyerek hoplamışım! Kara sakal bir Hızır peygamber ki sırtındaki kitap torbasına aşk ateşinin dermanını doldurmuş bir Hızır peygamber. Ben bu herifi görünce. Allanın işine bakmalı ki, ölmüş dedemi görmüşüm gibi sevindim. Yüreğimden bir şevk gürledi. Koca torbayı önüme devirdim. Çeşit çeşit kitaplar... Çeşidi adam akl:na sığmaz. Öyleyken ben, «Aman çeşit! Çok çeşit... Daha çeşit!» dermişim. Demek aklımı az biraz sıçratmışım! Darendeli baktı ki ben çeşit me-raklısıyım. «Handa çeşit çok, getireyim mi?» dedi. «Aman durma kardaşım! Hiç aman verme! Ayaklarını öpeyim!» dedim. Sanırsın ki uğradığım belânın dermanı bu kitaplarda... Hemi de kitabın çeşidinde... O gün orada tam yüz elli çeşit kitap almışım... Aşık kitapları... Masal kitaipları... Roman kitapları... Ben beni vurdum ki kardaşım okumaklığa, giriştim ki eski zamanların aynalı işlerine... Vaktin birinde şehzade şöyle olmuş, bh- sultan hanım böyle olmuş... Kerem yanmış, Tahir düşmüş... derken ben bunların kolayını almışım... Leb demeden leblebiyi anlar olmuşum. Yap-raklannı çevirmemle altta ne yazdığını yukardan bilmeye başlamaktayım. Su gibi akıtmaktayım ki yaprak dayanmamaktadır. Fırt fırt... Hayır, bu hıza kitabın dayanması kalmadı ihvanlar, başlanmasıyla tükenmesi bir olmakta, Allah beterinden esirgesin, biraderin kaldıramayacağı kitap erimekte ki güneş görmüş kar gibi erimekte... Kitapları yarıladım, onu gördüm ki ben bunları okumakta değilim, resmen ezberime almaktayım. Yahu desenize elin âşık kitaplarını ezbere alıp boyunca günaha batacağına, Kuran hafızı olmaya çabalayıp cenneti keseye atsana... Günlerden bir gün da'mı-şım okumaktayım, bir de baktım kitabı şuraya koymuşum, girişmişim kitapsız mitapsız okumaya...

t

köpek! Senin karşınaa Miri çocuyu yurv

— Vallah billah yalan değilim Hacı dayı! Kitabı şuraya atmışım, yürekten demeye girişmişim!

— Avaz ile mi, türkü hesabı?

— Avazı da var türkü hesabı... Başkaca düzme de var.

— Höst, terbiyesiz! O nasıl bir söz?

— Düzmek dedikse... Hele temiz yüreğe hele... Mani, koşma düzmeye bulaşmışım arkadaşlar... Âşık Ömer'in ve de Âşık Köroğlu'nun ve de Âşık Seyraninin deyişleri kaç para? Ben o sıralar

düzdüğüm maniyi koşmayı bir deftere çeksem, bir koca kitap olurdu.

— Böyle fırsat ele geçmişken adam saz çalmayı olsun keseye atmaz mı avanak?

— Aklıma gelmedi değil... Sıçrayıp bir de saz peydahladım ya, tıngırdatmaya meydan vermeden baldız yetişip elimizden çekti aldı, tepikleyip, kırıp, ocağa tıkakodu. «Eyvah, ben olmasam, sen bizi dünyanın yüzüne yayıp maskara edeceksin» diye azarladı.

— Ulan kandaki akla bakmalı uşak... Şu aynalı akıllara bakmalı!

— Evet, baldızın aklı bizi keşmihal olmaktan çekti aldı. «Lanet kör şeytana» deyip sazı

bıraktım'. Aslına bakarsan dediğim bunca maniyi koşmayı deftere almadığımın sebebi de budur. Derken yaz ilerledi, herkes bağlara göçtü. Benim karıyı görecek gözüm kalmamış... Bir yalan bulup kasabada kaldım. Maniyle, koşmayla, âşık kitaplarıyla boğuşmaktayım. Bir ikindi üstü kapı çalındı açtım ki baldız...

— Baldız? Derdi neymiş ikindi üstü?

— Bizim avrat yollamış... «Enişten yamızdır, git bak, hizmetini gör birkaç gün» demiş.

— Vay ki akıllı avrat... Vay ki vicdanlı karı... Hizmetini dediği neymiş acep? Evde başka kimse var mı?

aan sayılmazı

— Aman sıkı duracak dar boğazdır. Sen seni zaptetmedin mi, Osman ağa, sonu rezalettir ki büsbütün...

— Bugünkü aklım olsa rezalete bakar mıyım?

— Vay sakın baktın mı sefil Osman! Çorum' un erkekliğini pisliğe mi düşürdün?

— Arkadaş, biz resmen büyüye bulaşmışız ve de resmen tılsımlara, kötü muskalara boğulmuşuz. Bu kez beni bir utanmaklık sardı ki kardaşlarım kan tere batmaktayım, terden kurtulup yeniden terlere düşmekteyim, say ki bizim evin duvarları birden cama kesmiştir, Çorum durmuş bizi göz-emektedir, hemi de herbiri birer topçu dürbünü kurmuş onunla gözlemektedir. Baldız bana baktı, bendeki utanmaklığa baktı, sonra döndü kitaplara baktı, sonunda «Bunları ben baştan sona okudum enişte ve de bildiğin hesap ezberime aldım» diye gülüvermez mi? Benim bir gücüme gitsin!

— Nedir gücüne giden? Gülüvermesi mi?

— Bilir miyim Hacı dayı, gücüme gideni bir bilsem... Belâyı yırtıp çıkmaz mıyım? iki höykür-

düm, iki sarsıldım, say ki, beni bir yer depremi kaptı. Aman demeye kalmadan bir ağlama kopardım ki duvarlar ırgalandı. Dişlerim takır takır biri-birine vuraraktan bir ağlama... «Ayıptır aman! Dur oğlum Osman» diye kendimi sıktıkça yüreğim çatlayacak! Soluğum ağzıma sığmaktan çıkmış... Elden ayaktan düşmüşüm. «Bana bir kurşun sıkın! Bana bir kurşun!» diye böğürmekteyim. Baldız su yetiştirdi. Bir yandan yüzüme sular serpelemekte, bir "yandan: «Düşmanlarımız gelsin telli kurşunla-a... Kurşun da neymiş! Bizim yaşamamız bundan sonra değil midir?» demekte... Ardından bir kahve pişirdi. «İç şunu enişte... Meraklanma, kocakarı uyuyunaa beni koynunda bil!» demesin mi?

— Tüh Allah belânı vere sefil Osman... Sonunda rezil ettin ya erkekliği...

— Vay sen buna rezillik mi demektesin Haoı dayı, bu rezillikse ya gerideki nedir?

347

daha beter rezillik mi olurmuş ki...

— Olur ki dayı. gör nasıl olur! Ben o çırpın-mada demek aklımı büsbütün sıçratmış değilim, lafı kaptım, kapıp anlamakla höykürtüyü hemen kestim. «Nedir, ne dedin? Aman baldız inanayım mı?» diye dikildim. Güldü bir zaman, «Hay hay enişte, sen öyle mi belledin?» dedi, kahve fincanını alıp çıktı. Evet arkadaşlar, ben onu bunu bilmem, benim başıma gelen bu dünyada hiç bir âdemoğlu-nun

başına gelmemiştir, geleceği de hiç yoktur. Ben o gün ikindiden akşamı nasıl tuttum, bir bana sormalı,

bir de koca Tanrıya sormalı! Debelenmekteyim ki minderleri yırtmacasına debelenmekteyim, başkaca

şalvarın ardını yırtmacasına debelenmekteyim! Delirdim gittim, gerisin geri akıllandım geldim! Öldüm

gittim, gerisin geri dirildim geldim! Yandım kül oldum, gerisin geri kemik dondurup et bağladım geldim.

Sonunda akşam indi, yerler kitlendi, kocakarı uyumaz... Yatsılar okundu kılındı, kocakarı uyumaz. Hayır

bu kocakarı bu gece uyur kocakarılardan değildir, iyisi bunu ıhtırıp kesmelidir. Ben, bir zaman

yorganı kafama çekip yektir Allah yek diye inüemekteyim, bir zaman kafayı dikip

dışardaki ayak patırtısını dinlemekteyim. Arada bir, iki diz üzerine gelip «Ya fettar, ya haydar, ya kahhar»

diyerekten tespih döndürmekteyim Bu debelenmelerin arasında gırç etti kapı

acildi. Baktım baldız... Baktım girdi... Baktım kapıyı yavaşça kapatıp... şıp, sürgüyü sürgüledi.

— Yaşa Osman oğlum, bundan geri cennetliksin!

— Cennetlik!... Vay dayı vay! Yanaştı: «Uyudun mu enişte?» diye sordu. Bende dişler birbirine vurmakta ki karşılık Aİlaha kalmış... Baldızın sırtında bürümcükten bir gecelik ki beriden bak ilerden dünyayı seyret! Ayaklar çıplak... Göğüsler çıplak...

— Onu sormadık Osman oğlum, kız ehli kız

mıaır, evııaır ae Kavai Kocası gunaeiıe mıaır/ tok-sa boşanmış da dul mudur?

— Kavat kocası gurbette dediğin tam üstüne vurdurmadır!

— Anlaşıldı. Meseleye gelelim.

— Geleceğimiz Hacı dayı, yorganı araladı. Ben «Olmaz» diye bağırmışım!

— Ne halt ettin? Tüh yüzüne deyip savuşma-lı ki...

— «Yavaş enişte! Karı duyar» dedi. «Olmaz neymiş, bacı kardeş gibi sarılıp yatınca» diyerekten tumba yatak koynuma girmesin mi?

— Bacı kardeş... Baldız enişte... Ev adamı toptan bağlara gitmiş iken he mi?

— Evet! Koynuma girmesiyle boynuma sarıldı. «Oh! Dünyada cennet varmış enişte, cennet!» dedi, «Konuşmak yasaktır, kıpranmak yasaktır» dedi. Yanağını öpecek oldum. «Hayır! Hele öpmek büsbütün yasak» diye irkildi. «Ya N'olacak kahpe?» dedim. «Böylecene yatılacak!» dedi. «Bu nasıl iştir? Buna can olup nasıl dayanmalı?» dedim. «Ben bunun rüyasını

gördüm, aksakal Hızır peygamber bana dolu içirdi, size kavuşmak vardır ya, günaha girmek hiç yoktur dedi enişte, buna dayanırsan ne iyi, dayanamazsan beni yitti bil» dedi. Baktım zor-latsam savuşacak, aslını ararsan Hacı dayı bende de soluk alacak

güç kalmamış...

— Ne halt ettin namussuz, hiç olur mu?

— Oldu ki ne kadar güzel, sabaha kadar öylece durduk kaskatı...

— Yalan... Oğlum Osman yalanı kıvırayım dedin ya, enini boyuna denk düşüremedin!

— Şu ateşe kör bakayım yalanım yok! Bu böylece Hacı dayı tam bir hafta! Her gece sabaha kadar... İkimiz de anadan çıplak... Kıpranma yok, söylenme yok, öpme kokma kurcalama yok...

— Oğlum gel bize kıyma, senin karşında avanak mı var? Sen bize kendini Eyüp peygamber gösi-termek niyetindesin ama, biz bunu yutar değiliz.

— Yahu Hacı dayı, Eyüp peygamber kaç para... Ben ateşe düşmüş, yangında değil miyim?

ğildir, gündüzü nasıl akşama yetirmekteyim sen onu bana sorsana... Akşama kadar dönelemekte-yim, «Hayır olmaz! Hiç olmaz! Ba geceyi baldız alsın gözünden... Ölüm bir mi, ikhmi? Keser biçerim, derisini yüzerim! Ya murat olır ferah'arırn, ya bu pis canı bu uğurda yele verir, savuşurum» diye yeminler içmekteyim ki âdem karnı yarılır yeminler... Sonunda Hacı dayı, hiç bir nane yiyemedik, baldız nedense ferahlayıp «Oh bu da varmış! Bilene ve de tadını alabilene böylesi ne mutlu» diyerek geçti gitti.

— Dur oğlum, nereye gitmektedir bu kudurgan kahpe!

— Nereye olur emmi? Bağa gitti. Bizi eskiden bir yangındayken on yangında, belki de onbeş yangında koyup savuştu. Ben şaşırtmışım! Baktım ki gitmiş... Sağa sola çalındım. Az

biraz seslendim! Dolaplara yüklüklere baktım! Sonunda kitaplara çöktüm. Hiç unutmam gayet sıcak bir temmuz gecesi... Belki de ağustos gecesi... Saatin kaç olduğunu Allah bilir. Ben gaz lambasına sokulmuşum, okumaktayım.

— Nedir yere batsın, efsun mudur?

— Efsun ne arasın emmi? Şapur Celebi kitabını okumaktayım. Roman kitabıdır. Bilmem okuyanınız var mıdır? İyi bir roman kitabıdır ki âdeme göz yaşları döktürür, gayet yaman bir roman kitabıdır.

— Okudum! Şapuru asarlar.

— Tamam, asarlar, işte tam Şapurun boynuna cellât yağlı ipi geçirdi. Altındaki iskemleye tepmeyi vurdu vuracak... Koca koçyiğit Şapur gitmekte ki kötü karı fendiyle... Tam bu sırada kulağıma

bir ses gelmez mi?

— Elbette baldız halt ettiğini anlayıp bir yolla döndü.

— Ne arasın bizde böyle baht bre emmi! Bir de arandım ki bildiğin âdem hırıltısı ve de aslan âdemoğlunun as;ılma hırıltısı... «Bre nedir?» diye hopladım! Ev temelinden sarsıldı. «Haaay!» diye bir

diye sönmez mi?

— Demek hayalienmişsin Osman oğlum!

— Orası bana karanlık... Ben kendimi karanlıkta bulunca bir nara daha saldım. Baktım narayla kurtuluş yoktur, bir salâvat çektim. Baktım faydasız...

— Nereden belli? Ne olmaktadır ki?

— Hırıltı emmi... Şapur'u resmen asmakta bu namussuzlar... Ben bu sefer salâvatı yarıda kesip ezana çöktüm! «Allahü ekber» diye var gücümle

bağırmaktayım ki dağı taşı inletmekteyim! Karanlıkta sağımı solumu şaşırtmışım emmi! Pencereden « Müslüman yok mu?» diye bağırayım dedikçe, ben beni duvara çalmaktayım. Bu kez, «Aman kapı! Ulan eşiğine kanadına ettiğimin kapısı ner-desin?» diyerekten pertav ettiğimi görmeli. Ben evet iyice şaşırtmışım, meğer ben kafamı küt küt duvara vurmakta değil miyim? Vuraraktan «Hacı-ayyt» diye bağırmayı ne yapalım? Birden onu gördüm ki duvar ortasından yarıldı. Meğer kocakarı lambayı yakıp, kavrayıp, yetişmiş. Beni kan içinde görmesiyle, çünkü ben beni duvarlara çarpa çar. pa öyle perişan etmişim ki kafayı birkaç yerinden, belki de beş altı yerinden yarıp ben benden geçmişim! Başkaca kafayı duvarlara vurduğumuzdan biz aklımızı az biraz sıçratmışız ki kocakarı geldiği halde, ben beni geri tutup, durup, kafayı kurtarmaya bakmakta değilim, duvarlara kafayı pasa çarpmaktayım. Kocakarı lambayı koyup, beni zaptederim sanıp, koluma yapışmakla, güç yetire-meyip, kendini yere çarptığımı görüp, can

korkusuyla bağırmaya başladığından, komşularımız seğirtip, yetişip, kapıyı omuzlayıp, içeri dolup, beni tuttular. Hoca, imam, muhtar, bekçi, beni kavrayıp, yatağa bastırıp, okuyup üfleyip az biraz yatıştırıp, söz anlar olduğumu sanıp, nedir diye sor-dularsa da, bende anlatacak mesele bulunmamakla, şaşırtıp, hocamız bir derin hoca idi, çevresine bakıp, kitapları görüp, alıp, karıştırıp, «Kadın bunlar ne kitaplarıdır ve de bu evde bunları oku-

yun iMiıııuıı : » uıys ov/ıuu, iwvunui ı, »WOIIIUM uylUIIIU-

za ne olmuş. Okuması yazması yoksa yok mudur?» demesin mi? Hoca ossaat yanar ateş kesildi. «İşte sebep bunlardır. Bunlar roman kitabı olup

hangi eve girdilerse orada rezillik bırakmaz) çıkarır bir kitaplar, yasaktır. Belki okulda bebelere okutulan kitaplar dır. Ele geçirildikleri yerde yakılmalarına şeyhülislâm fetvası vardır, başkaca kadı hükümleri vardır, belki de padişah fermanları bile vardır, çünkü dinimizde Kuran kitabından başka bütün kitapları yasaktır. Belki okulda bebelere okutulan kitaplar bile yasaktır. Yasağı dinlemeyen rezillerin hâli işte budur. Şunun suratına bakınız! Adem görüntüsün deyken hayvan benzerliği bağlamış değil midir? Kitapları hemen yakacaksın kocakarı, bu oğlanı kurtarayım dersen dakka geçemeyeceksin» demesiyle ben kitapları kurtarmak gayretine düşüp zor latınca, «Tutun uşak, aman salmayın ha, kudurmuştur, dalar ha» diyerekten üstüme çöküp, tutup göğsüme ve de karnıma iki kişi oturtup zaptetme-j nin yoluna baktıysa da ben zaptolmaktan çıkmış olmamla, karnıma göğsüme oturan doksan okkalık herifleri her bir zorlatışda şişirme ayak topu gibi tavana vurup geri düşürmeye başladım. Bir yandan da «Haaaayt, kitaplara değenlere, görür neler olur!» diye böğürmekteyim. Sonunda, bsn farkında değilim ama, ağzımdan bir sarı su yürümüş, odanın yüzünü göle kesip, milleti boğayaz-mış. Aslında boğması dediğimiz, bildiğimiz su boğması değil, pis koku boğması... Aklı erenler: «Müjdeler olsun, kefeni yırttı bu namussuz bu kez... Gelecek sefere bilmeyiz ne olur» diye rahmetli babama müjdeci koşturmuşlar. «Evet gâvurluğu ve de muzurluğu kustu. Durulur ağır ağır» diyerekten beklemişler. Doğrusu bizi bir rahatlık kavramış yavaştan... Çırpınma, debelenme, nara, sövüp sayma kesilmiş gide gide... Bizi bir uyku kavramış. Hoca başucumuzda Kuran okumaya çökmüş... Sabahleyin uyandım ki Hacı dayı, işte o kadar...

savuşturmuş musun sakın, yavrum yazık?

— Nereye savuşturmaktayız yahu?... Biz bir hale düşmüşüz, tam altı ay ağzımıza sütü pamukla damlatmışlar ağa! Uykuda, uyanıkken, koşma mani varsağı destan düzmekteyim ki duyanlarda can dayanmamakta... Ağlaşaraktan kaçışmakta ar ki biz böyle bir belâ görmedik hey Allah diyerekten savuşmaktalar. Altıncı ayın birinci günü, uyandım ki ensem kaşınmaktadır.

— Neren, neren hele edepsiz?

— Ensemiz kaşınmakta demekteyim... Bizim Allahıma şükür, bugüne kadar ensemizden başka /erimiz kaşınmam:ştır emmi! Hiç ince hastalığımız /oktur. Elimi attım enseye... Biraz yokladım,

baktım ki parmağımın ucunda birşey kabarmaktadır, ucunu tutup çektim. Boynuma dolanaraktan eski /erine geldi, kurtuldu, ışığa tuttum ki bir parmak enliliğinde derimizi soyup almışız. Öncesi deri olduğunu bilemedim, «Hoca okudu da yapıştırdı besbelli» dedim. Birazdan ensemiz kaşındı bir daha!

Çektim aldım, baktım derimiz... Yalan mundar... Ben ilk kaşınan yer belledim! «Kat kat yapıştırnrş, bu her ne ise, bizim hoca» dedim. Kaşındı, çektim, dolandırdım aldım. Derken boynumdan göğsüme doğru indi. Aman bre demeye kalmadı, arka-iaş biz akşama kadar, dolandıra dolandıra bütün derimizi soyup aldık.

— Meğer yapıştırma değil miymiş Osman oğ-um? Yılan gibi deri bırakmakta mıymışsın?

— İyi bildin dayı, tıpkı tıpkısına yılan gibi... Tatlı tatlı kaşınaraktan, tepemizden tırnağımıza cadar bizim derimiz kabarıp soyuldu, şerit gibi çözüldü, eski deriden şuncack parça kalmamacasına)iz yüzülüp, yeniden deri bağladık.

— Suratın?

— Suratım da...

— Tamam! İşte buna suratı kasap süngeriyle îilinme derler ki utanmanın arlanmanın şuncacığı kalmamış demektir. Tüh yüzüne... Saçların da folundu mu, bu kellik o zamanın kelliği midir?

Dayı... Biz o gün akşama kadar cascavlak oldu! o!up çıktık say ki hamam otu tutunup suyu dökün dük, tertemiz çıktık. Buna derin hocalar bir zaman şaştılar. Bir zaman kitapları karıştırdılar, sonunda «Günahlardan arınmadır, cennetliksin» dediler.

— Sen? Bildiğimiz cennetlik? Baldızı res sarıp yattıktan sonra he mi?

— Vay imansız Hacı dayı! Bunca yemin içmek teyim bizim yatmamızda kötülük yok diyerekten..

— Bırakın çekişmeyi be adam! Sonu bağlandı bu pis işin?

— Sonu, kardaşıma diyeyim, ben yüzülmüş davar gövdesine döndüm. Haberimiz memlekete yayıldı.

Duyan geldi. «Allahü ekber! Nasıl iş? Bu oğlan bu yaşta bu kadar günahı nereden biriktir miş? Sakın babası olaeak dümbük!e anası olacak kahpenin mi suçları toplanıp başına çöktü?» dediler. Tokat taraflarında Mekke sürgünü bir Et siz Hoca varmış. Kömür karası bir hoca ki, göz lerinin akandan başka yeri gece vakti göze görün mez bir hoca... Duymasıyla ak eşeğine binip sür müş, iki konağı, belki de bu üç konağı bir ederek yetişmiş! Beni soydu, şuramı buramı elleyerekten muayeneden geçirdi. Hohlattı, soluklarımı kokladı sonunda gü'erekten enseme bir şaplak çekti: «Yal lah Türk oğlu, kefeni yırtmak olur ama bu kadar mı olur! Bak gör, başına senin bu gelen nasıl biı iştir» dedi. Bir tas getirtti, kuyu suyu doldurttu Kuşağından bir şişe çıkarıp buna yedi damla kır mızı bir şey damlattı. Soyulan derilerimden bir tu tam alıp bu suya bastı. Bizim kuyunun buz gib suyudur, başlamasın mı fıkır fıkır kaynamaklığa.. Derimiz kaynamakla bulaşmasın mı erimekliğe?.. Sonunda onu gördük ki, tastaki su, erimiş deriler duman olup havaya çekilmekte değil midir? Heps gitti, tasın dibinde kara bir kül birikti. Kara kü dedimse say ki kurumuş mürekkeptir, tasın dibine tutkalla yapıştırılmıştır.

Babam bu tası ölene ka dar sakladı.

— Ne yapacak?

as;n dibinde bir yazı göründü, kara üzerine ak yazı ci bildiğin Kuran yazısı...

— Ne diyor?

— «Ah minel aşk» okundu. Kara Hocaya haber uçurduk. «Tamam bildiğim gibidir. Ah minel aşk yaz-

men lığından oğian kefeni paralamıştır. Ah minel mevt azaydı gör bakalım lokman hekim kurtarabilir niydi?» demiş. «Mevt» Arapçada ölüm demekmiş yazmasıyla âdemoğlu hırkadak göçer gidermiş... nereyelHasılı biz bu deri değiştirmek rezilliğıyle ferahta-iık. Aslına bakarsan bizim ferahlamamız, karı kinci çocuğu doğururken cavlağı çekti, biz baldıza nikâh kıydık dd öyle ferahladık.

— Şimdiki avrat eskinin baldızı mıdır?

— Hey ye!

— Çoluk çocuk?

— Çocuk yok...

Not : 'Bir Mahpnsane Hikâyesi* başlıklı bu son bölüm, doğrudan oğruya önceki bölümlerle ilgili görünmekle beraber, ana dosyada bulundu-u, ayrıca yazarın son çalışmalarından olduğu için son ve dördüncü bir ölüm olarak ilâvesi uygun görülmüştür.